

h. melville

masa din lemn de măr

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI

HERMAN MELVILLE

MASA DIN LEMN DE MĂR

Versiunea digitală 1.0 – februarie 2025

Realizată după volumul apărut la Editura Minerva, București, 1984
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI [1196]

Traducere, prefață, tabel cronologic și note: Petre Solomon
Ilustrația copertei: Francisc Kalab

PREFAŢĂ

Volumul de faţă îl completează pe cel apărut în 1967, tot în „Biblioteca pentru toţi”, sub titlul *Benito Cereno şi alte povestiri,* volum ce cuprindea povestirile *Bartleby, Encantadas sau Insulele fermecate, Benito Cereno, Clopotniţa, Neguţătorul de paratrăsnete* şi *Veranda,* plus ultima operă în proză a marelui scriitor american, *Billy Budd*. Aceleaşi povestiri fuseseră tipărite în 1856 în volumul pregătit chiar de Melville, sub titlul *The Piazza Tales* (Povestirile verandei), după ce apăruseră mai întâi în revistele *Putnam’s Monthly Magazine* şi *Harper’s New Monthly Magazine,* în perioada 1853–1856.

Povestirile din prezentul volum au apărut şi ele în revistele menţionate, dar aveau să fie retipărite abia după moartea scriitorului. De fapt, una dintre ele, *The Two Temples,* n-a apărut sub nicio formă, fiind respinsă de redacţia revistei *Putnam’s*.

În ceea ce priveşte *Billy Budd,* prezenţa acestei capodopere în volumul de faţă se explică printr-o împrejurare specială: versiunea apărută în 1967 fusese făcută după un text devenit între timp caduc şi înlocuit cu un text reconstituit, cu migală şi competenţă, de doi cercetători americani, Harrison Hayford şi Merton M. Sealts, Jr. Ediţia critică publicată de ei în 1962 modifică destul de substanţial textul aflat în circulaţie până atunci[1]. Cititorul român are acum posibilitatea să cunoască această capodoperă într-o versiune mai apropiată de adevărul manuscrisului original, descifrat de cercetătorii amintiţi.

Fiind încununate de *Billy Budd,* povestirile capătă, cred, un „ecleraj” capabil să le pună în valoare şi să le indice mai pregnant locul aparte pe care-l ocupă în ansamblul creaţiei melvilliene. Cronologic, textele adunate între coperţile acestui volum aruncă un arc peste trei decenii de activitate creatoare: povestirile se învecinează, în timp, cu *Moby Dick* (1851), *Billy Budd,* cea de-a doua sa capodoperă, datează din ultima perioadă a vieţii lui Melville, pe care o şi încheie. Între cele două capodopere se întinde un teritoriu literar cu un relief inegal şi oarecum straniu: după povestirile din 1853–1856, prozatorul mai scrie un fel de roman, *The Confidence Man* (1857), dar începând cu acea dată îşi abandonează uneltele, pentru a se dedica poeziei, cu o obstinaţie ce i-a surprins pe puţinii contemporani, care mai ştiau de existenţa lui. Fiecare din activităţile literare ale scriitorului a

---

[1] Prezenta versiune românească a fost făcută după volumul *Billy Budd Sailor* (An Inside Narrative) by *Herman Melville,* Reading and Genetic Text, Edited from The Manuscript with Introduction and Notes by Harrison Hayford and Merton M. Sealts Jr., The University of Chicago Press, Chicago & London, 1970 (4th Impression).

fost între timp pusă în lumină, prin râvna unor exegeţi pasionaţi şi competenţi care au izbutit să-i facă dreptate, măcar *post-mortem,* acestui mare şi nedreptăţit clasic al literelor americane. Povestirile, ca şi poezia de altfel, au rămas totuşi oarecum în afara exegezei melvilliene, deşi câteva dintre ele, mai ales *Bartleby* şi *Benito Cereno* s-au bucurat de atenţia a numeroşi critici din Statele Unite şi din Europa.

Fireşte, că, în comparaţie cu *Moby-Dick,* cu *Billy Budd* sau chiar cu cele două povestiri amintite, povestirile din prezentul volum se situează la o cotă mai joasă; ele sunt, totuşi, odraslele literare ale aceluiaşi geniu, sau – pentru a recurge la imagistica melvilliană – peştii mai mici care înoată în dâra lăsată de uriaşul Leviatan. În *Introducerea* lui la o ediţie completă a povestirilor, Jay Leyda observa pe bună dreptate că „deşi în aceste povestiri ni se servesc mâncăruri vechi, ele conţin alimentul de bază al întregii filosofii şi arte a lui Melville" şi că „expresia lor este la fel de intensă aici ca în oricare roman sau poem" al scriitorului.[2] (Un văr al acestuia afirmase, într-o scrisoare către tatăl său, că doar una sau două din povestirile cuprinse în *The Piazza Tales* i-au plăcut, dar că restul ar fi *„a rehash of former dishes"* – adică nişte mâncăruri vechi prezentate într-o formă nouă...)

Pentru a înţelege mai bine aceste povestiri, se cuvine să amintim în linii mari evoluţia de până atunci a scriitorului şi s-o încadrăm în contextul mai larg al epocii. Melville debutase cu două cărţi, să le zicem „de aventuri", *Typee* (1846) şi *Omoo* (1847), ambele salutate cu entuziasm atât în patria lui, cât şi în Anglia, unde consacrarea era un lucru foarte important pentru un scriitor din Statele Unite. (Scriitorii americani erau, într-un fel, nevoiţi să-şi tipărească operele mai întâi în Anglia, şi abia după aceea în propria lor patrie, pentru a le feri de pericolul aşa-numitelor „ediţii piratereşti", care-i lipseau de orice drepturi de autor. În tot secolul al XIX-lea, – până în 1891, când a fost legiferată în sfârşit problema „drepturilor de autor" printr-un Act al Congresului S.U.A., scriitorii americani au fost la cheremul unor „editori piraţi"; e drept că şi confraţii lor englezi erau jefuiţi în America, unde li se publicau operele, fără nicio plată.)

După succesul dobândit de primele sale două cărţi, Melville a simţit nevoia să scrie *altceva* şi *altfel,* şi anume, romanul alegoric intitulat *Mardi* (1849), după numele arhipelagului imaginar în care ajunge protagonistul său anonim. Orientarea tânărului scriitor spre introspecţie şi spre aventurile spiritului mai degrabă decât spre aventurile spectaculoase într-o lume exotică, relatate în primele două cărţi, n-a plăcut nici publicului, nici

---

[2] *The Complete Stories of Herman Melville,* edited, with an Introduction and notes by Jay Leyda, Random House, New York, 1940.

criticilor.[3] Reacţiile ostile ale acestora l-au făcut pe Melville să revină grabnic la formula anterioară, a naraţiunilor marinăreşti mai mult sau mai puţin autobiografice. Scriitorul se însurase între timp (în august 1847) şi trebuia să-şi întreţină familia (în februarie 1849 i se născuse şi primul fiu).

Rezultatele literare ale acestei „reveniri” au fost *Redburn* (1849) şi *Cojocelul alb* (1850), cărţi care i-au readus popularitatea, dar despre care autorul lor afirma – pe nedrept de altfel – că sunt două „jobs”, scrise pentru a câştiga bani, „aşa cum alţii şi-i câştigă tăind lemne”... Afirmaţia era făcută într-o scrisoare adresată la 6 octombrie 1849 socrului său, judecătorul Lemuel Shaw, şi se încheia cu această mărturisire:

„În ceea ce mă priveşte, independent de buzunarul meu, dorinţa mea sinceră este să scriu tocmai acel gen de cărţi despre care se spune că sunt «ratate».”

Parcurgând corespondenţa lui Melville din această perioadă, ca şi însemnările din *Jurnalul* său, eşti izbit de tonul polemic şi foarte amar, folosit de tânărul scriitor nu numai în legătură cu reacţiile ostile ale criticilor, ci şi în legătură cu propria-i operă, într-o scrisoare trimisă către sfârşitul anului 1849 prietenului său Evert Duyckinck, el îşi exprima uimirea că o operă „cerşetorească” *(beggarly)* ca *Redburn* a putut avea succes, şi adăuga: „Mă bucur, fiindcă aduce bani într-un buzunar gol. Dar sper să nu mai scriu niciodată o asemenea carte... Ce lucru înnebunitor şi neliniştitor este, pentru un autor, să nu poată fi niciodată – în nicio împrejurare imaginabilă – pe deplin sincer cu cititorii săi!”

Climatul literar în care avea loc această gâlceavă a scriitorului cu lumea nu era, fireşte, străin de amărăciunea lui. Fără a intra în prea multe amănunte, să încercăm să schiţăm măcar atmosfera din New York, oraşul natal al lui Melville şi cadrul în care i-a fost dat să se afirme la început, pentru ca mai apoi să intre în zona unei obscurităţi din ce în ce mai învăluitoare. New Yorkul devenise, de curând, odată cu prosperitatea sa comercială, unul din centrele culturale ale ţării, alături de Boston şi de Concord, vechile vetre ale spiritualităţii americane. *Grosso modo,* Bostonul, cu universitatea Harvard, şi cu prestigioasele-i reviste *The New England Magazine* şi *The North American Review,* reprezenta cultura engleză tradiţională, promovată de cărturari distinşi ca poeţii Longfellow, James

---

[3] În contrast cu majoritatea criticilor americani şi englezi, care au respins cartea ori au formulat rezerve serioase, eseistul francez Philarète Chasles a elogiat-o în aceşti termeni: „Iată o noutate bizară, un Rabelais american... Operă nemaiauzită, demnă de un Rabelais lipsit de veselie, de un Cervantes lipsit de graţie, de un Voltaire lipsit de gust, *Mardi* nu e mai puţin una din cele mai singulare cărţi apărute pe faţa pământului în ultima vreme...” (Cf. un eseu publicat de Ph. Chasles în *Revue des Deux Mondes,* din 15 mai 1849, şi citat parţial de Jay Leyda în *The Melville Log,* vol. I, Gordian Press, New York, 1969).

Russell Lowell ori Oliver Wendell Holmes. La Concord, nu departe de Boston, bătea un vânt de înnoire, graţie unor intelectuali ca Emerson şi Ellery Channing, care simţeau nevoia unei afirmări mai puternice a spiritului autohton în cultura americană. Emerson prorocise într-o conferinţă rostită la Cambridge, în 1837: „Ziua dependenţei noastre, a întregii noastre ucenicii întru învăţătura altor ţări, se apropie de sfârşit. Milioanele de oameni care iau cu asalt viaţa în jurul nostru nu se pot hrăni la nesfârşit cu rămăşiţele uscate ale unor recolte străine. Se nasc evenimente şi fapte, care se cuvin cântate şi care se vor cânta singure...”

Profeţia filosofului din Concord avea să se împlinească destul de curând, prin apariţia *Firelor de iarbă* (1855) ale lui Whitman, ca şi prin apariţia lui *Moby-Dick* (1851). Dar, aşa cum se întâmplă uneori, contemporanii au trecut nepăsători pe lângă aceste borne ale literaturii lor naţionale. Să ne întoarcem însă la New York. Acolo domnea o atmosferă febrilă, se discuta mult despre literatură, existau chiar cafenele literare şi grupuri rivale, care polemizau aprig în publicaţiile pe care le patronau. Edgar Allan Poe, stabilit şi el la New York (în 1844) îşi făcuse în scurt timp o sumedenie de duşmani, din pricina limbii lui ascuţite, care nu cruţa mediocrităţile, din păcate foarte comod instalate în literatura epocii. De altfel, el însuşi, în ciuda spiritului său critic atât de acut, era capabil de judecăţi părtinitoare, când erau în joc interesele grupului căruia i se alăturase, grup condus de un anume Cornelius Mathews, un scriitoraş lipsit de talent, dar foarte agresiv. Grupul acesta, cunoscut sub denumirea „Tânăra America” *(The Young America)* se afla în război cu grupul strâns în jurul lui Lewis Gaylord Clark şi ai revistei sale *The Knickerbocker Magazine,* o revistă în care colaboratorii – unii dintre ei oameni de afaceri – publicau proze lungi şi plicticoase, sau articole furibunde împotriva scriitorilor francezi, socotiţi „imorali” (ca de pildă Balzac sau Hugo), ori împotriva confraţilor-rivali din „Tânăra America”.

Aceştia nu se lăsau mai prejos, ci contraatacau cu vehemenţă, de pe poziţii asemănătoare în fond: căci şi unii şi alţii porneau de la ideea că America, fiind o ţară atât de mare, trebuia automat să producă o literatură mare şi originală – idee ilustrată prin cataloage interminabile de nume geografice şi prin descrierea entuziastă a unor peisaje grandioase, din care nu lipsea, bineînţeles, cascada Niagara.

Grandomania şi grandilocvenţa nu erau străine nici de tânărul Melville, de sub pana căruia puteau ieşi asemenea imnuri de slavă: „Noi suntem pionierii omenirii, avangarda trimisă de ea în deşertul lucrurilor încă necercetate, pentru a croi un drum nou în această Lume Nouă...” [4]

---

[4] H. Melville, *Cojocelul alb,* vol. I, B.P.T., 1976, p. 217.

Această retorică, specifică grupului „Tânăra Americă”, nu se explică numai prin legăturile directe ale lui Melville cu Cornelius Mathews şi mai ales cu Evert Duyckinck, îndrumătorul primilor săi paşi în literatură. (Duyckinck scosese în 1840 revista *Arcturus,* iar între 1847–1853 avea să editeze revista *The Literary World,* la care va colabora şi Melville). Vâna „mesianică” era o componentă a tinerei literaturi americane, în căutarea unei vocaţii proprii, şi totodată o trăsătură a multora dintre practicienii ei. Nu trebuie uitat că mai toţi scriitorii americani din acea vreme erau impregnaţi de puritanism şi de cartea de căpătâi a puritanilor, *Biblia,* chiar dacă lecţiile pe care le trăgeau din ea erau mai degrabă etice decât religioase. Aşa cum s-a întâmplat şi în alte părţi, literatura americană s-a dezvoltat dintr-un trunchi de cultură religioasă, cu atât mai importantă aici, cu cât „lumea nouă” era lipsită de orice alte tradiţii. Fenomenul poate fi urmărit cel mai bine în Noua Anglie, leagănul puritanismului american, unde au apărut de altfel şi primii scriitori, şi unde s-a păstrat până pe la sfârşitul secolului trecut un adevărat monopol în materie de literatură şi cultură. Majoritatea scriitorilor din Noua Anglie erau fie pastori, fie foşti pastori, ori feciori de pastori, remarcă Jay B. Hubbell într-un studiu despre literatura americană, adăugând că ei erau mult mai puţin preocupaţi de artă, decât de religie.[5] Nu degeaba Poe îi acuza de „didacticism”.

Absenţa oricărei activităţi critice susţinute (eu excepţia, notabilă, a celei desfăşurate de Poe) explică la rându-i confuzia de valori şi provincialismul care au domnit multă vreme în literatura americană, împiedicând-o, de fapt, să se dezvolte. Cu o generaţie mai târziu, Henry James avea să constate aceeaşi carenţă a spiritului critic şi, pentru a o remedia, se va consacra el însuşi unei activităţi critice remarcabile, paralel cu creaţia literară propriu-zisă. Climatul literar existent în Statele Unite pe la jumătatea secolului trecut, – climat prelungit şi după Războiul Civil, vreme destul de îndelungată, – a fost caracterizat cel mai pregnant chiar de Melville, una din victimele acestui climat neprielnic. Într-o recenzie despre cartea lui Hawthorne, *Mosses from an Old Manse,* el pune punctul pe *i* când spune: „În America abia dacă există cinci critici, iar câţiva dintre ei dorm”... Pledoaria lui Melville în favoarea lui Hawthorne era o pledoarie în favoarea unei literaturi autohtone cu adevărat originale şi viguroase, definită de el într-un mod care-ar putea să pară unilateral, dar care de fapt, în contextul respectiv, era de o justeţe uimitoare. Melville scotea în relief „întunecimea” din opera lui Hawthorne şi nu se sfia să-l aşeze pe acesta alături de Shakespeare,

---

[5] Jay B. Hubbell, *Who are the Major American Writers?* Duke University Press, Durham, 1972.

tocmai pe temeiul înrudirii lor fundamentale, al capacităţii amândurora de a face „sondaje scurte şi repezi spre însăşi axa realităţii”.

„Fie, deci, ca America să-şi preţuiască şi să-şi iubească scriitorii, ba chiar să-i glorifice”, îşi încheia el patetica pledoarie. „Ei nu-s chiar atât de mulţi la număr încât să-i epuizeze bunăvoinţa... Eu aş vrea de dragul naţiunii, nu de dragul scriitorilor ei, ca America să devină conştientă de măreţia crescândă printre aceşti scriitori. Căci ar fi o mare ruşine dacă alte naţii i-ar lua-o înainte în încununarea eroilor americani ai condeiului! Ceea ce, din păcate, se cam întâmplă astăzi...”

Pe de altă parte, Melville nu-şi făcea prea multe iluzii în legătură cu şansele unui astfel de apel. Bunăoară, într-o scrisoare trimisă editorului său englez Richard Bentley (la 20 iulie 1851), el îi expunea cu luciditate situaţia, arătând că în Statele Unite nimeni, în afară de scriitorii înşişi, n-are vreun motiv „să se agite” pe chestia drepturilor de autor, cerând legiferarea lor. „Şi cine sunt autorii? – O mână de oameni. Şi ce influenţă au ei pentru a putea să şi-o exercite asupra oricărei probleme a cărei rezolvare ar trebui în mod necesar să îmbrace o formă politică? – Ei nu prea pot exercita nicio influenţă. Ţara aceasta şi aproape toate treburile ei sunt conduse de nişte pădureni vânjoşi *(sturdy backwoodsmen)* – oameni destul de nobili din fire, dar câtuşi de puţin literari, şi care nu preţuiesc niciun fel de autor, în afara acelora care scriu cele mai vandabile cărţi din zilele noastre – adică ziarele şi revistele... Această ţară este ocupată în prezent cu furnizarea unui material pentru autorii de mâine, nicidecum cu încurajarea celor în viaţă.” [6]

În absenţa oricărui sprijin material sau măcar moral, şi în absenţa unui climat propice în chiar centrele unde, de voie, de nevoie, se înfiripase o viaţă literară, nu e de mirare că scriitorii americani de valoare erau nişte „mari singuratici”, siliţi să-şi afirme vocaţia în condiţii umilitoare, de indiferenţă, dacă nu şi de ostilitate faţă de o asemenea vocaţie. Propăşea în schimb pseudo-literatura moralizatoare ori senzaţională, în genul „romanţului domestic” publicat în 1805 de Caroline Matilda Warren sub titlul *The Gamesters; or Ruins of Innocence* (Cartoforii, sau ruinele inocenţei), în care un personaj zice la un moment dat: „Fiica mea, tânăra, frumoasa mea Celestia, a fost sedusă şi apoi abandonată de mişelul Theodore. Nu e nevoie să dăm amănunte: destul să spunem că *ea a fost distrusă...*”

Asemenea cărţi se bucurau de succes şi cunoşteau tiraje de masă. Deceniul 1850–60, care ne apare, retrospectiv, cel mai fertil deceniu din istoria literaturii americane (căci în anii aceia au apărut, pe lângă *Moby-Dick* şi *Fire de iarbă, Litera stacojie* a lui Hawthorne, *Walden* al lui Thoreau şi

[6] Citat de Jay Leyda în *The Melville Log,* vol. I, p. 455.

Coliba unchiului Tom a Harrietei Beecher-Stowe, pentru a aminti doar cele mai celebre titluri), a fost totodată deceniul celei mai largi răspândiri a maculaturii vândute sub eticheta de „literatură”. Un istoric literar a numit acest deceniu „deceniul femeilor” – *the feminine fifties,* din pricina numărului mare de femei-autoare. Evident, femeile nu deţineau monopolul literaturii proaste, – puţine dintre ele ar fi putut rivaliza în această privinţă cu un Cornelius Mathews, de pildă. Dar, în condiţiile existente pe atunci în Statele Unite, prezenţa masivă a femeilor în literatură, mai ales în sectorul prozei, s-a tradus printr-o avalanşă de cărţi submediocre, a căror difuzare împiedica pătrunderea operelor cu adevărat valoroase. Referindu-se la aceste cărţi, Edward H. Rosenberry le caracterizează ca pe o literatură evazionistă, de un optimism facil: „Această stare de spirit nu avea nici măcar scuza idealismului, deoarece era vădit înrădăcinată într-o schemă materialistă potrivit căreia Statele Unite nu erau numai cea mai bună dintre lumi ci şi cea mai bogată, ceea ce era şi mai bine. Catherine Maria Sedgwick e exemplul tipic al acelor romanciere sociale foarte mult citite la vremea lor, care considerau principiul liberei întreprinderi şi al posibilităţilor egale ca o realitate a vieţii naţionale...”

Principalul obstacol în calea dezvoltării unei literaturi naţionale puternice şi originale nu-l constituiau, bineînţeles, femeile – ele însele mai degrabă victime decât călăi –, ci însuşi faptul că naţiunea americană era încă în plin proces de formare, deşi îşi dobândise independenţa politică mai demult. Acest proces anevoios, complicat mereu prin valurile succesive de imigranţi din „Lumea veche”, purta pecetea unui capitalism prădalnic, pentru care uriaşul şi bogatul continent oferea într-adevăr „toate posibilităţile”. Lupta din ce în ce mai aprigă dintre statele nordice şi cele sudice pentru supremaţia politică în noile teritorii, desţelenite de colonişti sau cucerite de trupele americane în sudul şi în vestul continentului, era fundalul pe care se desfăşura drama literaturii naţionale, o literatură deocamdată provincială, creată în câteva centre, preocupate mai degrabă de promovarea unor interese locale sau regionale, decât de făurirea unei avuţii spirituale fără cotă la Bursă. În afară de cele trei centre amintite, exista şi un centru în sud, la Baltimore şi la Charleston, unde însăşi ideea unei literaturi naţionale era respinsă, plantatorii proprietari de sclavi preferând o literatură „cavalerească”, modelată după elementele cele mai superficiale ale romanelor lui Walter Scott.

În-aceste condiţii, de dispersare a eforturilor şi de confuzie a valorilor, de domnie a mediocrităţii şi de triumf al spiritului achizitiv, apar cu adevărat eroice strădaniile unor scriitori ca Hawthorne şi Melville, ca Poe şi ca Whitman, ca Thoreau şi ca Emerson, de a pune bazele unei literaturi

autohtone originale. Într-o vreme când o bună parte din compatrioţii lor participau, efectiv sau numai cu imaginaţia, la „goana după aur” din California, Hawthorne aşternea pe hârtie *Litera stacojie,* cel dintâi roman psihologic american, iar Melville crea epopeea Balenei albe.

O asemenea operă, care glorifica într-un mod original una dintre cele mai productive activităţi ale epocii, vânătoarea de balene (care pe atunci încă nu avea caracterul anti-ecologic dobândit între timp), racorda dintr-odată America la întregul univers, proiectând-o pe orbita cea mai avantajoasă din punct de vedere literar. Căci a imita modelele europene în materie de roman, aşa cum făceau foarte mulţi prozatori americani şi cum aveau să facă până foarte târziu în secolul trecut, era şi greu (modelele numindu-se Balzac, George Sand, Dickens, Thackeray etc.) şi inutil. Hawthorne simţise şi chiar teoretizase imposibilitatea de a scrie romane de tip european în America, preferând de aceea să-şi intituleze „romanţuri” cărţile de dimensiuni mai întinse. Punctul lui de vedere coincidea cu acela exprimat anterior de către Fenimore Cooper, şi cu cel pe care avea să-l formuleze şi mai răspicat Henry James[7] în studiul său despre Hawthorne.

Moby-Dick oferea americanilor un soi de epopee naţională, în acelaşi timp foarte modernă şi foarte arhaică, de o densitate epică şi filosofică fără egal. Aşa cum remarcă Newton Arvin în monografia lui despre Melville, „modul de viaţă pe care Melville îi ridica la nivelul ficţiunii în această carte nu era modul care furnizase vreodată, sau putea furniza, materia unor piese ori a unor romane; era un mod de viaţă ce amintea prin unele aspecte ale sale de existenţa dusă de Ahei în zilele pribegiilor lor sau de popoarele germanice pe vremea pribegiilor lor... Aici, în America, reapăruse, întocmai ca în epoca de bronz sau în epoca Vikingilor, o populaţie de zurbagii şi de lăudăroşi, dar şi de indivizi mândri, iritabili, independenţi şi eroici; iar printre ei reapăruse deprinderea de a povesti, de a recita şi de a rememora fapte legendare, deprindere însoţită de o pasiune pentru grandios, niciodată scutită pe deplin de un subcurent de spaimă superstiţioasă – spaima de forţele ostile şi misterioase din natura sălbatică, din păduri şi din mări...” [8]

---

[7] În eseul scris de Henry James în 1879, acest punct de vedere este elaborat până la consecinţele lui maxime. Analizând condiţiile în care fusese silit să lucreze Hawthorne, urmaşul său alcătuia un bilanţ negativ al „lucrurilor absente” din viaţa americană: nici stat, nici biserică, nici cler, nici armată, nici monarhie, nici nobilime, nici mari universităţi, nici muzee, nici „ruine năpădite de iederă”, nici romane, nici vreo clasă politică şi nici măcar una sportivă. Eseul lui James, scris pentru un public englez, şi pentru o editură engleză, era axat pe ideea că „e nevoie de multă istorie pentru a produce puţină literatură” şi că „civilizaţia americană a avut până-n prezent alte lucruri de făcut decât să producă flori”. Cu atât mai remarcabilă îi apărea lui James ivirea unei flori rare ca Hawthorne...

[8] Newton Arvin, *Herman Melville. A Critical Biography,* New York, The Viking Press, 4-th Printing, 1964.

Melville şi-a scris cartea într-o tensiune febrilă, dar fără a-şi pierde controlul asupra mijloacelor sale, pe cât de variate, pe atât de potrivite cu ţelul urmărit, un ţel cu adevărat titanic. Două influenţe majore s-au exercitat asupra lui în timp ce-o scria, – influenţe indicate de el însuşi în recenzia despre *Mosses from an Old Manse*: Shakespeare şi Hawthorne. Pe cel dintâi îl descoperise pe la începutul anului 1849, iar pe cel de-al doilea cu vreun an mai târziu, având şi privilegiul de a-l cunoaşte personal, în vara lui 1850. Din lectura amândurora, Melville a dedus aceeaşi lecţie şi anume, lecţia „marii arte de a spune adevărul".

Primirea făcută în Statele Unite şi în Anglia capodoperei în care dăduse o expresie supremă acestei arte, nu a fost de natură să-l stimuleze pe Melville, ci dimpotrivă l-a transformat în „cel mai deziluzionat dintre scriitorii americani".[9] Iată câteva mostre din critica de care a avut parte *Moby-Dick* îndată după apariţie. „Adevărul este că dl. Melville a supravieţuit reputaţiei sale", afirma un recenzent anonim în *The Democratic Review* din New York (ianuarie 1852). „Dacă s-ar fi mulţumit să scrie o carte sau două, ar fi putut deveni celebru, dar vanitatea lui i-a distrus toate şansele de a deveni nemuritor sau măcar de a dobândi un nume bun în propria-i generaţie..."

Iar un cronicar englez afirma în revista *The Athenaeum* din Londra (la 25 octombrie 1851) că *Moby-Dick* e opera unui nebun care „aiurează"...

Deşi au existat şi unele cronici favorabile, reacţia criticilor a fost, în ansamblu, insultătoare şi obtuză, ceea ce i-a întărit scriitorului nu atât vanitatea, cât hotărârea, legitimă, de a persevera pe drumul ales. În cartea scrisă îndată după *Moby-Dick,* el şi-a pierdut totuşi cumpătul: *Pierre sau Ambiguităţile* (1852) este opera unui autor vizibil iritat, care-şi face auzit glasul tremurător în ciuda faptului că relatează la persoana a treia întâmplările stranii atribuite protagonistului său. Pierre este un tânăr scriitor celebru mai ales prin sonetul *Vara tropicală* publicat cândva. El aspiră însă, întocmai ca Melville, să scrie o carte profundă, deşi îşi dă seama perfect de zădărnicia strădaniilor sale. Felul cum îl descrie Melville (în cartea a XXII-a din *Pierre*) pe tânărul scriitor i se potriveşte în aşa măsură lui însuşi, încât merită să-l cităm, ca pe un comentariu la propria-i condiţie în perioada în care şi-a scris povestirile:

„Cine-ar putea zugrăvi toate gândurile şi simţămintele care-l asaltară pe Pierre în această cameră glacială şi pustie, în clipa când îşi dădu în sfârşit seama că, cu cât va dobândi mai multă înţelepciune şi profunzime, cu atât îşi va micşora şansele de a-şi câştiga pâinea; şi că, dacă ar fi în stare să-şi

---

[9] Cf. Raymond Weaver, în Introducerea lui la ediţia Shorter Novels of Herman Melville, Grosset's Universal Library, New York, 1928.

arunce pe fereastră cartea profundă, pentru a scrie la repezeală, într-o lună, un roman insignifiant, ar avea mai multe temeiuri să se aştepte la un oarecare succes şi la ceva bani? Dar abisurile devoratoare care se cască în el îi mistuie toate forţele, astfel încât, chiar dacă-ar vrea, ar fi incapabil să scrie un roman vesel, transparent, superficial în modul agreabil şi profitabil... Vai, oare nenorocitul acesta care dârdâie zi după zi în mantalele şi şalurile lui, e tânărul aprig care cântase odinioară Vara Tropicală?”

Deşi noua carte a lui Melville nu era, după cum se poate deduce şi din pasajul citat mai sus, lipsită de unele cusururi – o anumită emfază, un anumit spirit melodramatic, şi altele (mai ales la nivelul intrigii, trasă de păr, în proasta tradiţie a multor „romanţuri” americane, dar şi la nivelul stilului, uneori incredibil de bombastic), ea nu merita nicidecum tratamentul sălbatic la care avea să fie supusă de mai toţi recenzenţii. *Pierre,* afirma de pildă un cronicar literar în ziarul *The Boston Post* (iulie 1852) „este, poate, cea mai dementă proză de ficţiune existentă la noi”, o proză „emanând mai degrabă dintr-un balamuc decât din paşnicul refugiu din Berkshire”, unde fusese scrisă... Un alt recenzent anonim (probabil un confrate, prozatorul sudist William Gilmore Simms) cerea nici mai mult nici mai puţin decât internarea autorului într-un ospiciu: „Cu cât mai grabnic va fi internat, cu atât mai bine. Dacă va fi lăsat liber, oricum să nu i se mai dea voie să folosească pana şi cerneala, până ce nu-i va trece actuala criză...” (în numărul din oct. 1852 al revistei *Southern Quarterly Review*).

Cam acesta era „stilul”, criticii literare în epoca respectivă. Până şi Duyckinck, bunul prieten al lui Melville şi sprijinitorul lui la bine şi la rău, a ţinut să se distanţeze de *Pierre* ca de-o carte „imorală” care-ar fi demonstrat „imposibilitatea virtuţii” (cf. o recenzie, tot nesemnată, din *The Literary World,* 21 august 1852).

Oricât de matur artisticeşte şi de sigur de sine ar fi fost Melville, o asemenea critică nu putea să nu-l afecteze în forul său cel mai intim. O împrejurare care a contribuit mult la accentuarea sentimentului său de izolare într-o lume literară ostilă a fost mutarea lui Hawthorne, în toamna anului 1851, din imediata vecinătate a lui Melville. Prietenia dintre cei doi scriitori a fost una dintre cele mai rodnice amiciţii literare cunoscute vreodată – ea aminteşte de prietenia dintre Schiller şi Goethe sau de cea dintre Eminescu şi Creangă. În ciuda deosebirilor dintre ei – deosebiri de vârstă (Hawthorne era cu cincisprezece ani mai în vârstă decât Melville), de temperament şi chiar de concepţie despre arta literară, cei doi se întâlneau în respectul pentru vocaţia lor şi în cultul aceloraşi valori spirituale. Melville exagera poate, definindu-l pe mai vârstnicul şi mai reticentul său confrate drept un om care „spune NU, cu un glas se tunet” (cf. scrisoarea trimisă lui

Hawthorne în aprilie 1851), dar nu greşea atribuindu-i meritele salutate cu atâta entuziasm în recenzia amintită. Prezenţa lui Hawthorne la numai câteva mile distanţă de propria-i locuinţă din ţinutul Berkshire, unde se stabilise în vara anului 1850, îi dădea lui Melville un sentiment de încredere în sine. („Un sentiment de indicibilă siguranţă mă stăpâneşte în acest moment, din pricină că mi-ai înţeles cartea”, îi mărturisea el lui Hawthorne, într-o scrisoare din 17 noiembrie 1851, după ce acesta îi citise *Moby-Dick*).

Descurajarea resimţită de Melville după plecarea lui Hawthorne reiese limpede şi din faptul că, spre deosebire de *Moby-Dick,* care fusese dedicat autorului *Literei stacojii, Pierre* este dedicat unui munte (muntele Greylock, din apropiere de locuinţa lui Melville). Micul roman istoric *Israel Potter,* pe care-l va publica în 1855, va fi dedicat Monumentului de la Bunker Hill. Vor trece peste trei decenii înainte ca Melville să-şi dedice din nou scrierile, unor oameni: ultimele-i plachete de versuri, *Timoleon* şi *Bălării şi flori sălbatice* vor fi dedicate, prima, pictorului Elihu Vedder, iar a doua soţiei lui Melville, Elizabeth. *Billy Budd* va fi dedicat memoriei lui Jack Chase, un matelot a cărui figură o exaltase în *Cojocelul alb*.

Ar fi greşit să se creadă că scriitorul, contrariat în aspiraţiile sale cele mai profunde şi urmărit, pe deasupra, de tot felul de ghinioane (un incendiu izbucnit la depozitul editurii Harper’s din New York, pe la începutul anului 1853, mistuie aproape tot tirajul operelor lui Melville![10]) s-ar fi refugiat într-un soi de mizantropie trufaşă. La fel de greşit ar fi să se creadă că povestirile scrise de el în 1853–1856, ca şi întreaga lui creaţie poetică de mai târziu, ar fi fost roadele amare ale unei involuţii, însoţită chiar de o formă benignă de demenţă. E adevărat că în primăvara anului 1853 Melville a trebuit să se supună unui examen medical, din pricina stării sale de epuizare nervoasă, – dar medicii n-au diagnosticat nimic grav; la fel de adevărat este că munca intensă depusă în cei şapte ani de la debut, pentru scrierea a şapte cărţi voluminoase, îi istovise ochii, încât ajunsese întocmai ca Pierre, să scrie „orbeşte”, dintr-o „necesitate vrăjmaşă şi detestată, care-l transforma în cel mai recalcitrant prizonier al literaturii.” [11]

Cu atât mai remarcabilă apare, în aceste condiţii, activitatea desfăşurată de Melville în perioada 1853–56. Povestirile lui atestă, în primul rând, o „sănătate mintală” indubitabilă, care-a fost de altfel şi salutată de presa vremii, îndeobşte favorabilă noului avatar al scriitorului, hulit până deunăzi.

---

[10] Incendiul a distrus întreg tirajul lui *Pierre,* din care se vânduseră de altfel doar vreo trei sute de exemplare în primele şase luni de la apariţie. Numai vreo şaizeci de exemplare din *Moby-Dick* au fost cruţate de flăcări, dar o a doua ediţie a cărţii avea să apară abia în 1863! (Iar a treia ediţie, în 1892, adică după moartea lui Melville!)

[11] Cf. *Pierre,* cartea a XXV-a.

Un cronicar de la *Evening Post* din New York vorbea (la 14 febr. 1854) de trezirea lui Melville „din acel somn agitat, în timpul căruia geniul lui fusese tulburat de vise bolnăvicioase ca *Mardi* sau de coşmaruri înfricoşătoare ca ambiguul *Pierre*."

În al doilea rând, povestirile dovedesc capacitatea scriitorului de a se autodepăşi, abordând un gen în care nu putea spera să rivalizeze cu Poe sau cu Hawthorne, şi care i se potrivea mult mai puţin decât proza de mari dimensiuni, practicată până atunci. Melville avea nevoie de spaţii largi pentru a-şi desfăşura zborurile imaginative. („Fără voia mea, scrisul mi se lăţeşte", exclamase el în *Moby-Dick*. „Daţi-mi o pană de condor! Daţi-mi drept călimară craterul Vezuviului!..."). Aplecat oarecum spre discursivitate, aidoma multor romantici, el se vedea nevoit acum să practice o economie verbală cu care nu era obişnuit. Această necesitate – acceptată de Melville fără prea mult entuziasm – a avut şi unele urmări benefice asupra stilului său, care a devenit mai sobru şi mai concentrat, fără a-şi pierde expresivitatea şi forţa de iradiere simbolică.

În sfârşit, – deşi acesta e poate aspectul cel mai important. – povestirile i-au îngăduit lui Melville să spună ceea ce simţea o nevoie imperioasă să spună, fie şi pe ocolite. „Mesajul" mai tuturor povestirilor este unul polemic, strâns legat de împrejurările istorice şi de situaţia personală a scriitorului în perioada respectivă, dar – prin forţa artei – valabil şi dincolo de „actualitatea" ce le-a inspirat. Ele ar putea avea ca motto următorul pasaj din *Encantadas sau Insulele fermecate* (schiţa a doua, intitulată *Cele două feţe ale unei ţestoase*):

„...Căci chiar ţestoasa asta, cu toată spinarea ei tristă şi întunecată, are şi o faţă luminoasă... De asemenea, oricine ştie că ţestoasa de uscat ca şi cele acvatice sunt aşa fel alcătuite încât, dacă le aşezi pe spate, ele rămân aşa, cu faţa luminoasă la vedere, fără a se putea întoarce pe cealaltă faţă. Dar după ce le întorci tu însuţi, nu mai poţi pretinde că ţestoasa n-are şi o faţă întunecată. Bucură-te de faţa ei luminoasă, ţine-o mereu la vedere dacă eşti în stare, dar fii cinstit şi nu tăgădui existenţa celei negre... Ţestoasa e deopotrivă întunecoasă şi luminoasă." [12]

Într-o vreme când literatura Statelor Unite era dominată de clişeele vehiculate de pseudo-scriitori ca Maria Sedgwick sau Cornelius Matthews, de gazetari ca John L. O'Sullivan (autorul faimoasei lozinci „Manifest Destiny", potrivit căreia americanii ar fi fost sortiţi să cucerească întreg continentul), sau chiar de nişte cărturari serioşi ca Emerson, cel mai viguros exponent al filosofiei „transcendentaliste", care nega Răul din realitatea

[12] Herman Melville, *Benito Cereno şi alte povestiri,* B.P.T., 1967, p. 59–60.

americană şi justifica, pe un plan superior, optimismul facil al compatrioţilor săi, – Melville ţinea să atragă atenţia asupra „celeilalte feţe”, asupra reversului întunecat al strălucitoarei medalii pusă în circulaţie şi impusă în fel şi chip, de toate instituţiile, prin ocultarea unor realităţi sumbre, sau de-a dreptul ruşinoase, cum era de pildă „instituţia specială” a sclaviei negrilor. În locul acestor clişee, Melville aşeza acum imagini programatic întunecoase, tocmai pentru că ele lipseau din literatura americană a epocii (cu excepţiile, relativ puţine la număr, făurite de Poe şi de Hawthorne). Dacă majoritatea cărţilor apărute în Statele Unite *afirmau* valorile curente – succesul în afaceri, puterea banului, spiritul descurcăreţ etc. – autorul lui *Moby-Dick,* crescut în cultul altor valori (cele proclamate de „părinţii fondatori” ai Republicii nord-americane) *tăgăduia* ostentativ însăşi ideea de „reuşită” şi-şi apleca privirile asupra „eşecului”, asupra victimelor unui sistem numai în aparenţă egalitar şi democratic. Demersul lui semăna cu acela al scriitorilor ruşi – Gogol şi Dostoievski mai ales – care, cam în aceeaşi epocă, sau şi mai târziu, îşi îndreptau atenţia asupra „umiliţilor şi obidiţilor”, lăsaţi în afara societăţii, ca şi a literaturii. Acest demers avea, se înţelege, şi o motivaţie personală: tatăl lui Melville dăduse faliment în 1830 (şi murise curând după aceea), iar fratele lui mai mare, Gansevoort, căzuse victimă, în 1837, panicii financiare care zguduise lumea afacerilor, provocând numeroase tragedii, ce aveau să se repete, ciclic, de-a lungul întregului secol. Obsesia falimentului, sentimentul fragilităţii oricărei prosperităţi întemeiate pe bani (*dollars damn me* – dolarii mă osândesc – exclamase el într-o scrisoare!) îşi găsesc o expresie directă în multe povestiri.

Prima dintre ele, *Bartleby,* care iniţial, la apariţia în revistă, purta subtitlul *„O povestire din Wall-Street”,* e poate cea mai semnificativă din acest punct de vedere. Biroul de notariat din Wall-Street, unde se petrece drama enigmaticului conţopist care refuză să mai lucreze, înainte de a refuza să mai trăiască, e un microcosm al Americii prospere şi optimiste căreia Melville ţinea să-i pună sub ochi reversul sumbru şi trist al medaliei. Aşa cum remarcă un comentator, *Bartleby* „ilustrează conceptul marxist al alienării, împlinind totodată înfricoşătoarea profeţie făcută de Tocqueville despre consecinţele salariatului industrial într-o Americă înfloritoare.” Figura tragică a conţopistului e rudă bună, peste veac, cu personajele lui Kafka, Joseph K. şi Gregor Samsa.[13]

Din aceeaşi familie spirituală fac parte şi protagoniştii unor povestiri ca *Jimmy Rose, Scripcarul* şi *Fericirea de a nu reuşi*; în această din urmă

---

[13] Marvin Fisher, *„Going Under. Melville's Short Fiction and the American 1850's”,* Louisiana State University Press Baton Rouge & London, 1977, p. 181.

povestire, se poate vedea o încercare a scriitorului de a se acomoda cu propriu-i eşec, dar ca de obicei în opera lui Melville, chiar şi într-o asemenea proză relativ simplă şi lipsită de adâncime, polisemia funcţionează din plin, astfel încât inventatorul maniac din povestire devine şi un prototip (cam schematic, ce-i drept) al foarte americanului gen de „homo faber”, pe care avea să-l satirizeze şi Mark Twain, sub mult mai izbutita înfăţişare a Colonelului Sellers (din *Epoca aurită*).

Câteva povestiri dramatizează condiţia artistului în societatea americană. (*Bartleby* a fost de altfel interpretată şi ca o parabolă despre alienarea artistului în această societate). În afară de *Jimmy Rose* şi de *Scripcarul,* care şi ele pot fi citite printr-o asemenea „grilă”, dar care mi se par mai puţin realizate, se cuvine să zăbovim ceva mai mult asupra povestirii intitulate, atât de hazliu, *Cucurigu-gagu*. Povestirea are mai multe nivele, cel autobiografic fiind aici foarte important; naratorul este un ins posac, copleşit de felurite necazuri şi persecutat de un creditor nemilos (tema aceasta, a creditorilor care-şi persecută debitorii apare la mulţi scriitori americani, printre care şi Poe: Hans Phaall din celebra povestire cu acelaşi titlu se înalţă în văzduh cu un balon, ca să scape de creditorii din Rotterdam!) Auzind însă cântecul măiestru al unui cocoş, personajul uită de toate necazurile şi, cuprins de o stare euforică, nu se lasă până nu dă de urma acelei păsări magnifice. Spre uimirea lui, cocoşul cântă în ograda unui om necăjit, pe nume Merrymusk (nume simbolic, însemnând „vesel”, dar şi „mosc”, adică un animal cu un parfum specific) – iar acel Merrymusk refuză să-i vândă naratorului cocoşul, deşi e sărac lipit pământului şi deşi are o nevastă şi câţiva copii bolnavi. Cocoşul e unica lor mângâiere şi-i ajută să trăiască, numai că nu le va fi dat să trăiască prea mult: îndată după moartea întregii familii, va muri şi el, nemaiavând pe cine să consoleze cu straşnicul său „cucurigu”.

Mulţi comentatori au văzut în această povestire o satiră împotriva „transcendentaliştilor” şi a filosofiei lor optimiste, de ignorare deliberată a Răului. „Suprafaţa amuzantă a povestirii *Cucurigu-gagu,* subliniază Harry Levin într-un studiu fundamental despre Poe, Hawthorne şi Melville, – ascunde cea mai amară condamnare a optimismului emersonian şi a tendinţei noastre tenace de a rămâne surâzători, de a ignora tragicul, de a fi afirmativi cu orice preţ. Strălucitorul cocoş, al cărui cucurigu face ca lucrurile să pară mai puţin negre, compensează ironic mizeria sordidă în care trăieşte şi moare familia unui sărman tăietor de lemne.” [14]

---

[14] Harry Levin, *The Power of Blackness,* Alfred A. Knopf, New York, 1976, p. 183.

Povestirea are şi o dimensiune aş spune poematică, prin recurenţa obsedantă a anumitor cuvinte, prin cadenţele subtile ale frazelor şi prin imaginile ei pregnante. Cocoşul „Trâmbiţă” e vrednic să stea alături de „Corbul” lui Poe şi de „Broasca săltăreaţă” a lui Twain în bestiariul literaturii americane, îmbogăţit de Melville în primul rând prin Balena-i albă, ca şi prin ţestoasele sale.

Câteva din povestirile cuprinse în acest volum au o structură aparte, – o structură binară: *Cele două Temple, Budinca săracului şi Firimiturile bogatului* şi *Raiul Burlacilor şi Iadul fecioarelor*. Prima, respinsă de redacţia revistei *Putnam's* pe motivul că ar fi putut jigni sentimentele religioase ale cititorilor ei, opune un lăcaş din New York – „Grace Church” (Biserica Harului), unui teatru din Londra; naratorul, un tânăr medic, evlavios din fire şi sărac, nu e lăsat să intre în biserică din pricina hainelor lui ponosite, iar când paracliserul îl surprinde la ieşirea din lăcaş, unde se strecurase totuşi pentru a asista, nevăzut, la slujbă, îl dă pe mâna poliţiei... Cu totul altfel e primit naratorul în lăcaşul londonez al artei, unde intră graţie bunăvoinţei unui muncitor, care-i oferă propriu-i bilet. În locul de la galerie, de unde priveşte spectacolul, naratorul încearcă sentimentul reconfortant al solidarităţii umane, de care fusese frustrat în propria-i patrie. Marvin Fisher consideră că în această povestire, ca şi în mai toate celelalte, Melville intenţiona „să demonstreze, prin mijloace piezişe şi simbolice, că sub ţesutul aparent viu şi sub afirmaţiile virtuoase ale societăţii americane de la jumătatea secolului al XIX-lea, se ascundea o moarte spirituală, o scandaloasă nesimţire faţă de nevoile sociale ale individului.” [15]

În dipticul intitulat *Budinca săracului şi Firimiturile bogatului,* primul tablou e o satiră acerbă împotriva filosofiei emersoniene şi a filantropiei americane; acestui tablou îi face cumpănă dreaptă scena de groază descrisă ceva mai încolo, scenă ce se petrece în Londra anului 1814, când sărăcimea din marele oraş e poftită să se înfrupte din firimiturile rămase de la banchetul oferit la Guildhall în onoarea regilor, prinţilor şi împăraţilor învingători în războiul cu Napoleon Bonaparte.

În ultimul diptic, Melville reia într-un alt registru – mult mai complex – tema prăpastiei dintre bogaţi şi săraci, o temă cu o rezonanţă profundă în imaginaţia colectivă a americanilor. Prima schiţă, *Raiul burlacilor,* evocă societatea plăcută şi imună la griji şi necazuri a unor jurişti englezi (cărora Melville le fusese oaspete în iarna anului 1849, la Londra), o evocă oarecum în maniera dezinvoltă şi superficială a lui Washington Irving sau a tânărului Dickens. În schimb, cea de-a doua schiţă, *Iadul fecioarelor,* zugrăveşte, cu o

---

[15] Marvin Fischer, *op. cit.,* pp. 51–52.

paletă dantescă, un infern cu adevărat paradigmatic, imaginat de Melville în urma unei vizite făcute la o fabrică de hârtie de lângă Pittsfield, în ianuarie 1551. Scriitorul condamnă aici fără menajamente procesul de dezumanizare care însoţea industrializarea din Statele Unite; fabrica de hârtie, amplasată într-un decor el însuşi infernal, este locul unde lucrătoarele devin un fel de roboţi asexuaţi, care execută mecanic operaţiunile cerute de un proces de fabricaţie, în chip ironic asemănător procreaţiei. Clădirea fabricii e albă, zăpada din jur e albă, fetele sunt albe la faţă, ca şi hârtia pe care-o produc şi care iese de pe banda rulantă exact după nouă minute de la intrarea ei în maşină, sub forma unor zdrenţe. Simbolismul cromatic aminteşte de cel folosit în *Moby-Dick*, unde albeaţa balenei devine „un atribut suprem al teroarei”, în ciuda asocierii curente a acestei culori „cu tot ceea ce este blând, cinstit şi sublim”.

Atitudinea lui Melville faţă de progresul tehnologic nu trebuie socotită ca o atitudine „reacţionară”; scriitorul nu condamnă tehnologia în sine, ci doar consecinţele nocive pe care le putea avea, în epocă, un progres tehnic, de altfel încă destul de relativ. Aşa cum se poate vedea clar în povestirea *Neguţătorul de paratrăsnete*, ceea ce condamnă Melville (ca şi Hawthorne) e folosirea tehnicii ca mijloc de exploatare a „spaimelor oamenilor”. Cu o jumătate de secol înainte de apariţia literaturii ştiinţifico-fantastice (nu întâmplător cultivată cel mai intens în Statele Unite), Hawthorne, Poe şi Melville, fireşte fiecare în alt fel, au tras semnale de alarmă profetice, privind pericolele legate de o tehnologie pusă în slujba profitului, nu a oamenilor. Reacţia lor faţă de Maşină anticipează şi atitudinea unui alt scriitor american, Henry Adams, descendent al unei familii care dăduse Statelor Unite câţiva preşedinţi: în romanul său, apărut postum (în 1918) sub titlul *Educaţia lui Henry Adams*, există un capitol, „Dinamul şi fecioara”, în care „absenţa femeii în America” e pusă pe seama puritanismului, dar şi a triumfului unui sistem industrial care distruge forţele creatoare, simbolizate de femeie.

Povestirea lui Melville demonstrează şi denunţă acelaşi lucru: pierderea creativităţii, ca urmare a robotizării femeilor. Fireşte, povestirea nu poate fi redusă la acest unic aspect, ea are şi alte implicaţii, ireductibile la o singură interpretare. Întocmai ca scrierile cele mai izbutite şi mai caracteristice ale lui Melville, *Iadul fecioarelor* este o proză cu mai multe „etaje”, de semnificaţie, bogat polisemică, incitând la o hermeneutică practic inepuizabilă. Aşa cum au remarcat numeroşi exegeţi, Melville este un simbolist înnăscut, dar şi un artist conştient de forţa multiplu sugestivă a simbolurilor. Pierre Leyris, traducătorul în franceză al lui Melville, a avut inspirata idee de a compara observaţiile făcute de Darwin în *Călătoria unui*

naturalist în jurul lumii pe bordul vasului Beagle, cu paginile închinate de Melville insulelor Encantadas, vizitate de el cu vreo şase ani după Darwin. Deşi chiar şi Darwin vorbeşte de „ciudata privelişte ciclopeană” şi compară uriaşele ţestoase cu „nişte monştri antediluvieni” [16], „observaţiile lui nu îmbie deloc la reverie, nici la vreo meditaţie străină de preocupările obişnuite ale unui naturalist”; pe când, „cu Melville intrăm de-a dreptul într-o lume de simboluri: totul răsună şi semnifică”.[17]

Nu e vorba aici de vreo superioritate a lui Melville asupra lui Darwin, sau, cu atât mai puţin, a artei asupra ştiinţei, ci doar de caracterul specific al fiecărui demers şi de complementaritatea lor. De altfel, termenul de „simbolism” trebuie înţeles în sensul lui larg, nu în accepţia lui legată de curentul literar astfel numit, care avea să se ivească în Franţa către sfârşitul veacului trecut. Melville practică un simbolism foarte special, ancorat într-o realitate tipic americană, pe care o stoarce de sensuri şi pe care o supune unui şir de confruntări menite să-i lumineze esenţa. Într-un studiu pe această temă, R.W. Short arată că autorul lui *Moby-Dick* e preocupat, ca şi Shakespeare, de „elementele experienţei, aflate înapoia realităţii fizice imediate ce le învăluie ca o ceaţă”. Aidoma altor scriitori de factură asemănătoare, „ei aveau nevoie de un univers mitic, adică de o lume în care dogma strictă a probabilităţii să se poată relaxa... Dacă Shakespeare ilumineazǎ realitatea zugrăvind luptele dintre nişte oameni reali într-o lume mitică, în care problemele sunt dezvăluite într-o nuditate mai mare decât aceea a unei lumi naturaliste, la Melville personajele sunt mai supuse mitului”. „Metoda lui Melville permite aşadar simbolurilor sale să acumuleze sensuri pe măsură ce sunt folosite... Prin procedee ce servesc scopului urmărit... el face ca simbolurile să se întrepătrundă şi să capete formă exact în acel punct fragil, unde unicul şi multiplul devin inseparabile”.[18]

Această analiză e valabilă mai ales pentru *Moby-Dick,* dar ne ajută să înţelegem şi unele povestiri în care imaginaţia simbolistă a lui Melville e ţinută în frâu de o intenţionalitate ceva mai realistă. În *Eu și hogeacul meu,* de pildă, sub aparenţa unei naraţiuni hazlii şi până la un punct destul de banale – lupta dusă de narator pentru a salva de la distrugere un horn vechi şi de toată frumuseţea, – se ascunde, pe de o parte, o dramă domestică, poate chiar o criză din căsnicia autorului, iar pe de altă parte o fabulă despre

---

[16] Charles Darwin, *Călătoria unui naturalist în jurul lumii pe bordul vasului Beagle,* traducere de Radu Tudoran şi Dinu Bondi, Ed. Tineretului, 1958, pp. 366–367.

[17] Pierre Leyris, *Naissance des contes,* în numărul 41 al revistei *L'Arc,* dedicat lui Melville (al doilea trimestru al anului 1970), pp. 59–60.

[18] R.W. Short, *Melville as Symbolist,* eseu reprodus în vol. *Interpretations of American Literature,* ed. by Charles Feidelson Jr. şi Paul Brodkorb Jr., Oxford University Press, London, Oxford, New York, 1971, pp. 110–111.

pericolele care pândesc integritatea artistului într-o societate utilitaristă, guvernată exclusiv de criteriile profitului şi al funcţionalităţii practice. Ca şi naratorul din *Cucurigu-gagu,* cel din *Eu şi hogeacul meu* e un om în vârstă, înglodat în datorii şi cam ursuz; accentul cade însă aici pe un soi de „luptă între vechi şi nou”, vechiul fiind înfăţişat în culori mai avantajoase decât noul, descris în mod caricatural. Într-o ţară lipsită de tradiţii cum era America, un asemenea punct de vedere nu e neapărat reacţionar şi paseist: hogeacul simbolic din povestirea lui Melville reprezintă (printre altele) o anume temeinicie, cu greu dobândită într-o lume în care inovaţiile, tehnice sau arhitectonice, nu aduceau totdeauna fericire oamenilor. Unii critici au văzut în *Eu şi hogeacul meu* o profeţie a Războiului Civil (profeţie şi mai pregnant exprimată în *Benito Cereno*), dar casa divizată descrisă de Melville are mai degrabă sensul pe care i-l desluşeşte Marvin Fisher: „Într-o societate ce se lăuda cu individualismul, dar acorda cele mai mari recompense conformismului, care postula libertatea de expresie dar îi condamna pe propriii ei critici de valoare, Melville recunoştea pericolele şi posibilităţile... Încercarea lui de a salva acele valori sociale şi spirituale ce i se păreau că se năruie, era actul unui patriot tulburat şi al unui idealist cinic. El a pierdut partida, într-o perspectivă imediată, dar după o eclipsă de peste o jumătate de veac s-ar putea să fi câştigat într-o perspectivă mai lungă.” [19]

Masa din lemn de măr, care încheie seria povestirilor lui Melville e tot un fel de comedie domestică, având drept cadru cam aceeaşi casă; conflictul nu mai are loc însă între soţ şi soţie, căci amândoi fac front comun împotriva superstiţiilor, în care cred cu tărie fiicele lor. Melville ridiculizează poveştile despre fantome şi experienţele spiritiste (încă o dovadă că nu era un adversar al ştiinţei!), dar, admiţând explicaţia ştiinţifică a „misterului” apariţiei unor gângănii din larvele rămase în lemnul copacului doborât pentru confecţionarea mesei, – reţine elementul miraculos al acestei metamorfoze fireşti.

Billy Budd, marinarul marchează o dublă revenire a scriitorului – la proză, şi la cadrul marinăresc, – constituind în acelaşi timp o sinteză a întregii sale creaţii. Scris după trei decenii încărcate de evenimente dramatice, în propria-i viaţă, ca şi în existenţa naţiunii americane (să amintim doar de Războiul Civil), acest mic roman rivalizează cu *Moby-Dick* în privinţa abundenţei şi varietăţii interpretărilor cărora le-a dat naştere. Mulţi critici au văzut în el ceea ce englezul J. Middleton-Murry numea „testamentul spiritual” al lui Melville, iar E.L. Grant Watson „testamentul acceptării”.

---

[19] Marvin Fisher, *op. cit.*, p. 213.

O bună parte din interpretările eronate sau exagerate aduse ultimei povestiri a scriitorului s-au datorat versiunii în care aceasta a putut fi cunoscută până-n 1962, când Harrison Hayford şi Merton M. Sealts, Jr. au pus în circulaţie un text întemeiat pe o lectură perspicace a manuscrisului. Raymond Weaver, primul care a publicat (în 1924) povestirea, descifrase cam în grabă manuscrisul (unicul manuscris important păstrat de la Melville) şi nici nu se pricepuse în suficientă măsură să pună ordine în filele lui şi să clarifice unele zone obscure. Iată, pe scurt, ce descoperiri a permis analiza genetică a manuscrisului, întreprinsă de cei doi cercetători: Povestirea, începută de Melville în primele luni ale anului 1886, a trecut prin trei faze majore, în fiecare din ele centrul de greutate deplasându-se de la un personaj la altul. În prima fază, principalul personaj era Billy, dar un Billy cu totul diferit faţă de „marinarul chipeş" din versiunea finală, şi anume un matelot vârstnic, condamnat pentru aţâţare la răscoală la bordul unei nave de război. Cele câteva pagini scrise atunci, cuprindeau atât proză cât şi versuri pe această temă, încă foarte vagă. Într-o a doua fază, care a durat până prin noiembrie 1888, Melville şi-a elaborat povestirea, punând accentul pe Claggart şi pe ticăloşia lui; Billy însuşi era prezentat ca un inocent, care reacţionează la acuzaţia de rebeliune, omorându-l pe calomniator. Într-o ultimă fază, care-a durat până la 19 aprilie 1891 – data menţionată chiar de Melville pe ultima pagină a manuscrisului, ca fiind „Sfârşitul cărţii", – personajul scos în relief a fost cel al căpitanului Vere, care în faza a doua jucase un rol minor, iar în prima nici nu existase. Tot în faza finală, Melville a făcut şi unele modificări semnificative, bunăoară a schimbat numele vasului *Indomitable* (Invincibilul) în *Bellipotent* (sintagmă cu o rezonanţă teribilă în limba engleză, însemnând: puternic în război, ceea ce intensifică dramatismul situaţiei înfăţişate şi conferă povestirii un şi mai pronunţat caracter antirăzboinic). Într-o ultimă revizie a manuscrisului, făcută cu creionul, Melville a înlocuit unele cuvinte şi chiar fraze întregi, aproape în fiecare din cele 350 de file ale manuscrisului, şi a adăugat câteva file sau pasaje, în locul altora, pe care le-a eliminat. Nu e de mirare că Raymond Weaver (şi F. Barron Freeman, care a publicat în 1948 o nouă ediţie a lui *Billy Budd,* bazată în linii mari pe aceea a lui Weaver) a comis erorile pe care le-a comis în descifrarea şi în asamblarea manuscrisului – lăsat de scriitor într-o formă nedefinitivată şi păstrat de soţia lui laolaltă cu toate hârtiile socotite de ea ca având o legătură cu povestirea. O primă eroare gravă: includerea în text a aşa-numitei „prefeţe", care de fapt era doar o pagină eliminată de Melville din text, dar pe care soţia lui avea să scrie „Prefaţă la Billy Budd?"... O a doua greşeală majoră a fost includerea fragmentului intitulat „Avocaţi, experţi, preoţi" şi numerotat 12, fragment

eliminat de autor cu prilejul uneia din numeroasele revizuiri ale manuscrisului. În sfârşit, cea de-a treia greşeală priveşte însuşi titlul povestirii: dintre cele două menţiuni existente – *Billy Budd Foretopman* şi *Billy Budd Sailor,* cea de-a doua, adăugată cu creionul de Melville în partea de sus a primei file, este în mod evident cea aleasă de el ca titlu definitiv. – Am menţionat doar erorile majore existente în ediţiile anterioare celei pregătite de cei doi cercetători americani (şi reluate, evident, şi în versiunea românească anterioară), dar numărul total al greşelilor trece de cinci sute. Cât de grave pot fi consecinţele unor astfel de greşeli asupra exegezei însăşi, o dovedesc interpretările – curente până în 1962 – aduse povestirii pe baza aşa-zisei „prefeţe", în care mulţi au descifrat „un ton fundamental şi un punct de referinţă" pentru întreaga povestire.[20]

Fireşte, liniile de forţă şi sensurile adânci ale acesteia rămân neschimbate în ambele variante, dar deosebirile de nuanţă şi de accent îşi au importanţa lor la un scriitor de factura lui Melville. Analiza genetică întreprinsă de Harrison Hayford şi Merton M. Sealts Jr. a permis de pildă înlăturarea ipotezei făcute mai demult de Charles Anderson, potrivit căreia Melville şi-ar fi bazat povestirea pe un caz real, petrecut în 1842 la bordul navei de război americane *Somers,* navă pe care un văr al scriitorului, locotenentul Guert Gansevoort, jucase un rol asemănător până la un punct celui jucat de căpitanul Vere. Cazul de pe *Somers* prezintă într-adevăr unele analogii cu întâmplările descrise în *Billy Budd* (şi pe nava americană fusese condamnat şi spânzurat un marinar, bănuit că ar fi pus la cale o revoltă, iar locotenentul Gansevoort făcuse parte din curtea marţială ce-l judecase pe marinar, din ordinul comandantului navei, condamnându-l la moarte împreună cu alţi doi mateloţi). Dar, întocmai ca în alte scrieri ale lui Melville, baza reală, oricât de importantă ar fi, serveşte în *Billy Budd* doar ca o rampă de lansare pentru un zbor al imaginaţiei în sferele mai înalte ale artei, moralei şi filosofiei.

Spuneam că *Billy Budd* constituie şi o sinteză a întregii creaţii melvilliene. Într-adevăr, această „naraţiune văzută din interior" *(inside narrative)* reia, într-un registru nou, mai toate temele şi obsesiile scriitorului: tema inocenţei, tema contrastului dintre aparenţă şi realitate, tema vigilenţei morale necesare pentru depistarea Răului, tema ambiguităţii ş.a.m.d. Din această multitudine de teme, să o reţinem pe aceea a inocenţei, o temă centrală în *Billy Budd,* şi foarte caracteristică pentru întreaga literatură americană. Aşa cum remarcă un exeget, Melville „îl păstrează pe Billy într-o stare psihologică şi morală simplă" pentru a-l putea da ca exemplu de inocenţă nealterată şi a face să triumfe această inocenţă, în care continua să

---

[20] Cf. Introducerea lui Harrison Hayford şi Merton M. Sealts Jr., la ediţia lor critică.

creadă, deşi realităţile aspre din jur o dezminţeau la tot pasul.[21] Într-o lume aflată în război, zguduită de cataclisme moral-politice şi ameninţată de conflagraţii din ce în ce mai nimicitoare, inocenţa n-are nicio şansă, pare a spune Melville, la capătul unei vieţi în care a avut atâtea prilejuri să se convingă de acest adevăr amar. Şi totuşi, el proclamă cumva necesitatea inocenţei, căci fără inocenţă omul ar fi osândit la o stare de animalitate şi s-ar întoarce la începuturile evoluţiei sale. Pe de altă parte, este afirmată şi necesitatea unei anumite discipline sociale, întruchipată în *Billy Budd* de căpitanul Vere. Cred că tocmai pe acest teren se plasează schimbarea de atitudine a scriitorului, în sensul unei acceptări a realităţii, a imperativelor sociale, dar avem de-a face cu o schimbare pe linia complexităţii, nicidecum pe linia unor concesii făcute ticăloşiei triumfătoare.

Oricum, Melville nu tranşează net, el lasă în suspensie răspunsurile, acordându-i cititorului dreptul de a le găsi singur, pe baza datelor înfăţişate. Şi aici, autorul lui *Moby-Dick* rămâne fidel concepţiei sale de totdeauna, privind dificila, dar „marea artă de a spune adevărul". În finalul romanului, câteva puncte de vedere diferite sunt puse să lumineze tragicele întâmplări povestite; aceste puncte de vedere se adaugă celor exprimate în scena judecăţii lui Billy. O gazetă publicată de autorităţile navale britanice dă acestor întâmplări o interpretare simplă şi simplistă, – „criminalul a plătit pentru crima lui", iar la bordul navei „Bellipotent" domneşte din nou liniştea... Dar însuşi căpitanul Vere, care a determinat condamnarea şi executarea „criminalului", murmură, înainte de a-şi da sufletul, numele lui Billy Budd. Nume repetat, în extaz, şi de marinarii de pe navă, convinşi de nevinovăţia camaradului lor. Învins pe planul realităţii, Billy – adică inocenţa – triumfă pe planul superior al ideilor.

S-a făcut mult caz de asemănările dintre cei trei protagonişti ai povestirii şi unele personaje biblice sau din mitologia greacă: Melville însuşi îl compară pe Billy Budd cu Hercule, cu Apollo, cu Adam, cu Isac sau cu Isus, şi-l zugrăveşte pe Claggart în culorile sumbre ale Satanei din *Paradisul pierdut* al lui Milton. Căpitanul Vere e de asemenea descris în termeni care îl fac să semene întrucâtva cu patriarhul Avraam, dilema lui morală aducând cu aceea a patriarhului biblic (deşi acesta nu-l osândise pe Isac, ci pe Ismael, un alt personaj simbolic, preferat de Melville). Dar toate aceste asemănări decurg din priceperea autorului de a crea un subtext bogat, cu ajutorul aluziilor la o multitudine de prototipuri şi de situaţii arhetipale. Fidel şi în această privinţă vocaţiei sale profunde, Melville şi-a dus la perfecţiune

---

[21] Charles J. Haberstroh Jr. *Melville and Male Identity*, Farleigh Dickinson University Press, 1980, p. 117.

uneltele artistice în ultima sa povestire, o „operă deschisă”, ca mai toate scrierile sale, şi tocmai de aceea atât de modernă. „Testament al acceptării”, *Billy Budd* este şi un testament al încrederii în forţa artei autentice.

PETRE SOLOMON

TABEL CRONOLOGIC

1819	La 1 august se naşte, la New York, Herman Melville, al doilea fiu al lui Allan şi al Mariei Melville (născută Gansevoort).
1832	Moare Allan Melville.
1839	Herman Melville se angajează ca marinar pe un vas comercial care-l duce la Liverpool. La întoarcere, predă ca institutor la o şcoală rurală.
1840–1842	Marinar pe baleniera „Acushnet”, până-n iulie 1342, când rămâne pe insula Nuku-Hiva din arhipelagul Marchizelor; în august 1842 pe o baleniera australiană, al cărei echipaj, inclusiv Melville, se răscoală şi e încarcerat pe insula Tahiti; în octombrie 1842 Melville evadează şi se îmbarcă pe o balenieră americană.
1843	Vara, la Honolulu, se angajează ca marinar pe fregata „United States”.
1844	În octombrie se întoarce în patrie şi începe să scrie.
1846	*Typee,* prima lui carte, apare la Londra, şi la New York.
1847	Apare Omoo; la 4 august Melville se însoară la Boston cu Elizabeth Shaw, fiica judecătorului Lemuel Shaw; se stabilesc la New York.
1849	Publică romanul alegoric *Mardi*; în februarie îşi procură o ediţie în şapte volume a operelor lui Shakespeare; scrie *Redburn* şi *White-Jacket (Cojocelul alb),* care apar în acelaşi an; i se naşte un fiu, Malcolm.
1850	În august face cunoştinţă cu Hawthorne, stabilit de curând la Lenox, nu departe de Pittsfield, unde se mută şi Melville, într-o casă pe care-o va numi „Arrowhead”.
1851	În iunie termină *The Whale,* titlu sub care apare la Londra prima ediţie din *Moby-Dick* (titlu ales pentru ediţia americană); i se naşte un al doilea fiu, Stanwyx; în noiembrie Hawthorne se mută din Lenox la Concord.
1852	Apare *Pierre, or the Ambiguities*.
1853	I se naşte o fiică, Elizabeth; publică în *Putnam’s Monthly Magazine* (noiembrie, decembrie) *Bartleby,* iar în *Harper’s New Monthly Magazine* (decembrie) *Cock-a-Doodle-Doo (Cucurigu-gagu).*
1854	Apar în *Putnam’s* (martie, aprilie, mai) *The Encantadas (Insulele fermecate);* în numărul din august, *The Lightning-Rod Man (Neguţătorul de paratrăsnete);* tot în *Putnam’s*

	începe să apară romanul istoric *Israel Potter,* serializat în nouă numere ale revistei; în revista *Harper's* apar – în iunie – povestirile *Poor Man's Pudding and Rich Man's Crumbs (Budinca săracului și Firimiturile bogatului);* în iulie *The Happy Failure (Fericirea de-a nu reuși),* iar în august, *The Fiddler (Scripcarul).*
1855	I se naște o a doua fiică, Frances; apare în volum *Israel Potter*. *Putnam's* publică *The Bell-Tower (Clopotnița)* (august), *I and My Chimney (Eu și hogeacul meu)* (octombrie) și *Benito Cereno* (octombrie, noiembrie, decembrie); în *Harper's* apar *The Paradise of Bachelors and the Tartarus of Maids (Raiul burlacilor și Iadul fecioarelor)* (aprilie) și *Jimmy Rose* (noiembrie).
1856	Apare volumul *The Piazza Tales (Povestirile verandei),* cuprinzând cinci dintre povestiri, plus o schiță introductivă, *The Piazza (Veranda)*. În revista *Putnam's* apare, în mai, *The Apple-Tree Table (Masa din lemn de măr);* toamna Melville pleacă în Europa și în Orientul Apropiat.
1857	În mai se întoarce în S.U.A., unde i-a apărut între timp *The Confidence Man (Escrocul).*
1858	Turneu de conferințe, despre *Statuile din Roma,* etc.
1861	În aprilie izbucnește Războiul de Secesiune; moare judecătorul Shaw.
1863	În octombrie familia Melville se mută din Pittsfield la New York
1865	Asasinarea președintelui Lincoln (aprilie).
1866	Melville publică placheta de versuri *Battle-Pieces and Aspects of the War (Poeme de luptă și aspecte din război);* în decembrie începe să lucreze la Vama portului New York.
1867	Moare Malcolm, fiul lui Melville.
1876	În iunie apare Clarel, lungul poem al lui Melville (circa 20.000 versuri!)
1885	La sfârșitul anului demisionează din postul de inspector vamal.
1886	Moare Stanwyx, al doilea fiu al scriitorului.
1888	Melville publică (în 25 exemplare, pe cheltuiala lui) placheta de versuri *John Marr and Other Sailors (John Marr și alți marinari).*
1891	Publică placheta *Timoleon* și pregătește pentru tipar placheta *Weeds and Wildings (Bălării și flori sălbatice);* la

19 aprilie își revizuiește pentru ultima oară povestirea *Billy Budd Sailor*, începută cu vreo cinci ani înainte. Se stinge din viață în noaptea de 27 spre 28 septembrie, în urma unui atac de cord.

P. S.

CUCURIGU-GAGU!
sau CÂNTECUL NOBILULUI COCOŞ BENEVENTANO

Pretutindeni în lume au fost zdrobite în ultima vreme numeroase revolte îndrăzneţe împotriva unor tiranii ticăloase; de asemenea, numeroase catastrofe groaznice, provocate de locomotive şi de corăbiile cu aburi, au zdrobit sute de călători îndrăzneţi (am pierdut şi eu un prieten drag, într-o asemenea catastrofă!); propria-mi viaţă era, tot aşa, plină de despotisme, de stricăciuni şi de elanuri zdrobite, până când, într-o dimineaţă de primăvară, foarte devreme, fiind prea apăsat de griji ca să pot dormi, m-am dus să mă plimb pe pajiştea mea de pe deal.

Aerul era rece, jilav, neguros, neplăcut. Ţinutul din jur părea necopt, sevele-i crude ţâşneau peste tot. M-am ferit cât am putut de aerul acesta lipicios, cu ajutorul hainei mele, o haină subţire, la două rânduri (pardesiul fiind prea lung, mi-l foloseam numai când mergeam cu căruţa); şi, înfigându-mi în ţărâna reavănă toiagul ascuţit ca un cleşte de rac, am pornit-o pieptiş la deal, cu trupul vânăt aplecat spre panta abruptă. Poziţia asta chinuită îmi aducea capul foarte aproape de pământ, ca şi cum aş fi vrut să-l năpustesc împotriva întregii lumi. Gândul acesta îmi stârni un rânjet lugubru.

De jur-împrejur se vedeau semnele unui imperiu divizat. Iarba veche şi iarba cea nouă se străduiau laolaltă. În băltoacele de la poalele dealului vegetaţia îşi iţea firele de un verde intens; dincolo, pe munţi, se zăreau petice de zăpadă, ciudat de albe pe fundalul povârnişurilor lor roşietice; toate dealurile gheboase arătau ca nişte vaci bălţate, scuturate de friguri. Pădurile erau presărate cu vreascuri, smulse de vânturile aprige din martie, iar copacii tineri de pe margini abia începeau să-şi scoată la vedere prima nuanţă gălbuie a mlădiţelor lor de curând născute.

M-am aşezat, pentru câteva clipe doar, pe un buştean putrezit, aproape de culmea dealului, cu spatele la un crâng des şi cu faţa întoarsă către un lung lanţ de muriţi, care înconjurau un ţinut vălurit şi variat. La temelia unuia dintre munţi curgea un râu leneş, dar febril, dublat deasupra de un şuvoi de pâclă jilavă, replică exactă, până la cele mai mici meandre, a rudei sale lichide aflate dedesubt. Ici şi colo, zdrenţe de aburi pluteau, foarte jos, în văzduh, rătăcind fără nicio ţintă, aidoma unor naţii sau corăbii părăsite ori lipsite de cârmaci, sau poate aidoma unor prosoape foarte ude, puse la uscat pe nişte frânghii încâlcite. Departe, peste un sat pitulat într-o adâncitură împresurată de munţi, atârna ca un giulgiu un enorm baldachin de ceaţă: fumul condensat al hornurilor, împletit cu răsuflările sătenilor, era împiedicat de munţii din jur să se risipească şi, fiind şi prea greu şi prea

inert ca să poată urca singur, zăcea acolo, între sat şi cer, ascunzând fără îndoială sub el mulţi bărbaţi bolnavi de gâlci şi mulţi copii rahitici.

Cuprinzând cu privirea ţinutul acela vălurit şi întins, înconjurat de munţi, şi satul, şi, ici-colo, câte o casă de fermă, precum şi pădurile, crângurile, pâraiele, stâncile şi cascadele îmi spuneam: ce semn mărunt lasă, la urma urmei, omul pe acest uriaş glob terestru! Pământul, însă, îl însemnează pe om! Ce accident groaznic s-a petrecut pe Ohio, unde bunul meu prieten şi alţi treizeci de oameni cumsecade au fost azvârliţi în veşnicie la porunca unui maşinist cu cap pătrat, care nu ştia să deosebească un ventil de un burlan. Şi catastrofa aceea de cale ferată, care s-a produs chiar dincolo de munţii din faţa mea, când două trenuri trufaşe s-au ciocnit unul de celălalt, încălecându-se şi lipindu-se spate-n spate; iar una dintre locomotive a fost găsită, jumulită ca un pui, în interiorul unuia din vagoanele de pasageri ale celuilalt tren! Aproape douăzeci de suflete nobile, printre care un mire şi mireasa lui, împreună cu un prunc nevinovat, au fost azvârlite în sinistra luntre a lui Charon, care le-a transportat, fără bagaje, la cine ştie ce turnătorie cu pereţii de zgură. Dar ce rost are să ne plângem? Care judecător de pace ar putea face dreptate în acest caz? Şi ce sens ar avea să plictisim cu el însuşi cerul? când poate chiar cerul a rânduit asemenea grozăvii – altminteri cum de s-ar putea întâmpla?

O, lume nenorocită! Cine să se mai ostenească a agonisi în ea vreo avere, când nu ştie cât timp o poate păstra, din pricina miilor de ticăloşi şi măgari care conduc căile ferate şi liniile de navigaţie, ca şi nenumărate alte întreprinderi de importanţă vitală pentru omenire?! O, dac-aş ajunge eu dictator în America de Nord pentru câtva timp, i-aş spânzura pe toţi, i-aş face bucăţi, i-aş pune pe jăratec şi i-aş arde de vii, i-aş chinui şi i-aş fierbe ca pe nişte pulpe de curcan pe aceşti fochişti imbecili şi nemernici, i-aş trimite în iad ca să-i alimenteze cazanele!

Marile progrese ale epocii! Cum aşa? cum poate fi socotită „progres” o activitate criminală, în slujba morţii? Cine doreşte să călătorească atât de rapid? Bunicu-meu nu dorea, şi zău că nu era un prost. Dar ce se-aude? iarăşi se apropie balaurul ăla bătrân – molohul ăla gigantic, muşcat de streche, ia auzi-l cum pufăie şi ţipă! ia uite-l cum aleargă prin pădurile astea primăvăratice, întocmai ca holera asiatică, de-a-ncălarelea pe-o cămilă! Fereşte-te-n lături, omule! soseşte ucigaşul autorizat, stăpân pe monopolul morţii, judecător, juriu şi călău deopotrivă, ale cărui victime n-au nici măcar privilegiul de a se spovedi unui preot! Cale de două sute cincizeci de mile, demonul ăsta de fier străbate ţara, zbierând: „Încă, încă, încă!” prăvăli-s-ar peste el cincizeci de munţi! Bine-ar fi ca, prăvălindu-se, să-l strivească şi pe demonul acela mai mititel, care e creditorul meu, un pisălog care-mi scoate

sufletul şi mă sperie mai abitir decât orice locomotivă, un ticălos cu faţa scofâlcită, pus parcă şi el pe roate, care se ţine scai de mine până şi-n zi de duminică, însoţindu-mă la biserică, unde mi se-aşază în strană şi, prefăcându-se că-mi întinde, politicos, cartea de rugăciuni deschisă la pagina potrivită, îmi vâră sub nas poliţa-i nesuferită, în toiul rugăciunilor mele, interpunându-se astfel între mine şi mântuire, fiindcă, deh, cum ar putea cineva să-şi ţină firea într-o asemenea situaţie?

Nu-i pot plăti datoria, acestui individ oribil! N-am de unde, măcar că, zic unii, n-au fost niciodată atâţia bani pe piaţă – ca o marfă fără căutare. Dar să mă bată Dumnezeu dacă pot face rost de marfa asta, cât de cât, deşi nu-i om să aibă mai multă nevoie de ea decât mine! E-o minciună: nu există mulţi bani: pipăiţi-mi buzunarele! Ha! Iată un hap pe care-l pregătisem ca să-l trimit copilaşului bolnav din cocioaba de colo, unde locuieşte săpătorul acela irlandez. Copilaşu-i bolnav de scarlatină. Lumea spune că bântuie prin ţinut şi pojarul, şi vărsatul de vânt, şi varicela – e vai şi amar de bieţii copilaşi! De fapt, presupun că mulţi dintre ei mor, după ce s-au canonit atâta! Însemnează că s-au chinuit în zadar suferind de pojar, de oreion, de laringită difterică, de scarlatină, de vărsat, de holeră, de dizenterie şi de mai ştiu eu ce! Văleu, iar mă împunge în umărul drept reumatismul! M-am pricopsit cu el într-o noapte, pe puntea unui vas de pe North River: vasul fiind ticsit, i-am cedat locul meu unei doamne bolnave, aşa că am stat afară, pe punte, până a doua zi dimineaţa, sub o ploaie măruntă. Iată răsplata cu care te-alegi pentru o faptă bună! Tii, cum mă doare! Dă-mi pace, reumatismule! Nici dacă aş fi omorât-o pe cucoana aceea în loc s-o ajut, n-ai putea să mă chinui mai tare! Şi mai e şi dispepsia – sufăr şi de boala asta!

Ia te uită, sosesc viţeii, juncănaşii de doi ani, scoşi abia acum din grajd la păşune, după şase luni de nutreţ rece. Urât mai arată! Li se văd coastele de parc-ar fi nişte coate, care ies prin pielea acoperită cu-o mâzgă uscată, ca aluatul clătitelor. Parcă le-a căzut şi perişorul de pe piele, în unele locuri, iar pielea însăşi, acolo unde nu-i roasă ori acoperită cu mâzga aceea, seamănă cu marginile tocite ale unor cufere vechi şi uzate. De fapt, nu-s şase juncănaşi, ci şase cufere oribile, care s-au rătăcit pe imaşul ăsta!

Dar, pentru numele lui Dumnezeu, ce se-aude? Până şi cuferele şi-au ciulit urechile şi s-au oprit să privească jos, în vale. Ce-i zgomotul ăsta? Ba, e un sunet limpede, muzical şi prelung! Un cucurigu triumfal, ca un imn de slavă: *„Slavă Domnului din ceruri!”* Chiar acestea sunt cuvintele cocoşului; dacă vreun cocoş a putut vorbi vreodată, niciun altul n-ar fi putut să le rostească mai limpede. Hm, încep să mă simt ceva mai bine! La urma urmei, ceaţa nu-i aşa deasă. Soarele a prins să se-arate în zare; mi-e mai cald acum.

I-auzi! A cântat înc-odată! A mai răsunat oare vreodată pe pământ un cucurigu mai binecuvântat? Limpede, ascuţit plin de cutezanţă, de foc, de haz şi de bucurie. Parc-ar spune: *„Să nu spui nicicând că mori!”* Nu-i aşa, prieteni, că-i extraordinar?

În entuziasmul meu, m-am pomenit vorbindu-le viţeilor, ceea ce dovedeşte că adevărata fire a omului se trădează, uneori, în chipul cel mai inconştient. Ce viţel fusesem eu însumi, bosumflându-mă prosteşte, pe culmea unui deal, când undeva în vale un cocoş, fără niciun sfanţ în buzunar şi pândit în orice moment de cuţitul hrăpăreţului său stăpân, slobozeşte în văzduh, fără a folosi limbajul raţiunii, un chiot asemănător odei unui poet laureat în cinstea strălucitei victorii de la New Orleans![22]

Ia-n auziţi! Încă o dată! Prieteni, ăsta trebuie să fie un cocoş de Şanghai: niciun cocoş de pe la noi n-ar putea scoate nişte acorduri atât de extatice. E limpede, prieteni, că-i un cocoş de Şanghai, din rasa „Împăratul Chinei”.

Dar prietenii mei, cuferele-viţei, alarmaţi în cele din urmă de sunetele acestea triumfător-zgomotoase, începură a se risipi, fluturându-şi cozile în aer şi ţopăind într-un fel destul de stângaci – ceea ce dovedea că nu-şi prea mişcaseră labele în ultimele şase luni.

Iarăşi cântă cocoşul! Al cui o fi? Care om din ţinutul acesta şi-a putut permite să cumpere un asemenea „Şanghai” extraordinar? Parcă mi-ar fi luat foc sângele în vine, aşa mă simt. Îmi vine să sar pe buşteanul ăla putred – nu cumva ca să dau din coate şi să şi cânt? După ce că n-am un ban în buzunar... Şi toate astea, numai şi numai fiindcă am auzit cântatul unui cocoş. Minunat cocoş! Iată însă că dumnealui a-nceput să cânte tare de tot. Dar e abia dimineaţă: să vedem cum o să cânte pe la amiază şi către seară. Când stau să mă gândesc, cocoşii cântă îndeosebi la începutul zilei. Curajul lor nu ţine mult, de fapt. Da, da, până şi cocoşii sunt nevoiţi să se supună legii universale a suferinţei: ei încep prin a jubila, dar sfârşesc prin a fi abătuţi.

„...În mândra dimineaţă,
Noi, aprigii cocoşi ne-ncepem cântul
În bucurie, dar tăcem spre seară,
Când deznădejdea-ntunecă pământul”.[23]

---

[22] Bătălia dată la 8 ianuarie 1815 – ultima din Războiul de Independenţă – a fost câştigată de trupele americane conduse de generalul Andrew Jackson, la New Orleans.

[23] Melville parodiază o strofă din cunoscutul poem al lui Wordsworth, *Resolution and Independence (Hotărâre şi neatârnare):*

„Noi, poeţii, în tinereţe debutăm în bucurie,
Drept care sfârşim în jale şi nebunie”.

Când a scris versurile astea, poetul s-o fi gândit taman la acest cocoş de Şanghai. Dar stai! Iar i se-aude glasul, de zece ori mai plin, mai bogat, mai răsunător şi mai extatic decât înainte! E ca şi cum aş auzi marele clopot al catedralei St. Paul în ziua încoronării unui rege! De fapt clopotul ăla ar trebui să fie dat jos şi înlocuit cu acest cocoş de Şanghai. Un asemenea cucurigu ar înveseli toată Londra, de la Mile End până la Colina Primulelor (unde nu creşte nicio primulă), făcând să se risipească ceaţa.

Constat că, în dimineaţa asta, am poftă de micul dejun, cum n-am mai avut de vreo săptămână încoace. Deşi mă gândisem să iau doar un ceai cu pâine prăjită, o să comand o cafea şi nişte ouă; ba nu, o cană cu bere neagră şi un biftec! Vreau ceva consistent. A, uite trenul – vagoanele-i albe scânteiază printre copaci, ca un filon de argint. Ce vesel e ciripitul scos de coşul locomotivei! Şi ce veseli par călătorii! Unul din ei flutură o batistă – se duc, pesemne, la oraş sa mănânce stridii, să-şi vadă prietenii şi să meargă la circ. Ia te uită cum se vălureşte ceaţa în jurul dealurilor, parc-ar fi nişte cârlionţi bălai, în care soarele îşi întreţese razele. Fumul azuriu al satului e ca un baldachin atârnat deasupra unui pat de mireasă. Ce frumos străluceşte lunca, în locul acela, unde râul s-a revărsat peste malurile înverzite! Iarba veche trebuie să-i facă loc celei noi.

Da, plimbarea asta mi-a priit. Acum, hai acasă; abia aştept să tai biftecul şi să golesc cana cu bere neagră: după aceea, o să mă simt la fel de vânjos ca Samson. Mă gândesc, totuşi, că s-ar putea să vină creditorul ăla. Ia să mă duc în pădure şi să-mi tai un băţ: pe legea mea că, dacă se-arată şi astăzi pisălogul, o să-l ciomăgesc zdravăn!

Iarăşi cântă cocoşul! „Bravo! îmi spune. Ciomăgeşte-l!"

Straşnic cocoş!

M-am simţit foarte bine, toată dimineaţa. Creditorul s-a arătat pe la orele unsprezece. I-am trimis vorbă, prin băiatul Jake, că-l aştept. Tocmai citeam *Tristram Shandy*[24] şi nu puteam să cobor. Ticălosul ăla sfrijit (mai e şi fermier, pe deasupra: gândiţi-vă, un fermier sfrijit!) a intrat pe uşă şi m-a găsit tolănit într-un jilţ, cu picioarele pe masă, cu nasul în carte şi cu a doua sticlă de bere la îndemână.

— Ia loc, i-am zis. O să termin de citit capitolul, după care, îţi stau la dispoziţie. Frumoasă dimineaţă. Ha, ha! Uite un pasaj foarte hazliu, despre Unchiul Toby şi văduva Wadman! Ha, ha! Dă-mi voie să ţi-l citesc.

— N-am timp, mă aşteaptă muncile de la amiază.

— Dă-le naibii de munci!... Nu-ţi aprinde ţigara aici, că te dau afară!

---

[24] *Viaţa şi opiniile lui Tristram Shandy,* capodopera scriitorului englez Laurence Steme (1713–1768).

— Domnule...

— Dă-mi voie să-ţi citesc pasajul cu Văduva Wadman. Văduva Wadman zice...

— Domnule, uite poliţa mea...

— Prea bine, răsuceşte-ţi o ţigară – e ora la care fumez şi eu. Fii bun, te rog, şi scoate un tăciune din vatră!

— Poliţa mea, domnule! izbucni ticălosul, pălind de furie şi de uimire că mă purtam astfel (de obicei, îl înfruntam pălind eu însumi), dar încă prea prudent ca să-şi trădeze pe de-a-ntregul uimirea. Poliţa mea, domnule!

Şi mi-o vârî sub nas.

— Ce dimineaţă frumoasă, nu-i aşa, prietene? Ce încântător arată ţinutul nostru! Spune-mi, te rog, ai auzit azi-dimineaţă cum cânta cocoşul acela nemaipomenit? Bea şi dumneata din berea asta a mea!

— *A dumitale?* Plăteşte-ţi mai întâi datoriile, şi p-ormă oferă-ţi berea!

— Crezi, aşadar, că berea mea nu face doi bani? strigai eu, ridicându-mă în picioare, ameninţător. O să te conving că te-nşeli. O să-ţi dovedesc că-i mai bună şi mai tare decât berea „Barclay şi Perkins”!

Şi, fără alte vorbe, l-am apucat pe ticălos de haină (şi, fiind un slăbănog, haina i-era destul de largă ca să am de unde s-o apuc), l-am legat fedeleş, făcându-i şi un nod marinăresc, apoi i-am vârât între dinţi poliţa şi l-am scos afară, pe maidanul de lângă casă.

— Jake, i-am poruncit eu băiatului, du-te în şopron şi adu-mi de acolo un sac cu cartofi porceşti. Adu-l încoace şi azvârle cu cartofi în sărăntocul ăsta, pune-l pe fugă! A venit să-mi cerşească bani, deşi ştiu bine că poate să muncească. Dar e prea leneş din fire. Alungă-l, Jake!

Dumnezeule! ce cucurigu! Cocoşul de Şanghai a slobozit în clipa aceea un asemenea imn de slavă, un asemenea chiot triumfal, încât mi-a crescut inima de bucurie. Creditori? Păi, aş fi fost în stare să mă bat cu o armată întreagă de creditori! Cocoşul de Şanghai era de părere că aceşti creditori veneau pe lume numai şi numai ca să fie bătuţi, loviţi, zdrobiţi, strangulaţi, înecaţi, ciomăgiţi!

Întorcându-mă în casă, după ce euforia victoriei mele asupra creditorului se mai potolise, am început să meditez la misteriosul cocoş. Nu mă aşteptasem să-l aud atât de aproape de locuinţa mea. Mă întrebam: în ograda cărui fermier bogat o fi cântând? Şi nu contenise a cânta, aşa cum crezusem. Cocoşul ăsta obişnuia, pesemne, să cânte cel puţin până la amiază. O să cânte, cumva, toată ziua? M-am hotărî! să aflu, aşa că am urcat din nou dealul. Acum, întreg ţinutul era scăldat în lumina veselă a soarelui. De jur-împrejur, vegetaţia încălzită exploda. Vitele erau pe câmp. Văzduhul răsuna

de ciripelile voioase ale păsărilor, proaspăt sosite din miazăzi. Până şi ciorile croncăneau cu o anume dulceaţă şi păreau ceva mai puţin negre ca de obicei.

Sst! iar se-aude cocoşul! Cum aş putea descrie cântecul lui, la amiază? În comparaţie cu el, cântecul de dis-de-dimineaţă era ca o şoaptă. Niciun muritor n-a auzit vreodată un asemenea cucurigu prelung, muzical şi puternic! Eu însumi, auzisem la viaţa mea destule cântări de cocoşi, unele foarte măiestre, dar *acest* cucurigu le întrecea pe toate: deşi zgomotos, suna ca un flaut, şi exprima o bucurie fără margini, dar şi o desăvârşită stăpânire de sine – ai fi zis că ţâşnea dintr-un gâtlej de aur, pentru a se înălţa în tării, din ce în ce mai puternic şi mai melodios! N-avea nimic din cucurigeala trufaşă şi prostească a unor cocoşi tineri şi necopţi, care păşesc în viaţă plini de îndrăzneală şi voioşie, pentru că n-au habar de ce-ar putea să li se întâmple. Era cântecul unui cocoş care nu cânta într-o doară şi care ştia câte ceva; cântecul unui cocoş care se luptase cu viaţa şi biruise, iar acum era hotărât să cânte, chiar de s-ar fi întors pământul pe dos şi de s-ar fi prăbuşit bolta cerului. Un cucurigu înţelept, un cucurigu invincibil, un cucurigu filosofic, un cucurigu fără pereche!

M-am întors din nou acasă, înviorat, cu un sentiment de triumf, parcă. Mă gândeam la datoriile mele şi la celelalte necazuri, precum şi la neizbutitele răscoale ale unor popoare asuprite de peste ocean, la catastrofa de cale ferată şi la naufragiul acelui vas, în care pierise şi un bun prieten al meu; mă gândeam la toate astea cu un sentiment de sfidare calmă, ce mă uimea. Simţeam că aş fi în stare să înfrunt Moartea, s-o poftesc chiar la masă şi să toastăm împreună în cinstea Catacombelor, într-atâta eram de sigur de mine şi de încrezător în trăinicia universului.

Spre seară am urcat din nou dealul, ca să văd dacă vajnicul cocoş se va dovedi la înălţime, cântând şi acum, adică de la răsăritul până la apusul soarelui. Ei bine, cântecul lui de seară, ţâşnind din gâtleju-i vânjos, se revărsă peste întreg ţinutul şi-l acoperi, întocmai cum înaripatele oşti ale lui Xerxes, venind dinspre răsărit, acoperiseră Grecia. Era un adevărat miracol, mai abitir decât clopotele de vecernie sau cele ce vestesc stingerea! Doamne, ce cucurigu! Pun rămăşag că, în seara aceea, cocoşul s-a dus la culcare ca un învingător al zilei, oferindu-i nopţii în dar ecourile cântecelor lui fără număr.

După un somn neobişnuit de adânc şi odihnitor m-am sculat devreme şi am pornit din nou la deal, cu iuţeala unei mingi de fotbal şi cu senzaţia că-s uşor şi mlădios ca un arc de trăsură, şi că plutesc ca un peşte în apă. Dar cocoşul de Şanghai mi-o luase înainte! Pasărea aceea matinală, care ciugulea râme, cânta acum ca o goarnă în care ar fi suflat o foală, cânta tare de tot, dând glas unei bucurii fără margini. Prin ogrăzile fermelor răzleţe cântau o mulţime de alţi cocoşi, răspunzându-şi unul altuia; dar cântările lor erau

cam ceea ce este o flageoletă faţă de un trombon. Cocoşul de Şanghai izbucnea când şi când, acoperindu-le cântările cu atotputernicu-i suflu. Ai fi zis că nu-l interesează nimic altceva. Nu le răspundea celorlalţi cocoşi, ci cânta de unul singur, pe socoteala lui – un cântec solitar, de sfidătoare independenţă.

O, viteazule cocoş de Şanghai, o, nobilă pasăre, pe bună dreptate jertfită de către invincibilul Socrate, ca o mărturie a victoriei lui finale asupra vieţii!

Zău că mă voi duce chiar azi, în această zi binecuvântata, să-l caut pe cocoşul de Şanghai şi să-l cumpăr, fie şi cu preţul unei noi ipoteci asupra pământurilor mele!

În vreme ce-mi spuneam aceste cuvinte, trăgeam cu urechea, doar-doar voi putea să-mi dau seama dincotro se auzea cântatul. Dar acesta se revărsa aşa de imperios în văzduh şi-l făcea să vibreze cu atâta putere, încât era cu neputinţă să spui din care direcţie venea imnul de bucurie. Un singur lucru era limpede, şi anume, că venea dinspre răsărit, nu dinspre apus. Am stat apoi să mă gândesc până unde poate fi auzit cântatul unui cocoş? În ţinutul acesta liniştit, şi pe deasupra înconjurat de munţi, sunetele se auzeau până hăt, departe. Şi apoi, relieful vălurit, cu dealuri şi văi peste care munţii îşi aplecau frunţile de cremene, producea ecouri ciudate, reverberaţii şi rezonanţe prelungi, care te lăsau perplex, oricât ţi-ar fi desfătat auzul Unde se aciuase oare acest vajnic cocoş de Şanghai, această pasăre a jovialului Socrate, această zburătoare elinească, neînfricoşată de moarte? Unde anume se ascundea? Unde eşti, nobile cocoş? Mai cântă o dată, cocoşule princiar, cocoşule de Şanghai, pasăre a împăratului Chinei! Frate al Soarelui, văr al marelui Jupiter, unde eşti? Mai cântă-mi o dată şi spune-mi adresa ta!

Şi deodată, glasul lui izbucni, ca o orchestră a tuturor cocoşilor din lume. Dar de unde anume? Aceasta era întrebarea. Nu se putea şti, decât că venea dinspre răsărit.

După micul dejun, mi-am luat toiagul şi am pornit la drum. Se aflau prin împrejurimi numeroase conace boiereşti, şi nu mă îndoiam că unul dintre aceşti fermieri bogaţi investise vreo sută de dolari într-un cocoş princiar, de Şanghai, adus de peste mări la bordul vasului *Alizeul,* sau al vasului *Vijelia albă* ori al vasului *Regina mărilor,* fiindcă numai o corabie vitează, cu un nume frumos, ar fi putut să transporte un asemenea cocoş. Eram hotărât să cutreier întreg ţinutul pentru a-l găsi pe acest nobil străin, dar mă gândeam în acelaşi timp că n-ar strica să mă opresc, pe drum, chiar la cocioabele cele mai umile, pentru a-i întreba pe oameni dacă n-au auzit, din întâmplare, vorbindu-se despre un cocoş de Şanghai, adus de curând de peste mări în ograda vreunuia dintre domnii de la oraş, stabiliţi pe aci; căci era clar că niciun fermier sărac, niciun sărăntoc de orice fel n-ar fi putut să posede un

astfel de trofeu oriental, un asemenea clopot de catedrală înfipt într-un gâtlej de cocoş.

Zărind un bătrân care ara cu plugul un ogor, aproape de gardul ce mărginea drumul, l-am întrebat:

— Prietene, nu cumva ai auzit, în ultima vreme, cântările unui cocoş nemaipomenit?

— Păi, nu prea ştiu, îmi răspunse bătrânul, cu un glas tărăgănat. Văduva Crowfoot[25] are, ce-i drept, un cocoş, are şi jupân Squaretoes un cocoş, ba, am şi eu unul, şi toţi cocoşii ăştia cântă. Da' nu ştiu ca vreunu' din ei să fie, cum zici, nemaipomenit.

— Atunci, îţi spun bună ziua, i-am replicat, tăios. E limpede că n-ai auzit cântatul cocoşului împăratului Chinei.

După un timp, am întâlnit un alt moşneag, care tocmai repara un gard de fier, paradit din cale-afară: barele erau mâncate de rugină şi, la fiece atingere a mâinii bătrânului, se rupeau, prefăcându-se într-o pulbere gălbui-roşcată. Ar fi fost mult mai bine să lase gardul în pace, sau să-şi facă rost de nişte bare noi. În treacăt fie spus, cred că una din cauzele tristului fenomen care face ca fermierii să fie mai idioţi decât orice altă categorie de oameni, este stăruinţa lor de a repara gardurile de fier ruginite, pe o vreme caldă, de primăvară. E o muncă lipsită de speranţă, o muncă grea şi zadarnică. O muncă în stare să ducă la disperare un om, Atâtea eforturi, risipite pentru o iluzie deşartă! Căci cum ar putea oare cineva să înduplece un gard de fier vechi să se ţină în cuiele-i tocite? Prin ce vrajă ar putea să capete vlagă nişte bare care-au stat în gerul şi-n dogoarea a şaizeci de ierni şi veri consecutive? Tocmai această nenorocită strădanie de a repara nişte garduri putrede cu propriile lor bare putrede, îi duce pe mulţi fermieri la balamuc.

Pe faţa bătrânului cu pricina se şi citeau limpede cele dintâi semne ale idioţiei. Căci, la o azvârlitură de băţ se întindea unul dintre cele mai jalnice şi mai întristătoare garduri de fier din Virginia, pe care-mi fusese vreodată dat să le văd. Pe un ogor din spatele gardului, nişte tăuraşi, stăpâniţi parcă de diavol, tot izbeau în gardul ăla nenorocit, prin care şi ieşeau uneori, silindu-l pe bietul bătrân să-şi lase lucrul şi să-i gonească înapoi. Îi gonea cu o bară uriaşă, ca bârna lui Goliat, dar uşoară ca un dop; la cea dintâi atingere, se prefăcea în pulbere!

— Prietene, mă adresai eu acestui sărman muritor, ai auzit cumva în ultima vreme cântarea nemaipomenită a unui cocoş?

[25] *Crowfoot* are mai multe sensuri în englezeşte, printre altele însemnând planta numită la noi „untişor” sau „grâuşor”; *Squaretoes* = învechit, demodat.

Era ca şi cum l-aş fi întrebat dacă auzise trâmbiţa morţii. Omul îmi aruncă o privire năucă, lugubră, de nedescris şi, fără un cuvânt, se puse din nou pe nenorocita lui treabă.

Prost mai sunt, îmi spuneam, să-l întreb pe un amărât ca ăsta, în legătură c-un cocoş aşa de vesel!

Şi am mers mai departe. Părăsisem platoul înalt unde-mi aveam locuinţa şi ajunsesem într-o vâlcea, unde n-aş fi putut auzi cântarea cocoşului de Şanghai, care ar fi trecut desigur pe deasupra mea. Şi apoi, cocoşul putea foarte bine să-şi fi întrerupt imnurile, pentru un timp, ca să ciugulească niscaiva grăunţe de ovăz sau boabe de porumb, ori ca să tragă un pui de somn.

În cele din urmă am întâlnit un domn rotofei – era să zic *porcofei* – un mare bogătaş, care-şi cumpărase recent un teren mănos şi-şi construise un conac fălos, prevăzut şi cu o crescătorie grozavă de păsări, căreia i se dusese buhul în întregul ţinut. Iată-l, mi-am zis, pe stăpânul cocoşului de Şanghai!

— Scuzaţi-mă, domnule, l-am interpelat eu pe grăsanul care venea călare spre mine, sunt un concetăţean de-al dumneavoastră şi aş dori să vă întreb dacă nu cumva aveţi vreun cocoş de Şanghai?

— Ba am, chiar zece, nu unul!

— Zece?! exclamai eu, uimit. Şi... toţi cântă?

— Da. Toţi, şi încă tare! N-aş ţine un cocoş care să nu cânte.

— N-aţi vrea să faceţi cale întoarsă şi să-mi arătaţi şi mie cocoşii dumneavoastră?

— Cu plăcere: sunt mândru de ei! M-au costat, una peste alta, şase sute de dolari.

În timp ce mergeam lângă calul omului, mă întrebam dacă nu cumva luasem corul celor zece cocoşi ai săi, drept un supranatural cucurigu scos de unul singur dintre ei.

— Nu cumva, domnule, unul din cocoşii dumneavoastră de Şanghai îi întrece cu mult pe toţi ceilalţi prin felul inspirat, muzical şi viguros cum cântă?

— Cred că toţi cântă cam la fel, îmi răspunse omul, politicos. Zău că nu le-aş putea deosebi cântările.

Începusem să cred că, la urma urmelor, nobilul meu cocoş putea foarte bine să nu fie în posesia acestui fermier bogat. M-am dus totuşi cu el în ograda lui şi i-am văzut cocoşii de Şanghai. Trebuie să mărturisesc că, până atunci, nu văzusem niciodată acest soi de cocoşi. Auzisem că se plăteau pentru ei preţuri uriaşe şi că erau foarte mari, şi-mi închipuiam că trebuie să fie de o frumuseţe corespunzătoare atât preţului cât şi dimensiunilor lor urieşeşti. Spre uimirea mea, însă, am văzut zece orătănii de culoarea

morcovului, fără pic de strălucire în penele lor. Drept care, mi-am zis numaidecât că princiarul cocoş nu putea să se afle printre aceste orătănii şi că nici nu era, poate, un cocoş de Şanghai, dacă orătăniile astea jalnice erau într-adevăr reprezentative pentru rasa lor.

Am umblat toată ziua, poposind la o fermă ca să îmbuc ceva şi să mă odihnesc, inspectând diferite ogrăzi, stând de vorbă cu diverşi proprietari de păsări, ascultând o sumedenie de cântări cocoşeşti, dar n-am fost în stare să-l descopăr pe misteriosul cocoş. De fapt, ajunsesem atât de departe în peregrinările mele, încât nici nu i-aş mai fi putut auzi glasul. Începusem să bănuiesc că o fi fost doar un musafir în trecere pe-aici şi că plecase spre miazăzi cu trenul de la orele unsprezece, astfel încât acum o fi cântând undeva pe malurile înverzite ale Strâmtorii Long Island.

Dar a doua zi dimineaţă i-am auzit din nou cântarea înaripată, şi iarăşi am simţit că-mi ia foc sângele în vine, iarăşi m-am ridicat deasupra tuturor necazurilor, iarăşi mi-a venit poftă să-l dau afară pe creditorul acela. Dar creditorul nu se arăta: nemulţumit de primirea ce i-o făcusem data trecută, se ţinea departe. Se simţea pesemne jignit, ca orice neghiob care nu înţelege de glumă.

Trecură mai multe zile, în timpul cărora am cutreierat împrejurimile, căutând în zadar cocoşul. Totuşi îl auzeam de pe culmea dealului, şi uneori chiar din casă, ori în tăcerea nopţii. Dacă, în răstimpuri, eram năpădit de stenahorie, ajungea să aud acel cucurigu triumfător, pentru a simţi că sufletul mi se preface într-un cocoş, bătând din aripi şi respirând adânc, spre a arunca o sfidare veselă întregii lumi de necazuri.

În cele din urmă, după vreo câteva săptămâni, am fost nevoit să semnez o nouă ipotecă asupra proprietăţii mele, pentru a-mi putea achita unele datorii, printre altele datoria faţă de creditorul acela, care între timp mă dăduse în judecată. Felul în care se desfăşura procesul era cât se poate de umilitor. Tocmai mă desfătasem în cârciuma satului cu o sticlă de bere neagră, de Philadelphia, şi cu nişte brânză de Herkimer[26], şi-i spusesem crâşmarului – cu care eram prieten – că o să-i plătesc data viitoare, după ce voi încasa şi eu nişte bani, când, ducându-mă la cuierul pe care-mi atârnasem pălăria ca să-mi scot din borul acesteia un trabuc de soi, am văzut că trabucul era învelit în citaţia tribunalului! În timp ce-o dezlipeam de pe trabuc, poliţaiul aflat în preajmă, îmi spuse cu-o voce groasă:

— Ia seama!

Şi adăugă, în şoaptă:

---

[26] Sat întemeiat în 1725 de colonişti germani, pe malul râului Mohawk, în partea de răsărit a statului New York.

— Vâră hârtia asta în lulea şi fumeaz-o!

M-am întors cu faţa spre cetăţenii prezenţi în cârciumă şi le-am vorbit astfel:

— Domnilor, este oare aceasta o manieră onorabilă, sau măcar legală de a prezenta o citaţie? Uitaţi-vă şi dumneavoastră!

Toţi cei prezenţi fură de părere că poliţaiul comisese o impoliteţe flagrantă, profitând de neatenţia unui cetăţean ocupat să-şi bea berea şi să-şi mănânce brânza, pentru a-i strecura o citaţie în pălărie. Era o cruzime din parte-i, căci şocul, provocat de citaţie numaidecât după consumarea acelei gustări, risca să împiedice buna digestie a brânzei, un aliment care se digeră mult mai greu decât altele.

Ajuns acasă, am citit ce scria în citaţie şi m-a cuprins melancolia. Ce lume rea! ce lume rea! Uite, eu, un om cum nu se află altul mai cumsecade, un om ospitalier, generos, cu sufletul deschis, nu sunt lăsat de soartă să posed averea cu care mi-aş putea blagoslovi compatrioţii, prin dărnicia mea. Mai mult încă, în vreme ce atâţia bogătaşi cârpănoşi trândăvesc în palatele lor daurite, eu, om cu suflet nobil, sunt servit cu asemenea citaţii! Mă simţeam părăsit, maltratat, prigonit pe nedrept – într-un cuvânt, vai de capul meu!

Deodată, am auzit acel cucurigu triumfal şi sfidător, ca o trâmbiţă sau ca un dangăt de clopot! Dumnezeule, cum m-a repus pe picioare! Dar ce zic eu, picioare? parc-ar fi fost catalige!

O, nobil cocoş!

Îmi spunea, cu toată claritatea de care e în stare un cocoş:

— Ducă-se naibii lumea întreagă, cu necazurile ei cu tot, tu fii vesel şi spune-ţi că n-o să mori niciodată. Ce-i lumea, în comparaţie cu tine? Un pumn de ţărână, oricum. Tu, fii vesel, omule!

O, nobil cocoş!

— Bine, cocoşule drag, mă adresai eu lui, după un răgaz de gândire, dar nu-i uşor să dai naibii lumea aceasta, şi nu-i deloc uşor să fii vesel când ai o citaţie în pălărie sau în mână!

Cocoşul îmi răspunse, cu toată claritatea de care e în stare un cocoş:

— Dă-o naibii de citaţie şi dă-l naibii pe individul care ţi-a trimis-o! Dacă n-ai nici bani, nici pământuri, du-te şi scarmănă-l pe individ şi spune-i că n-ai de gând să-i plăteşti niciodată! Fii vesel, omule!

Interpretând în felul meu sfatul imperios al cocoşului, mi-am ipotecat din nou proprietatea şi mi-am achitat datoriile, graţie acestei noi ipoteci. Ceva mai liniştit, am pornit din nou în căutarea nobilului cocoş. Dar zadarnic, deşi îl auzeam zilnic. Începusem să cred că în taina asta se ascundea o înşelătorie, pesemne că un ventrilog nemaipomenit îşi bătea joc de mine, furişându-mi-

se în șoproane, în pivniță sau pe acoperiș. Dar nu! era cu neputință: ce ventrilog ar fi putut să scoată un cucurigu atât de eroic și de celest?

Într-o dimineață veni la mine un ins ciudat, care-mi tăiase niște lemne în martie – vreo treizeci și cinci de stânjeni – venea acum să-și primească simbria. Era, repet, un ins ciudat. Înalt și uscățiv, cu o față lunguiață și tristă, în ciuda ochilor săi, care aveau o licărire stranie, de bucurie latentă. Avea un aer grav, dar nu deprimat. Purta o haină lungă, cenușie, uzată și o pălărie mare, ponosită. Omul acesta se învoise să-mi taie lemnele, pentru atâta și-atâta de fiece stânjen. Stătea și tăia lemnele cu fierăstrăul, de dimineață până seara, pe viscol, fără să crâcnească. Nu vorbea niciodată neîntrebat. Nu făcea altceva decât să taie lemne. Tăia și tăia, prin ninsoare. Fierăstrăul și viscolul mergeau mână-n mână, ca două fenomene ale naturii. În prima zi când venise la lucru, omul își adusese cu el și merindea, ca s-o mănânce pe viscol, așezat pe capra pe care tăia lemnele. De la fereastra mea, lângă care citeam *Anatomia melancoliei*, a lui Burton[27], îl vedeam cum mănâncă. Am ieșit afară, cu capul gol și-am strigat:

— Dumnezeule! Ce faci? Intră în casă, omule! *Acesta* ți-e prânzul?

Avea un codru de pâine uscată și o bucată de carne sărată, învelită într-un ziar ud, și-și vâra în gură câte un pumn de zăpadă proaspătă, ca să-și moaie îmbucăturile. L-am adus în casă, l-am așezat în fața sobei și i-am oferit o mâncare fierbinte, de porc cu fasole, și o carafă de cidru.

— Uite ce e, i-am spus, să nu-ți mai aduci aici merindea udă! Vei fi fiind dumneata lucrător cu bucata, dar vei sta la masă cu mine!

Omul își exprimă mulțumirea într-un fel liniștit, mândru, dar nu lipsit de recunoștință, și-și consumă prânzul cu o vădită satisfacție, pe care i-o împărtășeam, deoarece îmi oferea prilejul de a vedea că știe să dea de dușcă o cană de cidru, la fel ca oricare alt om. Ajunsesem să-l respect. Ori de câte ori mă duceam să văd cum lucrează la capra lui îi vorbeam cu o deferență respectuoasă și prudentă. Intrigat de înfățișarea lui stranie, și impresionat de uimitoarea râvnă cu care mânuia fierăstrăul – o muncă foarte obositoare, disprețuită de cei mai mulți – încercam adesea să aflu de la el cine era, ce fel de viață ducea, unde se născuse, și așa mai departe. El, însă, nu scotea o vorbă. Venea să-mi taie lemnele, să mănânce la prânz, când îl invitam, dar nu și să trăncănească. În aceste condiții, tăcerea lui morocănoasă îmi cam displăcuse ia început. Dar chibzuind mai temeinic, această tăcere mă făcu să-l respect și mai mult. Îi vorbeam cu o deferență crescândă, pe un ton din ce în ce mai respectuos. În sinea mea ajunsesem la concluzia că omul acesta trecuse prin încercări grele, că se alesese cu multe răni dureroase din

[27] Tratat pseudo-medical, publicat în 1621 de pastorul englez *Robert Burton* (1577–1640).

contactul cu lumea, că avea o fire gravă, că împărtăşea filosofia lui Solomon şi că ducea o viaţă liniştită, cuviincioasă şi cumpătată şi deşi foarte sărac, era un om vrednic de toată stima. Îmi imaginam uneori că ar fi putut să fie diacon sau paracliser la o bisericuţă de ţară. Şi mă gândeam că n-ar fi deloc rău ca omul acesta să fie propus candidat la preşedinţia Statelor Unite: s-ar dovedi un mare reformator al abuzurilor!

Numele lui era Merrymusk[28]. Frumos nume pentru un asemenea sărăntoc! I-am întrebat pe diverşi oameni dacă-l cunoşteau pe Merrymusk, dar avea să treacă multă vreme până să aflu ceva despre el. Originar, se pare, din Maryland, trăise mult timp acolo, cutreierând satele; până cu vreo zece ani în urmă fusese un om risipitor, deşi cu totul inocent şi inofensiv, un om capabil să muncească din greu o lună întreagă, rămânând uimitor de treaz, pentru ca mai apoi să-şi cheltuie toată simbria într-o singură noapte de chef. În tinereţe, fusese marinar şi evadase de pe nava lui, la Batavia, unde se îmbolnăvise de friguri şi era cât pe-aci să moară. Îşi revenise însă şi se îmbarcase pe o navă, care-l adusese acasă; între timp, toţi prietenii lui muriseră, aşa că omul pornise spre miazănoapte, unde hălăduia şi acum. Cu vreo nouă ani în urmă, se însurase cu o femeie, care-i dăruise patru copii. Nevastă-sa devenise o invalidă: unul dintre copii era bolnav de erizipel, iar ceilalţi erau rahitici. Locuia împreună cu familia lui într-o cocioabă, pe un petic de pământ sterp şi singuratic, nu departe de locul unde calea ferată trecea pe la poalele unui munte. Îşi cumpărase o vacă grasă, ca să aibă lapte din belşug pentru copii; dar vaca murise în timpul unei sarcini, iar el nu-şi putuse îngădui să-şi cumpere alta. Familia nu răbda totuşi niciodată de foame. Merrymusk muncea din greu şi-i aducea de mâncare.

Acest Merrymusk venea aşadar să-şi primească simbria, pentru lemnele pe care mi le tăiase.

— Prietene, i-am zis, nu cunoşti pe-aici vreun domn care are un cocoş nemaipomenit?

În ochii tăietorului de lemne se aprinse un licăr.

— Nu cunosc niciun *domn* care să aibă un cocoş care să merite să zici că-i nemaipomenit, îmi răspunse el.

Aha, mi-am spus eu, acest Merrymusk nu-i omul care să mă poată lămuri. Tare mă tem că n-o să-l găsesc niciodată pe acel cocoş nemaipomenit.

Neavând toţi banii pe care i-i datoram lui Merrymusk, i-am dat o parte din ei şi i-am zis că peste o zi, două voi trece să-i aduc restul, la el acasă, fiindcă tot voiam să fac o plimbare şi să-i vizitez locurile. Drept urmare, într-

---

[28] Nume compus din *merry*, în englezeşte vesel, şi *musk*, care înseamnă un animal rumegător, renumit prin substanţa mirositoare pe care-o poartă într-un fel de pungă sub pântece.

o dimineaţă superbă am pornit-o la drum, ca să-mi achit datoria. Cu chiu cu vai am găsit drumul spre cocioabă. Nimeni nu părea să ştie unde anume se afla. Ei bine, se afla într-o zonă foarte neumblată a ţinutului, mărginită într-o parte de un munte cu păduri dese („Muntele lui Octombrie”, i-am zis eu, din pricina aspectului de paradă cu steaguri pe care-l avea în acea lună), şi în cealaltă parte de o mlaştină cu stufăriş, pe care calea ferată o tăia drept ca o lumânare. Trenurile treceau pe-acolo de multe ori pe zi, chinuindu-i pe locatarii cocioabei aceleia nenorocite cu priveliştea fugară a atâtor lucruri rare: frumuseţe, ranguri înalte, eleganţă, sănătate, cufere, aur şi argint, articole de îmbrăcăminte şi de băcănie, mirese şi miri, soţi şi soţii fericite – toate acestea zburau prin faţa cocioabei singuratice, n-aveau vreme să se oprească, numai ce apăreau, că se şi mistuiau în zare, ca şi cum această parte a lumii ar fi fost făcută ca să se zboare deasupra ei, nu ca să se fixeze cineva pe ea. Cam asta era tot ce vedeau locatarii cocioabei din ceea ce se numeşte „viaţă”.

Cu toate că eram destul de dezorientat, ştiam în ce direcţie trebuia să fie cocioaba, aşa că am mers mai departe. Pe măsură ce înaintam, auzeam, spre uimirea mea, cântatul acelui misterios cocoş, din ce în ce mai tare şi mai desluşit. Să fie oare cu putinţă ca un domn care are un cocoş de Şanghai să locuiască într-o regiune atât de pustie şi de lugubră? mă întrebam. Dar trâmbiţa aceea triumfătoare şi sfidătoare se auzea din ce în ce mai tare şi mai aproape. Deşi s-ar putea să mă fi abătut de la drumul ce duce la cocioaba tăietorului de lemne, îmi spuneam, s-ar părea, slavă Domnului, că sunt pe drumul ce duce spre cocoşul acela nemaipomenit. Încântat de această perspectivă promiţătoare, am mers mai departe, în vreme ce cântatul cocoşului se auzea, în răstimpuri, ca o chemare veselă şi îmbietoare, din ce în ce mai aproape. În cele din urmă, ieşind dintr-un desiş de tufe de soc, am văzut drept în faţa mea cea mai splendidă făptură care-a fericit vreodată ochii unui muritor.

Un cocoş, care era mai degrabă un vultur cu aripile de aur, decât un cocoş. Mai degrabă un feldmareşal decât un cocoş. Un cocoş care semăna mai degrabă cu Lord Nelson în uniforma-i strălucitoare, stând pe duneta vasului de linie *Vanguard* înainte de bătălie, decât cu un cocoş. Sau mai degrabă cu împăratul Charlemagne în mantia lui, la Aix-la-Chapelle, decât cu un cocoş.

Ce cocoş!

Înalt de stat, se ţinea ţanţoş pe picioarele-i lungi. Avea trei culori: roşu, auriu şi alb. Roşul se vedea doar pe creasta lui, o creastă puternică şi simetrică, aidoma chiverei lui Hector, aşa cum era desenată aceasta pe scuturile grecilor antici. Penetul îi era alb ca zăpada, învrâstat cu aur. Se plimba prin faţa cocioabei ca un demnitar regal, cu creasta ridicată, cu

pieptul bombat, cu fireturile scânteind în razele soarelui. Păşea cu o eleganţă uluitoare. Arăta ca un nobil străin, ca unul din regii aceia orientali care apar în magnificele spectacole ale Operei italiene.

Merrymusk înaintă din pragul uşii spre mine.

— Spune-mi, rogu-te, nu cumva acesta e Signor Beneventano? îl întrebai eu.

— Cum ai zis, domnule?

— Vorbeam de cocoş, îi răspunsei eu, uşor stingherit.

La drept, vorbind, entuziasmul mă făcuse să comit o gafă cam stupidă. Făcusem o aluzie oarecum cultă în prezenţa unui om incult. Dându-mi seama de asta, din căutătura lui sincer mirată, m-am simţit prost, dar mi-am ascuns stinghereala, spunându-i că *acesta era cocoşul*.

În cursul toamnei trecute mă dusesem la oraş şi avusesem norocul să asist la un spectacol al Operei italiene, un spectacol în care apărea, în rolul unui personaj regal, un anume Signor Beneventano – un bărbat înalt, impunător, înveşmântat într-un strai bogat, ca un penet, în care se mişca făcând nişte paşi măreţi şi sfidători. Signor Beneventano părea pe punctul de a se răsturna pe spate, într-atâta de ţanţoş era. Şi zău că paşii cocoşului semănau cu paşii făcuţi pe scenă de Signor Beneventano!

Deodată, cocoşul se opri locului şi, înălţându-şi şi mai sus capul, îşi zburli penele şi slobozi o cântare inspirată şi puternică. Muntele lui Octombrie îi răspunse în ecou, iar alţi munţi îi trimiseră înapoi ecoul, preluat de alţi munţi, astfel încât întregul ţinut păru năpădit de cântarea aceea imperioasă. Abia acum înţelegeam cum de putusem auzi pe dealul meu de departe îmbucurătoru-i glas.

— Dumnezeule! – exclamai eu. Dumneata eşti stăpânul acestui cocoş? E al dumitale?

— Mai întrebi, domnule?! îmi răspunse Merrymusk, cu un zâmbet şiret pe faţa-i lunguiaţă şi gravă.

— Unde l-ai găsit?

— Aici a ieşit din găoace. Eu l-am crescut!

— Dumneata?

Hait! Un nou cucurigu! Ar fi putut stârni toate duhurile brazilor şi pinilor tăiaţi vreodată în ţinutul acela. Admirabil cocoş! După ce cântă, începu din nou să se plimbe, înconjurat de o suită de găini pline de admiraţie.

— Cât ceri pentru Signor Beneventano?

— Cum ai zis, domnule?

— Pentru cocoşul ăsta fermecat! Cât ceri pentru el?

— Nu-l vând.

— Îţi dau cincizeci de dolari.

— Pfui!
— O sută!
— Scârţ!
— Cinci sute!
— Canci!
— Şi mai zici că eşti om sărac?!
— Da' de unde! Păi, n-am eu oare cocoşul ăsta, pentru care am refuzat să primesc cinci sutare?
— E adevărat, îi răspunsei eu, serios. Aşa e. Şi zici că nu vrei să-l vinzi?
— Nu-l vând.
— Ai fi dispus să mi-l dăruieşti?
— Nu.
— Atunci, *păstrează-l!* exclamai eu, furios.
— Îl păstrez.
Am stat câteva clipe, copleşit de admiraţie pentru cocoş şi de nedumerire în legătură cu omul. În cele din urmă admiraţia pentru cel dintâi s-a dublat, ca şi respectul faţă de celălalt.
— Poftim înăuntru, îmi spuse Merrymusk.
— N-ar putea oare să vină şi cocoşul cu noi?
— Ba da. Hai, Trâmbiţă, vino-ncoace, băiatule!
Cocoşul făcu stânga-mprejur şi păşi spre Merrymusk.
— Hai!
Cocoşul intră după noi în cocioabă.
— Cântă, băiatule!
Tavanul cocioabei se zgudui.
O, nobil cocoş!
L-am privit în tăcere pe amfitrionul meu. Şedea pe o ladă veche, îmbrăcat în salopeta lui cenuşie şi roasă, peticită la genunchi şi la coate, şi cu pălăria-i ponosită pe cap. Am aruncat o privire şi prin încăpere. Deasupra, nişte grinzi goale, de care atârnau însă o sumedenie de hălci de pastramă de vită. Încăperea n-avea duşumele; dar într-un colţ am zărit un morman de cartofi, iar în alt ungher un sac cu mălai. O pătură era atârnată către celălalt capăt al încăperii, de unde se auzeau vocea îndurerată a unei femei şi glasurile unor copilaşi suferinzi. Totuşi, în glasurile astea parcă nu desluşeai nicio văicăreală.
— Doamna Merrymusk şi copiii? întrebai eu.
— Da.
M-am uitat la cocoş. Stătea maiestuos în mijlocul încăperii. Arăta ca un Grande de Spania surprins de ploaie şi refugiat în şopronul unui ţăran. Emana, prin contrast, un aer ciudat, supranatural. Lumina parcă întreaga

cocioabă, transfigurându-i mizeria. Transfigura lada veche, haina cenuşie şi roasă, pălăria ponosită. Transfigura înseşi vocile îndurerate ce se auzeau de după paravan.

— Tăticule! scânci una dintre ele. Fă-l pe Trâmbiţă să mai cânte o dată!

— Cântă! porunci Merrymusk.

Cocoşul luă poziţia de rigoare.

Tavanul se zgudui.

— Cântecul ăsta nu-i tulbură pe doamna Merrymusk şi pe copilaşii bolnavi?

— Mai cântă o dată, Trâmbiţă!

Tavanul se zgudui din nou.

— Vasăzică, nu-i tulbură?

— Păi, n-ai auzit că ei *îi cer* să cânte?

— Cum se face că, deşi sunt bolnavi, le place cântecul lui? E, ce-i drept, un cocoş grozav, cu o voce grozavă, dar s-ar părea că nu-i tocmai cel mai potrivit lucru pentru odaia unor bolnavi. Chiar le place să-l audă?

— Dar *dumitale* nu-ţi place? Şi nu-ţi face bine să-l auzi? Nu-ţi dă curaj? nu te însufleţeşte? nu te ajută să-ţi învingi desperarea?

— E adevărat, recunoscui eu, scoţându-mi pălăria cu adâncă smerenie în faţa bravului suflet ascuns sub haina aceea sărăcăcioasă.

— Dar, adăugai eu cu oarecare nelinişte, am impresia că o cântare atât de puternică ar putea să le strice unor oameni bolnavi, întârziindu-le vindecarea.

— Trâmbiţă, îi porunci Merrymusk cocoşului, cântă cât poţi de tare!

Am sărit de pe scaun! Cocoşul mă băgase în sperieţi, ca şi cum ar fi fost vreunul din îngerii de care vorbeşte Apocalipsul. Ai fi zis că-şi înalţă cântarea peste ruinele păcătosului Babilon sau că celebrează triumful cinstitului Ioşua în valea Ascalonului. Când mi-am mai venit în fire, m-a fulgerat un gând, o întrebare la care am încercat să aflu răspuns:

— N-ai vrea, Merrymusk, să mă prezinţi soţiei şi copiilor dumitale?

— Ba da. Nevastă, dumnealui vrea să intre în odaia ta.

— Să poftească, e binevenit, îi răspunse un glas stins.

Mergând în spatele paravanului, am zărit o faţă omenească răvăşită de suferinţă, şi totuşi ciudat de veselă. Altceva nu prea se vedea: trupul femeii, ascuns sub o plapumă şi sub o haină veche, părea prea firav ca să-şi dezvăluie contururile prin asemenea învelişuri groase. Lângă pat şedea o fetiţă palidă, care-şi ajuta mama. Într-un alt pat zăceau trei copii, înghesuiţi unul într-altul – alte trei feţe palide.

— Tăticule, n-avem nimic cu dumnealui, dar lasă-ne să-l vedem şi pe Trâmbiţă!

La chemarea stăpânului său, cocoşul veni după paravan şi se cocoţă pe patul copiilor. Ochii obosiţi ai acestora îl priveau ţintă, cu o încântare extatică. Ai fi zis că se însoresc la penetul strălucitor al cocoşului.

— E mai ceva decât un spiţer, aşa-i? zise Merrymusk. E chiar doctorul Cocoş în carne şi oase!

Am plecat de lângă bolnavi şi ne-am întors în cealaltă încăpere. Aşezându-mă la loc, am căzut pe gânduri, intrigat de această familie ciudată.

— Pari să fii un om straşnic de independent! i-am spus lui Merrymusk.

— Iar eu nu te socotesc un prost, nu te-am socotit niciodată. Eşti un om de treabă, domnule!

— E vreo speranţă ca nevasta dumitale să se vindece? îl întrebai eu, încercând, din modestie, să schimb vorba.

— Nici cea mai slabă speranţă.

— Dar copiii?

— O foarte slabă speranţă.

— Ce viaţă chinuită trebuie că duceţi! Pustietatea asta, cocioaba asta, munca grea, vremurile grele...

— Păi, nu-l am pe Trâmbiţă? El ne înveseleşte pe toţi. Cântă orice-ar fi, cântă chiar în bezna cea mai neagră, cântă necontenit, un imn de slavă Celui de Sus!

— Când l-am auzit prima oară, pe dealul din apropierea casei mele, mi-am spus că o fi pesemne cocoşul de rasă al unui bogătaş – nu-mi trecea prin gând că un om sărac ca dumneata ar fi putut să fie stăpânul unui asemenea cocoş, şi nici că acesta ar putea fi de rasă domestică.

— Un om *sărac ca mine?* De ce mă socoteşti astfel? Nu sfinţeşte oare cocoşul *meu* locurile astea altminteri pustii şi sărăcăcioase? Şi oare nu tot el ţi-a dat curaj şi *dumitale?* Iar eu îţi ofer pe gratis aceste încurajări. Sunt un mare filantrop. Sunt un om bogat, foarte bogat, şi foarte fericit! Cântă, Trâmbiţă!

Tavanul se zgudui.

M-am întors acasă, îngândurat. Cu toate că-l admiram pe Merrymusk, nu eram pe deplin împăcat cu felul lui de a vedea lucrurile. Stăpânit de aceste gânduri, mă oprisem în pragul casei mele, când am auzit din nou cântatul cocoşului. Destul! mi-am zis. Merrymusk are dreptate!

O, nobil cocoş! o, nobil om!

Nu l-am mai văzut pe Merrymusk vreme de câteva săptămâni, dar, auzind mereu triumfalul şi veselul cucurigu, îmi spuneam că toate sunt la fel ca de obicei în familia lui. Propria-mi stare de spirit rămăsese foarte bună. Cocoşul continua să mă îmbărbăteze. O nouă ipotecă veni să se adauge celor care-mi grevau plantaţia, dar eu m-am mulţumit să mai cumpăr o duzină de sticle de

bere tare, şi o duzină de duzini de sticle de bere neagră, de Philadelphia. Câteva din rudele mele muriră între timp, dar n-am purtat doliu, în schimb, am băut timp de trei zile doar bere tare, mai neagră decât „berea neagră” de Philadelphia. În clipa când am primit trista veste, tocmai auzeam cântatul cocoşului.

— În sănătatea ta, nobile cocoş!

M-am gândit să mă duc din nou la Merrymusk, deoarece trecuse cam mult de când nu-l mai văzusem sau auzisem de el. Când m-am apropiat de cocioaba lui, n-am observat nicio mişcare. M-a cuprins o presimţire ciudată. Dar auzind cântatul cocoşului, de undeva din cocioabă, presimţirea mi s-a risipit. Am bătut în uşă. Un glas stins mă pofti să intru. Paravanul nu mai era acolo; întreaga încăpere devenise un fel de spital. Merrymusk zăcea pe un maldăr de ţoale vechi, iar nevasta şi copiii în paturile lor. Cocoşul stătea cocoţat pe o doagă de butoi atârnată de grindă, în mijlocul încăperii.

— Eşti bolnav, Merrymusk? murmurai eu, mâhnit.

— Ba nu, mă simt bine, îmi răspunse el, cu glas stins. Cântă, Trâmbiţă!

M-am înfiorat: sufletul puternic din acel trup slab mă îngrozea.

Totuşi, cocoşul cântă!

Tavanul se zgudui.

— Cum o mai duce doamna Merrymusk?

— Bine.

— Dar copiii?

— Bine. Toată lumea e bine.

Rostise aceste ultime cuvinte pe un ton strident, clamându-şi parcă apriga biruinţă asupra bolii. Era prea mult. Capul îi căzu pe spate. Un şorţ alb îi acoperi parcă faţa. Merrymusk murise.

Mă cuprinse o spaimă teribilă.

Dar în clipa aceea, cocoşul cântă.

Cocoşul îşi flutura penetul, ca şi cum fiecare pană ar fi fost un steag. Atârnat de tavanul cocioabei, semăna cu drapelele-trofeu care fluturau odinioară sub cupola catedralei St. Paul. Eram copleşit de spaimă şi de uimire.

M-am apropiat de paturile femeii şi copiilor, Băgaseră de seamă expresia mea îngrozită; ştiau ce se întâmplase.

— Bunul meu soţ a murit, horcăi femeia. Nu-i aşa?

— Da, a murit.

Cocoşul cântă.

Femeia se lăsă pe spate, fără niciun suspin: murise şi ea, solidară cu bărbatul pe care-i iubise atâta amar de vreme.

Cocoşul cântă.

Din penetu-i de aur săreau scântei. Cocoşul părea cuprins de o bucurie extatică. Sărind de pe doaga aceea, păşi maiestuos spre maldărul de ţoale vechi, pe care zăcea tăietorul de lemne şi se proţăpi lângă el, ca un herald. Deodată slobozi un cucurigu prelung, muzical, triumfător şi parcă final, lăsându-şi capul pe spate, ca şi cum ar fi vrut să proiecteze, cu suflul lui, drept în al şaptelea cer sufletul tăietorului de lemne. Păşi apoi regeşte spre patul femeii, şi slobozi un nou cucurigu triumfal, perechea celui de mai înainte.

Feţele palide ale copiilor deveniseră radioase. Strălucirea lor cerească răzbătea prin jegul adunat pe piele. Ai fi zis că-s copiii deghizaţi ai unor regi şi împăraţi. Cocoşul sări în patul lor, se scutură şi începu să cânte, cu foc, de parc-ar fi vrut să smulgă din trupurile prăpădite ale copiilor sufletele aciuate în ele, şi să unească în ceruri întreaga familie. Copiii păreau să-l susţină în această strădanie. Un dor adânc şi intens de evadare îi prefăcea în duhuri, chiar sub ochii mei. Semănau cu nişte îngeri.

Muriseră!

Cocoşul îşi scutură penetul deasupra lor. Şi slobozi un nou cucurigu, ca un „Bravo!", ca un „Ura! De trei ori Ura!" Şi ieşi din cocioabă. L-am urmat. Cocoşul zbură drept pe culmea acoperişului, îşi desfăcu larg aripile, scoase un fel de sunet supranatural, şi se prăbuşi la picioarele mele.

Cocosul murise!

Dacă veţi vizita acea regiune deluroasă, veţi vedea, lângă calea ferată, chiar la poalele Muntelui lui Octombrie, pe celălalt mal al mlaştinii, o piatră de mormânt pe care, în locul hârcii şi al ciolanelor încrucişate, a fost dăltuită silueta unui cocoş pe cale de a cânta. Dedesubt, se pot citi aceste cuvinte:

O, moarte, unde ţi-e muşcătura?
Mormântule, unde ţi-e biruinţa?

Tăietorul de lemne zace împreună cu familia lui şi cu Signor Beneventano, în locul aceia. Eu i-am îngropat pe toţi şi am aşezat acea lespede, anume comandată. De atunci încoace, n-am mai simţit niciodată dureroşii fiori ai melancoliei; orice s-ar întâmpla, cânt mereu – din zori până-n seară –

Cucurigu-gagu-uu-uu!

SCRIPCARUL

Vasăzică, poemul meu e respins, iar gloria nepieritoare nu-i de mine! Sunt osândit să fiu şi să rămân pe veci un „nimeni"! Insuportabilă soartă! Respingând critica, mi-am luat pălăria şi am coborât pe Broadway, unde o mulţime entuziastă se îmbulzea spre o trupă de circ care-şi instalase de curând cortul pe o străduţă lăturalnică, din apropiere, şi care devenise celebră graţie unui clovn nemaipomenit.

Deodată, vechiul meu amic Standard[29] îmi ieşi în cale, acostându-mă într-un mod cam zgomotos:

— Bine că le-am, întâlnit. Helmstone, băiete! Dar ce-i cu tine? Nu cumva ai comis o crimă? Nu cumva fugi de justiţie? Arăţi ca dracu'!

— Aşadar, l-ai văzut şi tu? îl întrebai eu, referindu-mă, fireşte, la articolul apărut în presă.

— A, da, eram acolo, la spectacolul de azi-dimineaţă. Un clovn grozav, aşa să ştii! Dar uite-l şi pe Hautboy. Hautboy, dă-mi voie să ţi-l prezint pe Helmstone.

Fără a avea răgazul sau dorinţa de a-mi pune la inimă o confuzie atât de umilitoare, m-am liniştit dintr-odată, privind faţa noului venit, ce-mi fusese prezentat într-un mod atât de neceremonios. Era un individ scund şi îndesat, plin de o însufleţire juvenilă, cu o faţă rumenă ca a unui flăcău de la ţară şi cu nişte ochi cenuşii, dar veseli şi sinceri. Numai părul lui îi vădea vârsta, care nu era aceea a unui băieţandru dezvoltat peste măsură. Judecând după acest păr, i-am dat vreo patruzeci de ani, dacă nu şi mai mulţi.

— Hai, Standard, nu mergi şi tu la circ? i se adresă el, voios, amicului meu. Au, cică, un clovn fără pereche. Haide, vino, să vină şi domnul Helmstone, veniţi amândoi, iar după circ o să ne ducem la restaurantul lui Taylor, ca să înfulecăm o friptură faină şi să bem un pahar de punci.

Aerul satisfăcut, buna dispoziţie şi faţa rumenă şi extraordinar de sinceră a acestui foarte ciudat nou amic al meu, avură asupră-mi efectul unei vrăji. A accepta o invitaţie din partea unui om atât de bun şi cinstit mi se părea un gest firesc, de simplă încredere în natura omenească.

În timpul spectacolului l-am privit mai mult pe Hautboy decât pe clovnul acela celebru. Hautboy era pentru mine principalul actor. O bucurie sinceră

---

[29] Ca şi în alte povestiri scrise în această perioadă, Melville foloseşte nume străveziu simbolice, urmând de altfel o tradiţie literară încă puternică pe atunci, atât în Anglia, cât şi în Statele Unite, tradiţie ilustrată îndeosebi de Hawthorne.

Standard înseamnă în englezeşte *stindard* sau *etalon*.

Helmstone înseamnă cârmă, iar hautboy – oboi.

ca a lui dădea sufletului meu certitudinea că fericirea există aievea. Glumele clovnului păreau să i se rostogolească sub limbă aidoma unor prune coapte. Când piciorul, când mâna lui erau folosite pentru a-şi exprima recunoştinţa. La fiece număr ieşit din comun, se întorcea cu faţa spre Standard şi spre mine, ca să vadă dacă-i împărtăşeam bucuria rară. Bărbatul acesta în vârsta de patruzeci de ani îmi apărea ca un băieţandru de doisprezece ani, fără ca, prin aceasta, să-mi pierd respectul pentru dânsul. Din pricină că totul la el era atât de firesc şi de cinstit, că toate expresiile şi gesturile lui erau atât de pline de harul unei voioşii autentice, uimitoarea juvenilitate a personajului căpăta un soi de aură divină şi perenă, ca aceea a unui zeu veşnic tânăr al Eladei.

Dar orişicât l-aş fi privit pe Hautboy şi orişicât i-aş fi admirat această aură, starea de deznădejde cu care ieşisem din casă nu mă părăsise cu totul, pentru a mă scuti de unele recidive fugare. Totuşi, îmi reveneam grabnic, rotindu-mi privirea în jurul uriaşului amfiteatru populat cu oameni care aplaudau frenetic, interesaţi la culme de spectacolul acela. Şi nu numai că aplaudau, dar băteau din picioare şi scoteau nişte aclamaţii asurzitoare. Şi, mă rog, care era cauza acestui delir? mă întrebam. Însuşi clovnul, cu grimasele-i comice, împărţite cu dărnicie!

M-am pomenit atunci repetându-mi în gând pasajul acela sublim din poemul meu, în care Cleotheme Argivul[30] demonstrează cât de îndreptăţit a fost războiul. Da, îmi spuneam, dacă aş sări acum în arenă şi aş recita acest pasaj, sau dacă aş interpreta întregul poem tragic în faţa spectatorilor, l-ar aplauda ei oare pe poet la fel cum îl aplaudă pe clovn? Da’ de unde! M-ar huidui şi ar spune că-s ramolit sau nebun. Şi ce ar dovedi asta? Pasiunea poetului sau nesimţirea spectatorilor? Poate că şi una şi alta; dar fără îndoială ar dovedi-o pe cea dintâi. Pentru ce te-ai plânge, însă? Nu cumva ai vrea să fi admirat de admiratorii unui bufon? Adu-ţi aminte de vorba acelui atenian care, la auzul aplauzelor zgomotoase din arenă, l-a întrebat în şoaptă pe prietenul său: ce prostie am spus?

Rotindu-mi din nou privirea în jurul arenei de circ, am văzut faţa radioasă şi rumenă a lui Hautboy. Bucuria lui sinceră îmi dispreţuia dispreţul. Trufia mea intolerantă era pusă cu botul pe labe. Şi totuşi Hautboy nici nu visa ce reproş magic îi adresa sufletului meu faţa lui zâmbitoare. Chiar în clipa când eu simţeam împunsătura spiritului critic, ochiul lui scânteia, mâna îi flutura, vocea i se ridica în semn de plăcere, la auzul unei noi glume a inepuizabilului măscărici.

---

[30] Personaj cu nume eroic imaginat de Melville.

După terminarea spectacolului ne-am dus la restaurantul lui Taylor. Ne-am aşezat la una din măsuţele de marmură, pentru a consuma o friptură şi un punci, pierduţi în mulţimea muşteriilor din local. Hautboy s-a aşezat în faţa mea. Cu toate că ilaritatea de mai înainte îi cam trecuse, bucuria încă-i mai lumina chipul. La această bucurie se adăuga însă o însuşire ceva mai puţin vizibilă până atunci: expresia senină a unui anumit bun simţ, pe cât de degajat, pe atât de profund. Bunul simţ şi buna dispoziţie îşi dădeau mâna în sufletul lui. În vreme ce el discuta cu vioiul Standard, eu însumi – participând prea puţin la conversaţie – eram din ce în ce mai uimit de admirabilul discernământ pe care-l vădea. În mai toate remarcile sale pe diferite teme, Hautboy părea să nimerească în chip intuitiv hotarul dintre entuziasm şi apatie. Era limpede că, deşi vedea lumea aproape întocmai aşa cum este ea în realitate, Hautboy nu-i îmbrăţişa teoretic nici latura luminoasă, nici latura sumbră. Respingând toate soluţiile, recunoştea numai faptele. El nu tăgăduia în mod superficial aspectele întristătoare ale lumii; nu trecea cu buretele cinismului peste aspectele ei îmbucurătoare; şi se bucura din inimă de tot ceea ce i se părea îmbucurător. Era limpede, aşadar – cel puţin aceasta a fost impresia mea pe moment – că extraordinara lui voioșie nu izvora din vreo deficienţă afectivă sau intelectuală.

Deodată, amintindu-şi de o întâlnire, îşi luă pălăria, ne salută voios şi ne părăsi.

— Ei, Helmstone, ce părere ai despre noua ta cunoştinţă? mă întrebă Standard, bătând imperceptibil cu degetul în masă.

Ultimele cuvinte aveau pentru mine o rezonanţă stranie şi o semnificaţie aparte.

— Noua mea cunoştinţă, e bine zis, îi răspunsei. Îţi mulţumesc de o mie de ori, Standard, pentru că mi-ai făcut cunoştinţă cu unul dintre cei mai ciudaţi oameni pe care mi-a fost dat să-i întâlnesc. Trebuia să văd cu ochii mei un astfel de om, ca să cred în posibilitatea existenţei lui.

— Vasăzică, îţi place de el, îmi spuse Standard, cu o ironie uscată.

— Îl iubesc şi-l admir enorm, Standard! Aş vrea să fiu Hautboy!

— Din păcate, există un singur Hautboy pe lume.

Vorbele astea m-au pus din nou pe gânduri, reînviindu-mi într-o oarecare măsură viziunea sumbră, încât i-am răspuns, cu un rânjet amar:

— Presupun că admirabila lui voioşie izvorăşte şi dintr-o situaţie fericită, nu doar dintr-un temperament fericit. Extraordinarul său bun simţ sare în ochi, dar un astfel de bun simţ poate exista chiar şi în absenţa unor însuşiri sublime. Ba, în anumite cazuri, am impresia că bunul simţ se datorează tocmai absenţei acestor însuşiri. Cu atât mai mult, buna dispoziţie. Lipsindu-i geniul, Hautboy e un om fericit.

— Aha, vasăzică nu-l socoteşti un geniu excepţional!

— Un geniu?! Un asemenea bondoc? Păi, geniul e, aidoma lui Cassius[31], înalt şi uscăţiv.

— Aşa? Dar nu-ţi trece prin minte că Hautboy ar fi putut să fie înzestrat cu geniu pe vremuri şi că, lepădându-se de el, spre norocul lui, a sfârşit prin a se îngrăşa?

— Unui om genial îi este la fel de imposibil să se lepede de geniul lui, cum îi este unui om bolnav de tuberculoză galopantă să se lepede de această boală.

— Vorbeşti, văd, cu multă convingere.

— Da. Standard, exclamai eu, pe un ton şi mai amar, la urma urmei voiosul tău Hautboy nu-i un model, un exemplu pentru nişte oameni ca tine şi ca mine. Înzestrat cu însuşiri mediocre, cu opinii clare, pentru că sunt limitate, cu simţăminte potolite, pentru că sunt lipsite de vlagă, şi cu o fire veselă, pentru că aşa s-a născut – cum ar putea oare acest Hautboy al tău să slujească drept model unui tip impetuos ca tine, sau unui visător ambiţios ca mine? Nu-l ispiteşte nimic dincolo de limitele obişnuite, şi n-are ce-şi înfrâna în el însuşi. E astfel alcătuit, încât e scutit de orice vătămare morală. A, dacă ar putea simţi împunsăturile ambiţiei, dacă ar fi auzit măcar o dată aplauzele publicului sau i-ar fi suportat huiduielile dispreţuitoare, acest Hautboy al tău ar fi acum un cu totul alt om! Aşa, însă, fiind supus şi liniştit din leagăn până la mormânt, nu face decât să lunece prin mulţime.

— Aşa?

— De ce-mi tot spui „aşa” ori de câte ori îţi vorbesc?

— Ai auzit vreodată de Maestrul Betty?

— Te referi la fenomenalul actor englez care, odinioară, i-a alungat din Drury Lane pe Siddons şi pe Kemble[32], cucerind aplauzele delirante ale întregului oraş?

— Exact, îmi răspunse Standard, ciocănind din nou cu degetul în masă.

M-am uitat perplex la el. Părea să deţină în chip misterios cheia subiectului discuţiei noastre; iar dacă pomenise de Maestrul Betty, o făcuse doar pentru a-mi spori perplexitatea.

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce legătură ar putea fi între Maestrul Betty, fenomenalul şi genialul actor, un băieţaş englez în vârstă de

[31] Personaj din *Iuliu Cezar* de Shakespeare, prieten cu Brutus şi conducător al conspiraţiei împotriva lui Iuliu Cezar.

[32] *William Betty* (1791–1874) actor englez, de origină irlandeză, rival al celebrului *Charles Kemble* (1775–1854) şi al surorii acestuia, *Sarah Siddons* (1755–1831). Drury Lane este strada teatrelor din Londra.

doisprezece ani, şi bietul Hautboy, un american oarecare, în vârstă de patruzeci de ani?

— A, niciun fel de legătură! N-aş crede că s-au văzut vreodată. Şi apoi, Maestrul Betty o fi murit demult!

— Atunci, ce rost are să-i răscoleşti mormântul de peste ocean, pentru a-i aduce cadavrul în această discuţie vie?

— Eram, pesemne, distrat. Te rog să mă ierţi. Vorbeşte-mi mai departe de Hautboy. Crezi că n-a avut niciodată geniu şi că tocmai din pricina asta e atât de fericit, mulţumit de sine însuşi, şi gras? Aşa? Nu vezi în el niciun model posibil pentru omenire? niciun învăţământ valabil pentru oamenii ale căror merite sunt nesocotite, al căror geniu e ignorat, sau a căror trufie neputincioasă e dispreţuită? aceste trei situaţii constituind de fapt cam aceiaşi lucru?! Îi admiri buna dispoziţie, dar îi dispreţuieşti sufletul de rând. Bietul Hautboy, ce păcat că tocmai voioşia lui îi atrage dispreţul!

— N-am spus că-l dispreţuiesc, eşti nedrept! Spun numai că nu-i un model pentru mine.

Un zgomot neaşteptat mă făcu să tresar: întorcându-mă, l-am văzut din nou pe Hautboy, care se aşează numaidecât, foarte vesel, pe scaunul părăsit mai adineauri.

— Am întârziat la întâlnire, aşa că m-am gândit să mă-ntorc grabnic la voi, rosti el. Dar aţi stat destul aici, haideţi acasă la mine; în cinci minute ajungem!

— Dacă ne promiţi să ne cânţi din scripcă, mergem, zise Standard.

Scripcă?! mă gândii eu. Vasăzică, e-un *scripcar* oarecare? Nu-i mirare că geniul refuză să-şi ritmeze paşii după arcuşul unui scripcar! Lehamitea pusese de-a binelea stăpânire pe sufletul meu.

— O să vă cânt pe săturate, îi răspunse Hautboy lui Standard. Hai să mergem!

Peste câteva minute am ajuns la etajul al cincilea al unei clădiri de pe o stradă lăturalnică ce ducea spre Broadway, o clădire care semăna cu un antrepozit. Odaia era mobilată în chip bizar cu tot soiul de piese desperecheate, ce păreau să fi fost procurate, bucată cu bucată, la licitaţiile de mobilier vechi. Totuşi, ele degajau o impresie de confort şi curăţenie.

La stăruinţele lui Standard, Hautboy îşi scoase scripca rablagită şi crăpată şi, aşezându-se pe un scaun înalt şi şubred, începu să cânte cu foc *Yankee Doodle* şi alte melodii vesele şi săltăreţe. Dar, oricât de banale ar fi fost melodiile, stilul în care erau executate avea ceva miraculos de elevat, ce mă fermeca. Proţăpit pe scaunul acela şubred, cu pălăria-i ponosită trasă peste-o ureche, şi cu un picior bălăbănindu-i-se în aer, Hautboy mânuia arcuşul

unui vrăjitor. Toată ţâfna şi amărăciunea mea se spulberară, sufletul meu plin de lehamite capitulă în faţa viorii fermecate.

— Ai zice că-i un Orfeu, nu-i aşa? îmi şopti Standard, înghiontindu-mă ştrengăreşte între coaste.

— Iar eu, ursul fermecat, murmurai eu.

Vioara amuţi. L-am privit din nou, cu sporită curiozitate, pe dezinvoltul şi nepăsătorul Hautboy. El sfida însă orice privire iscoditoare.

Când, părăsindu-l pe Hautboy, am ajuns împreună cu Standard afară în stradă, l-am implorat să-mi spună adevărul despre acest om minunat.

— Păi, nu l-ai văzut? Şi nu l-ai disecat pe masa de marmură a restaurantului Taylor, dezvăluindu-i întreaga anatomie? Ce altceva ai mai putea să afli? De bună seamă că ai şi aflat totul, datorită magistralei tale perspicacităţi.

— Îţi baţi joc de mine, Standard! Se ascunde o taină aici. Spune-mi, te rog, cine e Hautboy?

— E un geniu extraordinar, Helmstone, îmi răspunse Standard, cuprins de o subită ardoare, un geniu care a băut până-n fund cupa gloriei, încă în copilărie, cutreierând oraşele ţării ca într-un marş triumfal. A fost admirat de cei înţelepţi, mângâiat de mâinile cele mai frumoase, aplaudat de prostimea cea fără de număr. Astăzi, însă, el cutreieră Broadway-ul, şi nimeni nu-l recunoaşte. Ca mine şi ca tine, îşi freacă de el coatele funcţionarii grăbiţi să prindă un omnibuz. Omul încununat de o sută de ori cu lauri, poartă acum, după cum ai văzut, o pălărie ponosită. Odinioară, Norocul i-a turnat aur în poală, aşa cum i-a încins fruntea cu lauri. Astăzi, acelaşi om umblă din casă în casă, dând lecţii de vioară ca să-şi câştige pâinea. Împovărat de glorie odinioară, astăzi e vesel şi fără ea. *Cu* geniu, dar *fără* glorie, e mai fericit decât un rege. Şi mai fenomenal ca oricând!

— Care-i e numele adevărat?

— Dă-mi voie să ţi-l şoptesc la ureche.

— Cum aşa, Standard? Păi, eu însumi, copil fiind, am răguşit aclamând acest nume, la teatru!

— Am auzit că poemul tău n-a fost prea bine primit, îmi spuse Standard, schimbând deodată vorba.

— Nu-mi mai pomeni despre asta, pentru Dumnezeu! exclamai eu. Dacă Cicero, călătorind în Orient, şi-a ogoit durerea contemplând ruinele unei cetăţi cândva fastuoase, nu devine oare un fleac micul meu necaz, când văd cum viţa de vie şi trandafirii se caţără pe coloanele sfărâmate ale templului de odinioară al faimei lui Hautboy?

A doua zi mi-am rupt în bucăţi toate manuscrisele, mi-am cumpărat o vioară şi m-am dus să iau lecţii de la Hautboy.

FERICIREA DE-A NU REUŞI
O POVESTIRE DE PE FLUVIUL HUDSON

Unchiul meu îmi dăduse întâlnire pe malul fluviului, la orele nouă dimineaţa. Luntrea urma să fie pregătită, iar negrul încărunţit al unchiului urma să aducă aparatul. Deocamdată, natura miraculosului experiment rămânea un mister pentru toţi, în afară de cel care-l proiectase.

Eu am sosit cel dintâi. Satul era situat în susul fluviului, iar soarele de vară începuse deja să dogorească. Deodată l-am zărit pe unchiu-meu înaintând pe sub copac – îşi scosese pălăria şi-şi ştergea mereu fruntea năduşită; departe în urma lui şontâcăia bietul Yorpy, purtând în spinare ceea ce mi se părea a fi una din porţile cetăţii Gaza.

— Hai mai repede, Yorpy! îi tot striga unchiu-meu, întorcându-şi nerăbdător faţa spre el.

În timp ce negrul se apropia de luntre, am observat că masiva poartă a Gazei era de fapt o ladă enormă, urâtă şi lunguiaţă, ermetic închisă. Albeaţa ei de sfinx mi-o făcea şi mai misterioasă.

— *Acesta* e aparatul? întrebai eu, mirat. Păi, nu-i decât o ladă veche şi paradită, bătută în cuie! Cu *asta* speri să câştigi, unchiule, un milion de dolari până la sfârşitul anului? Zău dacă nu arată ca un cenuşar uzat şi şters, aruncat la fier vechi!

— Pune-o în barcă! îi porunci unchiu-meu lui Yorpy, fără să se sinchisească de dispreţul meu golănesc. Pune-o în barcă, îngere cu părul cărunt, pune-o cu grijă, cu mare grijă! Dacă lada asta crapă, s-a zis cu norocul meu!

— Cum o să crape? exclamai eu, alarmat. Nu cumva are-n ea substanţe inflamabile? Ia să mă duc în celălalt capăt al bărcii!

— Stai locului, prostănacule! mă repezi unchiu-meu.

Apoi, către negru:

— Sări în barcă, Yorpy, şi ţine bine lada în timp ce urnesc barca de lângă mal! Cu grijă, cu grijă, negrule nătâng! Ia seama la cealaltă parte a lăzii! Vrei să-mi distrugi lada?

— Tracu' s-o ia pe lată! bombăni moş Yorpy, care era un fel de afro-olandez. Lata asta chinuie pe mine te zece ani grei!

— Hai, c-am pornit! Ia o vâslă, tinere, iar tu, Yorpy, ţine bine lada! În sfârşit, ne-am desprins de mal. Cu grijă, cu grijă, Yorpy, nu mai zgâlţâi lada! Uşurel, uşurel! Acolo-i o răgălie cât toate zilele. Dă-i drumul acum! Ura! În sfârşit în larg! Hai, tinere, dă-i bătaie, ca s-ajungem la insulă.

— Insulă? îngăimai eu. Păi, nu-i nicio insulă pe-aici.

— Ba e una, la vreo zece mile mai sus de pod, îmi răspunse unchiu-meu, cu hotărâre în glas.

— Zece mile?! Să cari lada asta veche zece mile în susul râului, pe o asemenea arşiţă?!

— Tot ce pot să-ţi spun e că trebuie s-ajungem pe insula Quash, rosti unchiu-meu cu asprime.

— Fie-ţi milă, unchiule! Dac-aş fi ştiut că-i vorba de vâslit cale de zece mile sub soarele ăsta de foc, n-ai fi izbutit aşa uşor să mă vâri pe *mine* în barcă! Dar ce-i în lada aia? pietre de pavaj? Uite cum s-a lăsat barca! Nu, n-o să contribui la căratul unei lăzi cu pietre de pavaj. Ce rost are să le cărăm cale de zece mile?

— Uite ce e, prostănacule! mă bruftului unchiu-meu, oprindu-se din vâslit. N-ai decât să nu mai vâsleşti! Dacă nu vrei să împărţi cu mine gloria acestui experiment; dacă eşti cu totul indiferent la partea ta din nepieritoarea-i faimă; dacă nu doreşti să fii de faţă la prima probă a grandiosului meu aparat hidraulic-hidrostatic pentru secarea bălţilor şi a mlaştinilor şi pentru transformarea lor, în ritmul de un pogon pe oră, în nişte ogoare mai mănoase decât cele din Genessee, dacă nu vrei să ai ce le povesti copiilor tăi şi copiilor copiilor tăi, în viitorul depărtat când bietul de mine nu voi mai fi demult în viaţă – în cazul acesta, domnul meu, eşti liber să cobori din barcă!

— Vai, unchiule, n-am vrut să spun că...

— Nicio vorbă, domnul meu! Yorpy, apucă vâsla asta. Să împingem barca la mal!

— Dar, scumpul meu unchi, îţi declar că...

— Nicio silabă, domnul meu! Ai rostit cuvinte de ocară la adresa marelui aparat hidraulic-hidrostatic. Yorpy, du-l la mal, îţi spun! Aici apa nu-i prea adâncă. Sări din barcă, Yorpy şi du-l pe băiatul ăsta la mal.

— Zău, unchiule, bunul şi dragul meu unchi, iartă-mă de data asta şi n-o să mai spun nimic despre aparat.

— N-o să spui nimic despre el?! Despre un aparat pe care mi-am jurat să-l fac celebru? Du-l la mal, Yorpy!

— Nu, unchiule, nu las vâsla din mână! Am şi eu o vâslă, şi vreau s-o păstrez. N-o să reuşeşti să-mi smulgi partea mea de glorie!

— A, aşa mai merge, ţi-a venit mintea la cap! Poţi rămâne, tinere. Vâsleşte mai departe!

Am rămas cu toţii tăcuţi câtva timp, în luntrea care înainta mereu. În cele din urmă, am cutezat să deschid iarăşi gura:

— Mă bucur, scumpul meu unchi, că mi-ai dezvăluit, în sfârşit, natura şi scopul marelui dumitale experiment. E vorba, deci, de secarea mlaştinilor –

iată o încercare care, în caz că vei reuşi (şi sunt sigur că vei reuşi!) îţi va aduce o glorie tăgăduită unui împărat roman, împăratului care-a încercat, fără succes, să sece mlaştina pontică.

— De atunci încoace, pământul a străbătut un drum la fel de lung ca propriu-i diametru, îmi răspunse, cu mândrie, unchiu-meu. Dacă acel împărat roman s-ar afla aici, i-aş arăta ce se poate face în epoca noastră luminoasă.

Văzându-l pe unchiu-meu împăcat până la auto-mulţumire, m-am încumetat să mai fac o remarcă:

— E greu de vâslit sub soarele ăsta fierbinte, unchiule?

— Gloria nu se poate dobândi, tinere, fără să trudeşti pentru ea din greu, vâslind împotriva curentului, cum facem noi acum. În genere, omul e înclinat din fire să se lase purtat de curent, înspre neantul uitării.

— Bine, unchiule, dar ce rost are, în cazul de faţă, să mergem aşa departe? De ce să vâslim cale de zece mile? Pe câte înţeleg, îţi propui doar să supui la o probă practică această admirabilă invenţie a dumitale. N-ar putea oare să fie pusă la probă aproape oriunde?

— Naivule! îmi răspunse unchiu-meu. Vrei cumva ca cine ştie ce spion perfid să-mi fure roadele unei strădanii entuziaste şi perseverente, desfăşurată vreme de zece ani? Solitar în proiectul meu, mă duc să-l verific într-un loc solitar. Dacă dau greş, căci totul e posibil, nu va afla nimeni din afara familiei mele. Dacă reuşesc, pot cere cu îndrăzneală orice preţ pentru invenţia mea, fiind sigur de secretul ei absolut.

— Iartă-mă, unchiule, recunosc că eşti mai înţelept decât mine.

— De, băiete, se pare că anii şi părul cărunt aduc înţelepciune.

— Cum rămâne însă cu Yorpy, unchiule? Crezi că pletele-i cărunte acoperă un creier pe care o viaţă lungă l-a făcut mai deştept?

— Păi, eu sunt Yorpy, băiete? Vezi-ţi de vâsla ta!

Strâns iarăşi cu uşa, n-am mai scos o vorbă, până-n clipa când luntrea s-a împotmolit în nisip, la o distanţă de circa douăzeci de iarzi de insula împădurită.

— Sst! îmi şopti unchiu-meu. Nicio vorbă, acum!

Şi rămase tăcut, în timp ce scruta încet cu privirea ţinutul din jur, până la ambele maluri ale râului, foarte lat în locul acela.

— Aşteptaţi până trece călăreţul de colo! şopti el din nou, arătând spre un punct ce se mişca pe un drum de pe faleza înaltă, drum care şerpuia printre numeroase stânci şi râpe abrupte. Uite, acum nu se mai vede, a dispărut înapoia acelui crâng. Repede, Yorpy! Dar cu băgare de seamă! Sări din barcă şi pune-ţi umărul sub ladă – dar stai!

Am rămas din nou muţi şi nemişcaţi.

— Nu cumva e-un băiat, care s-a cocoţat ca Zaheu în pomul acela din livada de pe celălalt mal? Uită-te bine, tinere, ochii unui tânăr sunt mai ageri decât ochii unui bătrân – îl vezi?

— Văd livada, unchiule, dar nu văd niciun băiat.

— E o iscoadă, sunt sigur! exclamă unchiu-meu, fără să se sinchisească de răspunsul meu şi privind ţintă, cu palma întinsă peste ochi. Nu atinge lada, Yorpy! La pământ, la pământ cu toţii!

— Păi, uită-te bine, unchiule, aşa-zisul „băiat” nu-i decât o cracă albă uscată; acum o văd foarte clar.

— Nu la copacul ăla mă uitam eu, îmi replică unchiu-meu, răsuflând uşurat. Dar n-are-a face, îl desfid pe băiat. Hai, Yorpy, sări din barcă şi pune umărul sub ladă! Iar tu, tinere, scoate-ţi pantofii şi ciorapii, suflecă-ţi pantalonii şi urmează-mă! Cu grijă, Yorpy, cu grijă! Lada asta preţuieşte mai mult decât una de aur, nu uita!

— Oricum, e la fel de grea, mârâi Yorpy, poticnindu-se şi lipăind prin apa mică de lângă mal.

— Opreşte-te sub tufişurile de-acolo, printre lespezile alea, aşa, aşa, încetişor, încetişor, las-o jos, acolo! Eşti gata, tinere? Urmează-mă, tiptil, în vârful picioarelor!

— Unchiule, nu pot merge tiptil prin apa asta noroioasă, şi nici nu văd ce rost ar avea.

— Du-te pe mal, tinere, imediat!

— Păi, *mă aflu* pe mal, unchiule!

— Linişte! Urmează-mă, fără nicio vorbă!

Ghemuindu-se sub tufişuri, printre pietroaie, cu picioarele în apă, unchiu-meu scoase dintr-unul din buzunarele-i enorme un ciocan şi o cheie fixă, şi începu să bată uşor în ladă. Dar sunetul acesteia îl nelinişti.

— Yorpy, şopti el, du-te la dreapta, înapoia tufişurilor şi stai la pândă. Dacă vezi că se-apropie careva, fluieră încetişor. Iar tu, tinere, du-te la stânga şi fă la fel.

Ne-am supus amândoi. Deodată, după nu ştiu câte ciocăneli şi zdrăngăneli, am auzit din nou vocea unchiului răsunând în pustietate şi poruncindu-ne să ne întoarcem.

Ne-am supus şi de data asta. Când ne-am întors, am constatat că unchiu-meu scosese capacul lăzii. Plin de curiozitate, m-am uitat în lada deschisă şi, spre uimirea mea, am văzut o sumedenie de tuburi şi ţevi metalice de diferite sorturi şi calibre, inextricabil împletite într-un ghem uriaş. Ai fi zis că-i un cuib gigantic de vipere şi şerpi anaconda.

— Ascultă, Yorpy, rosti unchiu-meu, plin de însufleţire şi îmbujorat de emoţia gloriei dinainte savurate, tu să stai aici, pe partea asta şi să fii gata să

apeşi, când îţi voi porunci eu. Iar tu, tinere, ia poziţie în partea cealaltă şi fă la fel. Dar băgaţi bine de seamă, nu clintiţi nici cu-o iotă lada, până nu dau eu comanda! Totul depinde de o ajustare corectă.

— Nicio grijă, unchiule, o să fiu atent ca o cucoană când mânuieşte penseta pentru sprâncene.

— Nu ritic eu lata până n-aut comanta! bombăni moş Yorpy.

— Ah, băiete, exclamă unchiu-meu, întorcându-şi faţa spre cer, ca pentru a cânta un imn de slavă, în vreme ce o lumină cu adevărat nobilă îi transfigura ochii, zbârciturile şi pletele cărunte. Ah, băiete, a sosit în sfârşit momentul pentru care am trudit zece ani de zile şi a cărui aşteptare m-a ajutat să-mi îndur dureroasa obscuritate! Gloria va fi cu atât mai dulce, cu cât vine atât de târziu, şi cu atât mai adevărată, cu cât îl răsplăteşte pe un om bătrân ca mine, nu pe un flăcăiandru ca tine. Slavă ţie, Atotputernicule!

Şi, spunând acestea, îşi înclină capul venerabil în vreme ce mie mi se umezeau ochii – zău dacă nu mi-a căzut o lacrimă în apa prin care mă bălăceam!

— Apăsaţi!

Am apăsat.

— Încă puţin!

Am mai apăsat puţin.

— Încă *pu-uţin!*

Am apăsat încă *pu-uţin.*

— Încă foarte, *fo-oarte pu-uţin!*

Cu mare greutate, am apăsat încă *fo-oarte pu-uţin.*

În tot acest timp, unchiu-meu rămăsese aplecat peste ladă, încercând din răsputeri să-i scruteze adâncurile, unde-şi aveau cuibul viperele şi şerpii anaconda; numai că, lada fiind pe jumătate scufundată, încercarea era zadarnică.

Unchiu-meu se ridică şi dădu ocol lăzii, înaintând încet prin apă, cu o expresie hotărâtă şi încrezătoare, deşi nu lipsită de perplexitate.

Era limpede că ceva nu era în regulă. Cum, însă, fusesem ţinut într-o ignoranţă totală în privinţa misterioasei maşinării, nu puteam spune în ce consta dificultatea, sau cum ar fi putut să fie înlăturată.

Unchiu-meu dădu din nou ocol lăzii, cu un pas şi mai încet şi cu o mutră şi mai perplexă, nemulţumirea lui adâncindu-se treptat, deşi încă şi-o mai stăpânea şi încă şi-o mai ţinea la respect cu nădejdea din fundul sufletului său.

Un lucru era cert, şi anume, că efectul anticipat de unchiu-meu întârzia să se producă. Eram, de asemenea, sigur că apa de sub picioarele mele nu scăzuse.

— Încă puţintel, dar foarte puţintel!

— Scumpul meu unchi, lada stă aplecată la maximum. Nu vezi că a ajuns să stea pe fund?

— Yorpy, ia-ţi copita neagră de sub ladă!

Această ieşire a unchiului avu darul de a mă face să cred că lucrurile stăteau foarte prost. Oricum, era un semn rău.

— Aplecaţi-o *încă puţintel,* sunt sigur că *se poate!*

— Nici cât un fir de păr, unchiule!

— Fir-ar să fie de ladă afurisită! izbucni unchiu-meu, cu o voce teribilă, ca un tunet neaşteptat.

Şi, repezindu-se la ladă, o izbi cu piciorul desculţ, de câteva ori, cu atâta putere, încât aproape că-i sfărâmă coastele. Apoi, apucând toată lada, scoase din ea toate viperele şi toţi şerpii anaconda şi-i azvârli în apă, la întâmplare, nu însă înainte de a le frânge trupurile sucite.

— Opreşte-te, unchiule, încetează, scumpul meu unchi! Pentru numele lui Dumnezeu, opreşte-te! Nu-ţi distruge aşa, într-o clipă de furie, truda atâtor ani închinaţi unui plan măreţ! Încetează, te conjur!

Impresionat de glasul meu imperios şi de lacrimile pe care nu mi le puteam stăpâni, unchiu-meu se opri din atacu-i nimicitor şi rămase cu ochii ţintă la mine, nu atât privindu-mă, cât holbându-se, ca un om care şi-ar fi pierdut minţile.

— Scumpul meu unchi, încă nu s-a paradit de tot, hai, pune la loc tot ce-ai scos din ea! Ai un ciocan şi o cheie fixă, vâră la loc piesele şi mai încearcă o dată. Cât trăim, sperăm...

— Ba, cât sperăm într-o viaţă de apoi, n-avem nicio speranţă aici, pe pământ! răcni unchiu-meu.

— Hai, unchiule, vâră piesele la loc, sau, dacă n-ai destule scule ca să le pui, încearcă măcar *o parte* din maşinărie, mai încearcă o dată, zău, unchiule!

Îndemnurile mele stăruitoare sfârşiră prin a-l îndupleca. Îndărătnicul ciot al speranţei, în zadar smuls din rădăcină, slobozi o ultimă şi miraculoasă mlădiţă verde.

Adunând cu grijă şi cu răbdare unele din fragmentele mai ciudate la înfăţişare ale maşinăriei distruse, unchiu-meu le combină într-un chip misterios, apoi, golind lada, le vârî acolo şi, după ce ne porunci mie şi lui moş Yorpy să luăm poziţia de mai înainte, ne spuse să aplecăm lada.

Am făcut cum ne-a spus. Dar, nevăzând niciun rezultat, aşteptam să aud comanda unchiului, de a mai apleca puţintel lada, când, deodată, am încremenit de spaimă la vederea feţei sale: părea chircită, stafidită ca un

ciorchine mucegăit. Lăsând jos lada, am zbughit-o spre el, taman la timp pentru a-l împiedica să cadă.

Împreună cu Yorpy, care lăsase şi el lada buclucaşă, l-am ajutat pe bătrân să se urce în luntre şi am întors spatele insulei Quash, vâslind în tăcere. Ce repede ne-a dus la vale curentul! Şi cât de greu ne venise să vâslim împotriva lui! Mă gândeam la ceea ce-mi spusese unchiu-meu, cu nicio oră mai înainte, în legătură cu înclinarea oamenilor de a se lăsa purtaţi de curent, spre neantul uitării.

— Băiete, mi se adresă unchiu-meu în cele din urmă, ridicându-şi capul.

L-am privit cu luare-aminte şi m-am bucurat să văd că înfricoşătoarea rugină aproape că dispăruse de pe faţa lui.

— Băiete, unui bătrân nu-i prea mai rămâne cine ştie ce de inventat într-o lume bătrână.

Nu i-am răspuns nimic.

— Ascultă-mi sfatul, băiete, şi nu încerca niciodată să inventezi altceva decât... fericirea.

Nu i-am spus nimic.

— Hai, băiete, vira barca, să ne întoarcem ca să luăm lada!

— Scumpul meu unchi...

— Da, băiete, lada e bună, o poţi folosi ca să pui lemne în ea. Iar credinciosul meu moş Yorpy ar putea să-şi cumpere tutun cu banii primiţi pentru ţevile alea de fier.

— Vai, stăpâne, scumpu' meu stăpân, trecut zece ani te cânt mata spus vorbă bună lu' moş Yorpy! Mulţumesc, stăpâne, mulţumesc in inimă! Mata eşti iarăşi mata tupă zece ani!

— Da, ani destul de lungi, oftă unchiu-meu. Ca urechile măgarului lui Esop! Dar bine că s-a terminat. Tare mă bucur, băiatule, că am dat greş! Să ştii, băiatule, că eşecul a făcut din mine un bătrân cumsecade. La început mi s-a părut ceva îngrozitor, dar acum îmi pare bine c-am dat greş. Binecuvântat fie Domnul pentru acest eşec!

Şi faţa i se lumină de un entuziasm straniu, extatic. N-aveam să uit niciodată expresia aceea. Dacă întâmplarea cu pricina a făcut din unchiu-meu „un bătrân cumsecade", cum zicea el, din mine a făcut „un tânăr înţelept". Exemplul mi-a slujit drept experienţă.

După trecerea unui număr de ani, scumpul meu unchi – a cărui sănătate începuse între timp să se şubrezească, fără a-l împiedica totuşi să cunoască momentele paşnice ale unei mulţumiri de toamnă târzie – a pornit-o, tăcut, pe drumul părinţilor săi (credinciosul moş Yorpy i-a închis ochii). Privindu-i pentru ultima oară faţa venerabilă, am avut impresia că buzele-i livide şi

resemnate se mişcă. Şi parcă i-am auzit iarăşi exclamaţia patetică: „Binecuvântat fie Domnul pentru acest eşec!”

TABLOUL ÎNTÂI
BUDINCA SĂRACULUI

— Vezi tu, prietene, cum darnica Natură se arată binefăcătoare în toate cele? îmi spunea, aţâţat, poetul Blandmour[33], în urmă cu vreo patruzeci de ani, într-o zi de pe la sfârşitul lui martie, pe când străbăteam un drum troienit de o zăpadă moale şi umedă. Ba, mai e şi grijulie în pomenile ei, întocmai ca un filantrop. Bunăoară zăpada asta, care pare atât de nelalocul ei, este de fapt o adevărată mană cerească pentru plugarul sărac. Nu degeaba i se şi spune „îngrăşământul săracului", acestei zăpezi de martie, care cade la timp, taman înainte de însămânţări. Cernută de ceruri pe pământ, ea pătrunde încet în toţi bulgării şi-n toate brazdele şi straturile, ca o hrană binecuvântată. Pentru plugarul sărac, ea este la fel de bună ca îngrăşămintele folosite de fermierul bogat. Şi apoi, plugarul sărac nici nu trebuie s-o împrăştie, aşa cum îşi împrăştie fermierul îngrăşămintele.

— Aşa o fi, i-am răspuns, fără prea mult entuziasm, înlăturând de pe pieptul meu câţiva dintre fulgii aceia lichizi. S-ar putea să fie aşa cum spui, dragul meu Blandmour. Cum se face însă că vântul mână „îngrăşământul săracului" dincolo de peticul de pământ al sărmanului Coulter[34] şi-l îngrămădeşte pe ogorul de douăzeci de pogoane ale lui jupân Teamster[35]?

— Păi, pământul lui Coulter o fi pesemne destul de reavăn ca să nu mai aibă nevoie de altă umezeală. Vorba ceea, ce-i destul, e destul!

— Da, umezeală o fi având destulă, replicai eu, scuturându-mă de fulgi. Zăpada asta moale, de primăvară, o fi binevenită, cum spui, dar ce te faci cu zăpezile reci ale iernilor lungi de pe-aici?

— Păi, ai uitat cuvintele psalmistului? „Domnul cerne fulgii de omăt ca lâna", ceea ce înseamnă că zăpada e şi caldă ca lâna, nu doar albă ca ea. Căci lâna ţine de cald din pricină că firele i-s încâlcite şi nu lasă aerul să pătrundă prin ele. Tot aşa şi pământul: ia-i temperatura în decembrie, când e învelit în zăpada albă ca lâna, şi vei vedea că-i cu multe grade mai ridicată decât aceea a aerului. Aşa că vezi, zăpada *în sine* e o binefacere: sub masca gerului – un filantrop morocănos – ea încălzeşte de fapt pământul, peste care cad mai apoi fulgii aceştia de martie, ca să-l îngraşe.

---

[33] Ca şi în alte povestiri din această perioadă, numele personajelor sunt străveziu simbolice. *Blandmour* e un nume compus din *bland* (*blând,* sau *afabil*) şi *amour* (franţuzism, cu sensul de *iubire*).

[34] Brăzdar (engl.).

[35] Căruţaş (engl.).

— Îmi place să te-aud vorbind, dragul meu Blandmour şi, călăuzit de inima-ţi darnică, nu pot decât să-i doresc bietului Coulter cât mai mult din acest „îngrăşământ al săracului”.

— Dar asta nu-i totul, se grăbi să adauge poetul. Ai auzit vreodată de „colirul săracului”?

— N-am auzit niciodată.

— Ia zăpada asta moale, de martie, topeşte-o şi pune-o într-o sticlă. Se păstrează la fel de curată ca spirtul şi-i cel mai bun leac pentru vederea slabă. Am eu însumi acasă o damigeană întreagă. Dar chiar şi cel mai sărac dintre oameni se poate folosi cât pofteşte de acest leac miraculos, dacă suferă de ochi. Spune şi tu, nu-i o adevărată binefacere?

— Vasăzică, „îngrăşământul săracului” e şi „colirul săracului”?

— Întocmai. Ce poate fi mai economicos? Acelaşi lucru să poată fi folosit în două scopuri atât de diferite!

— Da, foarte diferite! Nimic de zis!

— A, iar mă iei peste picior! Dar nu face nimic. Vorbeam despre zăpadă, însă apa de ploaie e şi mai binefăcătoare, mai ales că ea cade tot anul. Ca să nu mai pomenesc de cunoscutele ei calităţi de fertilizant al ogoarelor, gândeşte-te la una din însuşirile ei mai puţin importante. Ai auzit vreodată de „oul săracului”?

— Niciodată. Ce mai e şi asta?

— Păi, în anumite preparate culinare, pe bază de făină, acolo unde cartea de bucate recomandă folosirea ouălor, acestea pot fi înlocuite cu o cană de apă de ploaie rece, care acţionează ca drojdia. De aceea gospodinele i-au dat numele de „oul săracului”, deşi îl folosesc chiar şi nevestele unor bogătaşi, câteodată.

— Doar atunci când le lipsesc ouăle de găină, presupun. Dar îmi place, zău, să te-aud vorbind, dragul meu Blandmour! Ţi-o spun sincer. Continuă, te rog!

— Mai e, apoi, „pansamentul săracului”, un leac simplu şi natural care, fiind atât de ieftin, e la îndemâna oricui şi care e bun pentru răni şi alte vătămări ale trupului. Chiar şi unii bogătaşi folosesc adesea „pansamentul săracului”.

— Nu, însă, fără sfatul preţios al unui medic, anume plătit, dragul meu Blandmour!

— Fireşte că ei consultă mai întâi un medic, deşi s-ar putea să fie o precauţie inutilă.

— Se prea poate. Nu te contrazic. Spune mai departe!

— Ei bine, ai gustat vreodată din „budinca săracului”?

— Nici măcar n-am auzit de ea până-acum.

— Zău? Atunci, o să guşti îndată dintr-o astfel de budincă, una făcută de-o nevastă de om sărac: o să stai la masa acelui om sărac, în casa lui. Hai, vino, şi dacă, după ce-o să mănânci, n-o să spui că „budinca săracului” e la fel de gustoasă ca budincile bogătaşilor, o să mă dau bătut, o să renunţ adică la ideea că, datorită mărinimoasei Naturi, săracii găsesc alinare în însăşi sărăcia lor!

Nu mai redau aici discuţiile noastre pe această temă (căci am purtat multe, eu fiind pe vremea aceea oaspetele lui Blandmour, la ţară, în folosul sănătăţii mele), e destul să spun că, urmând sugestiile poetului, m-am înfăţişat la locuinţa lui Coulter, sub nevinovatul pretext că eram ostenit de umblet şi că voiam să mă odihnesc un ceas, două. Era într-o zi de luni, pe la amiază, o zi umedă, căci zăpada se topise.

Am fost primit cu o bunăvoinţă sinceră, deşi nu fără o anume stinghereală, probabil din pricina felului cum eram îmbrăcat. Doamna Coulter tocmai pleca de lângă albia de rufe, pentru a-i pregăti prânzul de la ora unu soţului ei, care trebuia să se întoarcă din pădure unde tăia lemne, ca zilier. Câştiga şaptezeci şi cinci de cenţi pe zi pentru treaba asta, iar pădurea se afla cam la o milă depărtare de casă, pe nişte dealuri. Doamna Coulter spăla rufele într-un şopron dărăpănat, în care stătea pe-o scândură putredă şi jilavă, ca să-şi ferească picioarele de umezeală. Era palidă la faţă, dar paloarea asta nu se datora numai umezelii, ci şi unei cauze mai ascunse: era gravidă. Pe deasupra, suferea şi de inimă, o suferinţă potolită, dar adâncă, ce nu i se putea citi în ochii albaştri, plini de resemnarea unei neveste răbdurii.

Zâmbindu-mi ca şi cum s-ar fi scuzat pentru inevitabila dezordine dintr-o zi de luni – care mai era şi zi de spălat! – mă conduse în bucătărie şi mă pofti să iau loc pe scaunul cel mai bun: un jilţ de modă veche, foarte şubred. I-am mulţumit şi m-am aşezat în faţa sobei, în care pâlpâia un foc anemic. În vreme ce-mi frecam mâinile ca să mi le încălzesc, aruncam câte o privire prin încăpere, fără să bage de seamă doamna Coulter, care încerca între timp să aţâţe focul cu nişte surcele, scuzându-se că în bucătărie era atât de frig. Mai spunea, dar fără să se plângă, că lemnele erau vechi şi ude: ia, acolo, nişte vreascuri adunate în pădurea lui jupân Teamster, unde soţul ei tăia cele mai bune lemne pentru sobele fermierului. N-aveam nevoie să mi-o spună ea, ca să-mi dau seama de calitatea inferioară a vreascurilor – unele dintre ele cam mucegăite şi năpădite de ciuperci, din pricină că zăcuseră printre frunzele moarte ale multor toamne. Ardeau cu un sfârâit trist şi zadarnic.

— Trebuie neapărat să rămâneţi aici măcar până la ora cinei, ca să vă odihniţi, îmi spuse femeia. Sunteţi binevenit, la puţinul pe care-l avem.

I-am mulţumit din nou, rugând-o să-şi vadă de treabă, fără să mă bage în seamă.

Eram uimit de aspectul încăperii. Era o casă veche şi igrasioasă. Pervazurile ferestrelor se scorojiseră de prea multă umezeală. Şipcile sfarogite abia se mai ţineau în balamale, iar geamurile verzui erau murdare de petele lăsate de dezgheţ. La un moment dat, doamna Coulter trecu în încăperea alăturată, lăsând uşa întredeschisă. Duşumeaua acelei încăperi n-avea niciun covor, cum n-avea nici duşumeaua din bucătărie. Aici, nu se vedeau decât obiectele de strictă necesitate, şi acestea de o calitate inferioară. Pereţii erau goi, fără nicio gravură; pe policioara afumată de deasupra căminului se lăfăia, în schimb, un tom vechi, al lui Doddridge.[36]

— Pesemne c-aţi umblat mult, domnule, răsuflaţi greu din pricina oboselii.

— A, nu, n-aş crede că-s la fel de obosit ca dumneata!

— Numai că eu sunt obişnuită, pe când dumneavoastră nu sunteţi, am impresia, îmi răspunse femeia, privindu-mi cu ochii ei trişti şi albaştri îmbrăcămintea. Oricum, trebuie să mătur aşchiile astea. Soţul meu a meşterit azi în zori o toporişcă nouă, iar eu n-am avut încă răgazul să mătur, fiind ocupată cu spălatul rufelor. Aşchiile astea sunt numai bune de pus pe foc. Ar fi fost şi mai bune dacă n-ar fi fost atât de umede.

Îmi spuneam că, dac-ar fi fost şi el de faţă, Blandmour ar fi numit aceste aşchii „chibriturile săracului”, sau „iasca săracului”, ori ceva asemănător.

— Nu ştiu dacă budinca noastră o să vă placă, îmi zise femeia, în timp ce umbla la oalele puse pe soba fumegândă. E făcută doar din orez, fiert cu lapte şi sare.

— A, mi se pare că-i ceea ce se cheamă „budinca săracului”...

— *Noi* nu-i zicem aşa, domnule, îmi răspunse ea, roşind uşor, nu atât de ruşine cât de obidă.

Mustrându-mă pentru gafa comisă, m-am gândit din nou, fără voia mea, la ce-ar fi spus Blandmour dacă-ar fi auzit aceste cuvinte şi dacă-ar fi văzut roşeaţa aceea.

În cele din urmă se auzi un zgomot de paşi apăsaţi, apoi cineva rosti, ştergându-şi picioarele:

— Hai, nevastă, mai repede, trebuie să mă-ntorc grabnic! Dacă zici că-i *musai* să mănânc acasă, trebuie să te grăbeşti, fiindcă jupânul... A, bună ziua, domnule! exclamă el, intrând în încăpere şi zărindu-mă.

Se întoarse apoi spre nevastă-sa, cu o privire iscoditoare, şi rămase locului, în timp ce din ghetele-i peticite se scurgeau pe podea stropi de apă.

---

[36] *Philip Doddridge* (1702–1751), autor ai unor scrieri religioase, pline de sfaturi moralizatoare.

— Dumnealui s-a oprit aici ca să se odihnească un pic; o să ia masa cu noi. Masa o să fie gata în câteva clipe, aşa că aşază-te, omule, şi ai răbdare, te rog! Vedeţi dumneavoastră, domnule, urmă ea, adresându-mi-se, William ar vrea să-şi ia hrană rece, ca să mănânce în pădure, dimineaţa, şi să nu se mai întoarcă la prânz acasă, dar eu nu-l las. Pentru o masă caldă merită să baţi drumul din pădure până acasă şi înapoi.

— Nu-s chiar aşa sigur, răspunse William. M-am întrebat adesea dacă merită sau nu. Între o plimbare pe stomacul gol şi una cu burta plină, nu prea e o deosebire, când munceşti din greu. Dar vreau să-i fac pe plac Marthei, e-o nevastă bună! Şi apoi, ştiţi şi dumneavoastră, domnule, că femeile sunt cam capricioase de felul lor.

— Bine-ar fi ca toate femeile să aibă capricii generoase ca acelea ale soţiei dumitale, i-am răspuns eu.

— Da, am auzit că unele muieri nu-s numai miere; eu, însă, nu ştiu prea mult despre altele, fiindcă-s mulţumit cu scumpa mea Martha.

— Pădurea te face înţelept, remarcai eu.

— Hai, omule, ajută-mă să pun masa, dacă nu eşti prea obosit, îi spuse Martha pădurarului.

— Nu, lăsaţi-mă pe mine să vă ajut, pentru ca dânsul să se poată odihni!

— Ba nu! protestă William, ridicându-se.

— Staţi liniştit, îmi spuse doamna Coulter.

Nu peste multă vreme ne-am aşezat la masă, cu farfuriile în faţă.

— Vedeţi şi dumneavoastră care-i meniul, îmi zise Coulter. Carne de porc, pâine de secară, şi budincă. Daţi-mi voie să vă servesc. Carnea asta de porc e de anul trecut, am primit-o de la boier, în contul simbriei. Nu-i chiar atât de fragedă ca a unui porc de anul ăsta, dar eu o găsesc destul de bună ca să-mi dea putere de muncă, şi doar de aia mănânc! Numai de m-ar lăsa reumatismele şi celelalte boleşniţe, aş fi mulţumit şi n-aş cere nimănui vreun hatâr sau vreo trufanda. Văd însă că nu gustaţi din carnea de porc!

— Păi, dumnealui cunoaşte deosebirea dintre carnea de porc proaspătă şi cea de anul trecut! spuse pe un ton grav, dar cu blândeţe, doamna Coulter. Dar poate c-o să-i placă budinca.

Impunându-mi întreaga stăpânire de sine de care eram capabil, am acceptat propunerea privitoare la budincă, fără a face vreo reflecţie asupra cărnii de porc; ca să fiu sincer, nu-mi venea să gust din ea, fiindcă nu eram îndeajuns de flămând. Carnea aceea avea o crustă gălbuie şi părea cam râncedă. Am băgat de seamă, de altfel, că nici doamna Coulter nu se atingea de carne, deşi îl lăsase pe soţul ei să-i pună în farfurie o porţie, din care se prefăcea că mănâncă, ori de câte ori Coulter se uita într-acolo, în schimb, mânca pâinea de secară, ceea ce făcui şi eu.

— Şi acum budinca! zise Coulter. Mai iute, nevastă! Boierul şade la fereastra salonaşului şi se uită spre câmp. Are un ceasornic care nu minte!

— Nu cumva te spionează?! întrebai eu.

— A, nu, nu spun asta! E un om destul de cumsecade, îmi dă de lucru; numai că-i cam sucit din fire. Hai, nevastă, serveşte-l pe domnul! Vedeţi dumneavoastră, dac-aş pierde slujba la boier... ce s-ar alege din calul pe care vreau să mi-l cumpăr?

Rosti aceste din urmă cuvinte pe un ton uşor schimbat, după ce-i aruncă neveste-sii o privire plină de tâlc, care mă făcu să-mi recapăt încrederea în neamul omenesc.

— Tare mă tem că bidiviul ăla frumos, la care visezi uneori, o să rămână multă vreme în grajdul boierului, zise doamna Coulter, pe un ton glumeţ, în care se citea însă o stranie resemnare. E drept că, în câte o duminică, argatul boierului îmi dă calul lui.

— Duminică?! mă mirai eu.

— Păi, vedeţi dumneavoastră, îmi explică pădurarul, neveste-mii îi place să meargă la biserică, dar întrucât cea mai apropiată se află la o depărtare de vreo patru mile, pe dealurile alea troienite, nu se poate duce pe jos până acolo, iar eu n-o pot purta în braţe, măcar că pe vremuri am purtat-o pe scări... Dar, precum v-a zis şi dumneaei, argatul boierului o duce uneori cu calul lui. Tocmai de-aia şi zic c-o să-mi cumpăr un cal într-o bună zi, o iapă. Am şi botezat-o, „Martha". Dar ce tot pălăvrăgesc? Hai, nevastă, adu budinca! Serveşte-l pe domnul! Gândeşte-te la boier şi serveşte-ne odată budinca! Mie-mi ajung trei dumicaţi – gata! Cu bine, nevastă! Cu bine, domnule, trebuie să plec!

Şi, apucându-şi pălăria încă udă, nobilul Om Sărac ieşi în noroiul de afară. Să fi fost de faţă, Blandmour ar fi comentat, liric: „Se duce să-şi facă «plimbarea săracului»"...

— Aveţi un soţ admirabil, i-am spus doamnei Coulter de îndată ce-am rămas singur cu ea.

— William mă iubeşte la fel ca-n ziua când ne-am cununat. Se mai răsteşte el uneori la mine, dar nu-mi vorbeşte niciodată urât. Tare aş vrea să fiu mai zdravănă, ca să-l pot ajuta! Ar fi mai bine şi pentru el, domnule, nu doar pentru mine!

Când rosti aceste cuvinte, ochii ei albaştri, frumoşi şi catifelaţi, se prefăcură în două fântâni.

— O, cum aş vrea ca micuţul William şi micuţa Martha să mai fie în viaţă! adăugă ea. Casa-i atât de pustie, fără ei! Pe băiat îl botezasem William, ca pe soţul meu, iar pe fată Martha, ca pe mine...

Când inima cuiva se revarsă de la sine, cel mai bun lucru este să nu spui nimic. Şedeam cu ochii pironiţi asupra budincii, din care nici nu gustasem încă.

— Trebuia să-l fi văzut pe micuţul William, domnule! Un băiat atât de deştept şi de voinic, la numai şase anişori; iar acum, e rece, rece!

Înfigându-mi lingura în budincă, mi-am vârât o bucăţică în gură, ca s-o astup.

— Şi micuţa Martha!... Vai, domnule, ce frumuseţe era! Amarnică soartă, dar trebuie s-o îndurăm!

Bucăţica de budincă îmi atinsese cerul gurii, lăsându-mi un gust sărat şi mucegăit: era făcută dintr-un orez prost şi ieftin, iar sarea fusese scoasă din butoiul cu carnea de porc de acum un an.

— Ah, domnule, dacă măcar copilaşii care vor veni pe lume, vor fi la fel ca ăi care au părăsit-o! Dacă n-ar fi, adică, nişte străini, ci nişte prieteni care se-ntorc printre noi! Totuşi, o mamă ajunge întotdeauna să-i iubească, fiindcă e sigură că ei vin de-acolo unde s-au dus ceilalţi. Nu credeţi, domnule? Ba da, sunt sigură că orice om bun crede la fel. Cu toate astea, deşi mă străduiesc să mă bucur la gândul că micuţul William şi micuţa Martha au ajuns în ceruri, şi să-mi alin durerea citind cartea doctorului Doddridge, o jale neagră mi se furişează-n suflet, întocmai ca ploaia prin acoperiş! Mă simt atât de singură acum! Scumpul meu soţ e plecat toată ziulica, iar jalea îmi picură-n suflet de dimineaţă până seara. Dar mă rog lui Dumnezeu să mă ierte pentru asta; iar cât despre celelalte, mă descurc şi eu cum pot.

Amară şi mucegăită e „budinca săracului", îmi spuneam; parcă mi se pusese în gât bucăţica pe care mi-o vârâsem în gură.

Nu mai puteam rămâne să aud despre nişte necazuri, cărora nici cele mai sincere sentimente de compătimire nu le-ar fi putut aduce vreo alinare, sau despre o credinţă necugetată, care se lipsea de orice alte argumente în afara celor invocate îndeobşte, şi care se putea doar destrăma dacă vorbeai prea mult despre ea. Nu mai voiam să ascult nici mustrările de sine ale acestei femei, mustrări cu totul neîntemeiate, dar pe care nimic nu le-ar fi putut alunga. Nu i-am oferit gazdei nicio plată pentru ospitalitatea cu care mă primise, o ospitalitate vrednică de un prinţ: ştiam că ar fi refuzat cu indignare orice plată, orice formă de caritate.

Oamenii săraci din America nu-şi pierd niciodată mândria sau demnitatea; iată de ce, fără a cunoaşte degradarea fizică a săracilor din Europa, ei suferă moralmente mai mult decât săracii oricărei alte naţii din lume. Simţămintele sociale specifice, generate de principiile noastre politice, au darul de a spori demnitatea unui american prosper, dar nu fac decât să agraveze mizeria celor oropsiţi: întâi, interzicându-le să accepte bruma de

ajutor pe care le-o poate oferi caritatea; în al doilea rând, ascuţindu-le la maximum discernământul ce-i face să perceapă dureroasa deosebire dintre idealul lor de egalitate universală şi experienţa cumplită a mizeriei cotidiene, o mizerie ruşinoasă, dar care este, a fost şi va fi mereu aceeaşi în India, în Anglia sau în America.

Sub pretextul că mai am nişte drumuri de făcut, mi-am luat rămas bun de la doamna Coulter şi, strângându-i mâna rece şi privindu-i încă o dată ochii albaştri, dar plini de resemnare, am ieşit afară, în aerul jilav. Dar oricât de jilav şi de mohorât ar fi fost acest aer – încărcat cu tot soiul de începuturi – mi-am dat brusc seama că, prin contrast, atmosfera din casa din care tocmai ieşisem, avea acel iz nesănătos, care-i alungă pe vizitatorii unui azil de săraci.

Această proastă aerisire a locuinţelor celor săraci, pe vreme de iarnă, este pusă de obicei în seama lor înşişi, prin aceea că ar nesocoti cele mai elementare principii de igienă. Totuşi, instinctul omului sărac este mai înţelept decât s-ar crede. Aerul primenit nu e numai proaspăt, ci şi *rece*. Iar pentru un om friguros din fire, căldura dintr-o încăpere prost aerisită e preferabilă frigului dintr-o cameră bine aerisită. Dintre toate judecăţile absurde emise de oameni asupra semenilor lor, criticile făcute de nişte oameni bine încălziţi şi bine hrăniţi obiceiurilor celor săraci sunt cele mai absurde.

*

În seara aceea, după ora ceaiului, i-am spus prietenului meu, în timp ce stăteam tolănit pe canapeaua lui moale din faţa căminului şi-i ţineam pe genunchi unul dintre cei doi copilaşi cu obrajii rumeni:

— Tu nu eşti la drept vorbind un om bogat, ai doar o situaţie bună, nu-i aşa, Blandmour? Ei bine, nu te includ şi pe tine când spun că, dacă un bogătaş îmi vorbeşte despre fericirea unui sărac, îl consider… nu, nu mă întreba ce anume îl consider!

TABLOUL AL DOILEA
FIRIMITURILE BOGATULUI

În anul 1815, în vara care-a urmat vizitei ce-mi îngăduise să gust pentru prima oară din „budinca săracului”, medicul mi-a recomandat o călătorie pe mare. Întrucât bătălia de la Waterloo pusese capăt îndelungatei drame a războaielor napoleoniene, numeroşi străini vizitau Europa. Am sosit la Londra într-o perioadă când se adunaseră acolo prinţii victorioşi, care se bucurau acum de ospitalitatea unei aristocraţii recunoscătoare şi opulente,

şi a celui mai curtenitor dintre regi, principele regent George, o ospitalitate demnă de *O mie şi una de nopţi*.

Luasem cu mine o singură recomandare, către bancherul meu. Cutreieram oraşul în aşteptarea celei mai bune primiri de care poate avea parte un drumeţ aventuros, şi anume, primirea spontană ce i-o poate scoate în cale hazardul. Omit toate celelalte detalii, pentru a povesti despre un ceas petrecut în tovărăşia unui om foarte prietenos, cu care făcusem cunoştinţă pe o stradă din Cheapside. Omul purta o uniformă, fiind un soi de slujbaş al municipalităţii – nu mai ţin minte precis ce slujbă avea. În ziua aceea, nu era de servici. Am băgat de seamă că vorbea mai ales despre societăţile de binefacere din Londra. M-a şi dus la vreo câteva, pomenindu-mi de multe altele, cu vădită admiraţie.

— Dar dacă vă interesează aceste lucruri, îmi spuse el după ce ne întorsesem în Cheapside, îngăduiţi-mi să vă duc la Gala Lordului Primar, dacă nu cumva e prea târziu. E una dintre cele mai interesante opere caritabile, o operă legată în cazul de faţă nu doar de un Lord Primar, ci şi de un regent, de câţiva regi şi de câţiva împăraţi. Vă mai amintiţi ce s-a întâmplat ieri?

— Vorbiţi de incendiul de pe malul fluviului, care-a lăsat fără adăpost atâţia săraci?

— Nu. Mă refer la marele banchet dat la Guildhall în onoarea oaspeţilor princiari. Un eveniment de neuitat! Masa a fost servită numai în farfurii de aur şi de argint, în valoare de cel puţin 200.000 lire sterline – cam un milion de dolari de-ai dumneavoastră, domnule! Iar costul cărnurilor şi al vinurilor, laolaltă cu cel a serviciilor, al tapiţeriei şi al altor asemenea lucruri nu poate fi estimat la mai puţin de 25.000 lire, adică 125.000 de dolari.

— Bine, domnule dragă, dar nu puteţi numi „operă caritabilă” ospăţul dat unor regi!

— Desigur că nu. Ospăţul a avut loc, iar opera caritabilă i-a urmat astăzi – fireşte că prinţilor trebuia să li se dea întâietate! Cred că vom putea ajunge la timp. Haideţi! Ne aflăm pe King's Street, iar acolo e Guildhall, palatul primăriei. Vreţi să mergeţi?

— Cu dragă inimă, prietene. Duceţi-mă unde doriţi. Eu am venit aici doar ca să mă plimb şi să văd.

Ocolind intrarea principală a palatului, care era barată, prietenul meu m-a dus într-un loc, pe unde am pătruns într-un fel de curte interioară. Spre uimirea mea, am constatat că-i o curte murdară, la fel de murdară ca maidanele din spatele caselor din mahalaua Five Points. O mulţime de făpturi scheletice, hămesite şi feroce, se îmbulzeau şi se băteau ca s-ajungă la nu ştiu ce ţintă, fluturând în mâini nişte bileţele albastre, soioase.

— N-avem de ales, îmi zise călăuza mea. Trebuie să ne facem loc prin mulţime. Vreţi să încercăm? Sper că nu sunteţi îmbrăcat în costumul dumneavoastră de zile mari. Ei, ce părere aveţi? Merită osteneala, să ştiţi! O asemenea operă caritabilă nu se vede în fiece zi. Ea nu se compară nici măcar cu aceea care urmează banchetului anual al Lordului Primar, oricât de straşnică ar fi şi aceea. Ei, ce ziceţi?

În timp ce vorbea, o uşă de undeva din fund se deschise brusc şi mulţimea năvăli spre pivniţa întunecoasă din spatele uşii. I-am făcut semn călăuzei mele că accept, aşa că ne-am alăturat celorlalţi. Nu peste multă vreme, retragerea ne-a fost tăiată de mulţimea care vocifera în urma noastră, astfel încât n-am putut decât să mă felicit pentru şansa de a avea o călăuză în persoana acestui funcţionar civil şi civilizat, a cărui uniformă îi punea în evidenţă autoritatea.

Era ca şi cum aş fi fost înghesuit de o mulţime de canibali pe o plajă din vreo insulă sălbatică. Făpturile din jurul meu urlau pur şi simplu de foame. Căci în această măreaţă Londră, mizeria îi înnebuneşte pe oameni; pe când la noi acasă, îi îmblânzeşte. În timp ce mă uitam la haita aceea de lupi costelivi şi ucigaşi, mă gândeam la ochii albaştri ai blajinei doamne Coulter. Între timp, călăuza mea îşi scosese de la brâu un obiect lucitor, de o formă curbă (nu era o sabie, dar nu ştiu precis ce era), şi, fluturându-l ameninţător deasupra capului, avertiza astfel mulţimea să nu se atingă de străinul din mijlocul ei.

Înaintând încet prin pivniţa aceea boltită, auzeam şi mai tare urletele mulţimii, amplificate de ecoul lor. Parc-aş fi nimerit în cazanul drăcesc hărăzit păcătoşilor! Prin bezna şi umezeala din pivniţă, am ajuns la o scară de piatră, apoi la un portal larg unde, risipindu-se, mulţimea ieşi la lumina zilei, filtrată prin ferestrele unor pereţi pictaţi, ca şi cupola de deasupra lor. Mi-am amintit de jefuirea palatului din Versailles. Peste câteva clipe, stăteam năucit printre cerşetorii adunaţi în faimosul Guildhall.

În locul unde mă aflam şi eu şi mulţimea, stătuseră, cu nici douăsprezece ore mai înainte, maiestatea sa imperială Alexandru al Rusiei, maiestatea sa regele Frederick Wilhelm al Prusiei, alteţa sa regală George, prinţ regent al Angliei, excelenţa sa ducele de Wellington, vestit în întreaga lume, precum şi o sumedenie de feld-mareşali, conţi şi alţi nobili distinşi.

Pereţii fremătau ca frunzişul unei păduri, sub stindardele învingătorilor. Din pricină că ferestrele erau foarte înalte, nu se vedea nimic dinafara sălii. Rupt de orice altă privelişte, eram ţintuit în mijlocul unui spectacol splendid – splendid câtă vreme nu-mi plecam ochii spre podea, căci aceasta era murdară ca podeaua unui coteţ: pe scândurile-i goale zăceau rămăşiţele banchetului din ajun, iar pe cele două mese lungi şi paralele, neaşternute

acum şi murdare, fuseseră îngrămădite resturile ceva mai întregi. Flamurile strălucitoare se potriveau cu oaspeţii regali din ajun; pardoseala era pe măsura cerşetorilor veniţi astăzi. Flamurile se uitau de sus la podea aşa cum se va fi uitat bogătaşul la Lazăr[37]. Un şir de lachei în livrele ţineau în frâu, cu bastoanele lor, gloata nerăbdătoare, care altminteri ar fi putut transforma într-un jaf marea operă de binefacere. Alţi slujbaşi cu galoane aurite împărţeau bucăţile de carne şi firimiturile rămase de la ospăţul regilor. Unul după altul, cerşetorii îşi prezentau bileţelele albastre şi soioase, şi căpătau câte o pulpă de fazan ciopârţită, sau câte o bucată de plăcintă din care umplutura de carne dispăruse, încât semăna cu calota unei pălării vechi.

— Admirabilă operă de binefacere! îmi şopti călăuza mea. Uitaţi-vă la plăcinta pe care-a pus mâna fata aceea palidă: n-ar fi exclus ca însuşi ţarul Rusiei să fi mâncat din ea aseară!

— Tot ce se poate, murmurai eu. Arată ca şi cum vreun împărat hulpav şi-ar fi vârât degetul în ea.

— Ia uitaţi-vă şi la fazanul acela, pe care-l ţine acum băieţaşul cu cămaşa ruptă, pe care-l vedeţi acolo. Poate că însuşi prinţul regent o fi mâncat din acest fazan!

Băiatul smulse pieptii fazanului, dezvelindu-i oasele, împodobite acum doar cu aripile şi lăbuţele, rămase neatinse.

— Da, cine ştie?! urmă amicul meu. Poate chiar maiestatea sa prinţul regent o fi gustat din fazanul acela!

— Nu mă îndoiesc, murmurai eu. Se spune că-i plac la nebunie pieptii. Dar nu văd pe nicio tavă capul lui Napoleon, care-ar fi trebuit să fie principalul articol din meniu, nu-i aşa?

— Glumiţi, domnule! Aici, la Guildhall, până şi cazacii sunt miloşi. Ia uitaţi-vă la plăcinta aceea de porc, grasă, poate că însuşi hatmanul Platov (prezent şi el aseară, la banchet) şi-o fi vârât lancea în ea! Iar acum, plăcinta a încăput pe mâna acelui bătrân fără cămaşă! Ia uitaţi-vă cum îşi linge buzele, fără să se gândească la bunul hatman şi fără să-i mulţumească pentru că i-a lăsat plăcinta. Dar iată că un altul, mai voinic, i-a smuls-o din mână! Plăcinta a căzut pe jos, văd că farfuria a rămas aproape goală, doar o fărâmă din coajă, atâta tot!

— Se spune că slănina le place foarte mult cazacilor, observai eu. Hatmanul n-a fost, deci, chiar atât de milos.

---

[37] Aluzie la parabola despre bogatul nemilostiv şi despre săracul Lazăr (cf. *Evanghelia lui Luca*, 16).

— N-are a face, una peste alta, a fost o mare operă de binefacere. Uitaţi-vă, până şi Gog şi Magog, din sculpturile de la celălalt capăt al sălii[38] parcă ar râde, încântaţi de privelişte.

— Nu credeţi, însă, că sculptorul a transformat râsul într-un fel de rânjet sardonic?

— Aşa vi se pare dumneavoastră, domnule. Dar ia uitaţi-vă, aş pune rămăşag pe o guinee că doamna primărească şi-a muiat lingura de aur în piftia aceea aurie, din care soarbe acum bătrânul acela cu ochi de piftie.

— Vai de piftia lui! murmurai eu.

— Admirabilă operă de binefacere! Aşa ceva nu s-a pomenit în nici o altă ţară din lume, în afară de Anglia, care-şi hrăneşte cerşetorii cu piftii de culoarea aurului!

— Da, prietene, dar nu de câte trei ori pe zi, şi în fiece zi a anului! Şi credeţi chiar că piftiile sunt cel mai potrivit ajutor pe care-l puteţi da unor cerşetori? N-ar fi oare mai bine să le daţi pâine şi carne, şi mai ales să le oferiţi ceva de lucru, ca să şi le poată câştiga singuri?

— Pâine şi carne nu s-a servit aici, domnule. Împăraţii, prinţii-regenţi, regii şi feld-mareşalii nu prea mănâncă pâine şi carne simplă. De aceea, resturile rămase de la ospăţul lor sunt deosebite. Credeţi că firimiturile de la masa unor regi ar putea să semene cu firimiturile lăsate de nişte veveriţe?

În clipa aceea, un slujbaş în livrea roşie răcni la mine, prin larma mulţimii:

— Mă, *ăla*, dă-te la o parte, sau serveşte-te odată şi cară-te! Hai, ia bucata asta de plăcintă şi fii mulţumit că guşti din aceeaşi mâncare din care-a gustat alteţa, sa, ducesa de Devonshire. N-auzi ce-ţi spun, golan nerecunoscător ce eşti?!

Nedumerit, m-am întors spre călăuza mea:

— N-o fi vorba de *mine!* Nu se poate să mă fi confundat cu ceilalţi!

— Cine se-aseamănă se-adună, îmi răspunse călăuza mea, zâmbind. Vedeţi? Pălăria vă stă strâmb pe cap, iar haina vi-e ruptă şi murdară!

Apoi, către lacheul în livrea:

— Lasă-l în pace! E un prieten, un simplu spectator, te asigur!

— A, dumneata erai, bătrâne? făcu slujbaşul, recunoscându-l pe ghidul meu, cu care era, pare-se, prieten la toartă. Bine, du-l mai încolo pe amicul ăsta al dumitale. Gândeşte-te la tărăboiul care urmează, acuş-acuş începe! Hai, ia-l de aici!

---

[38] Gog şi Magog, personaje biblice ameninţătoare, un fel de uriaşi, ca şi Corineus, dintr-o legendă britanică. Statuile din Guildhall îi reprezintă de fapt nu pe Gog şi Magog, ci pe Corineus şi pe duşmanul său Gogmagog, un fel de balaur, derivat din personajele biblice amintite.

Prea târziu! Ultima farfurie fusese smulsă de pe masă. Mulţimea, încă nesătulă, începu să urle, făcând să fremete flamurile, atinse parcă de un vânt puternic, un vânt puturos, ca o duhoare de canal. Repezindu-se spre mese şi răsturnând toate obstacolele întâlnite în cale, sărăntocii aceia se revărsară în sală; braţele lor dezgolite semănau cu coastele sfărâmate ale unei epave. Ai fi zis că-s stăpâniţi de o furie pizmaşe şi neputincioasă. După ce se zgâiseră vreo jumătate de oră la rămăşiţele acelui ospăţ regesc şi gustaseră din resturile de fazan, de piftie şi de plăcintă, îşi dăduseră brusc seama că pomenile astea erau o bătaie de joc. Cuprinşi de mânie, sau de cine ştie ce patimă misterioasă, aceşti Lazări păreau gata-gata să scuipe, înciudaţi, firimiturile lăsate de neobrăzatul bogătaş.

— Pe-aici, pe-aici! ţineţi-vă scai de mine! îmi şopti călăuza. Amicul meu mi-a deschis uşa aceea, ca să ieşim amândoi – e o uşă secretă. Hai, repede, repede – v-a zburat pălăria! – nu vă mai opriţi pentru haină... loviţi-l pe omul ăla... daţi cu el de pământ! Hai, ţineţi-vă bine şi zbughiţi-o... aşa... Uf, acum respirăm liber, slavă Domnului! Dar ce-i cu dumneavoastră? Nu cumva leşinaţi?

— Nu-i nimic. Aerul proaspăt mă înviorează.

Am tras în piept de câteva ori şi mi-am venit în fire:

— Şi acum, i-am zis călăuzei mele, vă rog să mă scoateţi de-aici în cartierul Cheapside. Trebuie să mă întorc acasă.

— Da, dar nu pe trotuar. Uitaţi-vă în ce hal sunteţi. Trebuie să vă găsesc o trăsură.

— Aveţi dreptate, i-am spus privindu-mi cu jale haina zdrenţuită şi zgâindu-mă apoi cu invidie la uniforma şi la pălăria ghidului meu, ambele ieşite intacte din învălmăşeală.

După ce mă ajută să intru în trăsură, călăuza îmi spuse:

— Ei, când veţi ajunge înapoi în ţara dumneavoastră, domnule, veţi putea să vă lăudaţi c-aţi asistat la cea mai măreaţa operă de binefacere din Anglia. Fireşte, va trebui să ţineţi seama de inevitabila înghesuială. Adio, aşadar... Ascultă, Jehu, i se adresă el birjarului, dumnealui e un *gentleman*. Tocmai a asistat la împărţirea pomenilor în Guildhall, de aia şi arată cum arată. Hai, dă-i drumul! Hanul „Londra”, de pe Fleet Street, asta e adresa, vezi să n-o uiţi!

*

„Ferească-mă cerul de nobilele opere de binefacere din Londra! îmi spuneam eu, oftând, în noaptea aceea, în timp ce zăceam în pat, plin de vânătăi. Şi ferească-mă în egală măsură de «budinca săracului» şi de «firimiturile bogatului»”...

CELE DOUĂ TEMPLE

Dedicată lui Sheridan Knowles[39]

PRIMUL TEMPLU

„Ce păcat! îmi spuneam. După ce am bătut atâta drum ca să ajung aici taman din Battery[40], străbătând trei mile, cu cartea de rugăciuni la subsuoară, în această binecuvântată zi de duminică, iată că nu pot pătrunde înăuntru!”

La întrebarea mea smerită, dacă n-aş putea găsi un loc la galerie, paracliserul – un vlăjgan pântecos – mi-a răspuns, cu dispreţ:

— N-avem nicio galerie!

Ca şi cum mi-ar fi spus că-n biserică nu sunt primiţi sărăntocii... Aş pune însă rămăşag că, dacă haina mea nouă ar fi fost gata aseară, aşa cum îmi făgăduise croitorul acela mincinos, dacă m-aş fi înfăţişat cu ea pe mine în această dimineaţă însorită, şi dacă i-aş fi gâdilat paracliserului palma cu o bancnotă, atunci s-ar fi găsit şi pentru mine un loc confortabil în acest lăcaş nou-nouţ, pardosit cu marmură şi împodobit cu vitralii.

Iată-mă aşadar la poarta lăcaşului, după ce am fost scos din naos, de altfel cu multă politeţă. Presupun că-s excomunicat, în tot cazul, exclus! Ia te uită, ce de căleşti mândre şi strălucitoare, trase lângă trotuar! Caii aceştia focoşi, cu greabănele înspumate, parc-ar avea şi ei ceva nobil, deşi îşi muşcă zăbala. Or fi, pesemne, caii „sărmanilor păcătoşi” dinăuntru. Nu mă miră deloc că-şi mărturisesc astfel starea. Ia te uită, ce de-a pălării cu panglici aurii şi de alte asemenea podoabe scumpe au enoriaşii aceştia sclivisiţi, care tot şuşotesc pe-aici! De-aş fi în Anglia acum, i-aş lua drept nişte duci de viţă regească, drept nişte baroni preaonorabili, sau mai ştiu eu ce, cred însă că-s doar nişte lachei. Mă tot fâţâi de colo până colo, ca şi cum aş vrea să pătrund în cercul lor aristocratic. De fapt, numai un lacheu e-n stare să tândălească în faţa unui lăcaş sfânt, răcorindu-şi călcâiele în timpul slujbei... Mai bine m-aş întoarce în Battery, aruncând câte o privire în cartea de rugăciuni. Dar stai niţel, nu cumva se vede-o portiţă? Da, chiar acolo, dacă nu mă-nşel, e o uşă boltită, una foarte joasă şi foarte îngustă. Nimeni nu pare să treacă pe-acolo. Mai mult ca sigur că uşa aceea duce în turn. Când stau să mă gândesc, lăcaşurile astea superbe, în stil neo-gotic, au câte o ferestruică bizară deasupra corului, printre norii dauriţi de pe frescele zugrăvite pe tavan. Dacă aş ajunge la ea, ferestruica aceea mi-ar deschide o privelişte splendidă:

---

[39] *James Sheridan Knowles* (1784–1862), medic şi dramaturg englez.
[40] Cartier şi parc în New York, la extremitatea sudică a insulei Manhattan.

întreg câmpul de bătălie aflat dedesubt! Cred c-o să încerc să intru. Acum nu-i nimeni la poarta lăcaşului. Paracliserul o fi ocupat să netezească pernele din stranele pentru cuconet, taman la capătul coridorului din naos. Ia să vedem! Dacă portiţa nu-i încuiată, o să-l păcălesc pe paracliser şi-o să-mi asigur, fără voia dumnealui, un locşor modest în Templu. Straşnic! Slavă Domnului, portiţa nu-i încuiată! Clopotarul a uitat, de bună seamă, s-o zăvorească. Şi acum, ţuşti pe scări, întocmai ca un motan cu lăbuţele catifelate!

Urcând cele vreo cincizeci de trepte de piatră ale unei scări foarte înguste, în spirală, m-am pomenit pe o podină goală, care alcătuia cel de-al doilea etaj al uriaşului turn pătrat.

Parc-aş fi nimerit înăuntrul unei lanterne magice. Pe trei laturi ale ei, trei ferestre gotice enorme, cu vitralii bogat colorate, umpleau spaţiul, altminteri neîncăpător, cu tot soiul de răsărituri şi apusuri de soare, curcubeie-lunare şi solare, stele căzătoare şi alte asemenea focuri de artificii şi minuni pirotehnice. De fapt, însă, nu era decât o temniţă fastuoasă, căci nu puteam privi afară, mai mult decât aş fi putut să privesc dintr-o celulă subterană a închisorii „Tombs” [41]. Cu oarecare greutate, şi având grijă să nu provoc prea mari stricăciuni, am izbutit să crestez o deschizătură minusculă în steaua purpurie din centrul principalei rozete a vitraliului median; dar, privind prin ea ca prin nişte ochelari de protecţie, m-am înfiorat: paracliserul, cu capul descoperit, tocmai împingea spre mijlocul străzii trei băieţaşi zdrenţăroşi. Cum să nu tremur de teamă c-ar fi putut să-l descopere şi pe netrebnicul care-l privea sfidător din turnul lăcaşului? Furişându-mă acolo, eu îi nesocotisem înalta autoritate. Omul pe care dumnealui socotea că-l alungase, se întorsese ca un tâlhar. O clipă, era cât pe-aci să cobor, pentru a ajunge cât mai grabnic înapoi pe trotuar. Dar o altă „scară a lui Iacob” cu treptele înalte, de astă dată, de lemn, m-a îmbiat să urc şi mai sus, în nădejdea că voi ajunge la acea ferestruică tainică, de unde aş fi putut urmări de la distanţă slujba.

Deodată am observat ceva care-mi scăpase până atunci, din pricina luminii orbitoare în care-mi apăruse lăcaşul. Două frânghii groase, vârâte prin nişte găuri practicate în tavanul înalt şi rudimentar, atârnau drept în mijloc, pe o lungime de aproximativ şaizeci de picioare, adunându-se într-un ghem chiar pe podeaua uriaşei lanterne magice. Sunt funiile clopotelor, mi-am spus, tremurând. Căci dacă paracliserul ar prinde de veste că un intrus s-a furişat în lăcaş, ar putea foarte lesne să sune alarma. Dar ce se-aude? A, e

[41] Celebră închisoare din New York (în original *„The Tombs”*, adică *Mormintele*).

doar orga, da, cântă *Venite, exultemus Domine.*[42] Deşi mă aflu în lăcaş, sunt în afara lui. Cu toate astea, n-o să mă las păgubit de drepturile-mi fireşti! Cu capul descoperit şi cu cartea de rugăciuni în mână, stăteam drept, la mijlocul „scării lui Iacob”, cum aş fi stat printre enoriaşi; măcar cu sufletul, dacă nu şi cu trupul, luam parte la imnurile lor pioase. Când acestea au contenit, mi-am urmat drumul în sus şi, după ce-am străbătut un şir de paliere şi platforme înguste, dar mereu suitoare, am zărit, încântat, o ferestruică rotundă în zidul altminteri orb al clopotniţei, zid prin care aceasta era legată de clădirea principală. În faţa ferestruicii se întindea o galerie strâmtă, folosită ca o punte între scările de jos şi cele de sus.

Pe măsură ce mă apropiam de locul acela, îmi dădeam şi mai limpede seama că ferestruica se deschidea spre interiorul lăcaşului: murmurul glasurilor ce se rugau nu lăsa nicio îndoială în această privinţă. Nu mă aşteptasem însă ca între mine şi altar şi stranele de dedesubt să nu se interpună nici măcar un geam, fie el pictat sau nu. Deschizătura fusese lăsată fără nicio cercevea, pesemne pentru a sluji la ventilaţia lăcaşului. În schimb, era acoperită cu o plasă de sârmă, fin împletită şi transparentă. Înaintând, plin de nerăbdare şi cu cartea în mână, spre ferestruică, m-am tras deodată înapoi, ca din faţa unei guri de cuptor: o pală de aer fierbinte mă izbise-n obraji şi-n plămâni, ca şi cum m-aş fi apropiat de foalele unui fierar. Da, ferestruica asta a fost făcută desigur pentru ventilaţie, mi-am zis. Şi nu-i un loc prea comod. Dar cerşetorii n-au de ales. Cuptorul care-i face pe enoriaşi să se simtă atât de bine în stranele lor capitonate, nu-mi prieşte defel mie, care stau cocoţat aici, la cucurigu! Şi apoi, mi-a îngheţat spinarea, deşi faţa mi-e arsă. Dar nu mă plâng. Mulţumesc şi pentru atât: ducându-mi mâna pâlnie la ureche, şi stând ceva mai departe de şuvoiul fierbinte, voi putea cel puţin să-l aud pe pastor, îndeajuns de limpede ca să răspund prin citirea paragrafelor cuvenite. Enoriaşii de colo nici nu visează că, deasupra lor, se află un slujitor pios. Locul acesta e cum nu se poate mai potrivit pentru rugăciune, fiindcă, deşi văd, rămân nevăzut. Fireşte, niciun fariseu nu mi-ar râvni locul, dar mie-mi place; ba, îl şi admir, pentru înălţimea lui, căci înălţimea e prielnică evlaviei. Imnurile îngereşti se înalţă tocmai din asemenea locuri, Toţi oamenii vrednici vor ajunge într-un astfel de loc. Da, cerul e înalt!

În vreme ce meditam astfel, se dezlănţui orga, ca un cutremur, chiar sub tălpile mele; şi am putut auzi invocaţia: *„Călăuzeşte-i şi înalţă-i în veci!”* Am privit apoi, dedesubt, mulţimea de oameni, ale căror capete, scânteind în vitraliile multicolore, semănau cu pietricelele de pe o plajă cubaneză, în

[42] Veniţi să ne bucurăm întru Domnul (lat.).

bătaia soarelui. Cel puţin, aşa îmi închipuiam că ar putea să arate, dacă plasa de sârmă ar fi fost dată la o parte. Plasa aceea avea darul de a arunca un fel de doliu asupra întregii privelişti. Şi nu-mi puteam face o idee despre această privelişte, decât înlăturând mintal doliul.

Era un spectacol cu adevărat uimitor. Ferestruica era, repet, rotundă; partea din turn unde mă găseam era învăluită în beznă şi se afla la o înălţime de cel puţin nouăzeci sau o sută de picioare deasupra pardoselii lăcaşului: interiorul acestuia nu era luminat decât de geamurile mate, dar pline de toate nuanţele imaginabile ale unui roşu strălucitor; iar dificultatea accesului la ciudatul meu post de observaţie (printr-o pustietate desăvârşită, de-a lungul unor scări rudimentare şi prăfuite), sporea miracolul teatral al spectacolului mulţimii adunate în acest somptuos sanctuar. Cu cartea de rugăciuni în mână, cu cuvintele sacre pe buze, încremenit în postura însăşi a evlaviei, nu-mi puteam totuşi scoate din minte gândul că privesc, prin oglinda vreunui magician viclean, un spectacol vrăjitoresc.

În cele din urmă, după ce pildele au fost citite, iar imnurile au fost cântate, preotul, un bărbat în straie albe şi nobil la înfăţişare, cu un trup ca acela al incomparabilului Talma[43], a intonat de la amvon imnul de dinaintea predicii, apoi s-a făcut nevăzut, printr-o uşă laterală. Nu peste multă vreme, a reapărut, prin aceeaşi uşă, dar în loc de straie albe purta acum straie negre.

După tonul melodios şi gesticulaţia convingătoare a vorbitorului, precum şi după atenţia aprobatoare a mulţimii, mi-am dat seama că predica era elocventă, şi bine adaptată unui auditoriu de oameni bogaţi; din pricină că pastorul îşi schimbase locul, mutându-se de la pupitru în amvon, nu-l mai puteam auzi la fel de desluşit ca mai înainte. Totuşi, tema predicii, repetată mereu, nu putea să-mi scape: „Voi sunteţi sarea pământului...”

Într-un târziu, pastorul binecuvântă mulţimea frunţilor plecate; o clipă, se aşternu o tăcere adâncă, de parcă enoriaşii ar fi fost morţi, nu vii; deodată, însă, ca prin minune, întreaga oaste fu în picioare, trezită de sunetele orgii atotputernice – ai fi zis că reînvie morţii, la auzul trâmbiţei supreme. Apoi, mulţimea prinse să se reverse printre stranele daurite, trei şuvoaie aurii de capete care se tot plecau şi se salutau.

E momentul s-o şterg, mi-am spus şi, aruncând o ultimă ochiadă spre măreaţa privelişte, mi-am vârât în buzunar cartea de rugăciuni. Cel mai bun lucru pe care-l pot face, este să mă furişez, pierzându-mă în mulţime, fără să fiu văzut. Coborând în grabă scările, am ajuns în curând la ultima treaptă de piatră, dar, spre stupoarea mea, uşa era încuiată! Clopotarul, sau poate chiar

---

[43] *François Joseph Talma* (1763–1326), actor francez, care s-a bucurat de protecţia lui Napoleon.

paracliserul aceia veşnic bănuitor şi iscoditor, o încuiase. A început prin a nu mă lăsa să intru, iar acum, oricât ar părea de ciudat, nu vrea să mă lase să ies! Ce-i de făcut? Să bat în uşă? N-ar avea niciun rost. N-ar face decât să-i sperie pe cei care trec pe-acolo. Şi-apoi, nimeni n-ar putea răspunde la apelul meu, nimeni în afară de paracliser: iar dacă acesta mă va vedea, mă va recunoaşte şi mă va face de râsul lumii, – pe mine, un om sărman şi evlavios! Nu, nu voi bate în uşă! Dar atunci, ce să fac?

M-am tot gândit, până când s-a făcut din nou linişte. Deodată, un zgomot de chei mi-a dat de veste că biserica era pe cale de a fi închisă. Cuprins de deznădejde, am bătut în uşă. Dar era prea târziu: bătăile nu puteau fi auzite! Rămăsesem singur într-un lăcaş care, cu numai câteva clipe înainte, fusese mai populat decât multe sate.

O stare ciudată, de deznădejde sumbră, puse treptat stăpânire pe mine. Fără să-mi dau seama prea bine ce fac, am urcat din nou scările acelea de piatră, din ce în ce mai sus, şi m-am oprit abia în clipa când am simţit iarăşi aerul fierbinte din ferestruica acoperită cu plasa de sârmă. Aruncând o privire în jos, m-am înfiorat la vederea imensei arene pustii. Lungile şiruri de coloane din naos, ca şi acelea din transept, alcătuiau un soi de crânguri tainice, scăldate în lumina tulbure a vitraliilor autumnale. Parc-aş fi privit de pe muntele Pisgah spre pădurile Canaanului[44]. O icoană înfăţişând-o pe Madona cu Pruncul, icoană puseită[45], care împodobea un vitraliu inferior, mi-i dezvăluia pe singurii locuitori ai acestei pustietăţi pictate: Agar cu Ismael al ei[46]. Am coborât, înfiorat, până la platforma lanternei magice, unde mi-am mai venit în fire, văzând, prin deschizătura aceea minusculă, limpedea lumină a zilei. Dar ce-i de făcut? mă întrebam.

Am coborât până la portiţă şi am tras cu urechea. Nu se auzea nimic. Am urcat pentru a treia oară scările de piatră şi am poposit încă o dată pe platforma lanternei magice, şi abia atunci mi-am dat seama cât de penibilă şi de nefirească era situaţia în care mă aflam.

Cei dintâi care vor intra din nou în lăcaş vor fi, desigur, paracliserul şi clopotarul; acesta din urmă va urca, de bună seamă, până la platformă. Ce impresie îi va face prezenţa unui intrus? O impresie nu tocmai favorabilă acestui intrus, de o moralitate îndoielnică. Orice explicaţie va fi de prisos: aparenţele sunt împotriva mea. E adevărat, aş putea să mă ascund, până ce

---

[44] Vârf al muntelui Nebo, de unde „Domnul i-a arătat (lui Moise) tot pământul de la Galaad şi până la Dan” (*Deuteronomul,* 34).

[45] De la *E.B. Pusey* (1800–1882), profesor de teologie la Oxford, iniţiatorul unei mişcări care urmărea reintroducerea catolicismului în Anglia.

[46] Ismael (sau Ismail), fiul dăruit lui Abraham de egipteanca Agar, dar alungat de Abraham, la cererea Sarei.

clopotarul va ieşi din nou. Dar cine-mi garantează că va lăsa uşa neîncuiată? Şi apoi, într-o situaţie ca a mea, cred că lucrul cel mai bun este să aştepţi să fii descoperit şi, ieşind cu curaj la iveală, să preîntâmpini o demascare ruşinoasă. Dar cum să ies la iveală? Doar am bătut în uşa aceea, şi n-am primit niciun răspuns! Deodată, rotindu-mi privirea, nerăbdător, am zărit frânghiile clopotului şi mi-am amintit de mijlocul folosit îndeobşte în casele oamenilor pentru a semnala prezenţa unui vizitator străin. Numai că eu nu eram vizitator străin, ci un intrus strecurat pe furiş...

O simplă atingere a acestei frânghii mi-ar aduce desigur salvarea. Am o întâlnire la orele trei după-amiază. Paracliserul locuieşte de bună seamă foarte aproape de biserică, şi cunoaşte sunetul aparte al clopotului acesteia. Orice vibraţie, fie ea cât de slabă, îl va face să dea fuga încoace. Să ating sau să nu ating frânghia? S-ar putea să-i alarmez pe locuitorii din cartier. Ba nu, dacă-o să trag foarte uşor, n-au să audă niciun dangăt. Să încerc? Mai bine să-l chem chiar eu pe paracliser, decât să fiu scos cu de-a sila din această ascunzătoare suspectă! Până la urmă, tot va trebui să dau ochii cu el – mai bine acum decât mai târziu! Să încerc?

Destul cu întrebările! Târându-mă până la frânghie, am atins-o încetişor. Niciun sunet. Am atins-o ceva mai tare. Nimic. O zmucitură ceva mai puternică. Ce grozăvie! Ducându-mi instinctiv mâinile la urechi, abia am sporit intensitatea zgomotului: atinsesem, se pare, un mecanism nebănuit, care pusese în mişcare clopotul. Acesta se roti de cel puţin trei ori pe axa lui tunătoare, multiplicându-şi astfel ecoul asurzitor.

De data asta, am făcut-o de oaie! îmi spuneam, tremurând de frică. Doar încrederea oarbă în propria-mi nevinovăţie mă mai poate salva din această situaţie disperată.

Să tot fi trecut vreo cinci minute, când am auzit un zgomot de paşi, undeva dedesubt; o cheie se răsuci în broasca unei uşi, iar nu peste multă vreme mă pomenii faţă-n faţă cu paracliserul.

— *Dumneata*, aici? mi se adresă el, cu fruntea năduşită. Doar te dădusem afară chiar azi-dimineaţă! Ce cauţi aici? Cum de-ai îndrăznit să te atingi de clopotul acesta? Nemernicule!

Şi, până să mă pot apăra, mă apucă de guler cu mâna-i vânjoasă şi începu să mă târască pe trepte, pentru a mă azvârli apoi în braţele celor trei poliţişti care, aţâţaţi de dangătul neaşteptat al clopotului, veniseră la poarta lăcaşului.

Toate explicaţiile şi protestele mele au fost de prisos. Paracliserul era pornit împotriva mea. În consecinţă, am fost dus la tribunal, ca unul care călcasem legea şi tulburasem fără ruşine pacea în ziua Domnului. A doua zi dimineaţă, judecătorul a catadicsit să-mi acorde o audienţă particulară,

având în vedere că eram totuşi îmbrăcat ca un gentleman. Dar pesemne că paracliserul îl vizitase pe judecător în ajun. Oricum, în ciuda explicaţiilor logice pe care i le-am dat, judecătorul a continuat să susţină că împrejurările îi apăreau extrem de suspecte şi m-a pus în libertate abia după plata unei amenzi substanţiale, însoţită de o mustrare aspră, pentru vina de a mă fi strecurat într-un lăcaş de rugăciune.

AL DOILEA TEMPLU

Străin la Londra, într-o noapte de sâmbătă, şi fără nicio leţcaie în buzunar! La ce ospitalitate s-ar putea aştepta un asemenea străin? Cum să-mi petrec timpul într-o noapte ca asta? Proprietăreasa nu m-ar primi în salonaşul ei: doar îi datorez bani! Se uită chiorâş la mine. Mă văd nevoit aşadar să mă târăsc prin oraş până pe la zece seara, să zicem, şi să mă strecor apoi pe întuneric în culcuşul meu. Groaznică situaţie!

Iată ce se întâmplase: la o săptămână după ruşinoasa mea alungare din Templul de peste ocean, îmi făcusem bagajele şi pornisem cu ele şi cu reputaţia-mi ştirbită, spre părinteasca şi iubitoarea urbe a Philadelphiei. Acolo, norocul mi-a scos în cale două femei: o tânără doamnă orfană şi mătuşa care-o însoţea ca un fel de guvernantă. Tânăra era bogată ca regina Cleopatra, dar nu şi la fel de frumoasă; guvernanta era frumoasă precum Charmian[47], dar nu şi la fel de tânără. Medicii îi recomandaseră tinerei doamne o lungă călătorie, iar dânsa, având neamuri în Anglia, alesese Londra ca prim loc de popas. Dar înainte de a se îmbarca, cele două doamne trebuiau să găsească un doctor tânăr, dispus să accepte, din lipsă de obligaţii urgente, postul de Esculap particular şi de cavaler de onoare al acestei perechi, altminteri lipsite de apărare, un post remunerat cu un salariu modest. Funcţia de cavaler era cea mai importantă, întrucât urmau să întreprindă un lung turneu, nu numai în Anglia ci şi în Europa.

Ce mai încolo-ncoace, m-am oferit eu, şi am fost fericitul ales. Ne-am îmbarcat pe o corabie, care ne-a dus pe celălalt ţărm al oceanului. După două săptămâni de chin în slujba capricioasei doamne, am fost concediat, cu dezinvoltură, întrucât rudele ei pe linie maternă o convinseseră să încerce clima salubră a ceţoasei Insule Wight, chipurile preferabilă, iarna, Insulelor ioniene, cu aerul lor fabulos de albastru. (*Nota bene:* Tânăra doamnă era realmente bolnavă.)

Deoarece, înainte de îmbarcare, fusesem obligat să cer un aconto de aproximativ un sfert din simbrie, pentru a-mi cumpăra îmbrăcămintea

---

[47] Slujitoarea Cleopatrei, în piesa lui Shakespeare, *Antoniu şi Cleopatra*.

necesară, m-am pomenit fără un sfanţ, plutind în derivă pe Fleet Street[48]. Lăsându-mi amanet, la diverşi cămătari, unele din lucrurile de care mă puteam lipsi, am izbutit să resping atacurile cele mai violente ale proprietăresei mele, în timp ce căutam, cu râvnă, o slujbă capabilă să mă salveze în chip providenţial.

Rătăceam aşadar, în mijlocul acelor indescriptibile mulţimi care, în fiece noapte de sâmbătă, se revarsă, vuind, prin toate arterele principale ale Londrei, blocând vinele acestui oraş-Leviatan. Pieţele şi prăvăliile, tarabele şi tejghelele erau cotropite de valurile acelei mări omeneşti. Trei milioane de trupuri se aprovizionau cu alimente pentru duminica următoare. Puţine din ele erau la fel de flămânde ca trupul meu vlăguit, împins către marginile necruţătorului flux uman, aşa cum un pai e împins spre marginile maelstromului norvegian. Câte existente scufundate în vârtejurile Uitării cunosc aceste talazuri! Mai bine să pieri printre miriadele de rechini din mijlocul Atlanticului, decât să mori ca un sărăntoc fără un sfanţ în babilonica Londră! Pierdut, surghiunit, fără niciun prieten, rătăceam printre cele trei milioane de semeni ai mei. Diabolicele felinare cu gaz luminau nemiloasa şi vrednica de milă privelişte, azvârlindu-şi razele drăceşti pe străzile noroioase.

O, dac-ar fi fost duminică, aş fi putut să pătrund, graţie vreunei enoriaşe inimoase, într-o capelă, ca să mă odihnesc, măcar pe-o bancă de lemn. Dar e sâmbătă noaptea – sfârşitul unei săptămâni obositoare, şi aproape chiar propriu-mi sfârşit!

Desprinzându-mă într-un târziu de ghemul încâlcit al străduţelor care şerpuiesc, ca într-un Pandemoniu, între Fleet Street şi Holborn, m-am pomenit pe o stradă mult mai puţin zgomotoasă – o stradă largă, scurtă, şi fără prăvălii, care începea din Strand şi se termina la întretăierea cu un bulevard transversal. Liniştea relativă a locului era nespus de reconfortantă. Era ca şi cum aş fi nimerit pe peluza verde a vreunei catedrale, a cărei sfinţenie face să amuţească toate zgomotele. Două lumini înalte şi strălucitoare m-au îmbiat spre această stradă liniştită. Închipuindu-mi că ar putea indica locul unde se ţine vreo reuniune morală sau religioasă, mi-am îndreptat grăbit paşii într-acolo, dar, spre uimirea mea, am văzut două pancarte înalte, care anunţau că magnificul actor Macready va interpreta, chiar în noaptea aceea, rolul Cardinalului Richelieu. Foarte puţini pierde-vară mai zăboveau pe stradă la ora aceea târzie, iar mai toţi colportorii de afişe plecaseră sau amuţiseră. După cum aveam să aflu mai târziu, teatrul

[48] Stradă din Londra, unde-şi au sediile cele mai multe ziare din capitala Angliei. Holborn şi Strand sunt, de asemenea, două străzi celebre din Londra.

acesta nu era doar unul dintre cele mai bune, sub aspectul jocului actoricesc, dar şi unul dintre cele mai decente, atât în manifestările sale cât şi în modul cum era condus. Şi am avut impresia că întreg cartierul din jurul acelei străzi plăcute se potrivea perfect cu bunul renume al teatrului – am avut această impresie de îndată ce am scăpat din înghesuiala şi vuietul valurilor zbuciumate, împotriva cărora înotasem sau care mă purtaseră fără voia mea.

Bucuros că găsisem o asemenea oază de linişte, m-am rezemat de un stâlp al portalului şi am început să citesc una din placardele acelea enorme, ca să-mi mai treacă de urât. Nu m-a deranjat nimeni. Doar o fetiţă zdrenţăroasă s-a apropiat de mine, cu un cartonaş în mână, dar când m-a văzut mai bine, s-a retras grabnic: o ciudată pricepere în materie de fizionomie îi dăduse posibilitatea să ghicească rapid că n-aveam nicio leţcaie... Tot citind ce scria pe placarda aceea – o placardă care, fiind atât de uriaşă, cuprindea descrieri amănunţite ale tuturor scenelor din piesa anunţată – am ajuns să doresc din ce în ce mai aprig să-i văd pe celebrul Macready în celebrul său rol. Mi-aş fi putut odihni astfel atât trupul ostenit, cât şi sufletul mai mult decât ostenit. Doar aici m-aş fi putut odihni cu adevărat, nu ca în patul meu rece din cămăruţa aceea de la mansardă, de pe Craven Street, a cărei fereastră se deschidea spre noroiosul Phlegeton[49] al Tamisei. Şi apoi, nu voiam doar să mă odihnesc, ci şi să mă distrez – să fiu şi eu una din numeroasele feţe omeneşti încântate şi încântătoare, să pătrund în societatea unor oameni înrudiţi sufleteşte cu mine, aşa cum sunt înrudiţi membrii unei congregaţii religioase. Dar în seara aceea nu erau accesibile asemenea congregaţii, admiţând că înfăţişarea mea ponosită ar fi învins scrupulele acelor cerberi, îmbrăcaţi în mantale roşii şi înarmaţi cu bastoane aurite, care păzesc portalurile aristocraticelor lăcaşuri londoneze, ca nu cumva să fie pângărite de vreun vagabond ostenit şi părăsit ca mine! Lăcaşurile astea nu-s nişte hanuri, ci adevărate hoteluri ecleziastice, ale căror camere de închiriat sunt stranele.

N-are rost să mai stau pe gânduri, mi-am spus în cele din urmă. E sâmbătă noaptea, nu duminică, aşa că numai un teatru m-ar putea primi. Dorinţa de a intra în sală pusese într-atâta stăpânire pe mine, încât aproape că mi-aş fi amanetat pardesiul ca să-mi pot cumpăra un bilet. Dar o voce veselă şi binevoitoare m-a împiedicat, în chip providenţial, să-mi pun în aplicare acest gând nebunesc. Întorcându-mă, am văzut un ins care părea să fie un lucrător.

[49] Râu de foc în Hades, afluent al Styxului.

— Ia-l, îmi spuse el, întinzându-mi un bilet roşu, în lumina felinarului. Văd că vrei să intri, sunt sigur că vrei. Ia biletul ăsta. Eu am fost chemat urgent acasă. Sper să te distrezi. Cu bine!

Apucasem printr-un gest maşinal biletul, iar acum mă simţeam buimăcit şi ruşinat. Căpătasem, de fapt o pomană, pentru prima oară în viaţa mea! În peregrinările mele avusesem de multe ori nevoie de ajutor, însă nu-l cerusem niciodată, şi nici nu-mi fusese oferit vreodată, până-n această noapte binecuvântată. Şi încă, de către un necunoscut, în inima acestei Londre fremătătoare!

În clipa următoare, sentimentul stupid al ruşinii m-a părăsit, şi am încercat o senzaţie ciudată în ochiul stâng, care, aşa cum se întâmplă uneori la anumiţi oameni, era şi cel mai slab, probabil din pricina poziţiei lui pe aceeaşi parte ca şi inima.

Am aruncat o privire iscoditoare în jur, dar mărinimosul donator nu se mai vedea. M-am uitat la bilet şi am înţeles: era unul din acele bilete de control, primite de spectatorii care vor să iasă pentru câteva clipe dintr-o sală de teatru. Prezentând acest bilet, eşti lăsat să intri din nou în sală, fără nicio formalitate.

„Să-l folosesc? mă întrebam. Păi, e o pomană i Bine, dar dacă a face pomană e un lucru lăudabil, a o primi poate fi oare ceva ruşinos? Nu te cunoaşte nimeni aici, aşa că ia-ţi inima-n dinţi şi intră! Pomană! Ce rost au aceste scrupule îndărătnice? Toată viaţa trăieşti din pomeni, şi nu numai tu, ci întreaga omenire. Ca prunc, ai crescut din mila mamei; în copilărie te-ai hrănit din mila tatălui tău; prieteni milostivi te-au ajutat să-ţi găseşti o profesie; iar în noaptea asta, la Londra, îi rămâi îndatorat fiecărui trecător întâlnit pe stradă, pentru însăşi viaţa ta, încă netrăită. În noaptea asta, eşti la cheremul oricărei mâini din milioanele de mâini londoneze, care pot ţine un cuţit. Tu şi toţi muritorii trăiţi doar din mila semenilor voştri, miloşi prin faptul că vă rabdă, nu prin altceva. Dar destul cu mustrările pe care ţi le faci şi cu trufia ta jalnică şi sărăcăcioasă, omule sărman şi lipsit de prieteni! Intră!”

Încetând discuţia cu mine însumi, am pornit în direcţia din care venise necunoscutul acela şi, nu peste multă vreme, am zărit o uşă joasă şi cam rudimentară, într-o latură a clădirii. Intrând pe uşa aceea, m-am fâţâit în sus şi-n jos pe scările şerpuitoare şi pe coridoarele înguste, şi slab luminate, ale căror scânduri goale îmi aminteau de turnul gotic al lăcaşului de pe celălalt ţărm al oceanului. În cele din urmă am ajuns la o platformă înaltă unde, prin ferestruica tainică a unei gherete, mă privea ţintă cineva. Aidoma unui sfânt într-o raclă, faţa îi era luminată de două lumânări fumegânde. Am ghicit ce voia individul. I-am arătat biletul, iar el mi-a făcut semn cu capul spre o uşiţă

din spatele gheretei; în clipa când am auzit acordurile unei orchestre mi-am dat seama că mă aflu foarte aproape de ţintă şi mi-am amintit de cântările de orgă ascultate în timp ce urcam scările turnului din patria mea.

În clipa următoare, plasa de sârmă de pe gura de aerisire a turnului mi-a apărut în faţa ochilor, reînviată ca prin minune. Aceeaşi pală de aer fierbinte mi-a năvălit din nou în plămâni. La aceeaşi înălţime ameţitoare, în aceeaşi atmosferă ceţoasă, ca un abur fin şi învăluitor, deasupra aceleiaşi mulţimi de oameni tăcuţi, ascultând aceleaşi acorduri solemne şi armonioase, stăteam în galeria acestui lăcaş, dar nu mai eram singur. De data asta, aveam societate! Fireşte, nu societatea oamenilor din staluri sau din lojile de la balcon, dar totuşi o societate plăcută, veselă şi binevoitoare. Nişte muncitori paşnici, binedispuşi, cu nevestele şi surorile lor, bucuroase că se află acolo; erau şi vreo câţiva copii îmbrăcaţi în şorţuri, cu feţele strălucitoare, încinse, aţâţate de emoţie şi de aerul cald – ai fi zis că planează aidoma unor îngeri deasupra uriaşului firmament omenesc.

Galeria se afla într-adevăr la o înălţime ameţitoare, şi avea o balustradă foarte joasă. Mă gândeam la marinarii care, cocoţaţi în port-sarturi, trag de frânghia sondei aruncate în adâncul mării, cântând între timp, cu o voce tărăgănată. Jos, foarte departe, zăream gâturile pline de juvaeruri şi braţele albe ale femeilor, strălucind ca nişte corali prin marea azurie.

În antract orchestra s-a făcut din nou auzită, de data asta executa un imn naţional, plin de însufleţire. În timp ce acordurile-i ample se revărsau peste balustradă, spărgându-se într-o spumă melodioasă, m-am pomenit că-mi plec capul şi-mi duc mâna la buzunar, într-un gest instinctiv. Mi-am alungat însă acest gând nebunesc, amintindu-mi că, acum, nu mai aveam nicio cărticică de rugăciuni şi că nu mă aflam într-un lăcaş al Domnului.

Gândurile mele rătăcitoare, tulburate de brusca trecere din strada pustie în această sală năucitoare şi strălucitoare, s-au oprit în loc, în clipa când am simţit o uşoară atingere cu cotul: întorcându-mă, am văzut un soi de ibric de cafea şi o cană, pe care un băieţaş zdrenţăros dar simpatic o întindea către mine.

— Mulţumesc, i-am răspuns, dar nu beau cafea, cred.

— Cafea? Cred! Nu cumva eşti iankeu, domnule?

— Ba da, băiete, iankeu get-beget.

— Păi, babacu-meu a plecat în ţara iankeilor ca să-şi încerce norocu', aşa că ia şi matele o cană de bere, zău dom'le iankeu, ia-o, de dragu' lu' bietu' tată-meu!

Din vasul acela care semăna cu un ibric de cafea, începu să curgă un şuvoi înspumat, cafeniu, într-o căniţă, pe care băiatul mi-o vârî în mână.

— Nu vreau, băiete, i-am zis. De fapt, n-am niciun ban la mine. Mi-am uitat portofelul acasă.

— Nu face nimic, dom'le iankeu. Bea în cinstea lu' babacu-meu!

— Cu dragă inimă, băiete! Să-i dea Domnul viață veșnică!

Băiatul mă privi zâmbitor, mirat de această izbucnire ciudată, și plecă de lângă mine, pentru a-și împărți berea, bineînțeles nu pe gratis.

— Sărăcia nu înseamnă totdeauna să n-ai bani, îmi spuneam. Poți s-o duci bine uneori chiar și fără un sfanț. Un băiețaș zdrențăros poate fi la fel de darnic ca un prinț.

Berea aceea primită în dar mă înviorase subit – malțul ei avea tărie – binecuvântatul hamei ascundea o amărăciune dulce. Binecuvântat fie băiețașul acela!

De ce priveam mai mult în jurul meu, de aceea eram mai încântat de spectatorii de la galerie. Aceasta nu era prea încăpătoare; dimpotrivă, era cam strâmtă, fiind partea cea mai ieftină a sălii, unde publicul nu putea să fie prea numeros. Galeria ocupa doar creștetul semicercului și oferea astfel o perspectivă imperială, dominatoare, asupra întregului teatru, având în partea opusă însăși scena largă, situată, ce-i drept, cu vreo câteva sute de picioare mai jos. La fel ca în turnul-clopotniță de peste ocean, stăteam aici și priveam, ca dintr-un vârf de catarg, întregul edificiu.

Teatrul acesta n-avea nimic discordant în construcția lui armonioasă. Stăteam așadar la galerie, plimbându-mi privirea senină în jur și dedesubt, cu o satisfacție sporită de gândul că domnul Macready, principalul actor, era un gentleman agreabil, care îmbina cele mai alese calități ale omului de lume și ale bunului creștin cu suprema artă a scenei. Artă pe care și-o însușise muncind mult, pentru a o rafina, înălța și disciplina.

Iată însă că s-a ridicat cortina! Pe scenă pășește Cardinalul, înveșmântat în robă. Ce asemănare uluitoare! Actorul e leit cu preotul acela impunător, pe care-l zărisem din turn, în lumina feerică a vitraliilor colorate! La fel de strălucitor îmi apare, în lumina trandafirie a pereților pictați, și acest preot al artei teatrale: și el pare scăldat în reflexele aceleiași lumini gotice! Până și glasul lui are aceleași accente nobile, măsurate, curtenitoare! Iar ținuta lui e la fel de impunătoare ca o preotului. Excelent actor, acest Richelieu! Deodată, dispare în culise – desigur, pentru a se furișa în cabina actorilor, de unde se întoarce, îmbrăcat oarecum altfel. Visez eu, sau memoria nu mă înșală amintindu-mi ceva asemănător, văzut prin plasa de sârmă?

Se lasă cortina. Miile de spectatori vrăjiți sar în picioare, slobozind urale asurzitoare, dar fără îndoială sincere, izvorâte din adâncul inimilor lor. Memoria mea nu le poate adăuga nicio amintire de acest fel. În privința

sincerităţii aplauzelor, acest al doilea templu rămâne fără pereche. Să fie oare de vină doar arta imitaţiei? Ce înseamnă oare să joci un rol?

Iată însă că muzica se înalţă din nou. Purtat de valurile ei, ies în stradă, laolaltă cu mulţimea îmbucurată.

Reîntors în locuinţa mea solitară, n-am prea dormit în noaptea aceea, căci mă gândeam la cele două Temple şi la împrejurarea că eu, un biet străin într-o ţară străină, găsisem aici mila adevărată, iar acasă la mine, în propria-mi patrie, fusesem alungat din celălalt Templu.

RAIUL BURLACILOR ŞI IADUL FECIOARELOR

I. RAIUL BURLACILOR

Nu-i departe de Temple Bar[50].

Cel ce merge acolo pe drumul obişnuit, încearcă aceeaşi senzaţie pe care-ar avea-o abătându-se de pe un câmp înfierbântat într-o vale adâncă, răcoroasă şi umbroasă, străjuită de dealuri.

Sătul de zarva şi de glodul de pe Fleet Street – unde o droaie de negustoraşi holtei, cu frunţile brăzdate de riduri, ca filele liniate ale unor registre, se grăbesc spre dughenele lor, gândindu-se la creşterea preţului pâinii şi la scăderea preţului pruncilor – o coteşti după un colţ tainic, pentru a luneca apoi pe o alee (căci nu-i o stradă ca oricare alta!), o alee întunecoasă, ca de mânăstire, mărginită de nişte clădiri masive şi solemne. După ce te strecori printre ele, mai mergi puţin şi întorcându-i definitiv spatele acestei lumi pline de necazuri, te pomeneşti sub zidurile monahale ale paşnicului Rai al burlacilor.

Dulci sunt oazele din Sahara; fermecătoare crângurile răsărite ca nişte insule în câmpiile verii; admirabilă-i o credinţă curată în mijlocul atâtor perfidii; dar şi mai dulce, mai fermecător, mai admirabil e acest Rai al burlacilor, ascuns în inima de piatră a năucitoarei Londre!

Meditând în tihnă, plimbă-te prin mănăstire; coboară agale în grădina dinspre fluviu; poposeşte apoi în străvechea bibliotecă; închină-te în capela împodobită cu sculpturi; nu vei fi văzut însă prea mult, nu vei fi aflat mare lucru şi nu vei fi gustat din miezul dulce al fructului, până ce nu vei fi luat masa împreună cu Burlacii şi nu vei fi văzut cum le sticlesc ochii şi pocalele. Nu te duce în sufrageria comună, în timpul cursurilor, ci caută să te aşezi la masa unuia dintre aceşti ospitalieri Templieri, ca invitat al său.

Templieri? Iată un titlu romantic! Ia să vedem: Brian de Bois-Guilbert[51] era, pare-mi-se, Templier. Vrei cumva să spui că faimoşii Templieri au supravieţuit în Londra modernă? Mai poate fi oare auzit pocnetul călcâielor şi zăngănitul pavezelor de fier ale acestor cavaleri-monahi, căzuţi în genunchi în faţa sfântului lor patron? De bună seamă că un cavaler-monah care ar trece prin Strand ar fi o apariţie ciudată, iar rasa-i albă ca neaua şi armura-i strălucitoare ar putea fi împroşcate cu noroi de vreun omnibuz. Bărbos, cum îl obligă să fie Ordinul Templierilor, şi cu faţa zburlită ca aceea

---

[50] Bariera (sau Poarta) Templului-locaş de închinăciune al Cavalerilor Templieri, transformat în şcoală de Drept (celebrele *Inns of Court*, cunoscute şi sub numele de *Inner and Middle Temples*). Clădirile există şi astăzi la Londra.

[51] Personaj din romanul istoric al lui Walter Scott, *Ivanhoe*.

a unui leopard, ar semăna cu un strigoi rătăcit printre cetăţenii aceştia bine bărbieriţi şi tunşi scurt! Ştim, din istorie, că această sfântă confrerie a fost pângărită în cele din urmă de o calamitate morală. Deşi niciun vrăjmaş nu i-a putut învinge cu sabia, viermele desfrâului s-a furişat pe după scutul lor şi, măcinându-le credinţa cavalerească şi vocaţia monastică, a sfârşit prin a-i face pe aceşti cavaleri-monahi să se lepede de viaţa cumpătată pe care juraseră s-o ducă şi să devină nişte libertini făţarnici.

N-aş fi crezut însă că faimoşii Cavaleri Templieri (în măsura în care au supravieţuit) se laicizaseră în aşa hal încât, în loc să-şi deschidă cu sabia drumul spre glorie, luptând pentru Ţara Sfântă, preferau să despice cu cuţitul o friptură de berbec! Întocmai ca Anacreon, aceşti Templieri degeneraţi îşi închipuie pesemne că-i mai plăcut să cazi la un banchet decât în război. Cum ar putea să dăinuie faimosul lor Ordin? Templierii, în Londra modernă?! Templierii, înveşmântaţi în mantiile lor cu crucea Sfântului Gheorghe, fumând trabuce în sala de Consiliu? Templierii, cu coifurile, suliţele şi pavezele lor de oţel, înghesuiţi într-un tren lung, pe care l-ar face să semene cu o locomotivă nesfârşită? Nu! Adevăratul Templier a dispărut demult! Duceţi-vă să vedeţi minunatele morminte din Biserica Templului; priviţi trupurile lor ţepene şi solemne, cu braţele încrucişate pe piepturi, într-un veşnic şi fără de vise repaos. Aidoma anilor de dinaintea Potopului, vitejii Cavaleri Templieri nu mai sunt. Totuşi, le-a rămas numele, şi tot cu numele dăinuie şi Ordinul lor, chiar pe locul unde-a fost şi unde se mai găsesc şi astăzi unele din vechile sale clădiri. Dar călcâiului de oţel i-a luat locul o gheată de piele; spada lungă, cu două mânere, s-a prefăcut în condei; călugărul care împărţea sfaturi duhovniceşti pe gratis, le oferă acum pentru un onorariu; apărătorul sarcofagelor (cu arma, când era în formă!) apără acum zeci de procese; cel ce jura să deschidă şi să cureţe drumurile spre Sfântul Mormânt are altă treabă acum – să găsească piedici şi chichiţe pentru a pune în încurcătură tribunalele şi celelalte instanţe de judecată; cavalerul care lupta împotriva sarazinilor şi care ţinea piept vârfurilor de lance la Accra, se bate acum cu argumente juridice în Palatul Westminster. Coiful s-a preschimbat în perucă. Atins de bagheta magică a Timpului, Templierul s-a prefăcut în avocat.

Dar, întocmai ca atâtea alte fiinţe şi lucruri care cad de-a rostogolul de pe culmile gloriei – bunăoară ca mărul, tare cât stă pe creangă, dar moale când cade pe pământ – Templierul a devenit, prin cădere, un om mai rafinat. Cutez a spune că preoţii aceia războinici erau, îndeobşte, nişte oameni posaci şi morocănoşi; cum ar fi putut, oare, braţele lor înţepenite în fierul din Birmingham, să le strângă frăţeşte pe ale tale sau pe ale mele? Sufletele lor trufaşe, ambiţioase, monahiceşti, rămâneau închise, aidoma unor

bucoavne; ce fel de convivi puteau fi oamenii aceia care-şi vârau feţele în nişte obuze de fier? În schimb, Templierul modern e cel mai bun camarad, cea mai amabilă gazdă, un conviv ideal. Duhul i-e scânteietor, ca şi vinul!

Biserica şi mănăstirea, curţile şi pivniţele, străduţele şi coridoarele, sălile de ospeţe şi refectoriile, bibliotecile, terasele, grădinile, aleile largi, camerele de locuit şi cele destinate consumării desertului ocupă, toate, un spaţiu întins şi, deşi situate în apropiere de centrul oraşului, sunt destul de izolate de zarva lui. Într-un cuvânt, e un refugiu plăcut, cum un ins paşnic din fire nu poate găsi nicăieri altundeva în Londra, cu atât mai plăcut, cu cât totul, aici, este ţinut într-o rânduială burlăcească desăvârşită.

Cartierul Templului este, de fapt, un adevărat oraş. Un oraş înzestrat cu tot ce-i trebuie, precum o dovedesc lucrurile înşirate mai înainte. Un oraş blagoslovit ca un parc, cu răzoare de flori şi chiar cu un râu, căci Tamisa curge pe aproape, aşa cum domolul Eufrat curgea pe lângă grădina raiului. În ceea ce se numeşte azi „Grădina Templului”, cruciaţii de odinioară obişnuiau să-şi încerce armăsarii şi lănciile; Templierii moderni stau tolăniţi pe băncile de sub copaci şi, tot sucindu-şi ghetele de piele, se exersează în arta replicilor spirituale. Lungile şiruri de portrete solemne din sălile de ospeţe dovedesc cât de mulţi oameni de seamă – nobili, magistraţi, lord-cancelari iluştri – au fost, la vremea lor, Templieri. Dar nu toţi Templierii au dobândit o faimă universală, deşi s-ar cuveni ca Muzele să nemurească numele lui R.F.C. şi al fratelui său imperial, dacă a avea o inimă caldă şi a oferi o ospitalitate şi mai caldă, a poseda o minte bogată şi o pivniţă şi mai bogată, şi a împărţi sfaturi înţelepte şi mese copioase, asezonate cu glume şi vorbe scăpărătoare, dacă toate aceste însuşiri sunt vrednice de nemurire!

Cu toate că, pentru a fi Templier în adevăratul înţeles al cuvântului, trebuie neapărat să fii avocat, sau student în Drept, şi să fii primit în chip ceremonios în rândurile tagmei, foarte mulţi Templieri nu locuiesc în incinta Templului, unde-şi au uneori numai birourile; pe de altă parte, mulţi locatari ai venerabilelor clădiri nu sunt membri ai Ordinului. Dacă eşti, să zicem, un gentleman holtei şi trândav din fire, sau un literat paşnic, neînsurat, atras de liniştea dulce a locului, şi doreşti să-ţi instalezi cortul în această tabără ferită de lume, trebuie să te împrieteneşti mai întâi cu un membru al Ordinului şi să-l convingi să-ţi procure o cameră în numele lui, dar pe socoteala ta.

Aşa s-a întâmplat, cred, cu d-rul Johnson[52], acest Benedick[53] care, rămânând văduv, a locuit o vreme aici. La fel s-a întâmplat şi cu Charles

[52] *Samuel Johnson* (1709–1784), eseist englez, autor al unor celebre *Vieţi ale poeţilor*.

[53] Personaj din comedia lui Shakespeare *Mult zgomot pentru nimic* – un holtei incorigibil, care se însoară, silit de împrejurări.

Lamb[54], un incontestabil holtei şi un suflet ales, precum şi cu sute de alţi bărbaţi vrednici, Fârtaţi ai Ordinului Burlăciei, care au cinat, au dormit şi s-au recules aici, din când în când. Locul e într-adevăr, ca un fagure de birouri şi odăi. Ai zice că seamănă şi cu un caşcaval, ale cărui găuri sunt chiliile confortabile ale burlacilor. Ce mai, un loc minunat! Când îmi amintesc de plăcutele ceasuri petrecute acolo şi de ospitalitatea de care m-am bucurat sub acoperişul acelor clădiri venerabile, nu găsesc decât în poezie expresia gratitudinii mele; de aceea îngân, oftând, cântecul: *Mi-e dor de bătrâna Virginie!*

Cam acesta e, aşadar, Raiul burlacilor. Aşa l-am găsit eu într-o plăcută după-amiază de mai, când, ieşind din hotelul meu din Trafalgar Square, m-am dus la întâlnirea pe care mi-o dăduse eminentul avocat, burlac şi viitor magistrat R.F.C., a cărui carte de vizită o păstram în mănuşă, scoţând-o mereu de-acolo, ca să pot privi din nou îmbietoarea adresă, înscrisă sub numele lui: „Elm Court, No. –, Temple”.

Era un englez simpatic şi cât se poate de prietenos, deşi părea rezervat din fire şi cam glacial la prima vedere. Cu puţină răbdare, şampania se dezgheţa. Şi chiar dacă nu, o şampanie rece e preferabilă oţetului.

La masă se aflau nouă domni, toţi burlaci. Unul dintre ei locuia la „King’s Bench Walk, no. –, Temple”; ceilalţi veneau din diverse reşedinţe, botezate cu nişte silabe sonore asemănătoare. Era, într-adevăr, un soi de Senat al burlacilor, sosiţi la acest ospăţ din diferite colţuri, ca reprezentanţi ai burlăciei Templului. Prin caracterul său reprezentativ, era de fapt un mare Parlament al celor mai destoinici burlaci din întreaga Londră, unii dintre ei venind taman de la Lincoln’s Inn şi Furnival’s Inn, vestite vetre de jurişti şi holtei, iar un altul, la care mă uitam cu un fel de spaimă, sosise de la Gray’s Inn, locul unde Lordul Verulam[55] trăise odinioară ca burlac.

Apartamentul era situat aproape de cer. Ca s-ajung acolo, a trebuit să urc nu ştiu câte scări vechi şi ciudate; căci, pentru a fi vrednic de o cină straşnică, într-o companie aleasă, trebuie să te osteneşti cât de cât. Nu încape îndoială că amfitrionul nostru îşi alesese o sufragerie situată atât de sus, tocmai pentru a asigura efortul fizic prealabil, necesar unei bune digestii.

Mobila era veche, nepretenţioasă, dar foarte comodă. Nicio masă din lemn de mahon nou-nouţ, lipicios din pricina vopselei încă ude; niciun divan luxos şi incomod; nicio sofa prea fină pentru a fi folosită nu te întâmpinau în acest apartament liniştit. Orice american inteligent ar trebui să înveţe de la

[54] *Charles Lamb* (1775–1834), scriitor englez.
[55] Titlul nobiliar al gânditorului şi omului politic englez *Francis Bacon* (1561–1626).

orice englez inteligent că lustrul şi strălucirea, zorzoanele şi bagatelele nu sunt indispensabile pentru fericirea domestică. Un Benedick american înfulecă la repezeală o friptură tare, într-un local cu pereţii dauriţi, din „Down-Town” [56], pe când holteiul englez îşi mănâncă tacticos, la el acasă, incomparabila ciozvârtă de oaie, servită pe o masă de lemn.

Tavanul încăperii era scund. Cine-ar avea poftă să mănânce sub cupola bazilicii Sf. Petru? Dacă eşti un om înalt şi preferi tavanele înalte, n-ai decât să iei masa în aer liber, laolaltă cu girafele!

Cei nouă gentlemeni, aşezaţi în faţa a nouă tacâmuri, se puseră grabnic pe treabă. Dacă-mi amintesc bine, prima pe listă era supa din coadă de vacă. Gustul plăcut al acestei supe de un roşu aprins mi-a alungat prima impresie, ce mă făcuse să cred că principalul ei ingredient ar fi putut să fie biciul unui căruţaş sau bastonul unui lacheu. (După primul fel, am băut câte un pahar de vin.) Al doilea fel de mâncare a fost un omagiu adus lui Neptun – un calcan alb ca zăpada şi cam gelatinos, deşi mai puţin unsuros decât carnea de broască ţestoasă. (După aceea, ne-am tratat cu câte un păhărel de „sherry”.) Acestor atacuri uşoare le-a urmat artileria grea, în frunte cu friptura de vacă, acest vestit *generalissim* al bucătăriei englezeşti. Aghiotanţi i-au fost o ciozvârtă de oaie, un curcan gras, o plăcintă cu carne de pui şi numeroase alte asemenea feluri gustoase, precedate de nouă căni cu bere spumoasă. După ce toate aceste mâncăruri grele au luat drumul celor uşoare, pe masă a poposit o brigadă de păsări vânate, bivuacurile lor fiind luminate de nişte carafe cu vin roşu. Au urmat o serie de tarte şi pudinguri, şi alte asemenea bunătăţi, apoi brânzeturi şi pişcoturi. (În acel moment am băut cu toţii câte un păhărel de „porto”, din cel vechi, pentru a păstra bunele obiceiuri din trecut.)

Faţa de masă fu scoasă; atunci, aidoma oştilor lui Blücher[57] ocupând terenul la Waterloo, apăru un detaşament proaspăt de sticle, prăfuite din pricina marşului lor pripit.

Toate aceste manevre erau supravegheate de un bătrân feld-mareşal (căci ar fi ruşinos să-i dau numele de „chelner”!), un personaj uimitor, cu părul alb, ca şi şorţul pe care-l purta, şi cu un cap ca al lui Socrate. În ilaritatea generală, el nu catadicsea nici măcar să zâmbească, fiind ocupat cu treburi de seamă. Venerabil personaj!

M-am străduit să schiţez mai sus planul general al operaţiunilor. Se ştie însă că o masă bună, plăcută, e un fel de talmeş-balmeş, greu de descris în

---

[56] Cartierul comercial al oraşului. Melville face aici un joc de cuvinte intraductibil, punând în contrast „Down-Town” cu „South-Down” – o rasă de oi din Anglia.

[57] *G.L. Blücher* (1742–1819), general prusac, participant la bătălia de la Waterloo, alături de Wellington, împotriva lui Napoleon.

toate amănuntele. Am spus, de pildă, că în anumite momente s-a băut câte un pahar de vin, de „sherry” sau de bere, dar aceste pahare au fost, ca să zic aşa, doar paharele pline-vârf ale unor momente de vârf. Nenumărate pahare neprevăzute au fost date pe gât între aceste momente solemne.

Fiecare dintre cei nouă burlaci părea sincer preocupat de sănătatea celorlalţi. Tot timpul, fiecare închina câte un pahar de vin în sănătatea vecinilor săi din stânga şi din dreapta. Am băgat de seamă că, atunci când vreunul dintre ei dorea încă puţin vin (doar „de dragul stomacului”, întocmai ca Timotei[58]), el nu-şi turna în pahar până ce vreun alt comesean nu se arăta dornic să i se alăture. A bea de unul singur li se părea ceva egoist, nedelicat şi nefrăţesc. În vreme ce vinul curgea din belşug, convivii deveneau tot mai veseli şi mai slobozi la gură, povestindu-şi tot soiul de întâmplări plăcute. Experienţele lor de viaţă erau scoase la iveală, întocmai ca vinurile cele mai alese de Mosela sau de Rin, anume păstrate pentru asemenea ocazii rare. Unul dintre convivi îşi povesti viaţa de student la Oxford, evocând diferite întâmplări picante trăite în tovărăşia unor colegi ai săi, lorzi nobili la suflet şi inimoşi. Un altul, un tip cu părul cărunt şi faţa radioasă, ne vorbi despre călătoriile pe care obişnuia să le facă în Ţările de Jos, pentru a studia frumoasa arhitectură flamandă; flăcăul acesta tomnatec şi învăţat era neîntrecut în descrierea splendorilor ce se pot vedea în ţara de baştină a flamanzilor – primării, clădiri ale breslelor, palate ale guvernatorilor de provincii. Un al treilea burlac frecventa cu asiduitate British Museum şi ştia totul despre admirabilele relicve antice, despre manuscrisele orientale şi despre preţioasele incunabule aflate acolo. Un al patrulea se întorsese de curând dintr-o călătorie în străvechea Granada şi era, se înţelege, plin de impresii proaspete despre peisajul sarazin. Al cincilea povestea despre un proces hazliu. Al şaselea era expert în materie de vinuri. Al şaptelea ne istorisi o întâmplare ciudată din viaţa intimă a Ducelui de Fier[59] – întâmplare pentru prima oară comunicată într-o adunare publică sau particulară, şi niciodată încredinţată tiparului. Al optulea îşi petrecea uneori serile traducând un poem comic al lui Pulci[60], din care ţinu să ne citească pasajele cele mai amuzante.

Şi astfel, seara se scurse, orele ei fiind măsurate nu de un ceas de apă, ca acela al regelui Alfred[61], ci de unul de vin. Între timp, masa ajunsese să

---

[58] Sol trimis de apostolul Pavel pentru a propovădui creştinismul în Grecia. În *Epistola a II-a către Timotei,* Pavel îl îndeamnă: „Nu mai bea numai apă, ci foloseşte-te de puţin vin, pentru stomacul tău şi pentru desele tale slăbiciuni”.

[59] Poreclă dată Ducelui de *Wellington* (1769–1852), general englez, învingător în bătălia de la Waterloo împotriva lui Napoleon.

[60] Luigi Pulci (1432–1484), poet italian.

[61] Alfred (849–901), rege al saxonilor.

semene cu hipodromul din Epsom[62], un soi de arenă circulară, în care carafele galopau de jur-împrejur. De teamă ca nu cumva o carafă să sosească prea târziu la destinaţie, o alta era trimisă grabnic pe urmele ei, pentru a-i da ghies; apoi o a treia, ca s-o zorească pe a doua, şi aşa mai departe, întreaga operaţiune desfăşurându-se în tăcere, fără pic de ostentaţie sau grosolănie. Sunt convins că feld-mareşalul Socrate i-ar fi părăsit fără preaviz pe convivii pe care-i servea, dacă ar fi observat la ei vreo necuviinţă, fie cât de măruntă: ajungea să te uiţi la faţa lui gravă şi austeră, pentru a-ţi da seama de asta. Aveam să aflu mai târziu că, în timpul ospăţului, un burlac, care bolea într-o cameră alăturată, dormise buştean, pentru prima oară în ultimele trei săptămâni!

Traiul bun se îmbina aici cu băutura bună, cu voia bună şi cu vorba bună – era o îmbinare desăvârşită, iar noi toţi alcătuiam o adevărată confrerie, a cărei principală caracteristică era confortul, un confort frăţesc, familial. Era, de asemenea, foarte clar că aceşti bărbaţi voioşi n-aveau neveste sau copii la care să se gândească plini de nelinişte. Mai toţi erau şi mari călători, căci numai un burlac poate călători liber, fără să-l mustre cugetul pentru că şi-a părăsit căminul.

Ceea ce se numeşte *Suferinţă*, ca şi gogoriţa numită *Necaz* – aceste două noţiuni le apăreau absurde imaginaţiei lor de holtei. Cum ar fi putut nişte oameni cu vederi largi, trecuţi prin şcoala vieţii şi pătrunşi de înţelepciune filosofică şi convivială – cum ar fi putut ei să accepte asemenea scorneli călugăreşti? Suferinţă? Necazuri? E ca şi cum am vorbi de aşa-zisele miracole catolice! Nu există asemenea lucruri! „Daţi încoace sticla de «sherry»!” – „Nu, aşa ceva e cu neputinţă!” – „Dă-mi te rog sticla de porto, domnule!” – „E un non-sens, zău aşa!” – „Cred că e rândul dumitale să bei din această carafă, domnule!”...

Şi uite-aşa, mereu!

Curând după ce faţa de masă a fost scoasă, amfitrionul nostru i-a aruncat o privire plină de tâlc lui Socrate, care, păşind solemn spre o etajeră, s-a întors de-acolo cu un corn enorm, un adevărat corn al Ierichonului, bătut în argint şi împodobit cu ferecături ciudate, precum şi cu două capete de capră, prevăzute cu alte patru coarne de argint, care ieşeau din colţurile masivului corn principal. Întrucât nu ştiam ca amfitrionul nostru să fi cântat din goarnă, am rămas surprins când l-am văzut că ridică de pe masă cornul, ca şi cum ar fi vrut să sufle în el. Am răsuflat uşurat şi am înţeles mai bine rostul instrumentului, în clipa când amfitrionul şi-a vârât policarul şi degetul arătător în gura cornului, făcând să se răspândească un parfum discret –

[62] Localitate din Anglia, vestită pentru cursele de cai.

aroma unui tutun de soi. Cornul era, aşadar, un recipient pentru tutun de prizat! Acesta trecu, pe rând, de la un conviv la altul. Straşnică idee, să prizezi tutun într-un asemenea moment, îmi ziceam. Acest bun obicei s-ar cuveni să fie introdus şi printre compatrioţii mei...

Remarcabila cuviinţă a celor nouă burlaci – o cuviinţă netulburată de vinul băut şi neştirbită de veselia lor – mi s-a dezvăluit din nou în aceste momente, când, deşi se serveau din belşug cu tutun, o făceau în modul cel mai delicat, fără a-i provoca măcar un singur strănut bietului holtei care bolea în odaia de alături. Tutunul era prizat în tăcere ca şi cum ar fi fost o pulbere fină şi nevinovată, scuturată de pe aripioarele unui fluturaş.

Dar, oricât de straşnice ar fi, ospeţele burlacilor nu pot ţine o veşnicie: ele sunt la fel de trecătoare ca şi vieţile lor. Sosi aşadar şi clipa despărţirii. Unul câte unul, burlacii îşi luară pălăriile şi coborâră, doi câte doi, braţ la braţ, încă discutând, spre curtea pardosită cu dale: unii pentru a se retrage în chiliile lor şi a citi din *Decameron* înainte de a adormi, alţii pentru a fuma câte un trabuc, plimbându-se în grădina răcoroasă de pe malul fluviului, alţii pentru a ieşi în stradă şi a chema vreo birjă, care să-i ducă acasă, în celălalt capăt al oraşului.

Eu am rămas ultimul.

— Ei, ce părere ai despre Templul nostru şi despre viaţa pe care-o ducem aici noi, burlacii? mă întrebă amfitrionul, zâmbind.

— Domnule, îi răspunsei eu, cu o admiraţie sinceră, acesta e, zău, chiar Raiul burlacilor!

II. IADUL FECIOARELOR

Nu-i departe de muntele „Vai-de-noi” [63] din Noua Anglie. Lăsând în urmă fermele strălucitoare şi pajiştile însorite ce-şi pleacă ierburile doldora de miresme în acest început de iunie, o coteşti spre răsărit şi urci printre nişte dealuri golaşe, pentru a coborî apoi, treptat, într-o trecătoare întunecoasă. Trecătoarea asta e cunoscută sub numele de „Foalele fecioarei nebune”, nume ce i s-a dat din pricina curentului puternic de aer care trece necontenit printre pereţii ei colţuroşi, precum şi din pricina legendei privitoare la coliba unei fete bătrâne şi zălude, care hălăduise cândva pe acolo.

În fundul trecătoarei şerpuieşte un drum primejdios de îngust, care ocupă albia unui torent. Urmând acest drum până la cota lui cea mai înaltă,

[63] Melville creează o toponimie simbolică: *Woedolor* (de la *woe – jale* şi *dolor – durere*), *Black Notch (Jgheab negru)* etc.

te pomeneşti deodată parcă în faţa porţii iadului zugrăvit de Dante. E „Jgheabul negru”, astfel botezat din pricina pereţilor abrupţi, de culoarea abanosului, care se îngustează pe neaşteptate aici. Dincolo de el, râpa se lărgeşte, coborând într-o vale purpurie, în formă de pâlnie, străjuită de nişte munţi plutonierii cu povârnişurile împădurite. Localnicii au botezat-o „Temniţa diavolului”. Vuietul torenţilor îţi izbeşte din toate părţile auzul. Apele lor repezi sfârşesc prin a se contopi într-un şuvoi clocotitor, cărămiziu, care-şi croieşte drum printre nişte stânci uriaşe. Localnicii l-au botezat „Râul de sânge”. După ce ajunge la un hău negru, râul acesta coteşte brusc spre apus, făcând un salt nebunesc (de circa şaizeci de picioare) în braţele unei păduri de pini pitici şi cărunţi, dincolo de care îşi urmează drumul la vale, spre câmpiile nevăzute.

La marginea cascadei, pe o culme stâncoasă, se pot vedea rămăşiţele unui vechi joagăr, construit pe vremea când întreaga regiune era bogată în păduri de pini şi de brazi. Buştenii noduroşi, acoperiţi cu muşchi negru, care se înghesuie unii într-alţii, într-o îngrămădeală haotică, sau care atârnă răzleţi deasupra cascadei, dau acestei lemnării în ruină înfăţişarea unei cariere de piatră şi chiar aspectul unui castel feudal de pe Rin sau din Thuringia, aspect legat de stâncile prăvălatice din jur.

Nu departe de temelia „Temniţei” se profilează o clădire mare şi văruită, ca un mausoleu alb pe fundalul sumbru al pinilor şi al altor arbori pereni, care cresc pe terase inaccesibile, până la o înălţime de aproximativ două mii de picioare. Clădirea adăposteşte o fabrică de hârtie.

Îndeletnicindu-mă cu negoţul de seminţe (pe o scară atât de largă, încât seminţele mele ajunseseră, să fie distribuite în toate statele din răsăritul şi din nordul ţării, ba chiar şi în depărtatele ţinuturi ale Missouri-ului şi Carolinelor), aveam nevoie de o cantitate mare de hârtie, acest articol devenind cel mai important capitol din bugetul întreprinderii mele. Nu e cazul să intru în amănunte privind modul cum e folosită hârtia în negoţul cu seminţe. Este vorba de plicuri – nişte plicuri confecţionate îndeobşte dintr-o hârtie gălbuie, împăturită în patru; când plicul cu pricina e umplut cu seminţe, el rămâne aproape plat şi, după ce-l ştampilezi şi specifici natura seminţelor pe care le conţine, capătă înfăţişarea unei scrisori de afaceri, gata de a fi expediată prin poştă. Eu foloseam o cantitate incredibilă de astfel de pliculeţe, câteva sute de mii pe an! Într-o vreme îmi cumpărasem hârtia de la nişte angrosişti dintr-un orăşel din apropiere. Pentru a face economii, dar şi pentru plăcerea călătoriei, mă hotărâsem acum să plec dincolo de munţi, cale de vreo şaizeci de mile, ca să-mi comand hârtia la fabrica din „Temniţa diavolului”.

Zăpada fiind neobişnuit de tare către sfârşitul lui ianuarie, şi făgăduind să rămână aşa încă multă vreme, am pornit la drum într-o zi geroasă, de vineri, pe la amiază, cu sania mea, bine căptuşită cu piei de lup şi de bizon. După o noapte petrecută pe drum, am ajuns a doua zi pe la prânz în faţa muntelui „Vai-de-noi”.

Culmea îi era aburită de ger – vălătuci alburii se rostogoleau ca dintr-un horn din creştetul lui acoperit cu păduri ninse. Din pricina îngheţului, întreaga regiune semăna cu un ţinut pietrificat. Tălpicile de oţel ale saniei scârţâiau şi scrâşneau pe zăpada sticloasă şi zgrunţuroasă, de parcă ar fi lunecat pe cioburi. Pădurile care mărgineau ici şi colo drumul, păreau să fi trecut prin acelaşi proces de pietrificare; pătrunse de ger până în fibrele lor cele mai tainice, scoteau nişte gemete stranii – şi nu doar din crengile ce se legănau, ci şi din trunchiurile lor, zgâlţâite de un vânt nemilos. O sumedenie de arţari uriaşi şi vânjoşi, răzbiţi de gerul prea mare, plesniseră în două şi zăceau aidoma unor ţevi pe pământul nesimţitor.

Brumat de sudoarea îngheţată, alb ca un berbec merinos, suflând pe nări fuioare de abur cald, răsucite ca nişte coarne, bunul meu cal Negrilă, în vârstă de numai şase ani, se opri brusc la o cotitură unde, drept în faţa lui, zăcea de-a curmezişul drumului un brad bătrân şi scălâmb, ca un şarpe anaconda, prăbuşit cu vreo zece minute mai înainte.

Când am ajuns în „Foale”, vijelia era cât pe-aci să-mi împingă la deal sania cu spătarul înalt. Vântul urla prin trecătoarea îngheţată, de parcă ar fi fost încărcat cu niscaiva suflete rătăcite, în drumul lor către lumea de apoi. Înainte de-a ajunge pe culme, Negrilă, şfichiuit de vântul tăios, se propti pe picioarele-i de dinapoi şi, trăgând la deal sania uşoară, o zbughi prin strunga îngustă, după care, coborî nebuneşte la vale, dincolo de joagărul în ruină. Cal şi cataractă se prăvăleau în „Temniţa diavolului”!

Ridicându-mă de pe capra acoperită cu blănuri, m-am proptit cu un picior de tăblia saniei şi am tras de căpăstru, oprindu-l pe Negrilă taman la timp pentru a evita ciocnirea lui de muchia ascuţită a unei stânci negre, culcată ca un leu în mijlocul drumului, după un cot al acestuia.

La început n-am putut zări fabrica.

Întreaga vale era de o albeaţă strălucitoare, cu excepţia câte unui foişor de granit ce se înălţa ici şi colo, în bătaia vântului. Munţii păreau înfăşuraţi în linţolii – o trecătoare de cadavre alpine! Unde era fabrica? Deodată, urechea mea desluşi un fel de zbârnâit. Privind cu luare-aminte, am zărit clădirea mare şi albă, ca o avalanşă încremenită. Era înconjurată de o sumedenie de clădiri anexe, mai mici, dintre care unele păreau să fie locuinţele personalului, judecând după aspectul lor modest, după lungimea lor neobişnuită şi după mulţimea ferestrelor. Un sat alb ca neaua, în mijlocul

zăpezilor! Prin încâlceala destul de pitorească a acestor clădiri se zăreau diferite scuaruri şi curţi de o formă neregulată, din pricina terenului stâncos, care făcea imposibilă orice sistematizare. De asemenea, o sumedenie de străduţe şi alei înguste, parţial astupate de zăpada căzută de pe acoperişuri, brăzdau aşezarea în toate direcţiile.

Ieşind de pe drumul mare, ticsit de săniile cu zurgălăi ale fermierilor care-şi aduceau lemnele la piaţă, târându-le pe pârtia prielnică, folosită în răstimpuri şi de săniile rapide ce poposeau pe la hanurile aşezărilor răzleţe, ieşind, aşadar, de pe drumul acela populat, am pătruns adânc în trecătoarea botezată „Foalele fecioarei nebune”; iar când am zărit, dincolo de ea, „Jgheabul negru”, mi-am amintit brusc de „Temple Bar”, aşa cum îmi apăruse acesta la prima vedere. Era o asemănare secretă şi totodată bătătoare la ochi, în ordinea timpului, ca şi în aceea a spaţiului. În clipa când Negrilă, bunul meu cal, o zbughi ca săgeata prin „Jgheab”, aproape frecându-se de peretele-i stâncos, mi-am amintit de omnibuzul londonez care, cam în acelaşi stil, deşi cu o viteză incomparabil mai mică, mă dusese prin venerabila arcadă a lui Wren[64]. Cu toate că între cele două vehicole nu exista o identitate perfectă, însăşi această necorespundere parţială făcea ca asemănarea să fie negrăit de vie, ca într-un vis dezlânat. De aceea, după ce, lăsând în urmă drumul mare şi „Jgheabul negru”, şi zărind în sfârşit ciudatele clădiri, am coborât în tăcere, prin râpele adânci, spre acel loc singuratec, dominat de clădirea înaltă şi lunguiaţă a fabricii (clădire prevăzută la un capăt al ei cu un turn rudimentar, folosit la ridicarea lăzilor grele) mi-am amintit de Biserica Templului, care domina birourile şi dormitoarele din jur, întocmai cum această clădire le domina pe celelalte. Fermecat de această admirabilă şi misterioasă oază de linişte ascunsă între munţi, mi-am lăsat imaginaţia să lucreze în voie, pentru a umple golurile memoriei. Iată, îmi spuneam, replica perfectă a Raiului burlacilor, dar o replică troienită de zăpezi şi zugrăvită de geruri întocmai ca un cavou.

Coborând din sanie şi strecurându-mă cu băgare de seamă prin valea periculos de abruptă – cal şi călător alunecând în răstimpuri pe lespezile de gheaţă – am ajuns, mânat de vijelie, în scuarul cel mai larg, din faţa clădirii principale. Vântul şuierător sufla pe după colţul ei, iar într-o latură a clădirii clocotea drăceşte „Râul de sânge”. O stivă lungă de lemne, din cele mai diferite esenţe, se înălţa de-a curmezişul scuarului, scânteind în zalele lor de gheaţă. Lângă zidul fabricii se înşirau nişte ţăruşi pentru priponit caii: vârfurile le erau acoperite de zăpadă. Gerul podise şi poleise scuarul cu un soi de metal sonor.

---

[64] *Christopher Wren* (1631–1723), arhitect englez.

Aparenta asemănare îmi reveni din nou în minte, făcându-mă să exclam:

— Dulcea şi paşnica grădină a Templului, cu răzoarele-i verzi, mărginite de apa Tamisei!

Dar unde erau veselii burlaci?

În clipa aceea, în timp ce şi eu şi Negrilă dârdâiam în bătaia vântului, o fată ieşi în fugă pe uşa unuia dintre dormitoare şi, azvârlindu-şi peste capul gol şorţul subţire, se îndreptă spre clădirea de peste drum.

— Un moment, domnişoară, o interpelai eu. Nu se află pe-aici vreun şopron în care să mă pot adăposti?

Oprindu-se locului, fata întoarse către mine o faţă lividă de trudă şi învineţită de frig, şi mă privi cu nişte ochi nefiresc de trişti.

— A, te-am luat drept altcineva, am bâiguit eu. Vezi-ţi de drum, nu vreau nimic!

Şi, ducându-mi calul lângă uşa prin care ieşise fata, am bătut în ea. O altă fată palidă şi învineţită se ivi în prag, ţinând uşa întredeschisă, ca şi cum ar fi vrut să împiedice frigul să pătrundă înăuntru.

— Iar m-am înşelat! Pentru numele lui Dumnezeu, închide uşa! Dar ia spune-mi, nu-i niciun bărbat pe-aici?

În acel moment, un individ oacheş la faţă şi bine înfofolit, trecu spre uşa fabricii, iar la vederea lui, fata închise grabnic cealaltă uşă.

— Domnule, n-aveţi pe-aici vreun grajd pentru cai?

— Acolo, în magazia de lemne, îmi răspunse individul şi dispăru în interiorul fabricii.

Cu chiu cu vai am izbutit să vâr calul şi sania în magazia aceea, printre stivele de lemne tăiate. După ce i-am aruncat în spinare o pătură groasă, punându-i deasupra pielea de bizon şi întinzându-i bine marginile sub chingă, ca să nu-l dezvelească vântul, am priponit zdravăn calul şi am pornit şontâc-şontâc spre uşa fabricii. Eram degerat şi abia mă puteam mişca în şuba mea de surugiu.

M-am pomenit deodată într-un loc spaţios, luminat de nenumărate ferestre care reflectau priveliştea zăpezie de afară. În faţa unor tejghele goale şedeau o mulţime de fete livide, ţinând în mâinile lor albe nişte cuţite albe, cu care fălţuiau colile de hârtie albă. Într-un colţ trona o matahală de fier, prevăzută cu un fel de piston ce se înălţa şi cobora ritmic pe o platformă masivă de lemn. În faţa acestei matahale stătea – stăpână supusă – o fată înaltă, care hrănea monstrul de fier cu câte o jumătate de testea de hârtie roz, pentru scrisori; la fiece coborâre a pistonului, pe foaia de hârtie apărea, într-un colţ, câte un buchet de trandafiri. Fără să scot un cuvânt, mi-am ridicat privirea de la hârtia aceea roz la obrajii livizi ai fetei.

O altă fată, așezată în fața unei mașini lunguiețe, prevăzută cu niște corzi subțiri ca strunele unei harfe, o hrănea cu coli de hârtie, care, după ce lunecau pe corzile acelea, erau trase de o a doua fată, proțăpită la celălalt capăt al mașinii. Colile ajungeau albe la prima fată, dar ieșeau liniate la capătul unde lucra cea de-a doua.

M-am uitat la fruntea primei fete și am văzut că era tânără și frumoasă; m-am uitat apoi la fruntea celei de-a doua fete și am văzut că era brăzdată de riduri. În vreme ce le priveam, cele două fete își schimbară locurile – poate, pentru a rupe puțin monotonia – astfel încât fruntea ridată se vedea acum acolo unde fusese mai înainte fruntea cea tânără și frumoasă.

Cocoțată pe un scăunel proptit pe o podină îngustă, o altă fetișcană slujea un alt căpcăun de fier; iar sub podină ședea ajutoarea ei.

Nu se rostea nici măcar o silabă. Nu se auzea decât murmurul ritmic al fiarelor metalice. Glasul omenesc fusese alungat din locul acela. Mașina, multlăudata sclavă a omenirii, era aici slujită de niște ființe omenești, la fel de smerite și lipsite de grai ca sclavele unui sultan. Fetele păreau să fie nu atât roțile mașinii, cât zimții acestora.

Am înregistrat dintr-o singură privire întreaga scenă, încă înainte de a-mi fi scos de la gât gulerul de blană. Dar chiar în clipa când îmi eliberam gâtul, apăru lângă mine individul acela oacheș și, apucându-mă de braț, mă trase cu putere afară, la aer. Fără să spună un cuvânt, luă un bulgăraș de zăpadă și începu să-mi frece obrajii.

— Ți-a înghețat fața, omule! îmi explică el într-un târziu. Ai două pete albe ca globul ochiului!

— Se prea poate, murmurai eu. Mă mir că gerul din „Temnița diavolului" nu m-a pătruns și mai adânc. Freacă-mi bine fața!

În curând am simțit în obraji o durere groaznică, sfâșietoare, ca și cum doi copoi ar fi mușcat din ei. Eram ca Acteon.[65]

După ce mi-am venit în fire, am intrat din nou în fabrică, unde, comunicându-i individului ce anume mă adusese acolo, am încheiat în condiții satisfăcătoare contractul privitor la comanda de hârtie. L-am rugat apoi să-mi arate fabrica, pentru a-mi face o idee despre ea.

— Cupidon e cea mai bună călăuză, îmi spuse individul.

Și repetă acest nume, strigându-l pe un omuleț, cu gropițe în obrajii rumeni, care se tot foia – cam fără rușine și fără rost, pe cât mi se părea – printre fetele acelea supuse, întocmai ca un peștișor de aur în apa incoloră a

[65] În mitologia greacă, vânător prefăcut de zeița Artemis într-un cerb, și sfâșiat de proprii săi câini, drept pedeapsă pentru că o văzuse scăldându-se goală.

unui acvariu. După ce primi ordinul de a mă conduce prin clădire, prichindelul îmi spuse, dându-şi ifose de om mare:

— Veniţi să vedeţi mai întâi roata hidraulică.

Ieşind din încăperea unde se fălţuiau colile de hârtie, am trecut peste nişte scânduri ude şi reci şi ne-am pomenit sub o magazie mare şi jilavă, din care se revărsa necontenit un şuvoi de spumă, încât ai fi zis ca-i prova coclită a unei corăbii din Indiile Răsăritene, surprinsă de furtună. De jur-împrejur se învârteau zbaturile negre ale colosalei roţi hidraulice, însufleţită de un ţel implacabil.

— Ea pune în mişcare toate maşinile noastre, la care lucrează fetele, îmi explică omuleţul.

Privind cu luare-aminte, am văzut că apele tulburi ale „Râului de sânge" nu-şi schimbaseră culoarea intrând în slujba omului.

— Fabricaţi doar hârtie albă, nu-i aşa? Vreau să spun nu şi hârtie tipărită, ci numai albă, nu-i aşa?

— Fireşte. Ce altceva ar putea produce o fabrică de hârtie?

Şi prichindelul mă privi de parcă mi-ar fi pus la îndoială inteligenţa.

— A, desigur! am bâiguit eu, perplex. Mi s-a părut ciudat că din apele alea roşii ies nişte feţe... vreau să spun nişte coli atât de albe.

Omuleţul mă conduse pe o scară jilavă şi şubredă, într-o încăpere mare şi luminoasă, mobilată doar cu un şir de recipiente rudimentare, în formă de iesle, care se roteau întruna; iar în faţa acestor recipiente stăteau o mulţime de fete, ca tot atâtea iepe priponite lângă ieslele lor. Fiecare din ele avea în faţă câte o coasă lungă şi strălucitoare, care se mişca în sus, fiind însă fixată de marginea ieslei. Curbura coasei, ca şi faptul că n-avea nicio coadă, o făceau să se semene leit cu o sabie. Fetele trăgeau fără încetare, peste muchia ascuţită a coasei, fâşii lungi de cârpe, bine spălate, scoase din nişte coşuri aflate pe margine; în felul acesta, ele sfâşiau fiece cusătură, transformând zdrenţele în scame. Aerul era îmbâcsit de firicelele astea fine şi otrăvitoare, care intrau în plămâni, după ce scânteiau ca firele de praf în razele soarelui.

— Asta e camera zdrenţelor, îmi explică, tuşind, prichindelul.

— E cam înăbuşitoare, îi răspunsei, tuşind la rându-mi. Văd însă că fetele nu tuşesc.

— Păi, ele sunt obişnuite!

— De unde faceţi rost de atâtea zdrenţe? îl întrebai eu, scoţând câteva dintr-un coş.

— O parte din ele provin din satele de pe-aici, altele tocmai de peste mări, din Londra şi din Livorno.

— N-ar fi exclus, deci, murmurai eu, ca printre aceste mormane de zdrenţe să se afle şi niscaiva cămăşi vechi, scoase din dormitoarele din Raiul burlacilor! Le-au căzut însă nasturii... Spune-mi te rog, băiete, s-a întâmplat să găseşti vreodată vreun năsturel[66] printre cârpele astea?

— Năstureii nu cresc de fel pe-aici. „Temniţa diavolului" nu-i un loc prielnic pentru flori.

— A, te gândeai la *florile* numite „Nasturii burlacului"?!

— Păi, nu despre ele vorbeaţi? Sau vă gândeaţi poate la nasturii auriţi pe care-i poartă la piept patronul nostru, „Moş Burlă", cum îi zic fetele noastre?

— Vasăzică, omul pe care l-am văzut adineaori e burlac?

— Da, burlac.

— Săbiile astea au, pe câte văd, tăişul întors în afară; dar degetele fetelor şi zdrenţele zboară prea repede ca să-mi pot da seama precis...

— Da, e întors în afară.

„Acum înţeleg, mi-am spus în sinea mea. Fiecare sabie îşi are tăişul întors în afară, aşa e mânuită de fiecare din fetele astea. Dacă nu mă-nşeală memoria, la fel erau duşi pe vremuri deţinuţii la locul de execuţie: în faţa lor păşea un ofiţer, cu o sabie al cărei tăiş era întors în afară, ca un simbol al sentinţei de condamnare la moarte. Tot astfel şi fetele astea livide trec prin viaţa lor zdrenţuită şi chinuită spre moartea care le-aşteaptă."

— Coasele astea par foarte ascuţite, i-am spus prichindelului.

— Da, aşa şi trebuie să fie! Uitaţi-vă!

În clipa aceea, două dintre fete, lăsând din mâini zdrenţele, începură să plimbe câte o gresie pe tăişul coasei. La auzul scrâşnetului scos de oţelul chinuit, am simţit că-mi îngheaţă sângele în vine. Fetele ascuţeau săbiile menite să le ucidă – îşi erau ele însele călăi!

— De ce-s atât de palide fetele astea? îl întrebai eu pe băiat.

— Păi, îmi răspunse el cu o privire şireată şi cu o cruzime desigur involuntară, presupun că, tot mânuind ţoalele astea albe, ajung să semene şi ele cu nişte linţolii.

— Hai să ieşim din camera zdrenţelor, băiete! îl rugai eu.

Mai tragică şi mai enigmatică decât orice aspect tainic, legat de om sau de maşină, era ciudata inocenţă a acestui băieţaş care devenise cinic prin obişnuinţă.

— Şi acum, îmi spuse el, vesel, presupun că doriţi să vedeţi marea noastră maşinărie, care ne-a costat douăsprezece mii de dolari, toamna trecută. E maşinăria care fabrică hârtia. Pe-aici, domnule!

---

[66] În original, „Bachelor's Buttons", plantă ierboasă din familia Ramunculaceelor, cunoscută la noi sub denumirea „piciorul-cocoşului".

Urmându-l, am străbătut o încăpere spaţioasă şi umedă, cu două hârdaie mari şi rotunde în mijloc, umplute cu o pastă albă, lichidă, lânoasă, asemănătoare cu albuşul unui ou fiert.

— Pasta asta albă e prima formă a hârtiei, îmi explică omuleţul, atingând în neştire hârdaiele. Uitaţi-vă cum clocoteşte şi se zbuciumă, răscolită mereu de lopata aceea. De aici, din hârdaiele astea, pasta se varsă în jgheabul de colo, de unde ajunge, încetişor, în maşina cea mare. Şi acum, s-o vedem şi pe dumneaei!

Băieţaşul mă conduse într-o încăpere în care domnea o căldură ciudată, abdominală, ca aceea a unor ţesuturi sangvine, ca şi cum între pereţii ei s-ar fi dezvoltat particulele germinative întrezărite mai înainte.

În faţa mea se întindea, desfăşurându-se ca un lung manuscris oriental, o dihanie metalică, misterioasă şi multiformă, cu tot felul de valţuri şi roţi, care se mişcau încet, dar fără încetare.

— Pasta vine mai întâi aici, îmi zise Cupidon, arătând spre capătul cel mai apropiat al maşinii. Uitaţi-vă! Mai întâi se revarsă şi se întinde pe această platformă largă şi înclinată; pe urmă, lunecă, subţire şi tremurătoare, sub primul valţ. De acolo, vedeţi, lunecă spre valţul următor. Aţi observat că nu mai e chiar aşa păstoasă? Încă un pas, şi capătă oarecare consistenţă. Încă un valţ, şi pasta se îngroaşă – deocamdată cam cât o aripă de libelulă, alcătuind un soi de pod aerian, sau o pânză de păianjen, între alte două valţuri. Revărsându-se peste ultimul valţ şi dispărând iarăşi, preţ de un minut, ea reapare din încâlceala aceea de valţuri, dar nu atât ca o pastă, cât ca un val de hârtie, ce-i drept încă destul de fragilă şi de o calitate inferioară. Aici însă – înaintaţi puţin, domnule, vă rog – ajunsă în acest punct, ea începe să arate ca hârtia adevărată, ca o materie care-ar putea fi, în sfârşit, mânuită. Totuşi, încă nu-i gata, domnule! Mai are încă destul de mers, trebuie adică să mai treacă pe sub multe alte valţuri!

— Dumnezeule! exclamai eu, uluit de interminabilele manevre şi de încetineala deliberată a maşinii. Mult timp îi mai trebuie pastei ca s-ajungă hârtie!

— A, nu chiar aşa de mult, îmi răspunse băieţaşul acela precoce, cu un zâmbet superior. Doar nouă minute. Uitaţi-vă: puteţi verifica şi dumneavoastră. Aveţi o bucăţică de hârtie? A, luaţi-o pe asta, de pe podea! Scrieţi pe ea orice cuvânt doriţi şi daţi-mi voie s-o introduc aici, ca să vedem cât durează până iese la celălalt capăt.

— Bine, ia să vedem, o să scriu pe ea numele dumitale, i-am zis băieţaşului, scoţându-mi creionul din buzunar.

Rugându-mă să mă uit la ceas, Cupidon vârî cu dibăcie hârtiuţa cu numele lui într-un loc unde pasta curgea la vedere. În clipa aceea, ochiul meu îşi

aţinti privirea asupra acului care arăta secundele. Am urmărit centimetru cu centimetru mişcarea lentă a peticului de hârtie; acesta dispărea uneori câte o jumătate de minut sub valsurile invizibile din măruntaiele maşinii, ca să iasă apoi din nou la iveală, cu încetul. Lunecând ca un pistrui pe coala tremurătoare, apărea şi dispărea mereu. În tot acest timp, şuvoiul de pastă devenea din ce în ce mai consistent. Deodată, am văzut un soi de cascadă de hârtie, asemănătoare cu o cascadă de apă, auzul mi-a fost asurzit de un zgomot şuierător, ca acela al unei coarde plesnite, iar privirea mi-a căzut pe o foaie de hârtie neîmpăturită, încă umedă şi caldă, pe care „Cupidon"-ul scris de mine se ştersese pe jumătate.

Excursia mea luase sfârşit, căci aici era capătul maşinii.

— Ei, cât a durat? mă iscodi Cupidon.

— Exact nouă minute, îi răspunsei eu, cu ceasul în mână.

— V-am spus eu!

O clipă, m-am simţit copleşit de o emoţie ciudată, cam la fel cu aceea pe care-o încerci la împlinirea unei profeţii misterioase. Bine, dar e absurd! îmi spuneam. E vorba doar de o simplă maşină, a cărei esenţă e tocmai precizia şi punctualitatea!

Atenţia mea, absorbită până atunci de valţurile şi roţile maşinii, era acum atrasă de o femeie tristă, din apropiere.

— Femeia asta cam în vârstă, care lucrează la acest capăt al maşinii, nu pare să fie deprinsă cu ea.

— Păi, a venit la noi abia săptămâna trecută, îmi şopti Cupidon, atotştiutorul. Fusese infirmieră. A venit aici pentru că prin părţile astea nu prea ai ce face ca infirmieră. Uitaţi-vă însă la colile de hârtie pe care le stivuieşte acolo!

— Da, hârtie de scris. Maşina asta nu produce decât hârtie de scris obişnuită? întrebai eu, privind maldărele de coli încă umede şi calde, care treceau prin mâinile acelei femei.

— Păi, câteodată, deşi nu prea des, scoatem şi hârtie mai fină – coli regale, cum li se spune. Producem mai mult hârtie de scris obişnuită, pentru că se cere cel mai mult.

Mi se părea ceva foarte ciudat. Privind valurile acelea de hârtie albă, ce se rostogoleau necontenit, mă gândeam la numeroasele şi variatele moduri în care aveau să fie folosite. Pe aceste coli acum albe, vor fi scrise tot felul de lucruri – predici, pledoarii avocăţeşti, reţete medicale, scrisori de dragoste, certificate de căsătorie, acte de divorţ, acte de naştere, certificate de deces, şi aşa mai departe, la nesfârşit. Apoi, privindu-le din nou, cu atenţie, mi-am

amintit fără să vreau de celebra comparaţie a lui John Locke[67]: pentru a-şi demonstra teoria că omul nu vine pe lume cu idei înnăscute, el a asemuit mintea pruncului uman cu o foaie de hârtie albă, menită să servească la scrierea unor slove, însă într-un alfabet cu neputinţă de prevăzut.

Păşind încet încolo şi încoace de-a lungul complicatei maşini, mă minunam de mişcările ei, pe cât de inevitabile, pe atât de pline de forţă.

— Ia spune-mi, pânza aceea subţire de păianjen nu se rupe niciodată? îl întrebai eu pe băiat, arătând spre valul de hârtie, încă neajuns la stadiul final. E uimitor de fragilă, iar maşina prin care trece e atât de puternică!

— Nu se rupe niciodată, vă asigur!

— Dar şuvoiul nu se opreşte, nu se poticneşte niciodată?

— Nu! *Trebuie* să curgă mereu. Maşina îl face să curgă aşa, în ritmul şi-n felul în care-l vedeţi că curge. Şuvoiul n-are încotro.

Privind neînduplecata dihanie de fier, m-a cuprins un soi de spaimă. Orice maşinărie grea şi complicată trezeşte îndeobşte în sufletul omului, predispus la asemenea stări, o spaimă ciudată, ca aceea pe care-ar încerca-o la vederea vreunui Behemoth[68]. Dar ceea ce mă înfricoşa atât de mult la vederea maşinii cu pricina, era necesitatea de fier, fatalitatea implacabilă care-o guverna. Deşi nu puteam urmări necontenit curgerea pastei subţiri, căci se făcea nevăzută în răstimpuri, nu mă îndoiam că, în chiar acele puncte unde scăpa privirii mele, ea continua să înainteze, cu o invariabilă docilitate faţă de despotica şi vicleana maşină. Mă simţeam fascinat, stăpânit de un fel de vrajă. În faţa ochilor mei treceau – ca într-o procesiune lentă de-a lungul valţurilor rotitoare – feţele livide ale tuturor fetelor palide întrezărite în acea zi, feţe încleiate în pasta de hârtie albă. Ele străluceau, jalnice şi rugătoare, dar resemnate, agonia lor conturându-se vag pe hârtia imperfectă, întocmai ca tiparul feţei chinuite de pe năframa Sfintei Veronica.

— E prea cald aici pentru dumneavoastră! îmi strigă Cupidon, holbându-se la mine.

— Ba nu, mai degrabă mi-e frig...

— Ieşiţi de-aici, domnule, ieşiţi! îmi porunci băieţaşul acela precoce şi, cu aerul protector al unui părinte grijuliu, mă scoase grabnic afară.

Peste câteva clipe, simţindu-mă ceva mai înviorat, am intrat în sala unde se împătureau colile, cea dintâi încăpere în care pătrunsesem, şi în care se afla şi biroul pentru comenzi, înconjurat de tejghelele goale şi de fetele acelea cu privirea absentă.

---

[67] *John Locke* (1632–1704), filozof englez, teoretician al empirismului.
[68] Animal fabulos, pomenit în cartea lui Iov, probabil un hipopotam.

— Cupidon m-a călăuzit într-o călătorie ciudată, i-am spus eu individului oacheş, care nu era doar un burlac bătrân, ci şi principalul patron al fabricii. Aveţi o fabrică admirabilă. Iar maşina aceea mare şi complicată e o adevărată minune!

— Da, aşa spun toţi vizitatorii, dar nu prea avem mulţi vizitatori. Ne aflăm într-un loc cam izolat, cu puţini locuitori. Mai toate fetele noastre vin din sate de departe.

— Fetele, da! îngânai eu, privindu-le siluetele tăcute. Spuneţi-mi, însă, domnule, de ce li se zice „fete” şi nu „femei”, lucrătoarelor din mai toate fabricile, fără a se ţine seama de vârsta lor?

— Păi, cred că de vină e faptul că ele sunt îndeobşte nemăritate. Dar nu m-am gândit la asta până acum. În fabrica noastră, nu angajăm femei măritate – acestea au tendinţa să lipsească prea mult. Noi avem nevoie doar de lucrătoare permanente: câte douăsprezece ore pe zi, în fiece zi a anului, cu excepţia duminicilor, a Zilei Recunoştinţei şi a posturilor mari. Acesta e regulamentul nostru. Iată de ce, neavând femei măritate, le spunem „fete” tuturor lucrătoarelor noastre.

— Vasăzică, toate sunt fecioare, observai eu, înclinându-mă fără voia mea într-un fel de omagiu adus fecioriei lor palide.

— Da, toate sunt fecioare.

O emoţie ciudată puse din nou stăpânire pe mine.

— Sunteţi încă palid la faţă, domnule, îmi spuse patronul, privindu-mă cu atenţie. Fiţi cu băgare de seamă la întoarcere! Mai simţiţi vreo durere în obraji? Dacă da, nu-i a bună.

— Sunt sigur că durerea o să-nceteze în clipa când o să ies din „Temniţa diavolului”.

— Da, fireşte. Aerul din aceste văi şi trecători e mult mai rece decât în alte locuri. N-o să mă credeţi, dar aici e mai frig decât în vârful muntelui „Vai-de-noi”.

— Cred şi eu, domnule. Dar trebuie să plec, timpul mă presează!

Şi, încotoşmănindu-mă din nou în şuba mea cu glugă şi vârându-mi mâinile în enormele mănuşi din blană de focă, am zbughit-o afară, în aerul tăios. L-am găsit pe bietul meu cal Negrilă dârdâind de frig.

Înfăşurat în blănuri şi în gânduri, am ieşit din „Temniţa diavolului”.

La „Jgheabul negru” m-am oprit puţin şi mi-am adus din nou aminte de „Temple Bar”. Apoi, mânându-mi calul prin trecătoare, am exclamat – singur, în faţa inscrutabilei Naturi:

— O, Rai al burlacilor! o, Iad al fecioarelor!

Acum câtva timp, n-are importanţă când anume, eu, un om în etate, m-am mutat de la ţară la oraş, moştenind pe neaşteptate o casă mare şi veche de pe o străduţă îngustă dintr-un cartier din partea de jos a oraşului – cartier elegant şi la modă pe vremuri, plin de saloane vesele şi camere nupţiale, transformate între timp, mai toate, în birouri şi magazii. Lăzile şi baloturile au luat acolo locul canapelelor; registrele de contabilitate se lăfăie în încăperile unde, cândva, delicioasele felii de pâine prăjită erau unse cu unt. În cartierele acelea vechi s-au dus zilele bune de odinioară, când chiflele se topeau în gură.

Totuşi, în casa asta veche a mea, atât de ciudat cruţată de mâna Timpului, a supravieţuit un soi de monument al acelor zile de demult. Şi nu e singurul. Printre şirurile de antrepozite mai rămăseseră în picioare şi alte câteva case de locuit. Transformarea străzii nu era completă. Aidoma călugărilor şi călugăriţelor din Anglia de odinioară, care se întorceau ca nişte fantome în ruinele lăcaşurilor lor, multă vreme după jefuirea acestora, vreo câţiva bătrâni şi bătrâne cu aspect ciudat încă mai zăboveau în preajmă şi nu voiau, sau nu puteau să părăsească locul. Şi-mi spuneam că, într-o primăvară, când voi ieşi din livada mea cu flori dalbe, propriu-mi păr alb şi propriu-mi baston cu măciulie de fildeş se vor adăuga populaţiei lor hoinare, astfel încât aceste sărmane suflete bătrâne ar putea nutri nebuneasca iluzie că vechiul cartier ar fi reînviat, printr-o revenire a modei de altădată.

Ani de-a rândul, casa cea veche rămăsese fără proprietar – proprietarii în mâinile cărora încăpuse din când în când închiriind-o la diverşi locatari vremelnici: orăşeni decrepiţi şi decăzuţi, sihaştri enigmatici sau străini cu mutre suspecte, aflaţi în tranzit.

În vreme ce faţada suferise unele modificări ieftine, ca de pildă scoaterea unui portal vechi şi frumos ca un amvon, din marginea de sus a unei scări cu şase trepte înalte, portal încadrat de un baldachin ce domina cu reliefurile-i largi întreaga scară, sau înlocuirea cu nişte jaluzele înzorzonate a obloanelor originale (obloane grele, având fiecare câte o deschizătură în formă de semilună, în panoul de sus, pentru a lăsa să pătrundă o lumină orientală şi crepusculară în odăile îndeobşte închise în zăpuşitoarele dimineţi ale lunii lui Cuptor); în vreme ce faţada casei prezenta un aspect hibrid, ca şi cum altoiul modernităţii n-ar fi prins în tulpina-i bătrână, interiorul ei rămăsese aproape neschimbat. Beciurile îi erau pline de firide mari şi boltite, de cărămidă afumată, semănând cu străvechile morminte ale Templierilor, iar deasupra lor se zăreau grinzile masive, pătrate de la etajul întâi, grinzi de stejar roşu, care căpătaseră, din pricina bătrâneţii, o nuanţă bogată, ca aceea

a pielii indienilor. Grinzile astea erau atât de masive, şi atât de înghesuite una într-alta încât a umbla prin beciurile acelea încăpătoare era ca şi cum te-ai fi plimbat pe puntea tunurilor unui vas de război.

Încăperile de la fiecare etaj rămăseseră, toate, la fel cum fuseseră cu vreo nouăzeci de ani în urmă, păstrându-şi intacte cornişele de lemn, grosolan cioplite, lambriurile şi consolele, inaccesibil de înalte şi sculptate cu bizare motive horticole şi zoologice. Până şi tapetele de pe pereţi, decolorate de vreme, îşi păstraseră desenele din epoca lui Ludovic al XVI-lea. În sala cea mare („salonul", cum îi spuneau fiicele mele, spre a o distinge de două săli mai mici, măcar că eu, unul, socoteam că atare distincţie nu e neapărat necesară), tapetele erau lucrate în stilul cel mai pestriţ. Îţi dădeai seama numaidecât că nu putuseră veni decât de la Paris, căci semănau cu aşa-zisele „tapete de Versailles" şi ar fi putut lesne împodobi pereţii budoarului Mariei Antoaneta. Ele înfăţişau nişte diamante enorme, romboidale, întretăiate de ghirlănzi masive de trandafiri (Biddy, slujnica noastră, zicea că sunt cepe, dar nevastă-mea îi scoase în curând din cap această idee); iar în romburile astea se vedeau, ca într-o colivie zăbrelită, un şir de păsări impunătoare, cu aspect parizian, luate parcă dintr-un album de istorie naturală, bogat ilustrat: papagali, peruşi şi păuni, mai ales păuni. Nişte păsări cu adevărat princiare: pline de rubine, diamante şi medalii ale Ordinului Lânii de Aur. Dar vai! partea dinspre miazănoapte a acestui vechi apartament avea o înfăţişare stranie: totul era acoperit pe jumătate de muşchi, pe jumătate de mucigai, cam la fel cum sunt acoperiţi copacii dintr-o pădure bătrână pe latura lor nordică, de care se prinde îndeobşte muşchiul şi în care se declanşează, pare-se, procesul de descompunere lăuntrică a copacilor. Într-un cuvânt, splendoarea originară a păunilor suferise în acea parte nordică a încăperii o înnegurare jalnică, din pricina unei mici crăpături dintr-o streaşină, prin care apa ploilor se infiltrase încet în perete, coborând până la primul etaj. Chiriaşii de atunci ai casei, nişte nesimţiţi, nu socotiseră necesar, mai bine zis, nu socotiseră că ar merita să se ostenească a astupa gaura aceea, având în vedere că ei foloseau sala păunilor doar pentru a-şi depozita lemnele de foc şi pentru a-şi usca rufele. Iată de ce, multe din păsările acelea, cândva strălucitoare, arătau acum de parcă penetul lor princiar ar fi fost târât prin noroi. Mai cu seamă cozile lor înstelate erau terfelite într-un chip jalnic. Totuşi, ici şi colo, ele păreau să-şi aştepte cu atâta răbdare şi chiar veselie exuberantă deznodământul tragic, mai păstrau încă atâta eleganţă autentică în siluetele lor, şi aveau, de asemenea, un aer atât de dulce-meditativ, ca şi cum ar fi stat pe gânduri, de ani şi ani de zile, în mijlocul umbrarelor ofilite, încât, deşi familia (mai ales nevastă-mea, care era, mă tem, cam prea tânără pentru mine) mă tot ruga să distrug în întregime

„prepeleacul”, cum îl poreclise Biddy, şi să acopăr pereţii cu un tapet frumos şi plăcut, de culoarea smântânii, în ciuda acestor presiuni nu m-am lăsat înduplecat, oricât de supus aş fi fost în alte privinţe.

Principalul motiv de a nu îngădui vreo vătămare a vechiului salon al păunilor – căruia îi mai spuneam şi „odaia trandafirilor” – era că, în mintea mea, asociam demult această încăpere cu unul dintre primii proprietari ai casei – bunul Jimmy Rose.

Bietul Jimmy Rose![69]

Era una dintre cunoştinţele mele cele mai vechi. Au trecut puţini ani de când s-a stins din viaţă, iar eu şi alţi doi moşnegi care abia ne ţineam pe picioare l-am petrecut până la groapă, într-o căruţă trasă de un cal.

Jimmy se născuse într-o familie destul de înstărită. În tinereţe fusese un bărbat neobişnuit de chipeş: lat în umeri şi vânjos, cu nişte ochi de un albastru strălucitor, cu un păr castaniu şi cârlionţat şi cu o faţă de un roşu aprins – culoarea sănătăţii însăşi, adâncită de bucuria vieţii. Era foarte afemeiat din fire şi, întocmai ca mai toţi împătimiţii sexului slab, nu-şi încătuşa niciodată libertatea de a i se închina, sacrificându-se de bună voie unei singure femei, în faţa altarului.

Sporindu-şi averea printr-un negoţ princiar, cam ca acela al marelui neguţător florentin Cosimo cel Bătrân[70], şi-a putut îngădui luxul unei ospitalităţi pe seara largă. Multă vreme prânzurile, cinele şi balurile oferite de el au rămas neîntrecute în acest oraş al petrecerilor, care este New Yorkul. Extraordinara lui voie bună, strălucirea îmbrăcăminţii sale, glumele lui scânteietoare, candelabrele luminoase, nesfârşitele bârfeli, mobilierul franţuzesc, primirea entuziastă făcută oaspeţilor, inima darnică a amfitrionului şi mesele lui îmbelşugate, însuşirile-i alese şi vinurile-i fără pereche – e, oare, de mirare că toate aceste lucruri atrăgeau o mulţime de oameni spre ospitaliera casă a lui Jimmy? La reuniunile din sezonul rece, el era totdeauna primul pe lista organizatorilor. „James Rose, Esquire” era, de asemenea, în fruntea notabilităţilor chemate să decerneze medalii actorilor celebri, în Parcul Central, sau săbii şi arme de foc generalilor victorioşi pe câmpul de luptă. Adeseori era chemat să ofere aceste daruri, tocmai din pricina darului său de a rosti cuvinte frumoase despre lucrurile frumoase.

— Domnule general, i se adresase el odată, într-un mare salon de pe Broadway, generalului G., înainte de a-i oferi o pereche de pistoale incrustate cu peruzele, domnule general, ar fi fost şi mai multe peruzele,

---

[69] Trandafir (engl.).

[70] Melville îl confundă aici pe Lorenzo de Medici, zis „Magnificul” (1449–1492) cu unchiul acestuia, Cosimo de Medici, zis „Cel Bătrân” (1389–1464), ambii neguţători florentini legându-şi numele de un generos patronaj acordat artei şi slujitorilor ei.

dacă le-ar fi lăsat loc numele glorioase ale bătăliilor câştigate de domnia voastră.

Rostise aceste cuvinte cu un glas de tenor castilian şi cu un surâs trandafiriu.

Ah, Jimmy, Jimmy! Erai neîntrecut în complimente. Dar a fi generos în toate lucrurile care fac plăcere era o trăsătură strâns legată de firea ta adâncă. Şi cine ţi-ar fi putut oare reproşa că, în acea ocazie, luaseşi cu împrumut vorbele de duh ale altuia? Oamenii de lume nu prea plagiază elogiile, oricât de mult ar plagia în alte domenii!

Dar vremurile se schimbară. Timpul, iată adevăratul plagiator!

Pagube teribile şi neaşteptate suferite în afaceri deveniră mortale din pricina unei risipe nebuneşti, generalizate. Când propriile-i afaceri ajunseră să fie supuse unui control, se vădi că Jimmy nu era în stare să plătească mai mult de cincisprezece şilingi dintr-o liră. Poate că totuşi, cu vremea, acest deficit ar fi putut să fie acoperit – lăsându-l, fireşte, pe Jimmy fără un sfanţ – dacă două din corăbiile lui din China n-ar fi naufragiat în toiul unei furtuni de iarnă, la Sandy Hook, chiar în racla portului.

Jimmy era un om ruinat.

Toate astea s-au petrecut cu ani în urmă. Pe vremea aceea locuiam la ţară, dar întâmplarea făcea să mă nimeresc în oraş, cu prilejul uneia din vizitele mele anuale. Cu numai patru-cinci zile înainte îl văzusem pe Jimmy la el acasă, în centrul atenţiei tuturor, şi auzisem toastul rostit în cinstea lui, la sfârşitul sindrofiei, de către o doamnă în rochie de brocart – n-am să-i uit niciodată cuvintele: „Fie ca bujorii din obrajii nobilului nostru amfitrion să dăinuie la fel ca floarea inimii sale!” Domnii şi doamnele din sală goliră cu atâta bucurie paharele în cinstea lui Jimmy, încât el însuşi, rotindu-şi privirea angelică de jur-împrejur, spre feţele emoţionate şi scânteietoare, ca şi spre paharele, la fel de scânteietoare şi parcă la fel de simţitoare, nu-şi a putut stăpâni o lacrimă de recunoştinţă şi de mândrie.

Ah, bietul Jimmy, sărmanul Jimmy Rose – fereşte-ne, Doamne, de soarta lui!

Cu numai patru sau cinci zile mai târziu am auzit un bubuit de tunet, bubuitul unor veşti proaste. Tocmai traversam Bowling Green – popicăria din apropierea casei din Battery a lui Jimmy – când am zărit, prin ninsoarea viscolului, un individ ce-mi părea cunoscut: era cel care se ridicase, primul, la masa lui Jimmy, pentru a răspunde la toastul acelei doamne, cu paharul plin şi cu ochii umeziţi de lacrimi de fericire. Ei bine, domnul acesta inimos traversa acum popicăria, legănându-şi în aer bastonul cu măciulie de argint. Văzându-mă, se opri locului şi-mi spuse:

— Ah, tinere, ce vin straşnic ne-a servit Jimmy în seara aceea! Dar n-o să-l mai bem! Ai auzit vestea? Jimmy a dat faliment. E un om distrus, crede-mă! Hai cu mine la cafenea şi o să-ţi povestesc totul. Iar dacă-o să vrei, o să aranjăm, la un pahar de vin, o plimbare cu sania pentru astă-seară. Hai cu mine!

— Mulţumesc, dar sunt ocupat, i-am zis.

Şi m-am dus glonţ la locuinţa lui Jimmy. Deschizându-mi uşa, servitorul lui Jimmy mi-a spus că stăpânu-său nu-i acasă şi că n-avea habar unde s-a dus. Jimmy lipsea de patruzeci şi opt de ore de-acasă.

Întorcându-mă pe Broadway, am întâlnit câteva cunoştinţe şi le-am întrebat ce ştiu despre Jimmy; şi, deşi fiecare mi-a confirmat vestea, nimeni nu putea spune unde era Jimmy, şi nimeni nu părea să se sinchisească. Doar un negustor întâlnit ceva mai încolo, mi-a dat a înţelege că Jimmy o ştersese probabil din oraş, cu o destinaţie necunoscută, după ce salvase de la ruină o sumuşoară frumoasă. Următorul amic pe care l-am întâlnit – tot un mare nabab – a făcut spume la gură când i-am pomenit numele lui Jimmy:

— Canalia! Jimmy Rose e un escroc, domnule! Dar nişte copoi ageri sunt pe urmele lui!

Pe câte am aflat ceva mai târziu, domnul acesta indignat pierduse indirect, din pricina falimentului lui Jimmy, suma de şaptezeci şi cinci de dolari şi şaptezeci şi cinci de cenţi. O sumă compensată cu prisosinţă de partea lui din ospeţele date de Jimmy, având în vedere că nababul acela era un mare băutor de vinuri şi că vinurile procurate de Jimmy, din import, erau foarte scumpe. Ba, îmi amintesc chiar că-l observasem nu o dată pe acest individ de vârstă mijlocie şi că, spre sfârşitul uneia din mesele oferite de Jimmy, prefăcându-se că stă de vorbă cu inimosul amfitrion, golea pahar după pahar de vin scump, cu o grabă abia ascunsă, ca şi cum şi-ar fi zis că, acum, când soarele generozităţii lui Jimmy ajunsese la zenit, era momentul să se înfrupte şi el, din belşug.

În cele din urmă am întâlnit şi un personaj care devenise celebru prin cunoştinţele sale extraordinare în legătură cu partea ascunsă ori de-a dreptul secretă a vieţii particulare a oamenilor de vază. Când l-am întrebat unde crede că ar putea să fie acum Jimmy, personajul m-a dus lângă grilajul din faţa bisericii Trinity, departe de înghesuiala trecătorilor, şi mi-a spus în şoaptă că Jimmy intrase în ajun într-o casă de-a lui (a lui Jimmy, adică), de pe strada C., o casă veche, nelocuită de câtva timp. N-ar fi fost exclus ca Jimmy să se fi ascuns acolo, părea a insinua personajul. Drept care, aflând adresa exactă, mi-am îndreptat paşii într-acolo şi am ajuns astfel în faţa casei cu pricina. Obloanele erau trase, iar în interstiţiile lor se puteau vedea pânze de păianjen. Întreaga clădire avea un aer lugubru, de casă părăsită.

Zăpada, troienită de viscol în faţa porţii, nu vădea nicio urmă de paşi. Oricine ar fi fost înăuntru, cu siguranţă că era un suflet stingher şi abandonat. Pe stradă nu se vedea nici ţipenie de om, căci încă de pe atunci „lumea bună” părăsise strada, iar comerţul încă nu ocupase terenul abandonat de rivala lui.

După ce am privit o clipă în sus şi-n jos pe trotuar, am bătut încetişor în uşă. Niciun răspuns. Am bătut din nou, ceva mai tare. Nu s-a arătat nimeni. Am mai bătut o dată în uşă, apăsând în acelaşi timp pe sonerie, dar tot degeaba. Deşi pierdusem orice speranţă şi mă pregăteam să plec, m-am gândit să mai fac o ultimă încercare, izbind cu putere în uşă, cu ciocănaşul, de câteva ori, şi aşteptând apoi, în vreme ce diferite capete ciudate şi cărunte se iveau în ferestrele deopotrivă de ciudate ale caselor bătrâneşti de pe stradă, intrigate de prezenţa unui străin atât de gălăgios. Şi deodată, un glas dogit şi uscat mi se adresă prin gaura cheii, ca şi cum apelurile mele zgomotoase l-aş fi înfricoşat, sfâşiind tăcerea în care se ascunsese:

— Cine-i acolo?

— Un prieten.

— Atunci, nu vei intra, îmi răspunse glasul, parcă şi mai găunos decât înainte.

„Dumnezeule! mi-am spus eu, înfiorat. Omul acesta nu-i Jimmy Rose. Am nimerit într-o altă casă. Mi s-a dat o adresă greşită”. Totuşi, am mai pus o întrebare, ca să mă încredinţez:

— E Jimmy Rose înăuntru?

Niciun răspuns.

— Sunt William Ford, lasă-mă să intru, am stăruit eu.

— A, nu pot, nu pot! Mi-e frică de toţi!

Era, totuşi, Jimmy Rose!

— Lasă-mă să intru, Jimmy Rose, deschide-mi uşa! Sunt prietenul dumitale!

— Nu pot. Acum nu mai pot avea încredere în nimeni!

— Dă-mi voie să intru, Jimmy Rose, în mine cel puţin, poţi avea încredere.

— Pleacă de-aici, sau, de nu...

În clipa aceea, am auzit un zgomot metalic în broasca enormă, zgomot făcut nu de o cheie, ci parcă de un drug subţire vârât în gaura cheii. Îngrozit, am rupt-o la fugă, cât mă ţineau picioarele.

Eram pe atunci un om tânăr, iar Jimmy n-avea mai mult de patruzeci de ani. Aveam să-l revăd abia după douăzeci şi cinci de ani. Ce schimbare! Omul pe care sperasem să-l văd, era acum un fel de arătare, un ins descărnat, cadaveric, sălbăticit de mizerie şi de mizantropie, şi totuşi – minune! – trandafirii de odinioară încă-i mai îmbujorau obrajii! Dar era sărac ca un

şobolan, sărac lipit pământului, sărac cum nu-s nici săracii din aziluri, un vagabond îmbrăcat într-o haină ponosită şi străvezie, un sărăntoc înzestrat cu o comoară de vorbe alese, un gentleman politicos, zâmbitor şi rebegit.

Ah, bietul Jimmy, sărmanul Jimmy Rose – fereşte-ne, Doamne, de soarta lui!

Deşi la primul asalt al nenorocirii sale, când creditorii – foştii prieteni de odinioară – îl urmăreau ca să-l bage în puşcărie; şi deşi, pentru a scăpa de urmărirea lor şi de orice privire omenească, se ascunsese ca o fiară în bârlog în vechea lui casă părăsită, unde aproape că-şi pierduse minţile de atâta singurătate, avea să-şi recapete, cu timpul, judecata limpede. Poate că, în adâncul sufletului său. Jimmy era prea bun şi prea generos pentru a se lăsa transformat, din vreo pricină sau alta, într-un mizantrop. Şi nu încape îndoială că, în cele din urmă, însăşi ideea de a-i ocoli pe oameni avea să-i apară ca o erezie.

Dulcele simţ al datoriei îi condamnă uneori pe oameni la o soartă amară. Căci ce poate fi mai amarnic pentru un om ajuns la cea mai grea ananghie, decât să fie văzut de către aceia care-l cunoscuseră cândva ca omul cel mai bogat dintre bogaţi şi cel mai vesel dintre petrecăreţi, şi nu numai să fie văzut de ei, ba chiar să-i viziteze cu tot dinadinsul, furişându-se cu smerenie în saloanele lor, pentru a fi tolerat ca un bătrân excentric?! Întocmai ăsta făcea Jimmy. Fără să-i frângă spinarea, destinul i-o încovoia tot mai mult, încetul cu încetul. Jimmy căpăta dintr-o sursă necunoscută un venit de circa şaptezeci de dolari; el nu se atingea de această sumă, dar izbutea să trăiască din dobânzile cu care o sporea, prin diverse mijloace. Locuia într-o mansardă, unde şi mânca. Mânca o singură dată pe zi, un fel de păsat fiert cu lapte, nimic altceva, în afară de rămăşiţele primite la mesele altora. Adeseori, cam la ora ceaiului, se ducea în vizită la vreo veche cunoştinţă, îmbrăcat în redingota lui uzată dar curată, cu petice de catifea roasă cusute pe marginile manşetelor, ca şi la tivurile pantalonilor, pentru a alunga impresia că ştofa fusese mâncată de şoareci. În fiece duminică ţinea să ia masa într-o casă de oameni bogaţi.

E limpede că niciun om n-ar putea duce, nepedepsit, o astfel de viaţă, dacă semenii săi nu l-ar considera ca o victimă nevinovată a soartei, o victimă căzută atât de jos, încât doar firul de plumb al milei e-n stare a coborî până acolo. Nu era niciun merit al gazdelor sale, că nu-l alungau când venea să-şi primească pomana – un ceai şi o felie de pâine prăjită. Ar fi avut un oarecare merit, dacă ar fi pus mână de la mână ca să-i asigure, cu o cheltuială minimă, un venit îndeajuns de substanţial pentru a-i îngădui să nu mai depindă, zilnic, de pomana lor – o pomană pe care nici măcar nu i-o

trimiteau, ci pe care era nevoit s-o cerşească, târându-şi picioarele până la casele lor.

Cel mai înduioşător lucru la el erau trandafirii aceia din obrajii lui, trandafirii roşii ai iernii sale geroase. Cum de înfloreau? nu cumva păsatul cu lapte, sau ceaiul şi pâinea prăjită îi făcea să înflorească? sau poate că-şi vopsea faţa? Nimeni n-ar fi putut spune prin ce magie ciudată înfloreau acei trandafiri. Ei, însă, înfloreau! Jimmy nu era bogat doar în trandafiri, ci şi în zâmbete. Era veşnic surâzător. Saloanele boiereşti în care era admis pentru a-şi primi ceaiul ca pe o pomană, nu cunoşteau oaspeţi mai surâzători ca Jimmy. Dacă, pe vremea când era bogat, zâmbetul lui Jimmy devenise celebru, acum s-ar fi cuvenit să fie de trei ori mai celebru.

Orişiunde se ducea să-şi bea ceaiul, avea de povestit toate noutăţile din oraş. Frecventând sălile de lectură (însăşi firea lui inofensivă îi conferea acest privilegiu), el se ţinea la curent cu evenimentele europene la ordinea zilei şi cu literatura mai nouă, din ţară şi din străinătate. Iar când era încurajat s-o facă, vorbea pe larg despre toate acestea. Numai că nu prea era încurajat întotdeauna. În unele case, şi nu puţine, Jimmy obişnuia să vină cu vreo zece minute înainte de ora ceaiului, şi să plece cu vreo zece minute după ora aceea, ştiind prea bine că prezenţa lui în continuare nu era neapărat necesară pentru mulţumirea sau fericirea amfitrionului.

Te cuprindea jalea văzându-l cum îşi soarbe ceaiul, cană după cană, şi cum înfulecă savuroasa pâine cu unt, felie după felie, în vreme ce nici unul dintre ceilalţi musafiri, invitaţi la o cină mai târzie şi mult mai îmbelşugată, nu se atingea de pâinea prăjită şi nu bea mai mult decât o ceaşcă de ceai chinezesc. Ştiind prea bine toate acestea, bietul Jimmy se străduia să-şi ascundă foamea, chiar în timp ce şi-o potolea: se silea, sărmanul, să susţină o conversaţie spumoasă cu nevasta amfitrionului, înfulecând între timp cu un aer absent, ca şi cum ar fi mâncat doar de dragul etichetei, nu împins de foame.

Ah, bietul Jimmy, sărmanul Jimmy Rose – fereşte-ne, Doamne, de soarta lui!

Jimmy nu se lepădase nici de manierele lui elegante. Doamnele prezente la masă, puteau fi sigure că vor auzi o vorbă frumoasă, deşi e adevărat că, spre sfârşitul vieţii lui Jimmy, cuconiţele mai tinere aveau să considere complimentele sale cam demodate, mirosind a pantaloni scurţi şi a pălărie în trei colţuri, ba chiar a galoane de dantelă veche şi a centiroane de săbii. Şi nu încape îndoială că ţinuta lui Jimmy îşi păstrase un soi de aer marţial, potolit acum, ca o umbră a epocii sale de glorie, când fusese, printre altele, general în garda naţională a statului New York. Generalii ăştia din garda naţională par urmăriţi de fatalitate, căci vai! îmi amintesc de vreo doi-trei

domni care, din generali, au ajuns nişte sărăntoci. Mi-e şi frică să mă gândesc la cauzele acestui declin. Nu cumva înclinaţiile milităreşti ale unui om înzestrat cu o inimă nemilităroasă, adică, o inimă bună şi paşnică, vădesc vreo slăbiciune pentru zorzoanele gloriei deşarte? Dar n-aş prea crede. În orice caz, nu-i frumos, şi nu-i demn de un creştin, ca un om fericit să o facă prea mult pe moralistul în legătură cu semenii săi nefericiţi.

Casele vizitate de Jimmy erau atât de numeroase – ori poate era el atât de grijuliu să-şi rărească vizitele mai puţin bine primite – încât în unele dintre aceste case poposea doar o dată sau de două ori pe an. Şi de fiecare dată, văzând-o acolo pe splendida domnişoară Frances sau Arabella, se înclina adânc, în haina-i ponosită, şi-i spunea, prinzându-i mânuţa în mâna lui albă şi catifelată:

— Vai, Miss Arabella, ce mândru strălucesc aceste juvaieruri pe degetele domniei tale, dar ar străluci şi mai abitir dacă n-ar păli în faţa diamantelor din ochii dumitale!

Măcar că n-avea niciun sfanţ de dat la săraci, Jimmy ştia să împartă pomeni bogătaşilor. Căci inima vanitoasă a acestora tânjeşte după complimente, mai mult decât tânjeşte după o bucată de pâine cerşetorul care-ţi aţine calea, la un colţ de stradă. Îi avem mereu printre noi atât pe bogătaşii cei lacomi, cât şi pe sărăntocii cei hămesiţi. Cel puţin, aşa cred că-şi spunea Jimmy Rose.

Dar nu toate femeile sunt vanitoase; sau, dacă au o mică înclinaţie în această direcţie, bunătatea lor o compensează din plin.

O astfel de făptură dulce era fata care i-a închis ochii sărmanului Jimmy. Singura fiică a unui bogat consilier municipal, ea îl cunoscuse bine pe Jimmy şi avusese grijă de el, la bătrâneţe. În timpul ultimei sale boli, îi adusese cu mânuţele ei piureuri şi peltele, îi făcuse ceai în mansarda lui şi-l ajutase pe sărmanul moşneag să se mişte în pat. Jimmy meritase din plin mângâierea acestor mâini frumoase, meritase din plin ca degetele lor de zână să-i închidă pleoapele peste ochii bătrâni: căci toată viaţa lui, în bogăţie ca şi în sărăcie, fusese şi rămăsese un apărător şi un adorator devotat al femeii.

Nu ştiu dacă se cuvine sau nu să pomenesc aici de o mică întâmplare legată de îngrijirile date de fata aceea lui Jimmy, întâmplare semnificativă pentru felul cum le primea el. O s-o pomenesc totuşi, fiindcă nu aruncă vreo umbră asupra nici unuia dintre ei.

Nimerindu-mă în oraş şi auzind de boala lui Jimmy, m-am dus să-l văd. Acolo, în mansarda lui solitară, am găsit-o şi pe frumoasa-i infirmieră. La vederea mea, aceasta s-a retras, lăsându-mă singur cu bolnavul. Îi adusese niscaiva delicatese, precum şi un număr de cărţi, de genul acelora care sunt trimise de unii oameni bine intenţionaţi şi serioşi din fire, bolnavilor în stare

gravă. Fie din pricină că nu voia să-l iau drept un muribund, fie din pricina arţagului firesc la un om în starea lui jalnică, Jimmy a împins, cu ultimele-i puteri, cărţile în celălalt capăt al patului, murmurând:

— De ce mi-o fi aducând terfeloagele astea idioate? Mă ia drept un sărăntoc? Îşi închipuie cumva c-ar putea mântui sufletul unui gentleman cu „Prişniţele omului sărac”?

Ah, bietul Jimmy, sărmanul Jimmy Rose – fereşte-ne, Doamne, de soarta lui!

Ei bine, sunt un om bătrân şi s-ar putea ca lacrimile pe care le vărs acum să fie un semn c-am dat în mintea copiilor. Dar, slavă Domnului, Jimmy nu mai are nevoie acum de mila nimănui! Jimmy Rose e mort!

Totuşi, stând aici, în salonul păunilor – încăperea de unde glasul său dogit coborâse spre uşă, ca să mă ameninţe cu pistolul – nu pot să nu mă gândesc la ciudatul său exemplu, exemplul admirabil al unui om care, după o carieră strălucită, de aristocrat petrecăreţ, a fost în stare să se mulţumească a se târî prin viaţă, furişându-se printre coloanele de marmură şi mesele de mahon ca să-şi primească pomana de ceai şi pâine prăjită, tocmai el, care odinioară, aidoma unui adevărat Warwick[71], ospătase cu vânat şi cu vin de Burgundia o întreagă lume, ce-l ridica în slăvi!

Ori de câte ori mă uit la splendoarea ofilită a păunilor mândri de pe aceşti pereţi, mă gândesc la felul cum s-a veştejit mândra strălucire de odinioară a lui Jimmy Rose. Dar în acelaşi timp, ori de câte ori mă uit la ghirlănzile astea de trandafiri pereni, în mijlocul cărora atârnă păunii ofiliţi, mă gândesc la nemuritoarele roze care înfloreau în obrajii scofâlciţi ai lui Jimmy.

Fie ca, transplantate într-un alt sol, rozele lui Jimmy să supravieţuiască în veci, şi ca orice amintire urâtă din trecut să fie dată uitării!

[71] *Richard Neville, conte de Warwick* (1428–1471), supranumit „făcătorul de regi”, pentru că a contribuit activ la urcarea pe tron a câtorva regi ai Angliei.

EU ŞI HOGEACUL MEU

Eu şi hogeacul meu, doi fumători cu părul cărunt, locuim la ţară. Suntem, aş putea spune, de multă vreme aşezaţi aici; mai cu seamă bătrânul meu horn, care se tot aşază, lăsându-se din ce în ce mai jos.

Cu toate că spun mereu *Eu şi hogeacul meu,* aşa cum Cardinalul Wolsey[72] obişnuia să spună *Eu şi regele meu,* acest mod egoist de a vorbi, care mă aşază înaintea hogeacului, nu prea pare îndreptăţit de faptele reale: în toate privinţele, hogeacul are întâietate asupra mea, exceptând formula de mai sus.

La o distanţă de treizeci de picioare de drumul tivit cu gazon, hogeacul meu – un fel de Henric al VIII-lea, masiv şi corpolent – se ridică deasupra mea şi a întregii mele moşii. Înălţându-se pe o culme de deal, acest hogeac – întocmai ca uriaşul telescop al Lordului Rosse[73], ridicat pe verticală, pentru a împunge luna la zenit – e cel dintâi lucru care întâmpină ochiul călătorului ce se-apropie, şi nu-i cel de pe urmă pe care-l salută soarele. De asemenea, hogeacul meu mi-o ia înainte la culesul primelor fructe ale anotimpurilor. Zăpada îi încununează capul, înainte de a-mi încununa pălăria; şi în fiece primăvară, cele dintâi rândunele îşi fac cuiburile în el, ca într-un fag scorburos.

Dar întâietatea hogeacului meu se vădeşte cel mai mult înlăuntrul casei. Ori de câte ori mă duc în odaia din fund, unde-şi are sălaşul, pentru a-mi întâmpina oaspeţii (care, în treacăt fie spus, vin nu atât pentru mine, cât ca să-mi vadă hogeacul), mă aflu mai degrabă înapoia decât în faţa hogeacului, care e, de fapt, adevărata gazdă. Asta, nu pentru că eu m-aş codi să primesc vizite. În prezenţa unor fiinţe superioare mie, sper că-mi cunosc lungul nasului.

Judecând după întâietatea pe care o are de obicei hogeacul asupră-mi, unii au ajuns chiar să creadă că m-am cam dat la fund, înspre ariergardă: stând atâta vreme înapoia hornului meu demodat, aş fi rămas, chipurile, cam înapoia vremurilor de azi, pe lângă că m-aş vădi zăbavnic în toate cele. Dar, ca să spun drept, n-am fost niciodată un tip prea înaintat, sau ceea ce numesc vecinii mei fermieri „un om prevăzător”. De fapt, zvonurile astea despre înapoierea mea îşi au temeiul lor, în măsura în care eu însumi mă pomenesc uneori umblând într-un fel ciudat, cu mâinile la spate. Cât despre apartenenţa mea la ariergardă în general, un lucru e cert, şi anume, că mă

---

[72] *Thomas Wolsey* (1475–1530), cardinal englez, ministru sub domnia regelui Henric al VIII-lea (1491–1547), care a scos biserica anglicană de sub autoritatea Papei de la Roma.

[73] *William Parsons, Lord Rosse* (1800–1867), astronom englez, care în 1845 a construit un telescop gigantic.

aflu în ariergarda hogeacului meu – care, în treacăt fie zis, îmi stă în faţă acum – mă aflu în ariergarda lui, atât cu trupul cât şi cu mintea. Pe scurt, hogeacul e superiorul meu, superior mie cu nu ştiu câte capete şi câţi umeri, precum şi prin faptul că-l slujesc mereu, aplecându-mă smerit peste vatra lui cu lopăţica şi cleştele, pe când dumnealui nu-mi face niciun serviciu şi nici nu se înclină vreodată asupră-mi; ba, dimpotrivă, se cam lasă într-o rână în partea opusă.

Hogeacul e aici marele senior, unicul obiect care domină, nu numai peisajul, ci şi casa; toate ungherele acestei case fiind, după cum se va vedea, menite să se potrivească, în fiece detaliu arhitectonic, şi în chipul cel mai apăsat, nu nevoilor mele, ci nevoilor hogeacului meu. Care hogeac ocupă, printre altele, centrul întregii case, lăsându-mi mie doar cotloanele şi colţurile periferice.

Dar eu şi hogeacul meu trebuie să dăm unele explicaţii, ceea ce, având în vedere că suntem amândoi cam obezi, ne face să ne-ntindem la vorbă.

În casele aşa-zis „duble” – adică prevăzute cu un vestibul în mijlocul lor – şemineurile sunt aşezate de obicei la extremităţi, astfel încât, în timp ce un membru al familiei se încălzeşte la flacăra unui foc aprins să zicem într-o nişă din peretele de miazănoapte, un alt membru, poate chiar fratele celui dintâi, îşi întinde picioarele spre vatra unui cămin din peretele de miazăzi, cei doi locatari fiind, practic, aşezaţi spate-n spate. Este oare bine să fie aşa? I-aş întreba eu pe orice om însufleţit de sentimente cu adevărat frăţeşti. N-are cumva treaba asta un aer morocănos? Dar e foarte probabil că acest gen de horn a fost conceput iniţial de un arhitect împovărat cu o familie certăreaţă.

Încă ceva: mai toate şemineurile moderne au câte un coş separat de tiraj, separat cu desăvârşire, de la vatră până sus în vârf. În orice caz, se socoteşte că un astfel de aranjament este de dorit. Dar oare nu-i, dimpotrivă, o dovadă de egoism? Mai mult încă: toate aceste coşuri de tiraj separate, în loc să-şi aibe locaşurile lor independente, în zidăria pereţilor, sau în loc să fie grupate laolaltă, pe o bază federală, drept în mijlocul casei, sunt scobite pe furiş în pereţi, care ajung astfel să fie ciuruiţi ca nişte faguri şi, ici-colo, dacă nu chiar peste tot, să se şubrezească din pricina găunoşeniei lor. Fireşte, principalul motiv care-a dus la construirea unor asemenea hornuri este economia de spaţiu. În oraşele mari, unde terenurile sunt vândute cu centimetrul, foarte puţin spaţiu poate fi rezervat construcţiei unui horn de proporţii grandioase; şi tot astfel cum oamenii subţiratici sunt îndeobşte înalţi, casele sunt nevoite să compenseze în înălţime lipsa lor de lărgime. Această remarcă e valabilă chiar în cazul unor locuinţe foarte elegante, construite de domnii cei mai eleganţi. Şi totuşi, atunci când elegantul Ludovic cel Mare al

Franţei a vrut să-i construiască prietenei sale, Doamna de Maintenon, un palat, a poruncit să i se clădească o casă cu un singur cat – de fapt, o casă de ţară. Dar ce fel de casă! neobişnuit de spaţioasă, în formă de patrulater, întinzându-se pe orizontală, nu pe verticală! Palatul acesta, cu un singur cat, construit din marmură de Languedoc, îşi arată şi azi măreţia în grădinile din Versailles. Orice om poate să-şi cumpere un peticuţ de pământ şi să sădească în el un arbore al libertăţii, dar e nevoie de un rege ca să rezerve atâtea hectare de pământ pentru un mare Trianon.

Cu totul altfel stau lucrurile în zilele noastre; şi apoi, ceea ce s-a născut dintr-o necesitate, a devenit fanfaronadă ceva mai târziu. În oraşe, oamenii se întrec să-şi construiască nişte case cât mai înalte. Dacă un domn îşi construieşte o casă cu patru etaje, iar un vecin îşi face una cu cinci etaje, cel dintâi, ca să nu rămână mai prejos, îşi cheamă arhitectul şi-l pune să-i înalţe casa cu încă un etaj sau două, peste primele patru. Şi nu are odihnă până nu şi-a văzut visul cu ochii, până nu s-a încredinţat, privindu-şi de peste drum casa, pe furiş, în lumina tulbure a asfinţitului, că-i mai înaltă cu un etaj decât casa vecinului.

Am impresia că unor astfel de oameni le-ar trebui să aibă drept vecini nişte munţi, care să le scoată din cap mania asta a înălţimilor.

Dacă, având-se în vedere că posed o casă foarte spaţioasă şi deloc înaltă, s-ar putea ca rândurile de mai sus să pară o pledoarie *pro domo,* ca şi cum m-aş fi înfăşurat în mantia unei afirmaţii cu caracter general, pentru a-mi gâdila pe ascuns vanitatea personală – o asemenea presupunere nu rezistă în faţa faptului, pe care-l mărturisesc sincer, că terenul de lângă mlaştina mea cu arini a fost vândut luna trecută cu zece dolari pogonul (operaţiune socotită nechibzuită), astfel încât există pe aici spaţiu îndestulător, şi ieftin, pentru case largi. Atât de ieftin e, de fapt, pământul, încât ulmii noştri îşi înfig rădăcinile în el şi-şi întind ramurile deasupra lui, cu o maximă risipă de spaţiu. Aproape toate culturile noastre sunt, de asemenea, semănate pe întinderi mari, până şi mazărea şi napii. Un fermier care s-ar plimba pe ogorul lui de douăzeci de pogoane, vârându-şi degetul în pământ ici şi colo, pentru a azvârli câte o sământă de muştar, ar trece pe-aici drept un gospodar calic şi îngust la minte. Păpădiile din luncile râurilor şi florile de nu-mă-uita care cresc pe drumurile de munte, nu fac, evident, nicio economie de spaţiu. În anumiţi ani, secara noastră îşi iţeşte câte o lancie din loc în loc, singuratică precum un turn de clopotniţă. N-are rost să se înghesuie, când ştie că are la îndemână atâta spaţiu. Lumea e largă, lumea se întinde la nesfârşit în faţa noastră, pare a spune secara. Până şi buruienile cresc într-un fel uimitor. Nu există vreun obstacol în calea lor, unele din păşunile noastre fiind un soi de sanctuar al bălăriilor. Cât despre iarbă,

crește în fiece primăvară, în felul în care, vorba lui Kossuth, se ridică la luptă popoarele. O găsești și pe munți, adevărate locuri de întâlnire a ierbii. Din același motiv, al supra-abundenței de spațiu, umbrele noastre mărșăluiesc în lung și-n lat, dedându-se la diferite manevre și exerciții măiastre, întocmai ca soldații vechii gărzi imperiale pe Champ de Mars, la Paris. În ce privește dealurile, mai cu seamă în locurile unde sunt străbătute de drumuri, edilii orașelor noastre le-au comunicat tuturor celor interesați, că sunt liberi să le reteze, și să le transporte pământul cu căruțele, fără obligația de a plăti măcar un singur cent, cum nu plătesc nici pentru privilegiul de a culege mure. Care fermier inimos de pe la noi i-ar refuza unui străin decedat pe-aici peticul de pășune pietroasă în care să poată fi îngropat?

Totuși, de pământul acesta ieftin și prea puțin bătătorit, eu unul sunt mândru pentru ceea ce crește pe el – mai ales pentru cei trei lei ai săi: Stejarul cel mare, Muntele Ogg și hogeacul meu.

Mai toate casele de pe-aici au doar câte un etaj și jumătate, puține depășesc două etaje. Casa în care locuim eu și hogeacul meu e aproape de două ori mai lată decât înaltă, de la pragul de jos până la streșini, ceea ce explică amploarea interiorului ei, pe lângă că demonstrează că în această casă, ca de altfel în întregul ținut, există spațiu din belșug pentru noi amândoi.

Are o șarpantă de lemn, care scoate și mai mult în relief soliditatea hogeacului, construit din cărămidă. Și la fel cum cuiele mari, cu floare, menite să lege scândurile, nu se mai găsesc în aceste vremuri de decădere, tot așa nu se găsesc nici cărămizile mari pentru zidăria hornurilor. Arhitectul hogeacului meu o fi avut pesemne în fața ochilor piramida lui Cheops, căci tocmai după acea faimoasă construcție pare să fi fost modelat hogeacul, deși acesta se îngustează mult mai puțin spre vârf, care de altfel e și retezat. Hogeacul se înalță exact din mijlocul clădirii, din pivniță, de-a dreptul prin fiece etaj, până ce, lat de patru picioare pătrate, iese la suprafață prin coama acoperișului, aidoma unei balene cu cap de nicovală prin creasta unui val. Mai toți îl asemuiesc, însă, cu un observator astronomic, retezat în partea de sus.

Aspectul bizar pe care-l capătă deasupra acoperișului este legat de o problemă destul de delicată. Cum să dezvălui, oare, că, în urmă cu mulți ani, proprietarul de atunci al casei tocmise niște pădurari să taie, cu ferăstraiele lor enorme, vechiul acoperiș cu cornișe, devenit foarte putred? L-au tăiat, cu cornișe cu tot, și cu toate cuiburile de păsărele, și l-au înlocuit cu un acoperiș modern, mai potrivit pentru magazia de lemne a unei gări decât pentru locuința unui fermier bătrân. Această operație – scurtarea clădirii cu circa

cincisprezece picioare – a însemnat pentru hogeac cam ceea ce înseamnă marele reflux de primăvară pentru un câmp. Ea l-a lăsat să plutească pe o apă neobişnuit de scăzută, drept care, acelaşi personaj a dispus tăierea lui cu cincisprezece picioare, adică decapitarea acelui horn regesc! Un adevărat regicid, pentru care, dacă personajul n-ar fi fost de profesie negustor de păsări, şi ca atare, deprins până la nesimţire cu asemenea tăieri de gâturi, ar fi meritat să fie expediat spre posteritate în aceeaşi căruţă cu Cromwell.

Din pricina formei sale piramidale, împuţinarea hogeacului i-a lărgit peste măsură creştetul. Spun „peste măsură”, doar pentru edificarea unor oameni lipsiţi de simţul pitorescului. Ce-mi pasă mie dacă, trecând pe sub hogeacul meu, fără a-şi da seama că, aidoma oricărui cetăţean liber al acestei ţări libere, el stă pe o bază proprie, independentă – oamenii se întreabă cum de se ţine doar pe nişte grinzi şi căpriori acest „cuptor de ars cărămizi”, cum îl numesc dumnealor? Ce-mi pasă? Sunt dispus să-i ofer drumeţului o cană cu apă rece, dar sunt oare dator să i-o şi îndulcesc? Oamenii cultivaţi văd în casa mea veche, cu hogeac, un fel de replică a hanului „Elephant and Castle”.[74]

Ceea ce voi adăuga acum va stârni compasiunea tuturor inimilor simţitoare. Operaţia chirurgicală amintită mai înainte a scos la aer o parte a hornului, menită să rămână acoperită şi, tocmai de aceea, făcută din cărămizi simple, nu din cărămizi „rezistente la frig”. Urmarea a fost că hogeacul a avut mult de suferit din pricina acestei dezgoliri, în ciuda constituţiei sale robuste; şi, nefiind în stare să se aclimatizeze, a început în curând să dea semne de slăbiciune – nişte pete asemănătoare acelora de pojar. Iată de ce, trecătorii obişnuiau să spună, râzând şi scuturând din cap: „Ia uite cum se topeşte nasul ăla de ceară!” Dar ce-mi păsa mie? Aceiaşi trecători ar face bine să traverseze oceanul, pentru a vedea cum se „topeşte” castelul din Kenilworth![75] Căci dintre toţi făuritorii de pitoresc, meşterul Ruină merită cel mai mult cununa de lauri, vreau să spun de iederă. De fapt, m-am gândit adesea că locul cel mai potrivit pentru hogeacul meu ar fi bătrâna Anglie, năpădită de iederă.

În zadar mă avertiza, solemn, nevastă-mea (probabil cu o intenţie ce va reieşi limpede ceva mai târziu) că vom sfârşi prin a arde de vii, dacă nu vom lua măsuri grabnice, având în vedere şubrezenia acelor locuri pătate, şi găunoase, unde hornul se îmbuca cu acoperişul. „Mai bine să ardă casa, nevastă, decât să-mi fie retezat hogeacul, măcar cu câteva picioare! Unii zic

---

[74] Aluzie la un vechi han londonez cu firma „Elefantul şi castelul”.
[75] Localitate imortalizată de Walter Scott în romanul său istoric, *Kenilworth* (1821).

că-i un nas de ceară. N-au decât! N-o să-i dau peste nas unui superior al meu!"

În cele din urmă, însă, omul căruia i-am ipotecat casa, mi-a lăsat un bileţel, în care-mi amintea că poliţa mea de asigurări îşi va pierde orice valoare în cazul când hornul va rămâne în acea stare jalnică. Era o ameninţare ce nu putea fi ignorată. Pretutindeni în lume, pitorescul capitulează în faţa bănescului. Creditorului nu-i păsa, dar datornicului trebuia să-i pese.

Şi astfel, o nouă operaţie avu loc. Nasul de ceară fu retezat şi înlocuit cu un nas nou. Din nefericire, acest nou nas a ieşit cam strâmb, din pricina zidarului saşiu care, în ziua aceea, avusese şi un junghi în spate.

De un lucru sunt, totuşi, mândru: dimensiunile orizontale ale noii părţi a hogeacului n-au fost ştirbite.

Lărgimea pe care-o vădeşte pe acoperiş, e o nimica toată în comparaţie cu masivitatea părţii de dedesubt. La temelia lui din pivniţă, hogeacul are o grosime de douăsprezece picioare pătrate, ceea ce reprezintă o suprafaţă de o sută patruzeci şi patru de picioare. Ce întindere de pământ pentru un hogeac, şi ce povară grea pentru acel pământ! Se vede treaba că Atlas, coropcarul acela voinic de odinioară, şi-a putut ţine atât de vitejeşte povara, doar pentru că eu şi hogeacul meu nu făceam parte din ea! Dimensiunile date de mine ar putea să pară fabuloase. Dar nu dăinuie oare şi astăzi hogeacul acesta al meu, aidoma pietrelor din Ghilgal, ridicate de Iosua ca un monument în amintirea trecerii Iordanului?[76]

Cobor adesea în pivniţă, pentru a privi cu luare-aminte acea zidărie masivă. Zăbovesc mult acolo, stând pe gânduri şi minunându-mă. În adâncurile umbroase ale pivniţei, ale cărei coridoare boltite şi cotloane întunecate te trimit cu gândul la pădurile negre şi jilave de la începutul lumii, zidăria asta are ceva dintr-o construcţie druidică. Sub imperiul acestei iluzii şi al uimirii adânci pe care mi-o stârnea hogeacul, m-am pomenit într-o bună zi (când, îmi spun acum, nu eram în toate minţile!) că iau o cazma din grădină şi încep să sap la temeliile hornului, îndeosebi la colţurile lor, mânat de un vis tulbure, de speranţa vagă că voi da peste vreo relicvă acoperită de pământ a acelor zile de demult, când în această întunecime pătrundea lumina cerului, iar zidarii aşezau pietrele de fundaţie, năduşind sub soarele de august sau înfruntând poate bicele unei furtuni de martie. În timp ce-mi mânuiam cazmaua tocită, m-am trezit, spre marea mea supărare, cu un

---

[76] Cf. *Cartea lui Iosua* (cap. 4). După trecerea Iordanului, Iosua le-a poruncit la doisprezece dintre însoţitorii lui să ia din râu douăsprezece pietre şi să clădească din ele un monument în amintirea evenimentului. „Iar cele douăsprezece pietre pe care le-au fost luat din Iordan le-a aşezat Iosua la Ghilgal."

vecin care, venind să mă vadă pentru nu ştiu ce treabă şi aflând că sunt în pivniţă, a preferat să coboare acolo, chipurile ca să nu mă deranjeze.

— Cauţi aur, vecine? mă întrebă el, surprinzându-mă în acea poziţie.

— Nu, domnule, îi răspunsei, tresărind. Săpam doar... hm... săpam la temelia hornului meu.

— Aha, vrei pesemne să-l lărgeşti, şi-i faci loc. Socoteşti pesemne că hornu-i prea mic şi că trebuie să mai crească, mai ales în vârf, nu-i aşa, vecine?

— Domnule! exclamai eu, aruncând cât colo cazmaua. Protestez împotriva acestui atac la persoană. Eu şi hogeacul meu...

— Atac la persoană?!

— Domnule, eu văd în acest hogeac nu atât o bucată de zidărie, cât un personaj. El e regele casei, iar eu nu-s decât un supus de rând, tolerat.

De fapt, nu voiam să îngădui niciun fel de glume pe socoteala mea sau a hogeacului; oricum, vecinul acela n-avea să mai pomenească niciodată de hogeac, în prezenţa mea, fără să adauge şi vreun compliment. Lasă, că hogeacul merită să fie tratat cu tot respectul! Căci se înalţă solitar şi august, nu ca un horn anonim, în genul Sfatului celor Zece[77], ci ca însuşi ţarul autocrat al Rusiei.

Dimensiunile lui mi se par chiar şi mie incredibile, uneori. Totuşi, nu dă impresia c-ar fi prea mare, nici măcar în pivniţă. Măreţia lui nu poate fi apreciată în întregime numai cu ochiul, deoarece acesta vede câte o singură latură, o latură ce nu poate fi mai lungă de douăsprezece picioare. Numai că şi latura opusă are o lungime de douăsprezece picioare, iar ansamblul formează, evident, un pătrat; or, de douăsprezece ori doisprezece fac o sută şi patruzeci şi patru. Iată de ce, pentru a avea o imagine adecvată despre măreţia acestui hogeac, trebuie să recurgi la un calcul de matematică superioară, folosind o metodă înrudită oarecum cu aceea care permite calcularea uimitoarelor distanţe ale stelelor fixe.

E de prisos să spun că în pereţii casei mele nu există căminuri. Acestea sunt concentrate în mijlocul casei, în marele horn central, prevăzut, pe fiecare din cele patru laturi ale sale, cu câte două rânduri de vetre, astfel încât, în câte-o seară geroasă de iarnă, când membrii familiei mele şi oaspeţii aflaţi în diferite încăperi, se încălzesc înainte de a se retrage la culcare, ei se uită, fără să ştie, unii la alţii, şi toate picioarele lor sunt îndreptate spre acelaşi centru; iar când se culcă în paturile lor, dorm în jurul aceluiaşi horn încins, aidoma atâtor indieni irochezi, care dorm în jurul unui

---

[77] Consiliu secret, alcătuit din zece bărbaţi, în vechea Republică a Veneţiei (sec. XIV), consiliu înzestrat cu puteri discreţionare, mai mari chiar decât cele ale Dogilor.

morman de tăciuni, în pădure. Şi tot astfel cum jăraticul indienilor le foloseşte nu numai ca să se simtă bine, ci şi ca să alunge lupii şi alte lighioane, hogeacul meu, prin fumul pe care-l scoate pe nas, îi alungă pe tâlharii de la oraş, căci care tâlhar sau ucigaş ar cuteza să intre într-o casă, din al cărei horn iese mereu un asemenea fum, vădind că, dacă locatarii ei dorm, focurile sunt treze, iar în caz de alarmă, lumânările pot fi lesne aprinse, ca să nu mai pomenesc şi de focurile de puşcă?!

Dar, oricât de măreţ ar fi hogeacul, da, măreţ ca un altar vrednic de o liturghie solemnă oficiată în faţa Papei de la Roma şi a tuturor cardinalilor săi! – care lucru din această lume poate fi perfect? Dacă Iuliu Cezar n-ar fi fost atât de mare, zic unii, poate că Brutus, Cassius, Antoniu şi ceilalţi ar fi fost şi ei ceva mai mari. Dacă hogeacul n-ar fi atât de masiv, odăile mele ar fi mai spaţioase, desigur. De câte ori nu mi-a spus nevastă-mea, cu mâhnire în glas, că hogeacul meu seamănă cu aristocraţia engleză: aruncă de jur-împrejur o umbră, în care toate cele se micşorează. Nevastă-mea pretinde că hogeacul ar crea şi nenumărate neajunsuri de ordin gospodăresc, mai ales din pricina poziţiei centrale pe care se încăpăţânează s-o aibă. Principala ei obiecţie este că hogeacul ocupă locul în care s-ar cuveni să se afle un antreu elegant. La drept vorbind, casa n-are niciun vestibul, ci doar un soi de debarcader pătrat, în care intri pe uşa principală. Deşi e un debarcader destul de spaţios, recunosc că-i lipsit de demnitatea unui vestibul. Şi cum uşa principală se află exact în mijlocul faţadei, ea se deschide de-a dreptul spre hogeac. De fapt, acesta formează peretele despărţitor al debarcaderului, un perete a cărui lărgime e mai mică de douăsprezece picioare, deoarece hogeacul se îngustează treptat. În această parte a hogeacului se găseşte şi scara principală care, răsucindu-se pe după el, în trei coturi abrupte, urmate de tot atâtea paliere înguste, duce la etajul al doilea, unde, deasupra uşii de la intrare, spânzură un fel de coridor strâmt, lung de mai puţin de douăsprezece picioare, prin care ajungi la odăile aflate pe ambele laturi. Acest coridor are, fireşte, o balustradă, astfel încât, dominând scara şi palierele ei, seamănă leit cu balcoanele pentru muzicanţi ale unor case admirabile din epoca elizabetană. Să-mi mărturisesc oare o slăbiciune? Îmi plac la nebunie pânzele de paing din coridorul acela; de nu ştiu câte ori am împiedicat-o pe Biddy să le dea jos cu mătura şi m-am certat cu nevastă-mea şi cu fetele mele din pricina asta.

În ce priveşte tavanul încăperii pe unde se intră în casă, acel aşa-zis tavan e, de fapt, plafonul celui de-al doilea etaj, nu al primului. Cele două etaje se contopesc aici: aşa se face că, urcând scara în spirală, ai senzaţia că pătrunzi într-un soi de foişor, sau într-un far. La cel de-al doilea palier, în mijlocul hogeacului, cum ar fi, se află o uşă misterioasă, pe unde intri într-o firidă şi

mai misterioasă: acolo îmi ţin eu nişte băuturi tonice misterioase, cu o aromă aleasă, rod rumenit la căldura plăcută a hogeacului, distilată subtil prin zidăria-i încinsă. O asemenea căldură le prieşte mai mult vinurilor decât le-ar prii o călătorie în Indii: hogeacul meu e, el însuşi, un tropice. Pentru un om infirm, câteva ceasuri petrecute într-o zi de noiembrie, tolănit într-un jilţ în faţa hogeacului meu, sunt la fel de binefăcătoare ca o vară întreagă petrecută în Cuba. Mă gândesc adesea ce struguri grozavi s-ar putea coace la căldura hogeacului meu! Uite cum înfloresc ghivecele de geraniu ale neveste-mii! Înfloresc în plin decembrie! Ouăle, însă, nu şi le poate ţine în apropierea hogeacului, căci s-ar cloci. A, fierbinte e inima hogeacului meu!

Nevastă-mea îmi tot vorbea de proiectul acela al ei, de a amenaja un antreu spaţios, de la un capăt la altul al casei, prin străpungerea hornului, un antreu care i-ar ului prin dimensiunile lui pe toţi musafirii.

— Bine, nevastă, îi ziceam eu, dar hogeacul, gândeşte-te la hogeac: dacă-i dărâmăm temelia, pe ce-o să se mai sprijine?

— Păi, o să se sprijine pe etajul al doilea! îmi răspundea ea.

Adevărul este că femeile nu prea se pricep la arhitectură. Totuşi, nevastă-mea continua să-mi vorbească de antreurile şi despărţiturile ei. Îşi petrecea multe nopţi, elaborându-şi planurile, construindu-şi în închipuirea ei mult-lăudatul antreu, prin străpungerea hogeacului, ca şi cum acesta ar fi fost o bucată de carton. În cele din urmă, i-am amintit cu blândeţe că, oricum şi l-ar închipui dânsa, hogeacul era o realitate – o realitate concretă şi palpabilă, de care ar fi bine să ţină seama în planurile ei. Dar vorbele mele n-au prea folosit.

Aici, cu voia ei, îmi îngădui să spun câteva cuvinte despre această intrepidă consoartă a mea. Deşi suntem cam de aceeaşi vârstă, sufleteşte e la fel de tânără ca iapa mea roaibă, Trigger, care m-a azvârlit din şea toamna trecută. Ceea ce este extraordinar la ea, însă, e faptul că, deşi face parte dintr-o familie de reumatici, se ţine dreaptă ca un brad şi n-o doare niciodată nimic, pe când eu, cu sciatica mea, înţepenesc uneori şi arăt strâmb ca un măr bătrân. Pe ea n-o doare nici măcar o măsea. Cât despre auz, ajunge să intru în casă cu ghetele prăfuite, că m-a şi simţit, din mansardă! Iar în ce priveşte vederea, Biddy – fata în casă – le spune slujnicelor din alte case că stăpână-sa e-n stare să vadă printr-o farfurie de tablă pata de pe policioara pentru blide, pată ascunsă anume cu farfuria aceea. Mintea i-e la fel de ageră ca şi mădularele şi simţurile. Nu-i nicio primejdie ca nevastă-mea să moară de lingoare! În cea mai lungă noapte a anului am văzut-o stând trează şi plănuindu-şi campania pentru ziua următoare. Ea face proiecte în chipul cel mai firesc. Principiul „ia lucrurile

aşa cum sunt", nu-i al ei. Principiul ei este: „Nu lua lucrurile aşa cum sunt, căci sunt rele". Mai mult încă, ele trebuiesc schimbate, schimbate numaidecât! Groaznic principiu pentru nevasta unui visător somnoros ca mine, care vede-n ziua Domnului o zi de odihnă şi e-n stare chiar şi-ntr-o zi de lucru să se abată din drum cale de-un sfert de milă, ca să evite priveliştea unui om ocupat să muncească!

Căsniciile sunt, zice-se, orânduite în cer – tot ce se poate – dar nevastă-mea ar fi fost cea mai potrivită consoartă pentru Petru cel Mare, sau pentru Peter Fluierarul[78]. Celui dintâi i-ar fi pus ordine în vraiştea din uriaşa-i împărăţie, iar celui de-al doilea i-ar fi ciugulit, cu neostoită migală, boabele de piper.

Nevastă-mea nu se gândeşte niciodată la moarte, ceea ce-i de mirare. Incredulitatea juvenilă pe care-o manifestă faţă de simpla idee a morţii, şi faţă de şi mai simpla realitate a morţii, pare cam necreştinească. Deşi la o vârstă înaintată, cum trebuie că se ştie, nevastă-mea pare să creadă că va trăi şi se va agita veşnic. Pur şi simplu nu crede în bătrâneţe. Spre deosebire de nevasta bătrânului Avraam care, la auzul ciudatei făgăduieli făcute lângă stejarul din Mamre, „a râs în inima ei" [79], nevastă-mea n-ar râde.

Gândiţi-vă aşadar cum îi vine această nejustificată vitalitate a neveste-mii, unuia ca mine, care, tolănit la umbra hogeacului, îmi fumez pipa savuroasă, cu un morman de cenuşă la picioare şi cam peste tot, în afară de gură; cum îi vine această vitalitate unuia ca mine, instalat într-o cenuşă plăcută, dar care-mi aminteşte (e drept, într-un fel destul de cenuşiu) că până şi viaţa cea mai focoasă cată să se stingă? E adevărat că vitalitatea asta îmi aduce uneori o morală şi o linişte, dar cel mai adesea vine ca un vânt şi ca o burzuluire.

Dacă teoria că, într-o căsnicie, extremele se ating, e adevărată, prin ce fatalitate înţeleaptă voi fi fost eu atras de nevastă-mea?! De această femeie, care, neavând astâmpăr nici în prezent, nici în trecut, gâlgâie de proiecte, ca o cană umplută vârf cu bere, şi care, cu aceeaşi energie cu care păşeşte, îşi pune conservele şi murăturile, trăind laolaltă cu ele în acelaşi viitor nesfârşit; aşa cum, veşnic în aşteptarea chemărilor venite atât din timp cât şi din spaţiu, citeşte fără istov ziarele şi-i ahtiată de scrisori. Pe când eu, mulţumit cu anii care-au trecut, fără să mă gândesc la ziua de mâine şi fără să aştept vreo veste de la cineva sau de undeva, nu-mi fac niciun fel de plan

---

[78] Personaj legendar din orăşelul german Hameln, unde (în anul 1284) ar fi scos din vizuini toţi şobolanii, vrăjindu-i cu fluierul lui şi scăpând astfel de ciumă orăşelul. Neprimind însă nicio recompensă, Peter s-a răzbunat, scoţându-i din orăşel pe toţi copiii, atraşi de viersul fluierului.

[79] Cf. *Cartea Facerii* (cap. 13), Dumnezeu i-a făgăduit lui Avraam, arătându-i-se la stejarul Mamre, că Sara îi va aduce un copil. Şi Sara a râs în inima ei şi a zis: „După ce am ajuns bătrână, să-mi mai fie a zburda? Iar stăpânul meu e un moşneag!"

sau proiect pe acest pământ, în afară de planul de a mă împotrivi, cu forţe inegale, planurilor dumneaei, când acestea întrec măsura.

Bătrân eu însumi, îmi plac lucrurile vechi, din care pricină mi-e drag bătrânul Montaigne, cum mi-s dragi brânzeturile şi vinurile vechi; şi, din aceeaşi pricină, evit tineretul, chiflele fierbinţi, cărţile noi şi cartofii timpurii. În schimb, mă dau în vânt după fotoliul meu cu labe de leu, după bătrânul meu vecin cu picioarele strâmbe, Diaconul White, precum şi după şi mai apropiata mea vecină, bătrâna şi sucita viţă de vie, ce-mi vine la fereastră în câte o seară de vară şi-mi ţine tovărăşie, rezemându-şi coatele pe pervaz, în vreme ce eu, în odaie, mi le reazăm pe-ale mele. Dar, mai presus de orice, îmi place bătrânul şi falnicul meu hogeac. Neveste-mii, însă, juvenilă cum e, nu-i plac decât noutăţile, din care pricină adoră cidrul proaspăt din toamnă, iar primăvara, ca şi cum ar fi copila lui Nabucodonosor, se dă în vânt după toate salatele şi spanacurile, şi mai ales după castraveţii verzi (deşi Natura se răzvrăteşte mereu împotriva unor asemenea pofte tinereşti la o persoană atât de în vârstă, neîngăduindu-i să se bucure de toate aceste bunătăţi). Îi plac la nebunie şi perspectivele nou-descoperite (cu condiţia să nu se vadă şi vreun cimitir pe fundalul lor!), şi are o slăbiciune pentru Swedenborgianism[80], pentru spiritism şi pentru alte asemenea moduri noi de a vedea fenomenele naturale sau nenaturale; veşnic plină de speranţă, nu conteneşte să-şi sădească florile, chiar şi în partea de miazănoapte a casei, unde vânturile tăioase din munţi n-ar lăsa să prindă rădăcini nici măcar buruiana cea mai rezistentă. Ba, a mai plantat şi nişte ulmi tineri pe marginea drumului, deşi sunt prea firavi ca să poţi spera de la ei vreo umbră, decât, cel mult, pentru ruinele pietrelor de mormânt ale viitoarelor ei stră-strănepoate. Nevastă-mea îşi împleteşte în cozi părul cărunt şi nu poartă nicio bonetă; ea citeşte *Revista femeilor* pentru a se ţine la curent cu moda, şi-şi cumpără cu o lună înainte de anul nou Almanahul pe acel an. Se scoală în zori şi trebăluieşte toată ziulica prin casă, dispreţuind lumina soarelui de amurg, fie ea cât de caldă. Şi totuşi mai are destul timp să citească, pe apucate, cărţi de istorie, să înveţe franceza şi să asculte muzică; îi place să stea în mijlocul tineretului, e gata oricând să călărească un mânz, şi sădeşte lăstari în livadă. Se uită cu ciudă la bătrâna viţă de vie, rezemată cu coatele pe fereastra odăii mele, la bătrânul meu vecin cu picioarele strâmbe, la bătrânul meu fotoliu cu labe de leu, şi mai ales la bătrânul şi falnicul meu hogeac, pe care l-ar prigoni până la moarte. Mă întreb adesea: prin ce magie perversă s-a rătăcit un suflet atât de tânăr şi primăvăratic, în

---

[80] *Emanuel Swedenborg* (1688–1772), filozof suedez de orientare mistică, ale cărui idei au exercitat o puternică influenţă atât în Europa cât şi în Statele Unite.

trupul unei femei atât de tomnatice? Ori de câte ori o înfrunt cu protestele mele, ea îmi trântește-n obraz asemenea vorbe: „A, nu mai cârti, bătrâne (totdeauna îmi spune așa), mai bine mulțumește-mi că, fiind atât de tânără, te împiedic să stagnezi!” Poate că are dreptate. Da, la urma urmei, e bine că se întâmplă așa. După cum spune o rudă de-a ei, săracă, dar inimoasă, nevastă-mea e sarea pământului; oricum, e sarea mării mele, care altminteri ar fi insalubră. E, totodată, și musonul acestei mări, peste care suflă cu putere, mereu în direcția hogeacului meu.

Conștientă de energia ei superioară, nevastă-mea mi-a propus nu o dată să ia asupră-și întreaga răspundere a treburilor mele. Ar dori să abdic, din punct de vedere domestic și, renunțând la domnie, aidoma venerabilului Carol al V-lea[81], să mă retrag în vreo mănăstire. De fapt, nici n-aș prea avea de la ce să abdic, exceptând autoritatea asupra hogeacului meu. În virtutea principiului potrivit căruia anumite lucruri intră, de drept, sub jurisdicția femeilor, principiu aplicat cu ingeniozitate de nevastă-mea, am ajuns, tot făcând cu ușurință concesii, să mă văd lipsit, pe nesimțite, de o prerogativă masculină după alta. Umblu ca prin vis pe domeniile mele, aidoma unui rege Lear leneș, lăsător, pierde-vară, care nu-i bun de nimic. Și doar în răstimpuri descopăr, brusc, cine mă conduce; ca de pildă, acum vreo doi ani, când, văzând într-o zi un morman de lemne și scânduri proaspăt depuse într-un colț al livezii, ciudățenia acestei întâmplări m-a pus pe gânduri.

— Ale cui sunt lemnele și scândurile de colo? o întrebai eu pe nevastă-mea. Ai vreo idee, nevastă? Cine le-a pus acolo? Doar știi că nu-mi place ca vecinii să-mi folosească pământurile în felul acesta; să-mi ceară, mai întâi, voie!

Nevastă-mea îmi răspunse, cu un zâmbet compătimitor:

— Păi, nu știi, bătrâne, că am hotărât să construiesc un nou hambar? Nu știai, bătrâne?

Frumoase vorbe, în gura unei femei care mă acuza uneori că o tiranizez!

Să mă întorc însă la hogeacul meu. Dându-și seama că proiectul ei privitor la amenajarea unui antreu era inutil, câtă vreme rămânea un asemenea obstacol, nevastă-mea mi-a prezentat o versiune modificată, pe care a susținut-o un timp, dar pe care eu n-am putut niciodată s-o înțeleg pe deplin. Pe cât îmi puteam da seama, această variantă părea să implice ideea unei arcade, a unui soi de tunel boltit și întortochiat, care-ar fi urmat să pătrundă în hogeac într-un loc convenabil, sub scară, și, evitând orice contact cu vetrele și mai ales cu coșul de tiraj, i-ar fi îngăduit musafirului intrepid să

[81] Aluzie la Carol al V-lea, zis *Carol Quintul*, care a abdicat în 1555 de la tronul Spaniei și s-a retras în mânăstirea Yuste, din Estramadura.

străbată lungul drum de la uşa principală până-n sufrageria situată în fundul casei. Planul acesta al ei era, fără îndoială, rodul unei inspiraţii geniale, cum a fost şi ideea lui Nero de a străpunge Istmul Corintului printr-un mare canal. Şi nu mă îndoiesc că, dacă proiectul ei ar fi fost pus în aplicare, vreun Belzoni[82] al viitorului ar fi reuşit, cu ajutorul unor lămpi atârnate în tunel, la anumite intervale, să pătrundă pe-acolo pentru a ieşi de-a dreptul în sufragerie, unde, după atâta osteneală, nicio gazdă bună nu i-ar fi putut refuza călătorului o masă menită să-l întremeze.

Dar energica mea nevastă nu şi-a limitat la primul etaj nici obiecţiile, nici modificările proiectate. Ambiţia ei ţintea mai sus. Aşa se face că a urcat cu proiectele ei la etajul al doilea, şi la mansardă. Avea, poate, oarecare temei să nu ia lucrurile aşa cum sunt. Adevărul este că nu exista niciun coridor de trecere în sus sau în jos, cu excepţia acelui „balconaş pentru muzicanţi”, amintit ceva mai înainte. Şi asta, din vina hogeacului, pe care spirituala mea soţie părea să-l socoată, cu ciudă, un fel de tiran al casei. Aproape toate încăperile acesteia se târăsc spre hogeac, pe toate cele patru laturi ale sale, pentru a se putea bucura de căldura unui cămin. Hogeacul, însă, nu se duce spre ele. Drept urmare, aproape fiece încăpere este, întocmai ca un sistem filosofic, o trecere spre alte încăperi – şi sisteme de încăperi – de fapt, o suită întreagă de intrări. Traversând casa, ai impresia că te duci mereu undeva, dar nu ajungi nicăieri. E ca şi cum te-ai rătăci într-o pădure: tot dai ocol hogeacului, şi, în măsura în care ajungi undeva, ajungi taman în locul de unde porniseşi, aşa că o iei de la început, şi iar n-ajungi nicăieri. N-a existat, cred, nicicând o casă mai labirintică – o spun fără nicio intenţie defăimătoare. Chiar după o şedere de multe săptămâni, unii oaspeţi ai mei se mai miră, când şi când, de vreo încăpere pe care-o descoperă, pe neaşteptate.

Structura încâlcită a casei, rezultând din prezenţa hogeacului, se vădeşte cu osebire în sufragerie, care are nici mai mult nici mai puţin decât nouă uşi, ce se deschid în toate direcţiile şi duc în tot felul de locuri. Un străin care intră pentru prima oară în această sufragerie, fără să acorde, fireşte, vreo atenţie specială uşii prin care-a intrat, va comite negreşit cele mai bizare gafe, când se va ridica să plece. Bunăoară, va deschide prima uşă ce-i vine la îndemână şi se va pomeni furişându-se pe scări, în coridorul din fund. Închizând uşa aceea, se va îndrepta spre o alta, pentru a se opri îngrozit lângă pivniţa ce se cască la picioarele sale. Încercând o a treia uşă, o va surprinde pe slujnică în toiul muncilor ei. În cele din urmă, renunţând să se

[82] *Giovanni Battista Belzoni* (1778–1823), arheolog şi explorator italian, care a deschis numeroase morminte din Egipt, inclusiv cel al lui Seti I, din Teba, ce-i poartă numele.

mai bizuie pe propriile-i eforturi, va apela la serviciile vreunui locatar în trecere pe-acolo, care-l va călăuzi şi-l va ajuta să iasă, la timp, afară. O gafă poate şi mai ciudată a comis un june spilcuit şi foarte pedant, care-i făcea ochi dulci fiicei mele, Ana. Într-o seară, junele acesta a venit s-o viziteze şi a găsit-o singură în sufragerie, la ghergheful ei. A rămas până la o oră destul de târzie, când, după un potop de vorbe frumoase, rostite cu pălăria şi cu bastonul în mână, a dat să plece şi, tot înclinându-se cu graţie, în stilul curtenilor din slujba unei regine, a deschis la întâmplare o uşă, cu mâna pe care şi-o ţinea la spate, dar s-a pomenit într-o cămară întunecoasă, unde s-a închis cu grijă, mirat că nu vede nicio lumină. După nu ştiu câte zgomote stranii, ca acelea făcute de o pisică rătăcită printre oalele din cămară, a reapărut prin aceeaşi uşă, cu o mutră foarte plouată şi a rugat-o, cu un aer încurcat, pe fiică-mea să-i arate pe care anume din cele nouă uşi ar putea ieşi. Când răutăcioasa Ana mi-a povestit întâmplarea, mi-a spus cât de mult s-a mirat de atitudinea impasibilă a tânărului în clipa când şi-a făcut din nou apariţia. Era, fireşte, foarte fâstâcit, mai ales că-şi aruncase, din greşeală, mănuşile albe într-un sertar deschis, unde ne ţineam noi zahărul de Havana, convins pesemne că, fiind ceea ce se cheamă „un băiat de zahăr”, ar fi putut să iasă pe acolo.

Un alt neajuns pricinuit de hogeac, este acela că musafirii noştri nimeresc cu mare greutate în camerele lor, de care-i despart numeroase uşi stranii. A-i ajuta să se orienteze cu ajutorul unor stâlpi indicatori, ar fi cam ciudat; după cum la fel de ciudat ar fi dacă ei înşişi ar bate la fiecare uşă întâlnită în cale, aşa cum a procedat, zice-se, un rege al Angliei la Temple Bar, când a fost invitat de primarul Londrei.

De toate aceste neajunsuri, şi de multe, multe altele, familia mea nu contenea să se plângă. În cele din urmă, nevastă-mea veni cu o propunere drastică – pe scurt, desfiinţarea hogeacului!

— Cum aşa?! exclamai eu. Să desfiinţăm hogeacul? Păi, nevastă, a scoate şira spinării unui om e un lucru primejdios! Şira spinării unui om şi hogeacul unei case nu pot fi scoase cum ai scoate din pământ o conductă de plumb, îngheţată. Şi apoi, adăugai eu, hogeacul e unicul element permanent al acestei case. Dacă inovatorii îl vor lăsa în pace, hogeacul acesta va dăinui în vremile ce vin, când casa însăşi se va fi năruit, da, va dăinui ca un monument asemănător celui de la Bunker Hill![83] Nu, nevastă, nu-mi pot desfiinţa şira spinării!

---

[83] Un deal din apropiere de Boston, unde a fost ridicat un monument în amintirea bătăliei purtate în 1775 de patrioţii americani împotriva armatei coloniale britanice.

Acestea sunt cuvintele pe care i le-am spus atunci. Dar care om e sigur de el, mai cu seamă un om bătrân, care nu poate face un pas fără să se lovească de nevastă şi de fiicele sale, sau fără să le-audă glasurile? Cu timpul, m-am lăsat convins că ideea nu era chiar aşa rea şi am făgăduit să o iau în consideraţie. La un moment dat a fost chemat pentru a-şi spune părerea un anume Scribe, un meşter-zidar, un fel de arhitect fără diplomă. L-am prezentat hogeacului meu, după ce nevastă-mea mi-l recomandase mie însumi pe meşter. Dumneaei îl consultase, nu de puţine ori, în legătură cu lucrările de canalizare, la care meşterul contribuise prin proiectele şi devizurile sale. După ce i-am smuls, cu chiu cu vai, neveste-mii promisiunea că ne va lăsa să procedăm, nestingheriţi, la un examen temeinic, l-am condus pe domnul Scribe la rădăcina răului, adică în pivniţă. Am coborât cu felinarul în mână, căci deşi sus era amiază, jos era noapte.

Parcă am fi pătruns într-o piramidă, iar eu, ţinând într-o mână felinarul, deasupra capului şi arătând cu cealaltă spre venerabilul horn învăluit în întuneric, parc-aş fi fost o călăuză arabă, pe cale de a-i dezvălui unui vizitator mausoleul acoperit cu pânze de păianjen, al marelui zeu Apis.

— E o construcţie cu totul remarcabilă, domnule, îmi zise meşterul-zidar după ce-o contemplă îndelung, în tăcere. Cu totul şi cu totul remarcabilă, domnule dragă!

— Aşa e, răspunsei eu, cu satisfacţie în glas. Toţi spun aşa.

— Dar, judecând după cât e de larg sus, pe acoperiş, n-aş fi crezut că-i atât de masiv la temelie, adăugă meşterul, aruncând o privire critică acestei părţi a hogeacului.

Şi, scoţându-şi rigla, o măsură.

— Douăsprezece picioare, asta face o sută şi patruzeci şi patru de picioare pătrate! Păi, domnule dragă, s-ar zice că toată casa asta a fost clădită anume pentru hogeacul dumneavoastră!

— Da, pentru mine şi hogeacul meu. Dar ia spune-mi, sincer, dumneata crezi că un asemenea hogeac glorios trebuie desfiinţat?

— Eu, unul, nu l-aş ţine în casa mea, nici dacă mi-ar fi dăruit pe gratis, domnule dragă, îmi răspunse meşterul. E pagubă curată, zău! Ştiţi dumneavoastră, domnule dragă, că, păstrând acest horn, pierdeţi nu numai un spaţiu în suprafaţă de o sută şi patruzeci şi patru de picioare pătrate, ci şi o dobândă considerabilă asupra unui capital uriaş?

— Cum aşa?

— Păi, uite, domnule dragă, îmi răspunse el scoţându-şi din buzunar o bucăţică de cretă roşie şi scriind cu ea pe un perete văruit, de douăzeci de ori înmulţit cu opt fac atâta şi-atâta; pe urmă, de patruzeci şi două de ori înmulţit cu treizeci şi nouă fac atâta şi-atâta, nu-i aşa? Ei bine, domnule

dragă, adunaţi aceste două cifre, scădeţi apoi din total cifra asta, şi vă dă atâta şi-atâta...

Ca să n-o mai lungesc, domnul Scribe îmi comunică, după multe alte calcule, că hogeacul meu conţinea mii şi mii de cărămizi preţioase – mi-e ruşine să spun câte anume.

— Destul! exclamai eu, enervat. Acum, hai, să aruncăm o privire la etaj!

Ajunşi în acea zonă superioară, am mai navigat de două ori în jurul hogeacului, la nivelele primului şi celui de-al doilea etaj. După care, ne-am oprit amândoi la piciorul scării, lângă uşa principală – eu cu mâna pe clanţa, iar domnul Scribe cu pălăria în mână.

— Ei bine, domnule dragă, îmi spuse el, cam stânjenit, frământându-şi pălăria, ca pentru a-şi face curaj, ei bine, cred că se poate.

— Ce anume se poate, domnule Scribe?

— Păi, hogeacul dumneavoastră, domnule: cred că poate fi scos, fără nicio grabă. Aşa mă gândesc.

— O să mă gândesc şi eu, domnule Scribe, făcui eu, apăsând pe clanţă şi împingându-l, cu o plecăciune, pe uşă afară. Da, domnule, o să mă *gândesc* la asta, căci e o treabă ce se cuvine să fie bine chibzuită. Îţi mulţumesc, domnule, bună dimineaţa, domnule Scribe!

— Aşadar, s-a aranjat! îmi strigă nevastă-mea, cu mare veselie, ţâşnind dintr-o odaie foarte apropiată.

— Când au să-nceapă? se interesă fiică-mea, Iulia.

— Chiar mâine? întrebă Ana.

— Răbdare, răbdare, dragele mele, le răspunsei eu, un hogeac atât de mare nu poate fi dărâmat într-o clipă!

A doua zi dimineaţă începură din nou.

— N-ai uitat de hogeac? mă întâmpină nevastă-mea.

— Nevastă, îi răspunsei eu, cum o să uit, când nu-mi iese niciodată din cap, aşa cum nu iese nici din casă?

— Dar când o să-nceapă domnul Scribe să-l dărâme? întrebă Ana.

— În niciun caz astăzi, o asigurai eu.

— Atunci, *când?* întrebă Iulia, alarmată.

Dacă hogeacul ăsta al meu era, prin dimensiunile lui, un soi de clopotniţă, nevastă-mea şi fiicele mele, prin dondăneala lor, erau un fel de clopote, care băteau toate deodată sau îşi preluau una de la alta melodiile, nevastă-mea fiind clopotul cu limba cea mai mare. Era, recunosc, un dangăt dulce, fermecător, dar chiar şi cel mai argintiu dintre clopote poate să sune uneori a jale, după cum poate să sune şi vesel. În cazul de faţă, suna a jale. Observând la mine o ciudată recrudescenţă a spiritului de împotrivire, nevastă şi fiice începură a o deplânge, într-un fel de bocet trist, melancolic.

Într-un târziu, nevastă-mea, ațâțată la culme, mi-a spus – arătând cu degetul spre hogeac – că, atâta timp cât acesta va mai rămâne-n picioare, ea îl va considera drept un monument al „făgăduielii călcate" de mine. Văzând însă că treaba asta nu m-a impresionat, a doua zi mi-a dat a înțelege că ori ea ori hogeacul trebuie să plece din casă.

Cum lucrurile ajunseseră atât de departe, eu și pipa mea am stat să reflectăm puțin asupra lor și, în cele din urmă, am hotărât, laolaltă, că, oricât ne-ar durea inima, totuși, ca să fie pace în casă, va trebui să iscălesc sentința de condamnare la moarte a hogeacului, trimițându-i, până nu mă răzgândesc, un bilețel domnului Scribe.

Având în vedere că eu, și hogeacul, și pipa mea, devenisem prieteni la toartă, după o conviețuire atât de îndelungată, ușurința cu care pipa a consimțit la un proiect atât de fatal pentru cel mai fălos membru al treimii noastre – având în vedere, mai bine zis, că eu și pipa mea urzisem o conspirație secretă împotriva nebănuitorului și venerabilului nostru camarad – o asemenea ușurință ar putea să pară cam stranie, ba chiar să inspire unele reflecții amare în legătură cu noi amândoi. Dar zău că eu și pipa mea, făpturi de lut amândoi, nu suntem defel mai buni decât semenii noștri. Departe de noi, gândul de a-l fi trădat de bună voie pe prietenul nostru. Fiind pașnici din fire, tocmai dragostea de pace ne-a făcut să ne trădăm prietenul, în clipa când cauza lui ar fi avut nevoie de o apărare viguroasă. Mă bucur să adaug, însă, că gândurile mai bune și mai curajoase aveau să se întoarcă în curând, precum voi arăta mai la vale.

La bilețelul meu, domnul Scribe îmi răspunse printr-o nouă vizită.

Încă o dată am procedat la un examen, de data asta în scopul întocmirii unui deviz.

— Aș face treaba, pentru cinci sute de dolari, îmi spuse domnul Scribe la sfârșit, tot cu pălăria în mână, ca și data trecută.

— Prea bine, domnule Scribe, o să mă gândesc, i-am răspuns eu, împingându-l spre ușă, ca și atunci.

Părând jignit de acest răspuns, la care nu s-ar fi așteptat și a doua oară, meșterul se retrase pentru a doua oară, iar nevasta și fetele mele mă asaltară din nou cu vechile lor exclamații.

Adevărul este că, oricât de hotărât aș fi fost, în ultima clipă eu și hogeacul meu nu ne puteam despărți.

— Vasăzică, Holofern o ține pe-a lui, fără să-i pese de inimile pe care le sfarmă! îmi spuse a doua zi, la micul dejun, nevastă-mea, în stilul acela al ei, pe jumătate didactic, pe jumătate mustrător, care e mult mai greu de suportat decât atacurile-i cele mai vehemente.

Holofern e numele ei favorit pentru orice tiran domestic, lipsit de milă.[84] De aceea, ori de câte ori mă opun, ca în cazul de faţă, inovaţiilor ei celor mai ambiţioase – pe care nu le pot înţelege, dar cărora mă împotrivesc mai mult ca să mă apăr – dumneaei îmi aruncă în obraz numele lui Holofern şi, la prima ocazie, într-o seară, se apucă să citească cu glas tare, şi cu o emoţie abia stăpânită, vreun paragraf dibuit într-o gazetă, despre nu ştiu care muncitor ziler tiranic, care, după ce a fost ani de zile un fel de Caligula al familiei sale, a ajuns să-şi omoare nevasta bolnavă, lovind-o cu o uşă din pod smulsă din ţâţâni, pentru ca apoi, aruncându-şi pe fereastră copilaşii nevinovaţi, să sfârşească prin a da socoteală pentru fărădelegile sale, azvârlindu-se el însuşi prin spărtura din peretele împodobit cu notele de plată ale măcelarului şi brutarului!

Totuşi, spre uimirea mea, n-am mai auzit niciun reproş vreme de câteva zile. Nevastă-mea părea de un calm desăvârşit, care ascundea însă, întocmai ca marea, cine ştie ce mişcări rău-prevestitoare. Pleca deseori de-acasă, într-o direcţie destul de suspectă, şi anume în direcţia casei poreclite „Noua Petra” [85] – o casă de lemn şi de stuc, cu aspect de cerber, împodobită cu patru hornuri în formă de balauri care scuipau foc pe nări; această capodoperă a artei decorative era reşedinţa modernă şi elegantă a domnului Scribe, care şi-o clădise ca pe-un soi de reclamă, nu atât a gustului său în materie de arhitectură, cât a trăiniciei construcţiilor sale.

Într-o dimineaţă, pe când îmi fumam pipa, am auzit o bătaie în uşă, iar peste câteva clipe nevastă-mea mi-a adus, cu un aer neobişnuit de calm, o scrisoare. Întrucât nu întreţin niciun fel de corespondenţă, decât cel mult cu înţeleptul Solomon, ale cărui simţăminte îmi corespund în întregime, scrisoarea aceea mi-a stârnit oarecare uimire, o uimire ce nu s-a spulberat prin lectura ei:

„Noua Petra, aprilie 1

Stimate domn, aţi observat poate, în cursul ultimei mele vizite, cât de des măsuram cu rigla hogeacul dvs., aparent fără niciun rost. Aţi mai observat, poate, pe chipul meu o anume perplexitate, deşi m-am abţinut s-o exprim prin viu grai.

Mă simt dator acum să vă comunic ceea ce fusese atunci doar o vagă bănuială şi, ca atare, n-ar fi fost înţelept din parte-mi să vi-o împărtăşesc, dar în urma calculelor făcute de mine ulterior această bănuială adeverindu-se, s-ar putea să fie foarte important pentru dvs. să luaţi cunoştinţă de ea.

---

[84] Potrivit legendei biblice, acest general al împăratului asirian Nabucodonosor, a fost omorât de Iudita, din cetatea Betulia, atacată de armatele lui.

[85] Petra, capitala regatului străvechi al Idumeei (numită şi Arabia Petreea).

Este de datoria mea, domnule, să vă previn solemn că există temeiuri de ordin arhitectural să se creadă că în hogeacul dvs. se ascunde pe undeva un spaţiu ermetic închis, o cameră secretă sau mai bine zis o firidă. De când anume se află acolo, mi-ar fi cu neputinţă să spun. Conţinutul ei e ascuns, ca şi ea, în beznă. Probabil însă că o asemenea firidă secretă n-ar fi putut să fie concepută decât cu un scop ieşit din comun, ca de pildă ascunderea unei comori, sau vreun alt scop asemănător, pe care cei mai în măsură să-l ghicească ar fi unii oameni mai familiarizaţi cu istoria acestei case.

Mă opresc aici: dezvăluindu-vă aceste lucruri, domnule, conştiinţa mea e împăcată. Orice măsură veţi hotărî să luaţi îmi este, fireşte, indiferentă, deşi mărturisesc că, în ce priveşte natura firidei aceleia, nutresc o curiozitate firească.

Încredinţat că raţiunea vă va călăuzi, ajutându-vă să hotărâţi dacă este sau nu demn de un creştin să locuiască într-o casă în care ştie că se ascunde o firidă secretă,

rămân al dvs.
respectuos şi foarte smerit
Hiram Scribe."

Primul lucru la care m-am gândit după lectura acestei misive a fost nu atât strania perplexitate pomenită la începutul ei (căci nu observasem niciun fel de perplexitate la meşterul-zidar în cursul vizitelor sale), cât destinul răposatului meu unchi, căpitanul Julian Dacres, mort chiar în această casă – pe care-o şi construise – la venerabila vârstă de nouăzeci de ani. Murise burlac în urmă cu vreo treizeci de ani, după ce pe vremuri fusese căpitan de vas şi negustor de mărfuri din India, ceea ce-i îngăduise, pe cât se pare, să agonisească o avere mare şi să se retragă în acest colţ de ţară. Spre uimirea tuturor, după ce-şi construise, cu multă cheltuială, casa, începuse să ducă o viaţă liniştită, retrasă şi cumpătată, spre binele moştenitorilor săi, după cum credeau vecinii. Iată însă că, la deschiderea testamentului, s-a constatat că averea bătrânului se reducea la casă şi la terenul din jur, başca vreo zece mii de dolari sub formă de acţiuni; dar, fiind grevată de ipoteci, proprietatea a fost scoasă în vânzare. Bârfelile nu l-au cruţat pe fostul căpitan de vas, aşa încât iarba a fost lăsată să-i năpădească mormântul, unde el continua să-şi doarmă somnul de veci, într-o izolare deplină, ca şi cum nu valurile ierbii, ci talazurile Oceanului Indian s-ar fi rostogolit deasupră-i. Îmi amintesc, totuşi, că auzisem cu mulţi ani în urmă, nişte explicaţii stranii date, în şoaptă, de oamenii din partea locului, în legătură cu taina testamentului şi, implicit cu persoana lui, privind atât conştiinţa, cât şi averea lui. Dar oamenii aceia, care erau în stare să pună în circulaţie (şi toţi o făceau!)

zvonul că fostul căpitan Julian Dacres fusese, pe vremuri, pirat în Borneo, nu erau vrednici de crezare. E ciudat câte zvonuri fanteziste pot creşte, ca ciupercile, în jurul oricărui străin excentric din fire, care, stabilindu-se în mijlocul unei populaţii rustice, se ţine deoparte. Pentru unii, însuşi faptul că omul duce o viaţă retrasă şi inofensivă, pare să fie o ofensă la adresa lor. Dar ceea ce mă făcuse să resping acele zvonuri, îndeosebi cele privitoare la o comoară ascunsă, era împrejurarea că noul proprietar (acelaşi care scurtase acoperişul şi hogeacul) era genul de om care, dacă ar fi existat un cât de mic temei pentru zvonurile cu pricina, s-ar fi grăbit să le verifice, dărâmând şi scormonind zidurile casei în stăpânirea căreia intrase la moartea unchiului meu.

Totuşi, scrisoarea domnului Scribe, amintindu-mi într-un chip atât de ciudat de persoana unchiului meu, era încărcată, în modul cel mai firesc, cu rezonanţele a tot ceea ce fusese misterios, sau neexplicat, în legătură cu el; în mintea mea, scăpărau lingouri de aur şi mijeau hârci, deşi aceste năluciri aveau să se risipească grabnic, la primul contact cu o judecată mai rece. Cu un zâmbet calm, m-am întors spre nevastă-mea, care, între timp, se ţinuse pe aproape, chipurile foarte nerăbdătoare să afle cine avusese ideea de a-mi trimite o scrisoare.

— Ei, bătrâne, de la cine-i scrisoarea, şi despre ce-i vorba în ea?

— Citeşte-o, nevastă, i-am zis, întinzându-i-o.

Ce explozie a urmat după ce-a citit-o! Nu mă voi încumeta să-i descriu emoţiile, sau să-i reproduc expresiile. E de-ajuns să spun că le-a chemat grabnic pe fiicele mele, ca să-i împărtăşească emoţiile. Cu toate că nu visaseră nicicând o fericire ca aceea dată-n vileag de domnul Scribe, încă de la prima aluzie i-au simţit, instinctiv, marea probabilitate de a se adeveri. Ca dovadă, mi-au pomenit mai întâi de unchiu-meu, iar mai apoi de hogeac, afirmând că taina adâncă a celui dintâi, ca şi zidăria la fel de adâncă a celui de-al doilea, nu s-ar putea explica decât prin existenţa unei firide secrete, orice altă ipoteză ar fi de-a dreptul absurdă.

În tot acest timp, eu mă întrebam, cât se poate de calm: Nu e oare limpede că dacă aş da crezare acestei ipoteze, credulitatea mea ar acţiona în favoarea unui anumit plan al lor? Cum s-ar putea ajunge la firida aceea secretă, sau cum s-ar putea constata cu certitudine dacă există sau nu, fără a întreprinde nişte lucrări care ar face de prisos dărâmarea hogeacului, deoarece l-ar distruge şi aşa? Că nevastă-mea dorea să se descotorosească de hogeac, nu mai e nevoie să spun; la fel de evident era faptul că domnul Scribe, în ciuda pretinsei sale „dezinteresări”, n-avea nimic împotrivă să încaseze cinci sute de dolari pentru treaba asta. Mă abţin să afirm, deocamdată, că nevastă-mea complotase, într-ascuns, cu domnul Scribe. Dar când mă gândesc la

atitudinea ei duşmănoasă faţă de hogeac, şi la tenacitatea cu care îşi pune în aplicare planurile, prin orice mijloace, ori de câte ori poate – mai cu seamă după ce i-au fost dejucate – zău dacă mă mai miră ceva din partea ei.

În privinţa unui singur lucru eram, totuşi, hotărât, şi anume, că nici eu nici hogeacul meu nu ne vom clinti!

Toate protestele au fost în zadar. A doua zi dimineaţă am ieşit în drum, unde zărisem un gâscan cu înfăţişare de diavol, care, pentru îndrăzneţele-i incursiuni în ogrăzile altora, fusese răsplătit de stăpânu-său cu un soi de medalie de lemn, în patru colţuri, având forma unui colan al vestitului Ordin al Garotei[86]. Încolţindu-l pe acest gâscan, i-am smuls cea mai tare pană, am dus-o în casă şi mi-am meşterit din ea un condei, cu care-am scris aceste cuvinte tari:

„2 aprilie, la umbra hogeacului

Domnule Scribe,

Pentru ipoteza dumneavoastră, vă trimitem mulţumirile şi felicitările noastre, şi vă asigurăm de neclintitul nostru respect,

cu toată sinceritatea,

Eu şi hogeacul meu”.

Fireşte că, pentru această epistolă, a trebuit să suportăm unele reproşuri destul de şfichiuitoare. Dar, înţelegând în sfârşit că scrisoarea domnului Scribe nu-mi schimbase nici cu o iotă hotărârea, nevastă-mea mi-a spus, ca să mă impresioneze, că, pe cât îşi amintea, ar exista o lege, potrivit căreia păstrarea într-o casă particulară a unor firide secrete ar constitui un delict la fel de grav ca tăinuirea prafului de puşcă. Dar nici asta n-a avut vreun efect.

Câteva zile mai târziu, nevastă-mea a schimbat macazul.

Era aproape de miezul nopţii şi toată lumea se dusese la culcare, afară de noi doi, care şedeam, fiecare într-un alt colţ al hogeacului: nevastă-mea cu igliţele în mână, împletind neobosită un ciorap, iar eu cu pipa în gură, împletindu-mi, leneş, fumurile.

Era una din primele nopţi reci ale toamnei. În vatră ardea, mocnit, un foc. În încăpere domnea o dădură apăsătoare şi umedă, din pricina lemnelor de calitate proastă, aduse prin neglijenţa nu ştiu cui.

— Uită-te la hogeac, începu nevastă-mea. Nu-ţi dai seama că se-ascunde ceva în el?

---

[86] Garota era un aparat folosit în Spania pentru strangularea condamnaţilor la moarte.

— Da, nevastă! E fum în hogeac, aşa cum e şi-n scrisoarea domnului Scribe.

— Fum? Da, îl simt şi-n ochi! Ce mai fumaţi voi doi, păcătoşilor, tu şi hogeacul ăsta afurisit!

— E adevărat că mie şi hogeacului meu ne place să tragem, liniştiţi, câte o pipă, dar nu ne place să ni se vorbească urât!

— Bătrâne dragă, îmi răspunse ea, pe un ton mai moale şi schimbând oarecum vorba, dacă te gândeşti la unchiul acela al tău, nu se poate *să nu ştii* că în hogeac se ascunde o firidă secretă!

— Cel mult, un cenuşar secret, nevastă! Da, înclin să cred că în hogeac se află un cenuşar ascuns, căci altminteri unde se duce toată cenuşa pe care-o aruncăm în gaura de-acolo?

— Ştiu bine unde se duce, fiindcă-am intrat acolo aproape la fel de des ca pisica.

— Ce diavol te-a-mpins să te vâri în cenuşar? Ai uitat că diavolul sfântului Dunstan a ieşit printr-un cenuşar? Tot vârându-ţi peste tot nasul o s-o păţeşti rău într-o bună zi! Dar să presupunem c-ar exista o firidă secretă, ce-ar însemna asta?

— Ce-ar însemna?? Păi, ce altceva s-ar putea ascunde într-o firidă secretă, decât o...

— Nişte ciolane vechi, nevastă, îi tăiai eu vorba, pufăind din pipă în timp ce hogeacul pufăia dintr-a lui, ca să-mi ţină companie.

— Iar a-nceput! exclamă nevastă-mea, ştergându-şi ochii cu batista. Uf, cum mai fumegă hornul ăsta nenorocit! Sunt sigură că fumegă aşa, din cauză că firida aia secretă împiedică tirajul. Uite cum s-au lăsat stâlpii de sub vatră! S-a lăsat şi duşumeaua: de la uşă până la vatră, parc-ai merge la vale! Hogeacul ăsta afurisit o să sfârşească prin a ne cădea pe cap, poţi fi sigur, bătrâne!

— Da, nevastă, sunt sigur. De fapt, nu sunt sigur decât de hogeacul ăsta. Cât despre lăsarea lui într-o rână, îmi place. Şi eu mă las într-o rână, când umblu. Eu şi hogeacul meu ne lăsăm laolaltă în jos, şi o să ne tot lăsăm aşa, până când o să dispărem, ca-ntr-un uriaş pat cu saltele de puf. Dar ia spune-mi, nevastă, unde anume crezi că se află vatra aia, vreau să zic firida aia secretă?

— Numai domnul Scribe ne va putea spune.

— Să presupunem, însă, că nu ne va putea spune precis, ce ne facem atunci?

— În orice caz ne va putea dovedi că se ascunde undeva în hogeacul ăsta oribil!

— Dar dacă nu va putea dovedi nici asta?

— Atunci, bătrâne, n-o să mai pomenesc de hogeac, îmi răspunse ea cu un aer măreţ.

— De acord, nevastă, i-am zis scuturându-mi pipa peste grătar. Mâine voi trimite pentru a treia oară după domnul Scribe. Şi acum, fii bună şi pune-mi pipa pe consola căminului, m-a apucat o criză de sciatică!

— Dacă-mi aduci scara, o să ţi-o pun! Consolele astea afurisite sunt aşa de înalte, că nu pot ajunge la ele, fir-ar al naibii de hogeac!

Nu scăpa niciun prilej, fie el cât de mărunt, pentru a-şi vărsa năduful pe hogeacul meu.

Se cuvine să menţionez, în chip de explicaţie, că în afară de vetrele din jurul lui, hogeacul avea la fiecare etaj nişte scobituri făcute foarte la întâmplare, pentru tot felul de dulapuri şi nişe ciudate, de mărimi diferite, care atârnau ici şi colo de el, aidoma cuiburilor în furcile vreunui stejar bătrân. La etajul al doilea, aceste nişe erau mai numeroase şi mai bizare ca formă, decât oriunde, deşi în teorie hogeacul descreştea ca o piramidă, pe măsură ce se înălţa. Scurtarea lui deasupra acoperişului era destul de vizibilă, îndreptăţind convingerea că hogeacul trebuia să se micşoreze treptat şi metodic, de la bază spre vârf.

— Domnule Scribe, îl întâmpinai eu a doua zi pe acel individ (care avea acum o expresie nerăbdătoare), n-am trimis după dumneata în această dimineaţă pentru a discuta despre dărâmarea hogeacului meu, sau pentru a-ţi cere s-o întreprinzi, ci pur şi simplu pentru a-ţi oferi prilejul de a verifica, dacă poţi, ipoteza de care pomeneai în scrisoarea dumitale.

Deşi s-ar putea ca această primire flegmatică, la care nu se prea aşteptase, să-l fi usturat în adâncul sufletului său, individul îşi începu de îndată examenul, cu multă sprinteneală: deschizând dulapurile de la primul etaj, vârându-şi nasul în nişele de la etajul al doilea, măsurând câte un dulap pe dinăuntru şi comparând apoi dimensiunile astea cu cele din exterior. Ba, scoţând grătarele de pe vetre, arunca şi câte o privire în sus, spre coşurile de tiraj. Deocamdată, însă, nu se vedea nicio urmă a firidei secrete.

Încăperile de la etajul al doilea erau de o neregularitate greu de descris. Parcă s-ar fi îmbucat una într-alta. Aveau cele mai diferite forme posibile – niciuna nu era pătrată în sens matematic, iar această particularitate nu-i scăpase meşterului-zidar. Cu o expresie semnificativă, ca să nu spun rău-prevestitoare, el dădu ocol hogeacului, măsurând suprafaţa fiecărei încăperi din jurul lui; apoi, coborând pe scări şi ieşind afară, măsură tot terenul adiacent şi compară suprafaţa acestuia cu totalul suprafeţelor tuturor încăperilor de la etajul al doilea. După aceea, întorcându-se, aţâţat, la mine, mă informă că exista o diferenţă de circa două sute de picioare pătrate – un spaţiu suficient de încăpător pentru o firidă secretă.

— Bine, domnule Scribe, dar ai ţinut socoteală de pereţi, atât de cei principali cât şi de cei transversali? îl întrebai eu, frecându-mi bărbia. După cum ştii, ocupă şi ei destul spaţiu.

— Aşa e, uitasem de ei! exclamă meşterul, lovindu-se peste frunte. Dar suprafaţa lor nu acoperă total diferenţa, adăugă el, continuându-şi calculele pe hârtie.

— Domnule Scribe, ai ţinut socoteală de nişele tuturor vetrelor, de coşurile de tiraj, de zidul din spatele lor, pe scurt, domnule Scribe, ai ţinut cuvenita socoteală de hogeacul însuşi, adică de o suprafaţă de o sută şi patruzeci de picioare pătrate?

— Nu, mi-a ieşit cu totul din minte, în chip inexplicabil!

— Chiar aşa, domnule Scribe?

Individul şovăi o clipă, apoi exclamă:

— Dar nu trebuie să socotim o sută şi patruzeci şi patru de picioare pătrate pentru hogeacul propriu-zis. Părerea mea este că în limitele acestei suprafeţe se ascunde firida secretă.

L-am privit în tăcere o clipă, apoi i-am spus:

— Examenul dumitale s-a încheiat domnule Scribe. Fii bun acum şi pune-ţi degetul pe locul din zidul hogeacului, unde crezi că se află firida aceea. Sau doreşti cumva să te ajuţi cu-o nuia vrăjitorească de alun?

— Nu, domnule, dar o rangă n-ar strica, îmi răspunse el, furios.

L-a luat gura pe dinainte, mi-am zis eu în gând, în timp ce-l priveam cu un calm, care părea să-l descumpănească. Mai mult decât oricând, bănuiam un complot. Îmi aminteam că nevastă-mea îmi spusese că va respecta hotărârea luată de domnul Scribe. Ei bine, m-am decis să cumpăr hotărârea acestuia!

— Domnule, i-am spus, îţi sunt realmente foarte îndatorat pentru acest examen. A avut darul de a mă linişti. Şi sunt sigur că şi dumneata respiri mai uşurat... Domnule, mi-ai vizitat de trei ori hogeacul. Pentru un om de afaceri, timpul înseamnă bani. Poftim cincizeci de dolari, domnule Scribe. Ia-i, te rog. I-ai câştigat pe merit. Avizul dumitale merită atâţia bani. Încă ceva, adăugai eu, în timp ce meşterul primea, cu un aer jenat, banii, ai avea ceva împotrivă să-mi dai... hm... o mică adeverinţă, o hârtie în genul acelora care se eliberează pe un vapor, şi în care să specifici că dumneata, un expert în materie, mi-ai examinat hogeacul şi n-ai niciun temei să crezi c-ar avea vreun beteşug – pe scurt, c-ar ascunde vreo firidă secretă. Vrei să fii aşa de bun, domnule Scribe?

— Păi, domnule, bâigui meşterul, cu o şovăială sinceră.

— Poftim un condei şi-o hârtie, i-am zis, pe un ton ferm.

Destul.

În seara aceea adeverinţa, înrămată, era atârnată deasupra căminului din sufragerie, căci eram convins că, văzând-o necontenit, membrii familiei mele vor înceta să-şi mai făurească vise şi planuri în legătură cu hogeacul meu.

Dar nici gând! Pusă pe desfiinţarea acelui nobil şi venerabil hogeac, nevastă-mea continuă şi acum să-i dea târcoale, împreună cu fiica noastră Ana, înarmată cu un ciocan geologic, cu care ciocăne mereu în perete, lipindu-şi apoi urechea de el, cum am văzut că fac doctorii companiilor de asigurare pe viaţă, când îşi lipesc urechea de pieptul vreunui pacient, după ce l-au ciocănit zdravăn. Uneori, noaptea, mă şi sperie, rătăcind ca o fantomă prin casă şi pândind ecoul sepulcral al hogeacului, ca şi cum acest ecou ar putea s-o ducă în pragul firidei secrete.

— Sună a gol! exclamă ea, cu o voce găunoasă, izbind cu putere. Da, aici se ascunde o firidă, chiar în locul acesta! Auzi ce gol sună!

— Fii serioasă, nevastă i Păi sigur că sună a gol Cine a mai auzit de vreun horn care să nu fie gol pe dinăuntru?

Dar îmi răcesc gura de pomană cu nevastă-mea. Cât despre fiicele mele, seamănă cu ea, nu cu mine.

Uneori, toate trei renunţă la ideea firidei secrete, pentru a reveni la atac pe terenul cel mai prielnic: aspectul neplăcut al unei asemenea construcţii masive; ele scot în relief spaţiul suplimentar pe care l-am putea dobândi prin dărâmarea hogeacului, precum şi frumuseţea vestibulului proiectat şi avantajele practice care-ar rezulta din noua împărţire a spaţiului astfel eliberat. Nici măcar cele trei mari puteri n-au împărţit mai fără milă biata Polonie, cum ar fi vrut să-mi împartă şi să-mi dărâme fiicele şi nevastă-mea hogeacul.

Văzând însă că eu şi hogeacul meu continuăm să fumăm din pipele noastre, nevastă-mea revine la tema firidei secrete, pentru a-mi vorbi despre minunile ce s-ar ascunde acolo. E o ruşine, cică, să nu le cauţi!

— Ascultă, nevastă, i-am răspuns eu într-o zi, – ce rost are să-mi tot vorbeşti de firida aceea, când ai în faţa ta mărturia contrară a meşterului-zidar, pe care l-ai ales tu însăţi ca arbitru suprem? Şi apoi, chiar dac-ar exista o firidă secretă, să rămână secretă! Da, nevastă, trebuie să-ţi spun ce-am pe suflet: nenumărate necazuri s-au tras din profanarea unor tainiţe secrete. Cu toate că se află în mijlocul acestei case, şi cu toate că până-acum ne-am cuibărit cu toţii la sânul lui, nebănuind că ar ascunde ceva, hogeacul acesta are sau poate n-are o tainiţă. Dar chiar dac-ar ascunde o tainiţă, ea îi aparţine unchiului meu. A sparge peretele ar însemna să-i spargem *lui* pieptul. Iar o asemenea dorinţă de a sparge peretele, eu o socotesc demnă de

un Momus[87] – adică de un ticălos spărgător de biserici. Da, nevastă, Momus acela era o canalie care asculta pe la uşi!

— Lasă-mă cu valeţii ăştia cu mănuşi!

Adevărul este că nevastă-mea, ca mai toţi muritorii, nu dă doi bani pe trăncăneala mea filosofică. În lipsa altor parteneri de discuţie filosofică, eu şi hogeacul trebuie să ne mulţumim a fuma şi a filosofa împreună. Şi întrucât zăbovim până noaptea târziu, ceea ce rămâne de pe urma noastră – a doi filosofi bătrâni şi fumegoşi – este un fum straşnic.

Nevastă-mea, căreia fumul de tutun îi place la fel de puţin ca funinginea, se războieşte mereu cu noi. Trăiesc cu spaima-n suflet ca nu cumva să-mi văd pipele – a mea şi a hogeacului – sfărâmate întocmai ca potirul de aur din poveste. Nimic n-o poate convinge pe nevastă-mea să renunţe la proiectul ei nebunesc. Dimpotrivă, mă tot asaltează cu teribilu-i zel de a face nişte „îmbunătăţiri" care ar însemna, de fapt, o distrugere. Nu trece zi fără s-o surprind măsurând, cu o panglică, dimensiunile viitorului antreu, în timp ce Ana o urmează cu rigla în mână, iar Iulia le însoţeşte cu privirile-i aprobatoare. În gazeta scoasă în cel mai apropiat sat, apar, sub semnătura „Claude", aluzii misterioase la o anumită construcţie de pe un anumit deal, construcţie care-ar constitui o pată ruşinoasă într-un peisaj altminteri fermecător. Am început să primesc şi scrisori anonime care mă ameninţă că, dacă n-o să dărâm hogeacul, o s-o păţesc. Tot nevastă-mea i-o fi punând pe vecinii noştri să mă piseze pe aceeaşi temă şi să-mi dea a înţelege că hogeacul e cel care, aidoma unui ulm uriaş, absoarbe întreaga umezeală din grădina noastră?

În câte o noapte, nevastă-mea se preface că se trezeşte speriată din somn şi-mi spune c-a auzit nişte zgomote stranii – pesemne fantomele din firida secretă. Asaltaţi în fel şi chip, şi din toate părţile, eu şi hogeacul meu n-avem linişte! Dacă n-ar fi problema bagajului, ne-am lua amândoi picioarele la spinare şi am pleca în altă parte.

De câte ori n-am scăpat ca prin urechile acului! Odată, am găsit într-un sertar o mapă întreagă cu planuri şi calcule. Altădată, întorcându-mă după o absenţă de o zi, am surprins-o pe nevastă-mea discutând, în faţa hogeacului, cu un individ în care l-am recunoscut de îndată pe un arhitect băgăreţ, vestit prin aceea că, neavând niciun talent de a construi, era gata oricând să dărâme. El îi convinsese pe mulţi oameni bătrâni şi săraci cu duhul, din diferite părţi ale ţinutului, să-şi dărâme casele vechi, mai cu seamă hogeacurile.

---

[87] În mitologia romană, zeu cusurgiu care critica tot ce făceau zeii.

Dar cel mai îngrozitor lucru mi s-a întâmplat într-o zi când, întorcându-mă pe neaşteptate, dimineaţa devreme, după o vizită la oraş, era cât pe-aci să mă aleg cu capul spart de trei cărămizi azvârlite de sus, de pe acoperişul casei, la picioarele mele. Privind în sus, am văzut, cu groază, siluetele a trei sălbăticiuni îmbrăcate în salopete albastre: îşi începuseră atacul cu care mă ameninţaseră atâta amar de vreme! Da, când mă gândesc la cărămizile acelea, îmi spun că eu şi hogeacul meu am scăpat ca prin urechile acului!

Au trecut vreo şapte ani de când nu m-am mai mişcat de-acasă. Prietenii mei de la oraş se miră că nu mă duc să-i văd, ca pe vremuri. Ei îşi închipuie că m-aş fi acrit şi aş fi devenit nesociabil. Unii afirmă chiar că aş fi ajuns un fel de moşneag mizantrop, când de fapt nu fac altceva decât să stau de veghe lângă bătrânul meu hogeac: căci ne-am hotărât amândoi să nu ne dăm niciodată bătuţi.

MASA DIN LEMN DE MĂR,
sau DESPRE UNELE MANIFESTĂRI ORIGINALE ALE SPIRITELOR

Când am văzut pentru prima oară masa aceea murdară şi plină de praf, în cel mai depărtat ungher al podului în formă de pâlnie, mi-am zis că o asemenea masă vrăjitorească, acoperită cu sticluţe şi clondire purpurii, sparte şi doldora de drojdii, şi cu un tom vechi, ferfeniţit şi lugubru, ar fi putut să-i aparţină Monahului Bacon[88]. Avea, oricum, două din elementele care te duc cu ghidul la vrăji şi descântece; şi anume, cercul şi trepiedul, căci era rotundă şi se sprijinea pe un mic stâlp răsucit, cu trei picioare strâmbe ce se răşchirau la mai puţin de-o jumătate de metru deasupra podelei, terminându-se în trei labe despicate. Da, era o măsuţă cu o înfăţişare foarte satanică!

Pentru a vă face o idee şi mai clară despre ea, nu strică să vă spun de unde venea: un foarte vechi pod al unei foarte vechi case dintr-un cartier vechi al unuia dintre cele mai vechi orăşele din America. Podul acesta rămăsese închis vreme de ani de zile, căci se credea că-i bântuit de stafii, un zvon pe care mărturisesc că, deşi mi se părea absurd, nu l-am prea contrazis în momentul acela, întrucât îmi convenea ca argument pentru a cumpăra casa la un preţ mai accesibil posibilităţilor mele.

Iată de ce nici n-am călcat în pod, în primii cinci ani de după mutarea mea în această casă. Nu de teama duhurilor, ci pur şi simplu din lipsa vreunui motiv special. Acoperişul era bine învelit cu plăci de ardezie şi n-avea nicio spărtură. Dacă societatea de asigurări la care-mi asigurasem casa renunţase să viziteze podul, ce rost avea s-o fac eu însumi, ca proprietar, când podul nu mi-ar fi folosit la nimic, ţinând seama de spaţiul prea îndestulător de sub el? Şi apoi, cheia scării ce duce spre pod se pierduse, iar lacătul era vechi, unul din lacătele acelea enorme, care s-au demodat între timp. Pentru a-l deschide, ar fi fost nevoie de un fierar, şi socoteam că nu merita osteneala. În afară de asta, fiicele mele – deşi avusesem grijă să nu le împărtăşesc zvonul pomenit mai înainte – aflaseră, nu ştiu cum, de el, aşa că erau mulţumite să vadă închisă intrarea acelui pod bântuit de fantome. Şi închisă ar fi rămas, încă şi mai multă vreme, dacă n-aş fi descoperit, din întâmplare, într-un colţ al grădinii noastre care seamănă cu o vale adâncă, în terase, o cheie mare şi ciudată, foarte veche şi ruginită. Mi-am dat seama numaidecât că trebuie să fie cheia de la uşa podului, presupunere ce avea să se adeverească. Faptul de

---

[88] Aluzie la o comedie a dramaturgului elisabetan Robert Greene, jucată la Londra în 1594, sub titlul *The Honorable History of Friar Bacon and Friar Bungay*. Piesa era o satiră maliţioasă la adresa experimentelor făcute de călugării franciscani pomeniţi în titlu, experimente situate la graniţa dintre ştiinţă şi vrăjitorie.

a avea o cheie naște instantaneu dorința de a descuia cu ea și de a explora domeniul respectiv, din pură curiozitate, fără niciun gând de a trage vreun folos anume.

Iată-mă, așadar, răsucind cheia ruginită în broască și intrând, de unul singur, în podul bântuit.

Ajuns înăuntru, am îmbrățișat cu privirea întregul domeniu. Tavanul podului era alcătuit chiar de acoperiș; se vedeau clar grinzile și scândurile în care erau fixate plăcile de ardezie. Un vârf înalt, aflat în centrul acoperișului, avea menirea de a face să se scurgă apa de ploaie în patru direcții, astfel încât spațiul de dedesubt semăna cu cortul unui general, întrerupt la mijloc de un adevărat labirint de scânduri și scoabe, năpădite de nenumărate pânze de paing care, în câte o amiază de vară, străluceau ca niște șaluri și văluri de Bagdad. De-o parte și de alta, zbura, alerga sau se târa câte o insectă stranie – le vedeai atât pe grinzi cât și pe podele.

Sub coama acoperișului se afla o scăriță îngustă și rudimentară, cam ca scărițele amvoanelor din bisericile gotice; scărița asta ducea spre o platformă în formă de amvon, de unde o scăriță și mai îngustă, un fel de „scară a lui Iacob”, urca până la luminatorul înalt. Deschizătura acestuia avea o suprafață de circa două picioare pătrate, oferind un cadru solid geamului subțire vârât acolo în chip de lucarnă. Lumina venea din acest unic izvor, filtrată prin perdeaua deasă a pânzelor de paing. De fapt, și scările, și platforma aceea erau împodobite cu ghirlănzi, covoare și baldachine de pânze de păianjen, care atârnau și din grinzile tavanului întunecos, aidoma unor jerbe de mușchi într-o pădure de chiparoși. În aceste pânze de păianjen se legănau, ca-n niște catacombe aeriene, miriade de insecte mumificate, de toate soiurile.

Ajuns pe platformă și oprindu-mă o clipă acolo, ca să-mi trag sufletul după urcușul atâtor scări, am avut parte de o priveliște stranie. Soarele era cam la jumătatea crugului. Pătrunzând prin mica lucarnă, lumina lui tăiase un fel de tunel de-a curmezișul beznei compacte a podului. În acest curcubeu roiau milioane de crisalide; chiar și pe luminator se lipiseră mii de gângănii, un întreg trib auriu, care scotea un bâzâit asemănător chimvalelor.

Vrând să fac mai multă lumină, am încercat să dau la o parte capacul luminatorului; nu exista însă niciun zăvor, nicio încuietoare. Abia după mult timp am zărit un lăcățel, incrustat ca o stridie în fundul mării, printre pânzele buruienoase, doldora de crisalide și ouă de insecte. Înlăturându-le, am constatat că lacătul era încuiat și am încercat să-l deschid cu ajutorul unui cui îndoit, dar în clipa aceea zeci de furnici și musculițe, pe jumătate amorțite, se târâră afară din gaura cheii; simțind căldura soarelui de pe geam, ele începură să se foiască în jurul meu. Se iviră curând și altele, până

când mă năpădiră de-a binelea. Aţâţate parcă de această invazie în ascunzătoarea lor, nenumărate triburi ţâşniră de dedesubt, roind ca viespile în jurul capului meu. În cele din urmă, opintindu-mă brusc, am izbutit să deschid capacul. Ce schimbare! Scoţându-mi capul dintre pânzele de paing, aşa cum şi-l va scoate până la urmă şi Omul, din bezna mormântului şi din tovărăşia viermilor, pentru a contempla pajiştile veşnic verzi ale slavei nepieritoare, scoţându-mi aşadar capul în văzduhul înmiresmat, m-am pomenit salutat de creştetele copacilor falnici din grădiniţa de jos – copaci ale căror frunze fluturau mult mai sus decât ardeziile acoperişului meu.

Înviorat de această privelişte, mi-am întors faţa înăuntrul podului, luminat acum într-un chip neobişnuit. Ce de-a mai mobile vechi! Un pupitru demodat, din ale cărui sertare ţâşneau şoareci şi din ale cărui compartimente ascunse răzbeau nişte chiţcăieli înfundate, ca din vizuinile veveriţelor în păduri; apoi un şir de jilţuri sparte, cu reliefuri ciudate pe spătare şi braţe, numai bune pentru un conclav de vrăjitori. Şi un cufăr ruginit, cu doage de fier şi fără capac, burduşit cu o sumedenie de acte vechi, mucegăite, dintre care unul, având pe marginea de jos o pată de cerneală roşie, decolorată, arăta cam la fel cum ar fi putut să arate contractul iscălit de doctorul Faust la cererea lui Mefistofel. Iar în cel mai puţin luminat ungher al podului, unde zăceau vraişte tot felul de obiecte desperecheate – printre care un telescop spart şi un glob ceresc găurit – se afla măsuţa aceea veche: unul din picioarele-i despicate, ca acelea ale Diavolului, se zărea vag prin păienjenişuri. Ce praf gros, ca o pastă, se depusese pe clondirele şi pe sticluţele de pe ea! Cum se solidificaseră substanţele lichide ce le umpluseră cândva! Şi ce ciudat arăta cărţoiul mucegăit din mijlocul mesei, *Magnalia* lui Cotton Mather![89]

Am dus în casă atât masa, cât şi cartea, dându-le la reparat pe amândouă. Eram hotărât să-i creez acestei mese jalnice şi sihastre, lipsită atât de îndelung timp de orice societate veselă, o ambianţă plăcută, cu ajutorul unor focuri şi al unor ceainice fierbinţi, ca şi inimile noastre, fără să visez ce-o să clocească această fierbinţeală.

Spre încântarea mea, am constatat că masa nu era făcută din mahon, ci din lemn de măr, un lemn care căpătase, cu vremea, culoarea întunecată a nucilor. Mi se părea o mobilă numai bună pentru salonaşul nostru lambrisat, după moda veche, cu panouri de cedru. Tăblia rotundă a mesei, sau *discul* ei, fusese în aşa fel concepută, încât să poată fi lesne aşezată într-o poziţie perpendiculară, ceea ce permitea mutarea ei într-un colţ, ori de câte ori nu

---

[89] *Magnalia Christi Americana*, principala operă a lui Cotton Mather (1663–1728), pastor presbiterian din Boston, cunoscut prin campaniile sale împotriva aşa-ziselor „vrăjitoare”.

era folosită. Mă gândeam că am putea s-o folosim, eu, nevastă-mea şi cele două fiice ale noastre, ca măsuţă pentru micul dejun şi pentru ceai. Ar fi fost potrivită şi pentru o partidă de *whist*. Şi mă gândeam cu plăcere că ar putea fi şi o excelentă masă de citit.

Nevastă-mea nu arăta un prea mare interes acestor zboruri ale imaginaţiei mele. Ideea însăşi a admiterii unei asemenea mese demodate şi mizere în societatea prosperă a celorlalte mobile, îi displăcea profund. Dar când, după un stagiu petrecut în atelierul ebenistului, măsuţa s-a întors acasă, lustruită şi lucioasă ca o monedă nou-nouţă, nimeni nu i-a făcut o primire mai entuziastă decât aceea făcută de nevastă-mea. Măsuţa a fost promovată la un loc de cinste în salonul cu panouri de cedru.

Numai fiică-mea Iulia nu putea să uite emoţiile stranii pe care le încercase la prima ei întâlnire cu masa, întâlnire de altfel întâmplătoare, care a avut loc, din păcate, tocmai în momentul când aduceam din pod masa. Ţinând-o de tăblie, o căram cu picioarele în jos, când, deodată, la un cot al scărilor, una din copitele-i acoperite cu pânze de păianjen o atinse-pe fiică-mea, care tocmai urca scările. Nevăzând nicio fiinţă vie – căci pe mine tăblia mă ascundea, ca o pavăză – nevăzând altceva decât laba despicată a Diavolului, cum i se părea, fiică-mea scoase un ţipăt, şi cine ştie ce s-ar fi putut întâmpla dacă nu i-aş fi vorbit numaidecât.

Sărmanei mele fiice, care era foarte nervoasă de felul ei, i-a trebuit mult timp ca să-şi revină din spaima aceea. Fiind şi superstiţioasă, făcea o legătură între masa cu laba despicată şi presupusele fantome din pod, şi era supărată pe mine că încălcasem acel domeniu interzis. Mă ruga stăruitor să renunţ la ideea de a da mesei o întrebuinţare domestică. Rugăminţile acestea erau sprijinite şi de sora ei. Între fiicele mele exista o simpatie congenitală. Numai că nevastă-mea sfârşi prin a se declara în favoarea mesei. Prozaică din fire, mai era înzestrată şi cu multă energie şi fermitate. Prejudecăţile Iuliei şi ale Anei i se păreau pur şi simplu ridicole şi socotea că era de datoria ei, ca mamă, să le scoată din cap asemenea gărgăuni. Cu timpul, fetele fură convinse să şadă cu noi la masă, pentru a servi micul dejun sau ceaiul. Contactul nemijlocit n-a rămas fără efect. Treptat, treptat, fetele ajunseră să şadă liniştite la masă, cu toate că Iulia se ferea, pe cât posibil, să-i privească laba despicată, iar când mă vedea că zâmbesc, îmi arunca o căutătură gravă, ca şi cum mi-ar fi spus: „Stai, tată, că s-ar putea să faci şi tu la fel!"

Proorocirile ei în legătură cu masa mă făceau să zâmbesc şi mai abitir, iar pe nevastă-mea o indignau în aşa fel, încât o muştruluia rău pe Iulia. Între timp, eu mă delectam folosind masa pentru lecturile mele nocturne. Îmi cumpărasem, la un bazar, o pernă splendidă şi, sprijinindu-mi coatele pe ea,

în timp ce-mi feream cu palma ochii de lumină, stăteam ceasuri întregi aplecat peste cartea ciudată pe care-o adusesem din pod. Totul a mers bine, până la întâmplarea pe care o voi relata de îndată, întâmplare care, să nu se uite, s-a petrecut, ca de altfel toate celelalte din această povestire, cu mult înainte de perioada „surorilor Fox”.[90]

Era într-o noapte de sâmbătă a lunii decembrie. Mă aflam, ca de obicei la această oră târzie, singur în salonaşul cu panouri de cedru, în faţa măsuţei din lemn de măr. Încercasem de câteva ori să mă ridic şi să mă duc la culcare, dar nu izbutisem. Căzusem, de fapt, pradă unui soi de fascinaţie; şi, în afară de asta, anumite opinii rezonabile nu mi se mai păreau chiar atât de rezonabile ca înainte. Mă simţeam nervos. Cotton Mather care, în nopţile precedente, mă amuzase copios, mă îngrozea în noaptea aceasta. Râsesem de sute de ori la lectura unor astfel de poveşti. Nişte scorneli de babe, chiar dacă au haz! Acum, însă, era cu totul altceva. Poveştile astea începeau să îmbrace haina realităţii. Şi mă fulgeră pentru prima oară gândul că autorul *Magnaliei* nu era un tip romantic, ca doamna Radcliffe[91], ci un om practic, harnic, cinstit şi drept, fiind, pe deasupra, un doctor învăţat, şi în acelaşi timp un foarte bun şi ortodox pastor creştin. Ce motive ar fi putut avea un astfel de om să mintă şi să înşele? Stilul lui are simplitatea şi cutezanţa prozaică a adevărului. El nu face decât să relateze, în modul cel mai direct, şi cât se poate de amănunţit, activitatea vrăjitoarelor din Noua Anglie, fiecare întâmplare mai importantă fiind confirmată de nişte concetăţeni respectabili; de altfel, el însuşi fusese martor ocular la nu puţine dintre cele mai uluitoare întâmplări. Cotton Mather povesteşte ce-a văzut cu ochii lui, îmi spuneam. Dar este oare cu putinţă?

Mi-am amintit că doctorul Johnson, prozaicul compilator al vestitului dicţionar, credea în fantome, cum crezuseră de altfel mulţi alţi bărbaţi vrednici şi cu scaun la cap. Din ce în ce mai fascinat, am continuat să citesc, până noaptea târziu. În cele din urmă am ajuns să tresar la, auzul celui mai mic zgomot, într-atât de adâncă era tăcerea din jur, deşi aş fi preferat să nu fie chiar atât de adâncă.

Aveam lângă mine, pe masă, un pahar cu punci cald, o băutură cu care eram obişnuit să mă tratez în fiece sâmbătă seara, în ciuda faptului că buna mea nevastă se împotrivise multă vreme acestui obicei, practicat de altfel cu

---

[90] Surorile Maggie şi Katie Fox deveniseră celebre prin experienţele lor de spiritism, încă în 1848, la New York, notorietatea lor ajungând să treacă, în câţiva ani, chiar şi Atlanticul. Oameni altminteri foarte serioşi, ca de pildă ziaristul Horace Greeley, acordau credit deplin acestor escroace, dornice de glorie şi de căpătuiala.

[91] *Ann Radcliffe* (1764–1823), autoarea câtorva „romanţuri gotice”, dintre care cel mai celebru este *Misterele din Udolpho*.

măsură, prezicându-mi că, dacă nu renunţ, voi sfârşi prin a muri beat. Tocmai de aceea, în fiece dimineaţă de duminică, trebuia să fiu foarte atent, ca să nu manifest niciun pic de nervozitate în legătură cu vreun neajuns sau altul, deoarece o asemenea nervozitate mi-ar fi fost aruncată în obraz ca o dovadă sigură a urmărilor triste ale beţiei din ajun. Nevastă-mea, care nu punea niciodată în gură măcar un strop de punci, avea în schimb dreptul să-şi manifeste ori de câte ori poftea hachiţele.

În noaptea cu pricina, însă, am ajuns să regret că nu-mi pregătisem o băutură mai tare, în loc de obişnuitul amestec, destul de slab. Simţeam nevoia unui stimulent, care să-mi dea curaj împotriva lui Cotton Mather, a acestui lugubru şi îngrozitor Cotton Mather. Eram din ce în ce mai nervos, şi numai fascinaţia mă ţinea pe loc, împiedicându-mă să fug din odaie. Lumânările ardeau cu flacără joasă, fumegând din pricina ciorchinilor de ceară topită, dar nu îndrăzneam să aduc mucările, ca să tai ceara; ar fi făcut prea mult zgomot Şi totuşi mai adineaori mă gândisem că-i prea multă linişte!

Am citit mai departe. Simţeam însă o senzaţie ciudată în păr. Mă dureau şi ochii, de atâta încordare; ştiam că lectura prelungită le face rău. Şi mai ştiam că a doua zi mă voi căi amarnic. Am continuat totuşi să citesc. N-aveam încotro: mâna descărnată a autorului nu-mi dădea drumul.

Deodată, am auzit un zgomot!

Mi s-a făcut părul măciucă!

Un sunet inexplicabil, – un fel de ciocănit înfundat, sau mai degrabă un scârţâit bizar, combinat cu un ticăit ca de ghionoaie.

Tic, tac!

Da, suna ca un ticăit stins.

M-am uitat la orologiul meu din Strasbourg, atârnat într-un colţ al încăperii. Nu, nu el ticăia. Încetase să meargă.

Tic, tac!

Nu cumva era tic-tacul ceasului meu de buzunar?

Potrivit obiceiului ei, nevastă-mea mi-l luase ca să-l atârne în perete, în dormitorul nostru – aşa făcea în fiece noapte, înainte de a se duce la culcare.

Am ciulit urechile, încordându-mi auzul.

Tic, tac!

Să fi fost cumva un cariu, în lambriul peretelui?

Cu un pas tremurător, am dat ocol încăperii, lipindu-mi urechea de lambriuri.

Nu, nu se auzea dintr-acolo.

Tic, tac!

M-a cuprins un fel de tremurici. Mi-era ruşine de spaima mea.

Tic, tac!

Ticăitul se auzea din ce în ce mai limpede şi mai tare. M-am depărtat de perete, căci ticăitul părea să înainteze spre mine.

Mi-am rotit privirea prin încăpere, dar n-am văzut nimic deosebit, în afară de laba despicată a măsuţei mele din lemn de măr.

Dumnezeule! mi-am spus, cuprins de o furie subită. S-o fi făcut foarte târziu! Nu cumva aud glasul nevesti-mii, care mă cheamă? Da, da, trebuie să mă duc la culcare. Presupun că uşile au fost încuiate, nu e nevoie să mai verific.

Fascinaţia dispăruse, dar în schimb frica sporise. Despărţindu-mă de Cotton Mather, am pornit, cu un sfeşnic în mâinile-mi tremurătoare, spre dormitor, unde am ajuns în curând, stăpânit de un simţământ ciudat, ce mă făcea să privesc înapoi, ca un câine ce se simte vinovat de ceva. Nerăbdător să intru de-a binelea în încăpere, m-am poticnit de un jilţ.

— Încearcă să faci mai puţin zgomot, dragul meu, îmi spuse nevastă-mea, din pat. Mă tem c-ai băut prea mult punci. Prostul tău obicei a devenit un nărav. A, cine s-ar fi gândit c-o s-ajung să te văd intrând pe bâjbâitelea în dormitor?!

— Nevastă, nevastă, i-am şoptit eu, ticăie ceva... acolo... în salonaşul cu panouri de cedru.

— Sărmanul de el! Şi-a cam ieşit din minţi! Ştiam eu c-aşa o să se-ntâmple... Vino-n pat, omule, şi dormi, ca să-ţi iasă gărgăunii din cap!

— Nevastă, nevastă!

— Hai, vino-n pat! Te iert, de data asta. N-o să-ţi amintesc de nimic, mâine-dimineaţă. Dar zău că trebuie să te laşi de băut, dragul meu! Punciul ăsta te doboară!

— Nu mă mai scoate din sărite, exclamai eu, enervat de-a binelea. O să ies din casă!

— Nu, nu în halul ăsta! Vino-n pat, dragule! Nu mai spune o vorbă!

A doua zi dimineaţă, când m-am trezit, nevastă-mea nu mi-a pomenit nimic de păţania din ajun, şi eu însumi am tăcut chitic, fiind cam stânjenit, mai ales din pricina panicii care mă cuprinsese. Ca urmare, cred că nevastă-mea va fi pus atitudinea mea stranie pe seama unei minţi tulburate nu de stafii, ci de punci. Cât despre mine, stând în pat şi uitându-mă la soarele care bătea în geamuri, am început să mă gândesc că lectura prelungită până dincolo de miezul nopţii a scrierilor lui Cotton Mather nu-i prieşte unui om şi că, dimpotrivă, exercită o influenţă morbidă asupra nervilor şi provoacă halucinaţii. M-am decis aşadar să-i întorc definitiv spatele lui Cotton Mather. Luând această hotărâre, nu mă mai temeam de o posibilă revenire a

ticăitului. Începusem de altfel să cred că ticăitul acela fusese doar o părere, un vâjâit în propriile-mi urechi.

Cum nevastă-mea se sculase, ca de obicei, înaintea mea, am zăbovit îndelung în baie, prelungindu-mi dinadins şi în chip plăcut toaleta. Conştient că mai toate tulburările minţii îşi au sorgintea în stările trupeşti, m-am frecat zdravăn cu peria şi m-am spălat pe cap cu un spirt special din Noua Anglie, ce-mi fusese recomandat ca leac împotriva vâjâitului din urechi. Înfăşurat în halatul meu, cu cravata bine legată la gât şi cu unghiile tăiate şi curăţate, am coborât în salonaşul cu panouri de cedru, pentru a-mi lua micul dejun.

Nu mică mi-a fost mirarea când am văzut-o pe nevastă-mea în genunchi, pe covorul de lângă măsuţă (pe care erau pregătite bucatele pentru prânzişor), în timp ce Iulia şi Ana alergau înnebunite prin salonaş.

— Tăticule, tăticule! exclamă Iulia, venind fuga spre mine. Ştiam că aşa o să se-ntâmple! Masa, masa!

— Duhuri, duhuri! strigă Ana, arătând, de departe, cu degetul spre masă.

— Linişte! le porunci nevastă-mea. Cum aţi vrea să aud, dacă faceţi atâta gălăgie? Tăceţi odată! Vino-ncoace, bărbate! Acesta e ticăitul de care vorbeai? De ce-ai rămas locului? Hai, lasă-te în genunchi şi ascultă! Auzi? Tic, tic, tic... Acum îl auzi?

— Îl aud, îl aud! exclamai eu.

Fetele ne implorau să plecăm amândoi de-acolo.

Tic, tic, tic!

Inexplicabilul ticăit se auzea de sub faţa albă de masă, din ceainicul vesel, din pâinea prăjită muiată în lapte.

— Nu cumva s-a făcut foc şi în odaia de-alături? o întrebai eu pe Iulia.

Apoi, către nevastă-mea:

— Hai să luăm micul dejun acolo, draga mea. Lasă măsuţa... spune-i lui Biddy să mute lucrurile în odaia de-alături!

Şi spunând acestea, am pornit spre uşă, foarte sigur de mine, dar nevastă-mea îmi răspunse, cu hotărâre în glas:

— Nu plec de-aici până nu văd ce-i cu ticăitul ăsta. Cauza lui poate fi descoperită, te asigur! Eu nu cred în spirite, mai cu seamă la micul dejun... Biddy, Biddy! Ia lucrurile astea şi du-le înapoi în bucătărie!

Şi-i dădu ceainicul.

Apoi scoase faţa de masă, dezvelind tăblia.

— E masa! E masa! exclamă Iulia.

— Prostii! o repezi nevastă-mea. Cine-a mai auzit vreodată de o masă care să ticăie? Zgomotul vine din podea. Biddy! Iulia! Ana! scoateţi toate lucrurile din salonaş, cu masă cu tot! Unde-s cleştişorii pentru scos ţinte?

— Pentru Dumnezeu, mămico, gemu Iulia, nu cumva ai de gând să scoţi covorul?

— Poftiţi cleştişorii, doamnă, zise Biddy, înaintând cu paşi tremurători.

— Dă-mi-i odată! răcni nevastă-mea, iritată că biata Biddy îi întindea de la distanţă cleştişorii, ca şi cum stăpână-sa ar fi fost ciumată.

— Şi acum, bărbate, apucă tu covorul din colţul ăla, iar eu o să-l apuc de-aici!

Şi se lăsă în genunchi pe covor, iar eu făcui la fel.

După ce covorul a fost scos, ne-am lipit urechile de podea, dar n-am auzit niciun ticăit.

— E masa! Până la urmă, tot masa e! izbucni nevastă-mea. Adu-o înapoi, Biddy!

— A, nu, coniţă, vă rog, coniţă, se smiorcăi Biddy.

— Stupidă creatură! Adu-o tu, bărbate!

— Draga mea, avem destule alte mese, ce rost are s-o ceri tocmai pe aia?

— Unde-i masa? strigă nevastă-mea, cu dispreţ în glas, fără să-i pese de blânda mea dojană.

— În magazia de lemne, coniţă. Am dus-o cât putut mai departe, coniţă! suspină Biddy.

— Mă duc eu s-o aduc din magazie, sau te duci tu? mă întrebă nevastă-mea, într-un stil înfricoşător, de om de afaceri.

Am zbughit-o numaidecât pe uşă, drept spre magazie, unde mi-am găsit măsuţa aruncată, cu picioarele-n sus, peste una din lăzile cu rumeguş. Am adus-o grabnic înapoi, iar nevastă-mea a cercetat-o din nou cu atenţie. Tic, tic, tic! Da, masa era!

— Coniţă, făcu Biddy, intrând în încăpere, cu şalul la gât şi cu pălăria pe cap, v-aş ruga să-mi plătiţi simbria, coniţă!

— Scoate-ţi numaidecât şalul şi pălăria şi pune din nou masa! îi porunci nevastă-mea.

— Da, pune-o numaidecât, altfel chem poliţia! strigai eu, ca un apucat.

— Doamne, Dumnezeule! izbucniră fetele, într-un glas. Ce-o să se aleagă de noi? Spiritele! Spiritele!

— Nu vrei să pui masa? exclamai eu, înaintând spre Biddy.

— Da, o s-o pun, coniţă... conaşule... o s-o pun, zău! Spirite! Sfântă Fecioară!

— Uite ce e bărbate, mi se adresă nevastă-mea. Sunt convinsă că, oricare ar fi cauza acestui ticăit, nici ticăitul nici masa nu ne pot face vreun rău, fiindcă suntem cu toţii nişte buni creştini, vreau să sper. Sunt hotărâtă să descopăr cauza, care o să iasă până la urmă la iveală, dac-avem răbdare. Cât o să trăim în această casă, numai la măsuţa asta o să luăm micul dejun! Aşa

că așezați-vă, să mâncăm în liniște! Dragele mele, adăugă ea întorcându-se cu fața spre Iulia și Ana, duceți-vă în odaia voastră ca să vă liniștiți. Să nu mai aud de copilăriile astea!

Când era cazul, nevastă-mea știa să se impună ca stăpână a casei!

Cât a durat micul dejun, încercările de a lega o conversație au fost zadarnice; degeaba arunca din când în când nevastă-mea câte o vorbă veselă, pentru a le insufla celorlalți propria-i stare de spirit. Iulia și Ana, cu capetele aplecate peste ceștile de ceai, continuau să tragă cu urechea la ticăitul acela. Mărturisesc că mă molipsisem și eu de acest nărav. Deocamdată, însă, nu se auzea nimic. Fie că ticăitul se stinsese, fie că, fiind prea slab, era acoperit de zgomotele din ce în ce mai puternice ale străzii, de larma zilei, atât de imperioasă în contrast cu liniștea nopții și a zorilor – fapt este că nu se mai auzea nimic. Nevastă-mea era indignată de pânda neliniștită a fetelor și a mea însumi, cu atât mai indignată, cu cât faptul de a nu fi căzut pradă panicii părea să o bucure nespus. După ce fața de masă a fost scoasă, nevastă-mea îmi luă ceasul și, punându-l pe masă, li se adresă spiritelor ascunse, chipurile, în ea, pe un ton de sfidare zglobie:

— Hai, ticăiți, să vedem care ticăie mai tare!

Deși am lipsit toată ziua de-acasă, m-am gândit tot timpul la masa aceea misterioasă, întrebându-mă: Să fi spus oare Cotton Mather adevărul? Să existe oare cu adevărat spirite? Iar spiritele astea să bântuie oare o biată masă? Ar fi oare în stare Diavolul să-și arate copita despicată în casa unei familii nevinovate? Tremuram la gândul că eu însumi introdusesem acea copită în casă, nesocotind avertismentele solemne ale fiicelor mele. Și nu doar o copită, ci trei!

Către amiază, gândurile astea începură să se estompeze. Contactul necontenit cu atâția trecători de pe stradă, grăbiți să-și vadă de treburile lor practice, îmi spulberă aceste himere. Și, amintindu-mi că nici în ajun nici în dimineața acelei zile nu mă arătasem din cale-afară de intrepid, m-am hotărât să recâștig încrederea nevesti-mii.

În consecință, după ce-am servit ceaiul și după ce-am terminat cele trei partide de *whist*, fără ca în tot acest timp să fi auzit vreun ticăit (ceea ce mi-a sporit curajul!), le-am spus celorlalți membri ai familiei că-i cazul să se ducă la culcare, iar eu mi-am luat pipa și mi-am tras jilțul lângă cămin. Scoțându-mi papucii, mi-am tolănit picioarele pe grătarul vetrei, cu un aer la fel de liniștit ca acela arborat de bătrânul Democrit printre mormintele din Abdera, într-un miez de noapte, când niște ștrengari afurisiți din acel orășel au încercat să-l sperie pe vajnicul filosof prefăcându-se în fantome.[92]

---

[92] Democrit, filosof grec născut pe la 460 î.e.n. în orășelul Abdera, de pe litoralul Traciei.

Şi-mi spuneam că, prin purtarea lui cu acel prilej, el dăduse un exemplu bun pentru toate timpurile; căci, absorbit de studiul său, filosoful nici nu şi-a ridicat ochii de pe pagină, în ceasul acela târziu, când a auzit zgomotele ciudate din jur, ci s-a mulţumit să spună: „Duceţi-vă acasă, băieţaşilor! Nu-i un loc potrivit pentru, voi, o să răciţi!” Tâlcul filosofic al acestor cuvinte rezidă în concluzia lor implicită, că orice încercare de a supune investigaţiei vreun posibil fenomen spiritist este absurdă; că, la prima manifestare a unor asemenea fenomene, mintea unui om normal le respinge ca pe-o înşelătorie, nevrednică de a fi luată în seamă, îndeosebi dacă fenomenele cu pricina se produc într-un cimitir, loc îndeobşte liniştit, prielnic singurătăţii, ceea ce şi explică de ce bătrânul filosof îşi alesese cimitirul din Abdera ca loc de studiu.

Eram aşadar singur, şi toate zgomotele amuţiseră. Am renunţat la pipă, nesimţindu-mă îndeajuns de calm ca să mă bucur într-adevăr de ea. Luând la întâmplare un ziar, am început să-l citesc, cu o grabă nervoasă, la lumina unei lumânări aşezate pe un suport, în faţa focului din cămin. În ce priveşte măsuţa din lemn de măr, mă gândeam că n-ar avea niciun rost s-o folosesc în noaptea aceea, mai ales că în ultima vreme îmi apăruse cam prea joasă pentru o masă de citit. Se afla, însă, destul de aproape, în mijlocul încăperii.

Oricât m-aş fi străduit, n-am prea reuşit să citesc. Eram numai urechi, nu şi ochi! Dar starea asta de pândă auriculară nu ţinu mult.

Tic, tic, tic!

Cu toate că nu-l auzeam pentru prima oară, şi cu toate că, de data asta, mă şi aşteptasem să-l aud, ticăitul mă luă totuşi prin surprindere, ca bubuitul unei ghiulele care-ar fi spart fereastra.

Tic, tic, tic!

Am rămas nemişcat un timp, încercând din răsputeri să mă stăpânesc. Ridicându-mă apoi, mi-am aţintit privirile asupra mesei, m-am îndreptat spre ea fără şovăire şi am apucat-o în braţe, tot fără şovăire, dar am pus-o jos grabnic şi am început să mă plimb de colo până colo, oprindu-mă din două în două secunde, ca să trag cu urechea. Între timp, lupta dintre panică şi filosofie, ce se dădea în sufletul meu, rămânea nedecisă.

Tic, tic, tic!

Ticăitul se auzea îngrozitor de desluşit în noapte.

Pulsul îmi bătea slab, dar inima dădea să-mi sară din piept. Nu ştiu ce s-ar fi putut întâmpla, dacă Democrit nu mi-ar fi sărit în ajutor chiar în clipa aceea. Ruşine, mi-am zis, la ce-i bună filosofia, dacă un exemplu atât de frumos dat de unul dintre cei mai străluciţi slujitori ai ei, nu poate fi urmat? Şi m-am decis numaidecât să-l urmez, imitând până şi îndeletnicirea şi ţinuta bătrânului înţelept.

Aşezându-mă din nou în jilţ, cu ziarul în faţă şi cu spatele la masă, am rămas aşa cât va timp, cufundat parcă în meditaţie, iar când mi-am dat seama că ticăitul nu mai contenea, i-am azvârlit această sfidare, rostită pe tonul cel mai sec şi mai nepăsător cu putinţă:

— Haide, hai, Tică-Tic, băiete, destul te-ai jucat, e târziu!

Tic, tic, tic!

Ticăitul avea acum ceva batjocoritor; ai fi zis că rolul pe care mă străduiam să-l joc, într-un chip atât de penibil, îl făcea să râdă. Dar orişicât m-ar fi jignit zeflemeaua lui, ea mă îndemna să stărui; eram hotărât să nu cedez, nici măcar în privinţa modului de a-i vorbi direct ticăitului:

— Haide, hai, Tică-Tic, băiete, nu mai fă atâta gălăgie! Destul cu joaca, e timpul să isprăveşti!

Şi iată că ticăitul încetă brusc. N-am pomenit ascultare mai promptă din partea cuiva! Şi nu m-am putut stăpâni să-i dau ocol mesei, ca şi cum ar fi fost o fiinţă vie şi raţională, când, deodată, spre marea mea uimire, am văzut că pe tăblia ei se mişca, mai bine zis se foia şi se zvârcolea ceva. Ceva strălucitor ca un licurici. Fără să-mi dau seama ce fac, am înşfăcat vătraiul care era la îndemână, dar l-am pus jos numaidecât, gândindu-mă cât de absurd ar fi să ataci un licurici cu vătraiul! N-aş putea spune precis cât timp am rămas ca vrăjit, cu ochii holbaţi şi cu faţa întoarsă spre masă, în vreme ce trupul mi-era întors spre cămin. Până la urmă, am reuşit să mă ridic şi, încheindu-mi haina de sus până jos, la toţi nasturii, am pornit într-un marş hotărât spre măsuţă. Şi acolo, drept în mijlocul ei, am zărit o găurică diformă, mai bine zis o crăpătură minusculă, din care (aidoma unui fluture ieşind din crisalida lui) se zbătea să iasă obiectul acela strălucitor, orice va fi fost. Mişcarea lui era însăşi mişcarea vieţii. Ţintuit ca de-o vrajă, mă întrebam: „Există oare cu adevărat spirite? Să fie oare acesta unul dintre ele? Nu se poate, pesemne că visez!”.

Şi mi-am întors privirea spre focul roşiatic din vatră, apoi din nou spre luciul palid al mesei. Ceea ce am văzut acolo nu era o iluzie optică, ci o adevărata, minune. Începusem să tremur iarăşi, când Democrit mi-a venit din nou în ajutor, ca un prieten. Graţie lui, m-am străduit să examinez într-un mod pur ştiinţific obiectul acela straniu, de o strălucire supranaturală. Văzut în această perspectivă, semăna cu un gândăcel sau cu un mic cărăbuş scânteietor, care mai şi bâzâia niţeluş, pe cât mi se părea.

Am continuat să-l privesc, din ce în ce mai calm şi mai stăpân pe mine, în timp ce el continua să se zvârcolească şi să strălucească, zbătându-se să iasă şi fiind chiar pe punctul de a evada din temniţa lui. Atunci, m-a fulgerat un gând. Apucând repede un pahar, l-am pus peste gânganie, taman la timp ca s-o prind.

După ce am mai stat câteva minute ca să mă uit la ea, am lăsat-o sub paharul acela şi m-am retras, destul de liniştit.

În momentul respectiv nu puteam, zău, să pricep fenomenul. Cum putea oare un gândac viu să iasă dintr-o masă moartă? Cum ar fi putut oare un licurici să răzbească dintr-o bucată de lemn vechi, uitată vreme de cine ştie câţi ani într-un pod vechi? Cine a mai auzit, sau măcar a visat, despre una ca asta? Cum de-a ajuns gândăcelul acolo?

Dar n-are a face, îmi spuneam. Gândindu-mă la Democrit, mă hotărâsem să rămân calm. Oricum, misterul ticăitului fusese lămurit. Era doar zgomotul făcut de gângania aceea, care tot ronţăia şi pilea, ca să-şi croiască drum afară. Gândul că ticăitul încetase pentru totdeauna mă umplea de bucurie. Şi eram decis să nu scap ocazia de a culege niscaiva lauri pe chestia asta.

Drept care, a doua zi dimineaţă, i-am spus neveste-mii:

— N-o să mai auzi niciun ticăit în măsuţa noastră. I-am pus eu capăt!

— Zău, bărbate? se miră ea, cam nevenindu-i a crede.

— Da, nevastă, i-am răspuns eu, poate prea înfumurat. Am făcut să amuţească ticăitul acela! Poţi fi sigură că n-o să te mai sâcâie.

În zadar mă rugă ea să-i explic această afirmaţie. Nu voiam să-i satisfac curiozitatea; voiam, în schimb, să-i dau a înţelege că aş fi putut să pun capăt ticăitului printr-o faptă eroică, menită să atârne mai greu în balanţă decât spaima vădită în ajun. Era un soi de minciună tacită, destul de inofensivă, ba chiar folositoare, după cum mi se părea.

Dar când am intrat în salonaş pentru micul dejun, am văzut-o pe nevastă-mea în genunchi sub masă, în timp ce fiicele mele arătau de zece ori mai speriate ca data trecută.

— De ce mi te-ai lăudat cu povestea aia? mă întâmpină nevastă-mea, indignată. Puteai să-ţi închipui c-o să fie grabnic dată în vileag! Uită-te şi la crăpătura asta! Şi auzi cum ticăie, mai clar ca oricând!

— Imposibil! exclamai eu.

Dar, lipindu-mi urechea de masă, n-am mai avut nicio îndoială: ticăitul reîncepuse!

Când mi-am mai venit în fire, am întrebat unde-i gândacul?

— Gândac? gemu Iulia. Ce tot vorbeşti, tăticule?

— Sper că n-ai introdus gândaci în această-casă, îmi spuse nevastă-mea, cu asprime.

— Gândacul, gândacul! strigai eu. Gândacul de sub pahar!

— Gândaci în pahar?! exclamară într-un glas fetele. Nu în paharele *noastre,* să sperăm! Doar n-ai putut să pui gândaci în paharele noastre! O, ce-nseamnă toate astea, tăticule?

— Vedeţi crăpătura asta, gaura asta? le-am răspuns eu, punând degetul pe despicătura aceea minusculă.

— De văzut, se vede, zise nevastă-mea, cu arţag. Dar cum de s-a ivit acolo? Ce i-ai făcut mesei?

— Vedeţi crăpătura asta? repetai eu, cu glas apăsat.

— Da, da! exclamă Iulia. Tocmai asta m-a şi speriat, e o treabă vrăjitorească!

— Spiritele, spiritele! strigă Ana.

— Linişte! porunci nevastă-mea. Spune-ne, omule, ce ştii despre crăpătura asta!

— Nevastă, şi fetelor, le răspunsei eu, cu gravitate, din această crăpătură a ieşit aseară, în timp ce şedeam singur aici, un minunat...

Ajuns aici, m-am oprit fără voia mea, fascinat de atenţia încordată cu care mă ascultau Iulia şi Ana.

— Ce anume? Ce anume? strigă Iulia, căscând nişte ochi cât cepele.

— Un gândac, Iulia.

— Un gândac?! se miră nevastă-mea. Un gândac să iasă din masa asta?! Şi ce-ai făcut cu el?

— L-am vârât sub un pahar.

— Biddy, Biddy! strigă nevastă-mea, alergând spre uşă. Ai văzut vreun pahar pe masa asta, când ai dereticat prin odaie?

— Sigur că da, coniţă, un pahar, şi dedesubt un gândac groaznic!

— Şi ce-ai făcut cu el? o întrebai eu.

— Aruncat gândacul în foc, conaşule, şi spălat bine paharul, coniţă!

— Unde-i paharul acela? izbucni Ana. Sper că i-ai făcut vreun semn, vreo zgârietură... N-o să beau niciodată din el, ai grijă să nu mi-l pui niciodată în faţă, Biddy! Un gândac! Un gândac! Ah, Iulia! Ah, mămico, îl simt cum se târăşte pe mine, chiar în clipa asta! Blestemată masă!

— Spiritele, spiritele! îi ţinu isonul Iulia.

— Fetelor, le vorbi nevastă-mea, cu autoritatea ei de mamă, retrageţi-vă în camera voastră şi staţi acolo până veţi reuşi să vă purtaţi ca nişte fiinţe ceva mai raţionale. Păi, se poate oare ca un gândac, un simplu gândac, să vă sperie în aşa hal, încât să vă pierdeţi şi puţina minte pe care-o aveţi? Plecaţi de-aici! Sunt uluită şi întristată de o asemenea purtare copilăroasă!

— Şi acum, mi se adresă ea mie, de îndată, ce fetele ieşiră din încăpere, spune-mi, chiar e adevărat că un gândac a ieşit din găurica asta din masă?

— Zău că da, nevastă!

— L-ai văzut cu ochii tăi, ieşind pe-acolo?

— L-am văzut.

Nevastă-mea cercetă cu luare-aminte crăpătura, aplecându-se deasupra ei.

— Ești sigur? mă întrebă ea, rămânând aplecată.

— Sigur de tot!

Nevastă-mea tăcea. Începui să cred că taina acestei întâmplări o impresionase până şi pe ea. Da, îmi spuneam, acuş-acuş o s-o văd că tremură şi dârdâie, ba, poate, cine ştie, o să cheme şi vreun popă bătrân ca să descânte masaşi s-alunge spiritele!

— Uite ce-o să facem, îmi spuse ea deodată, cu glas aţâţat.

— Ce anume, nevastă? o întrebai eu, curios, aşteptându-mă la o propunere mistică sau măcar misterioasă.

— O să frecăm bine masa cu praful ăla contra gândacilor, despre care-am auzit că face minuni!

— Dumnezeule! Vasăzică, nu crezi că-i vorba de spirite?

— Spirite?!

Accentul dispreţuitor era vrednic de însuşi Democrit.

— Bine, dar cum rămâne cu ticăitul... cu ticăitul ăsta?

— O să-l fac eu să amuţească! de-ar fi să bat masa cu biciul!

— Mai las-o încolo, nevastă, acum exagerezi în cealaltă direcţie! Masa asta nu poate fi lecuită nici cu praful contra gândacilor, nici cu biciul. E o masă ciudată, nevastă! N-are rost să ne ascundem după deget.

— În tot cazul, o s-o frec zdravăn, îmi răspunse ea şi, chemând-o pe Biddy, îi porunci să aducă o perie şi nişte ceară şi să cureţe bine masa.

După această operaţiune, ne-am aşezat din nou la masă, pentru micul dejun, dar fetele mele nu şi-au făcut apariţia: Iulia şi Ana n-au mâncat nimic în dimineaţa aceea.

După ce faţa de masă a fost scoasă, nevastă-mea a luat nişte ciment de o culoare mai închisă şi a astupat ermetic găurica.

Văzând cât de palide erau fetele mele, le-am invitat stăruitor la o plimbare. Cu acest prilej, a avut loc următoarea conversaţie:

— Presimţirile mele cele mai rele în legătură cu masa aceea s-au adeverit, tăticule, îmi spuse Iulia. Nu degeaba m-a prevenit ea însăşi atunci, atingându-mi umărul cu laba ei despicată!

— Prostii! îi răspunsei eu. Hai să mergem la cofetăria lui Brown şi să mâncăm o îngheţată!

Spiritul lui Democrit pusese şi mai mult stăpânire pe mine. Printr-o curioasă coincidenţă, puterea lui creştea odată cu aceea a soarelui.

— Nu-i aşa că-i miraculos să vezi o gânganie ieşind dintr-o masă? mă întrebă Ana.

— Nu-i niciun miracol, fata mea. Nimic mai obişnuit pentru o gânganie decât să-şi clocească ouăle în lemn. Ai văzut şi tu cum ies insectele din surcelele pregătite pentru focul din vatră.

— Da, dar surcelele sunt tăiate dintr-un lemn proaspăt, abia adus din pădure, pe când masa aceea are cel puţin o sută de ani!

— Şi ce-i cu asta? replicai eu, vesel. Nu s-au găsit oare atâtea broaşte vii în miezul unor stânci moarte, vechi de când lumea?

— Orice-ai spune, tăticule, eu una simt că sunt spirite, zise Iulia. Te rog, tăticule, să scoţi din casă masa aceea bântuită de duhuri!

— Prostii! o repezii eu.

Printr-o altă coincidenţă bizară, cu cât fetele mele erau mai speriate, cu atât mai plin de curaj mă simţeam eu însumi.

Veni şi seara.

— Iarăşi ticăie, îmi spuse nevastă-mea. Crezi că ticăitul ăsta va fi urmat de apariţia unui nou gândăcel?

În chip ciudat, gândul acesta nu-mi trecuse prin minte până atunci. Nu mă gândisem c-ar putea să existe două sau, cine ştie, trei gângănii acolo!

M-am hotărât să iau unele măsuri de precauţie şi să-l capturez pe cel de-al doilea gândăcel, dacă s-ar fi prezentat un al doilea. În timpul serii, ticăitul s-a auzit din nou. Pe la orele zece, am pus un pahar peste locul de unde mi se păruse că se auzea ticăitul. Ne-am dus apoi la culcare cu toţii, iar eu am vârât cheia în buzunar, după ce am încuiat uşa salonaşului cu panouri de cedru.

A doua zi dimineaţă, n-am văzut nimic deosebit, dar am auzit ticăitul. Fetele mele începură din nou să tremure de frică. Ar fi vrut să-i cheme pe vecini, dar nevastă-mea se opuse categoric: am fi ajuns de râsul lumii! Am convenit aşadar să nu spunem nimănui nimic. Biddy a primit şi ea ordine stricte şi, pentru a preîntâmpina orice risc, i s-a interzis să se ducă în săptămâna aceea la spovedanie, căci ar fi fost în stare să-i spună pastorului.

Am rămas toată ziua în casă, iar cam o dată pe oră mă aplecam peste măsuţă, apropiindu-mi ochii şi urechile de tăblia ei. Către seară, mi s-a părut că ticăitul se înteţeşte şi că nu-l mai desparte de mine decât un strat din ce în ce mai subţire. Aveam, de asemenea, impresia că în locul unde pusesem paharul apăruse o uşoară umflătură a lemnului. Pentru a pune capăt încordării, nevastă-mea îmi propuse să iau un cuţit şi să tai lemnul în locul acela, dar aveam eu un plan ceva mai bun, deşi cerea mai multă răbdare, şi anume, să stau de veghe toată noaptea, împreună cu nevastă-mea, deoarece, judecând după semnele de până acum, gângania avea să-şi facă apariţia înainte de zori. Eu unul eram curios să asist la această naştere – la ieşirea puiului din găoace.

Nevastă-mea socoti că planul era destul de bun, dar stărui ca şi Iulia şi Ana să stea de veghe împreună cu noi, pentru ca dovezile înregistrate de simţurile lor să le spulbere toate spaimele şi prejudecăţile acelea copilăreşti. Căci pentru nevastă-mea, numai o imaginaţie infantilă putea să creadă că spiritele ar fi în stare să ticăie şi să se deghizeze în gândaci. E adevărat că nici ea nu-şi explica fenomenul, dar era încredinţată că putea, şi avea să fie explicat într-un fel sau altul, spre deplina ei mulţumire. Fără să ştie, nevastă-mea era un Democrit de sex femeiesc. În ce mă priveşte, nutream simţăminte amestecate, într-un fel ciudat şi deloc neplăcut, oscilam între Democrit şi Cotton Mather, deşi faţă de nevastă-mea şi de fiicele mele mă prefăceam într-un Democrit perfect, bătându-mi joc de fantome şi de alte asemenea apariţii.

Luând cu noi o cantitate mare de lumânări şi de pocnitori, ne-am aşezat la masă toţi patru. Un timp, eu şi nevastă-mea am discutat cu însufleţire. Fetele noastre, însă, nu scoteau o vorbă. Iar când eu şi nevastă-mea ne-am apucat să jucăm o partidă de *whist,* ele nu au vrut nici în ruptul capului să ni se alăture, aşa că a trebuit să jucăm nu cu o singură „mână moartă”, ci cu două. Nevastă-mea a câştigat partida şi, obosită de victorie, a pus de-o parte cărţile.

Orele unsprezece şi jumătate. Nici urmă de gândăcel. Lumânările începuseră să ardă cu flacără scăzută; nevastă-mea tocmai se pregătea să le reteze ciucurii de ceară, când, deodată, se auzi o bufnitură puternică, un fel de ciocănit înfundat.

Iulia şi Ana săriră în picioare.

— Totul e-n ordine! strigă cineva, din stradă: era paznicul de noapte, care, după ce izbea cu bâta lui în trotuar, scotea această exclamaţie de mulţumire.

— Totul e-n ordine, aţi auzit, fetelor? le întrebai eu, amuzat.

Era uimitor cât de viteaz mă simţeam în tovărăşia a trei femei, dintre care două păreau înnebunite de spaimă.

M-am ridicat ca să-mi aduc pipa, şi am tras nişte fumuri filosoficeşti. Trăiască Democrit! îmi spuneam.

Şedeam şi fumam aşa, într-o linişte deplină, când, deodată, poc! poc! poc! drept de sub masă, un pocnet puternic!

De data asta, am sărit în picioare toţi patru, iar pipa mi s-a spart.

— Dumnezeule, ce-i asta?

— Spiritele, spiritele! exclamă Iulia.

— Văleu, văleu! strigă Ana.

— Să vă fie ruşine! le mustra nevastă-mea. Zgomotul pe care l-aţi auzit venea din pivniţă, unde s-au spart probabil nişte sticle cu cidru proaspăt. I-am spus lui Biddy să lege chiar azi sticlele cu sârmă.

Transcriu aici unele dintre însemnările mele din timpul nopţii:

„Unu noaptea. Nici urmă de gândăcel. Ticăitul continuă. Nevastă-mea a-nceput să moţăie.

Două noaptea. Nici urmă de gândăcel. Ticăit intermitent. Nevastă-mea doarme tun.

Trei noaptea. Nici urmă de gândăcel. Ticăitul destul de regulat, Iulia şi Ana încep să moţăie.

Patru. Nici urmă de gândăcel. Ticăit regulat, dar stins. Nevastă-mea, Iulia şi Ana dorm tun în fotoliile lor.

Cinci. Nici urmă de gândăcel. Ticăit foarte stins. Mi-e cam somn. Cele trei continuă să doarmă."

Însemnările nu merg mai departe.

— Poc, poc, poc!

O bătaie, puternică în uşă ne făcu să sărim în picioare, treziţi brusc din visele noastre.

— Poc, poc, poc!

Iulia şi Ana începură să ţipe.

Eu mă ghemuisem într-un colţ.

— Proştilor! ne strigă nevastă-mea. E brutarul, care ne aduce pâinea!

Orele şase.

Nevastă-mea se duse la fereastră, ca să ridice obloanele, dar nu apucă sa termine, că Iulia scoase un chiot: gândăcelul se zbătea, pe jumătate înăuntrul crăpăturii, pe jumătate în afara ei, strălucind ca un opal în semiîntunericul din încăpere.

Nici dac-ar fi purtat la brâu o săbioară – una de Damasc – iar la gât o zgărdană – una de diamante – şi dac-ar fi ţinut în lăbuţele lui o puşcă minusculă – una de aramă – iar în guriţă un mic manuscris – unul chaldeean – nu le-ar fi încântat mai mult pe fetele mele.

Şi era, într-adevăr, un gândăcel frumos, o minune de gândăcel, ca un juvaer, sau ca o fărâmă scânteietoare a soarelui în asfinţit.

Iulia şi Ana nu visaseră niciodată un asemenea gândăcel. Pentru ele, cuvântul „gândac" fusese întotdeauna sinonim cu „hidoşenie". Acest gândăcel avea însă ceva îngeresc, şi nici nu semăna a gândac; mai bine zis, n-avea în comun cu gândacul, decât prima silabă: era gingaş ca un gând frumos.

Iulia şi Ana nu se mai săturau să-l privească. Nu mai erau speriate, ci încântate!

— Dar cum de-a ajuns făptura asta ciudată şi splendidă în masa noastră? întrebă Iulia.

— Spiritele pot ajunge oriunde, îi răspunse Ana.

— Scârţ! făcu nevastă-mea.

— Mai auziţi vreun ticăit? întrebai eu.

Îşi lipiră toate trei urechile de masă, dar n-auziră nimic.

— Ei bine, le-am spus, acum, că totul s-a terminat, o să mă duc să iau unele informaţii, da, chiar azi-dimineaţă o să mă duc.

— Du-te, tăticule! mă rugă Iulia. Du-te şi consult-o pe Madame Pazzi, magiciana!

— Ba, mai bine du-te la profesorul Johnson, naturalistul, îmi spuse nevastă-mea.

— Bravo, doamnă Democrit! exclamai eu. Profesorul Johnson e omul care ne trebuie!

Am avut norocul să-l găsesc pe profesor acasă. Pus la curent cu cele întâmplate, el se arătă oarecum interesat – deşi cu un interes cam rece – şi mă însoţi, cu un aer grav, până acasă. Masa îi fu prezentată, cu cele două găuri şi cu gândăcelul ivit peste noapte; după ce i-am furnizat toate detaliile, de faţă cu nevastă-mea, şi cu fiicele mele, l-am întrebat pe profesor:

— Şi acum, domnule profesor, care-i părerea dumneavoastră?

Punându-şi ochelarii pe nas, învăţatul profesor privi ţintă masa, apoi zgârie uşor cu briceagul marginile celor două găuri, dar nu scoase o vorbă.

— Nu găsiţi că-i ceva neobişnuit? îl întrebă, cu nelinişte în glas, Ana.

— Foarte neobişnuit, domnişoară!

Drept care, Iulia şi Ana schimbară priviri pline de tâlc.

— Nu-i aşa că-i ceva miraculos? întrebă Iulia.

— Cu totul şi cu totul miraculos, domnişoară.

Fetele mele se priviră din nou cu tâlc, iar Iulia se simţi încurajată să pună o nouă întrebare:

— Nu-i cazul să recunoaşteţi, domnule, că e opera unor spi... spi...

— Spirite? Nicidecum! sună sec, răspunsul.

— Fetelor, mă amestecai eu în vorbă, nu uitaţi că întrebările voastre nu-i sunt puse lui Madame Pazzi, magiciana, ci eminentului naturalist, profesorul Johnson. Şi acum, domnule profesor, adăugai eu, fiţi drăguţ şi explicaţi-ne, luminaţi-ne minţile neştiutoare!

Nu voi repeta întocmai cuvintele rostite de eminentul savant – care, în treacăt fie spus, avea un stil cam prozaic în transparenţa lui – e destul să rezum sensul explicaţiei pe care ne-a dat-o:

Întâmplarea nu era chiar fără precedent. Masa era întocmită din lemn de măr, un pom foarte căutat de tot felul de insecte. Gândăceii noştri ieşiseră

din ouăle depuse în scoarţa pomului viu, din livadă. În urma unui examen atent al poziţiei orificiului prin care ieşise ultimul gândăcel, examen corelat cu analiza straturilor corticale ale tăbliei, se putea presupune – pornind de la cei patru centimetri săpaţi în direcţia fibrei, înainte ca gândăcelul să fi răzbit afară, şi calculând volumul total al straturilor corticale din tăblia mesei – se putea presupune, aşadar, că oul fusese depus în pom cu aproximativ nouăzeci de ani înainte de tăierea mărului. Dar cât timp va fi trecut între tăierea pomului şi zilele noastre? Măsuţa era foarte demodată. Presupunând că avea vârsta de optzeci de ani, însemna că gândăcelul zăcuse timp de o sută şi cincizeci de ani în oul acela. Cel puţin, aşa calculase profesorul Johnson.

— Ei, Iulia, unde-ţi mai sunt spiritele, după această explicaţie ştiinţifică a cazului? o întrebai eu pe fiică-mea (deşi mărturisesc că nu înţelesesem pe deplin explicaţia). Fenomenul e admirabil chiar şi aşa, dar unde sunt spiritele tale?

— Da, unde sunt? repetă şi nevastă-mea.

— Nu se poate ca domnişoara să fi asociat *realmente* acest fenomen absolut natural cu vreo ipoteză spiritistă rudimentară! Nu-i aşa, domnişoară? o întrebă învăţatul profesor, cu un rânjet vag.

— Orice aţi spune, replică Iulia, ridicând în lumină paharul cu opalul acela viu şi strălucitor, orice aţi spune, făptura asta superbă ne oferă o pildă de spiritualitate, chiar dacă nu-i un spirit. Căci, dacă o biată gânganie a putut, după ce a zăcut o sută şi cincizeci de ani în mormânt, să iasă la lumină, nu s-ar putea oare ca şi spiritul omului să reînvie? Spirite, spirite! exclamă Iulia, ca în extaz. Continui să cred în spirite, dar acum cred în ele cu încântare, nu cu groază, ca în trecut.

Misterioasa gânganie nu s-a bucurat prea multă vreme de viaţa ei radioasă: chiar a doua zi, a murit! Dar fetele mele au păstrat-o. Îmbălsămată într-un flacon cu oţet, gângania îşi are locul pe măsuţa din lemn de măr, în salonaşul cu panouri de cedru.

Dacă vreo doamnă s-ar îndoi de adevărul celor istorisite mai sus, fetele mele ar fi bucuroase să-i arate şi măsuţa şi gândăcelul, precum şi cele două picături de ceară ce indică locul exact al găurilor făcute de cele două gângănii în tăblia, azi reparată, a măsuţei, cam la fel cum sunt indicate locurile unde ghiulelele au lovit în biserica de pe Brattle Street.

BILLY BUDD, MARINARUL
(O POVESTIRE VĂZUTĂ DIN INTERIOR)

Închin această povestire englezului Jack Chase, şef al gabiei mari pe fregata americană „United States” în anul 1843 – oriunde s-ar afla acum nobila lui inimă, fie pe pământ, fie în paradis.

1

Pe vremea când nu apăruseră încă vapoarele, cel ce trecea prin docurile oricărui port maritim mai important avea prilejul să vadă, mai adeseori decât în zilele noastre, câte un grup de marinari bronzaţi, coborâţi de pe vreun vas de război sau de comerţ, pentru a se plimba pe ţărm în straie de sărbătoare. Câteodată flancau sau chiar înconjurau ca o gardă personală vreun exemplar superior al propriei lor tagme, care se mişca printre ei, întocmai ca Aldebaran printre aştrii mai mărunţi ai constelaţiei sale. Insul acela important era „Marinarul chipeş”, figură dominantă atât pe vasele de război, cât şi pe vasele comerciale din acea epocă mai puţin prozaică. Fără pic de vanitate, ei mai degrabă cu dezinvoltura şi graţia unui vlăstar regesc, părea să accepte omagiul spontan al camarazilor săi. Îmi vine în minte un caz oarecum ieşit din comun. La Liverpool, în urmă cu o jumătate de veac, am văzut în umbra marelui şi murdarului zid al Docurilor Prinţului (zid dărâmat între timp) un matelot atât de negru, încât trebuie să fi fost vreun african pur-sânge, din seminţia lui Ham[93]. Era neobişnuit de înalt şi bine legat. Peste pieptul lui de abanos fluturau cele două capete ale unei năframe de mătase colorată, prinsă neglijent în jurul gâtului; de urechi îi atârnau nişte cercei mari de aur, iar capul frumos i-era încadrat de-o tichie scoţiană cu bentiţă.

Era într-o zi fierbinte de iulie, la amiază, iar faţa lui, lucioasă de transpiraţie, iradia o veselie barbară. Împărţind vorbe de duh în dreapta şi-n stânga, cu dinţii albi scăpărându-i ca nişte fulgere, păşea vesel în mijlocul camarazilor săi. Aceştia alcătuiau un nemaipomenit amestec de neamuri şi de culori, cum i-ar fi plăcut lui Anacharsis Cloots[94] să convoace în faţa primei Adunări franceze, în calitate de reprezentanţi ai neamului omenesc. La fiece omagiu spontan adus de trecători acestei pagode negre ambulante – omagiu

---

[93] Cel mai tânăr dintre fiii lui Noe.

[94] *Anacharsis Cloots* (1755–1794), pe numele său adevărat Jean Baptiste du Val-de-Grâce, revoluţionar francez, de origină prusacă, membru al Convenţiei şi unul dintre întemeietorii „cultului raţiunii”.

exprimat printr-o oprire în loc, cu ochii holbaţi, şi, ceva mai rar, printr-o exclamaţie – pestriţa lui suită se arăta mândră de el, întocmai cum preoţii asirieni se vor fi arătat mândri de marele lor Taur sculptat, când credincioşii se prosternau în faţa lui. Dar să revenim la povestirea noastră.

Dacă uneori Marinarul chipeş din acea epocă avea, coborând pe uscat, aerul unui Murat[95] naval, el nu semăna totuşi câtuşi de puţin cu „Billy-filfizonul", un personaj hazliu care-a dispărut între timp, deşi poate fi întâlnit şi astăzi din când în când, într-o variantă mai caraghioasă decât modelul original, la cârma şalupelor ce străbat apele învolburate ale canalului Erie sau, şi mai probabil, în fumul tavernelor presărate pe ţărm. Foarte destoinic în primejdioasa-i meserie, era totodată mai mult sau mai puţin tare la box sau la lupte. Forţa şi frumuseţea erau calităţile lui supreme. Despre vitejia lui se vorbea peste tot. Pe uscat, era campionul, iar în largul mării purtătorul de cuvânt al celorlalţi; pe scurt, era totdeauna în frunte. Îl vedeai cum strângea velele pe vreme de furtună, stând călare pe-un capăt de vergă, c-un picior înfipt în ţapapia acesteia şi trăgând cu amândouă mâinile de parâme ca de nişte hăţuri, într-o atitudine foarte asemănătoare cu aceea a tânărului Alexandru pe cale de a-l domoli pe focosul Ducipal. O figură superbă, proiectată parcă de coamele Taurului din Zodiac pe fundalul cerului furtunos, de unde-şi îmboldea cu chiote vesele camarazii vânjoşi înşiraţi pe vergă.

Alcătuirea morală a omului era rareori în dezacord cu înfăţişarea lui. Într-adevăr, frumuseţea şi forţa, totdeauna atrăgătoare la un bărbat, n-ar fi putut să stârnească, decât însoţite fiind de un caracter corespunzător, omagiile sincere pe care Marinarul chipeş le primea uneori din partea colegilor săi mai puţin înzestraţi.

Un asemenea astru strălucitor şi pe dinafară şi pe dinăuntru (deşi cu unele trăsături aparte, ce vor ieşi la iveală pe parcursul povestirii) era Billy Budd, sau Baby Budd cum avea să i se spună, ceva mai familiar, în împrejurări ce vor fi relatate ulterior – un flăcău în vârstă de douăzeci şi unu de ani, cu ochi albaştri, ajuns şef de gabie în marina britanică pe la sfârşitul ultimului deceniu al secolului al optsprezecelea. Nu cu multă vreme înainte de perioada când se desfăşoară povestirea noastră, intrase în slujba regelui, fiind înrolat cu de-a sila undeva în Marea Mânecii tocmai când se întorcea spre Anglia pe-un vas de mărfuri; de pe acest vas fusese dus de-a dreptul pe „H.M.S. *Bellipotent*", un vas cu şaptezeci şi patru de tunuri, care, aşa cum se întâmpla nu rareori în acele zile furtunoase, fusese nevoit să pornească în

---

[95] Aluzie la *Joachim Murat* (1767–1815), general francez, cumnat cu Napoleon, care l-a numit rege al Neapolelui.

larg cu echipajul incomplet. Locotenentul Ratcliffe, ofiţerul care conducea recrutarea, îl remarcă pe Billy din primul moment, chiar când punea piciorul pe pasarelă, înainte ca matrozii de pe mărfar să fie strânşi în careu, pentru inspecţie. Şi-l alese numai pe el. Căci, fie că ceilalţi oameni îi apărură într-o lumină proastă după ce-l văzuse pe Billy, fie că nu-l răbda inima să descompleteze prea mult echipajul şi aşa cam redus al vasului – fapt este că ofiţerul se mulţumi cu prima lui alegere, făcută spontan. Spre uimirea camarazilor săi, dar spre marea satisfacţie a locotenentului, Billy nu schiţă nicio împotrivire. Lasă că orice împotrivire ar fi fost la fel de inutilă ca protestul unui sticlete vârât într-o colivie.

Această supunere tacită, dacă nu chiar voioasă, îl făcu pe căpitanul vasului de mărfuri să-i arunce lui Billy o privire mirată şi plină de reproş. Căpitanul era un om cumsecade – genul de om care poate fi întâlnit în orice profesie, chiar şi în cele mai modeste, şi pe care toată lumea e de acord să-l califice drept „respect abil”. Oricât ar părea de ciudat la prima vedere, acest plugar al apelor zbuciumate, acest om care se lupta de-o viaţă cu stihiile de neînduplecat, iubea cel mai mult, în adâncul sufletului său cinstit, liniştea şi pacea. Era un bărbat de vreo cincizeci de ani, uşor predispus spre corpolenţă, cu o faţă simpatică, fără favoriţi, şi de o culoare plăcută – o faţă cam plinuţă, cu o expresie inteligentă şi umană. În zilele frumoase, când vântul sufla moderat şi totul mergea strună, vocea lui căpăta un anumit accent muzical, ce părea să ţâşnească din adâncul fiinţei sale. Extrem de prudent şi conştiincios din fire, se întâmpla uneori ca aceste virtuţi să-i provoace un exces de nelinişte. Căpitanul Graveling nu avea somn câtă vreme vasul său naviga în apropierea vreunui ţărm. El punea suflet în exercitarea grelelor răspunderi, pe care alţi comandanţi de vase le purtau cu destulă uşurinţă.

În timp ce Billy Budd îşi strângea catrafusele la teuga, aprigul şi mătăhălosul locotenent Ratcliffe se invită singur în cabina căpitanului Graveling, fără să-i pese că acesta uitase să rostească formulele de politeţe, obişnuite într-o asemenea ocazie neplăcută pentru el – uitare pricinuită de gândurile în care era cufundat; ajuns în cabină, locotenentul se servi, cu de la sine putere, dintr-o sticlă pe care ochiul său expert o observă numaidecât în dulăpiorul cu băuturi. Locotenentul era unul dintre acei lupi de mare care, în ciuda tuturor greutăţilor şi primejdiilor legate de viaţa navală din epoca aceea de mari şi prelungite războaie, nu-şi pierdeau niciodată apetitul natural pentru plăceri. Datoria şi-o făcea întotdeauna conştiincios; dar datoria e uneori o obligaţie aridă, iar el unul se străduia, ori de câte ori avea prilejul, să-i irige ariditatea cu un amestec fertil de băuturi tari. Căpitanului nu-i rămânea altceva de făcut decât să joace rolul omului obligat să fie

gazdă, cu toată graţia şi vioiciunea de care era în stare. El aşeză în tăcere înaintea dezlănţuitului său musafir accesoriile necesare: un păhărel şi o carafă cu apă. Cerându-şi, însă, scuze că nu bea, deocamdată, şi el, căpitanul se uită cu mâhnire la dezinvoltul locotenent. Acesta îşi subţie puţin grogul cu apă şi-l înghiţi din trei sorbituri; împingând apoi păhărelul gol – nu prea departe, ce-i drept, ca să-l aibe la-ndemână – se aşeză comod pe scaun şi, plescăind satisfăcut din buze se uită ţintă la gazda lui.

Când acest ritual luă sfârşit, căpitanul rupse tăcerea, cu un glas în care se desluşea o undă de reproş amar.:

— Locotenente, îmi iei pe cel mai bun dintre matrozi, o comoară de om.

— Ştiu, replică interlocutorul său, trăgându-şi mai aproape păhărelul, ca să-l umple din nou. Ştiu, şi-mi pare rău.

— Scuză-mă, locotenente, dar n-ai înţeles. Uite despre ce este vorba. Înainte de a-l fi luat la bord pe tânărul acesta, teuga „Drepturilor Omului” era un cuib de gâlcevi, un adevărat infern, crede-mă. Eram atât de îngrijorat, încât nici pipa nu mă putea linişti. Dar iată că a venit Billy şi i-a potolit pe toţi, ca un preot catolic care-aduce pacea într-un viespar irlandez. Nu ţinându-le vreo predică, nu spunând sau făcând ceva deosebit, ci prin simpla lui prezenţă, care avea darul de a-i îndulci până şi pe cei mai acri dintre ei. Veneau la el ca muştele la miere, toţi, afară de şeful bandei, vlăjganul ăla păros cu favoriţi roşii ca focul. Invidios, poate, pe noul-venit şi convins că un asemenea „băieţaş drăgălaş” – cum îl numea, ironic, în faţa oamenilor – n-avea curaj nici cât un cocoş, îi tot căuta harţă, doar-doar o să-l provoace. Billy răbda şi vorbea frumos cu el – seamănă cu mine, locotenente, căci nici eu nu pot să sufăr certurile – dar toată osteneala i-a fost în zadar. Într-o bună zi, pe la cartul al doilea, în văzul tuturor, Roşcovanul, care fusese pe vremuri măcelar, i-a vârât un pumn în coastă lui Billy, chipurile ca să-i arate de unde anume se taie un biftec. Braţul lui Billy a ţâşnit, iute ca fulgerul. Deşi cred că n-a vrut să-l atingă prea tare pe vlăjgan, i-a tras o bătaie straşnică. Şi n-a ţinut mai mult de-o jumătate de minut. În tot cazul, găliganul acela era uluit de repeziciunea atacului. Iar astăzi, locotenente, Roşcovanul îl iubeşte pe Billy, îl iubeşte, crede-mă, dacă nu cumva e un făţarnic fără pereche. De altfel, toţi îl iubesc. Unii au ajuns să-i spele rufele şi să-i cârpească pantalonii, iar dulgherul vasului îşi foloseşte timpul liber ca să-i meşterească o lădiţă pentru lucruri. Oamenii ar face orice pentru Billy Budd. Şi trăiesc, cu toţii, ca-ntr-o familie fericită. Ştiu prea bine, locotenente, ce-o să se întâmple la bordul „Drepturile” după plecarea flăcăului ăstuia. O să treacă multă vreme până să-mi pot fuma liniştit pipa, după-masă, aplecat peste cabestan. Da, locotenente, mi-l răpeşti pe cel mai bun dintre matrozi, pe omul care face pace între ei!

Şi spunând acestea, inimosul căpitan îşi stăpâni cu greu un suspin.

— Bine, zise locotenentul, care, înveselit de băutură, ascultase cu un interes amuzat destăinuirile căpitanului. Binecuvântaţi fie pacificatorii, mai ales cei ce ştiu să se bată pentru pace! Bunăoară, cele şaptezeci şi patru de tunuri ale mele, care mă aşteaptă colo – unora dintre ele li se văd năsucurile în saborduri – adăugă locotenentul arătând pe fereastra cabinei spre „Bellipotent”. Dar curaj, omule! Nu fi chiar aşa de abătut! Îţi făgăduiesc anticipat aprobarea regelui. Fii sigur că maiestatea-sa va primi cu bucurie vestea că, într-o vreme când matelоţii nu se prea îndeasă la pesmeţii marinăreşti cu graba ce s-ar cuveni, şi când unii căpitani de mărfare cedează cu mare greutate vreun marinar, doi, flotei de război – maiestatea-sa, zic, va primi cu bucurie vestea că un căpitan, măcar unul, i-a cedat de bunăvoie pe cel mai bun om din tot echipajul, un om atât de leal, încât se lasă înrolat fără să crâcnească. Dar unde-i mândreţea ceea de băiat? A, uite-l! exclamă el privind prin uşa deschisă a cabinei. Iată-l că vine, târându-şi lada după el, parc-ar fi Apollo cu valijoara lui, zău aşa! Ascultă băiete, adăugă, locotenentul, ieşindu-i în întâmpinare. Nu poţi veni cu un lădoi ca ăsta la bordul unui vas de război! Pe un asemenea vas mai toate lăzile ascund muniţii. Vâră-ţi boarfele într-un sac, băiete! Şaua şi cizmele pentru cavalerist, sacul şi hamacul pentru marinarul din flota de război!

Flăcăul îşi mută boarfele din ladă într-un sac şi coborî în şalupă, urmat de locotenent. Şalupa se depărtă de „Drepturile Omului”, cum era botezat vasul comercial, deşi căpitanul şi echipajul lui îi spuneau, mai pe scurt, marinăreşte, „Drepturile”. Proprietarul vasului, un om încăpăţânat, originar din Dundee, era un admirator fervent al lui Thomas Paine[96], al cărui răspuns la diatriba lui Burke[97] împotriva Revoluţiei Franceze fusese publicat nu demult, răspândindu-se pretutindeni. Botezându-şi vasul „Drepturile Omului”, după titlul lucrării lui Paine, cetăţeanul din Dundee procedase aproape la fel ca armatorul Stephen Girard[98] din Philadelphia, care-şi botezase vasele „Diderot”, „Voltaire” etc., pentru a-şi exprima astfel ataşamentul faţă de ţara lui natală şi simpatia faţă de filosofii ei liberali.

Deodată, în timp ce şalupa luneca pe sub pupa mărfarului, iar locotenentul şi vâslaşii se uitau – unii cu obidă, alţii cu un rânjet – la numele

---

96 *Thomas Paine* (1737–1809), om politic şi publicist american, originar din Anglia, democrat revoluţionar, iluminist. În lucrarea sa, *Drepturile omului* (1791–1792), el sprijină Revoluţia Franceză. Lucrările sale au exercitat o influenţă însemnată asupra formării ideilor revoluţionare în Franţa şi asupra concepţiilor conducătorilor mişcării chartiste din Anglia.

97 *Edmund Burke* (1729–1797), om politic şi scriitor englez ostil raţionalismului şi deismului. Ostilitatea sa împotriva Revoluţiei Franceze îşi găseşte expresia în special în lucrarea intitulată *Reflecţii asupra Revoluţiei din Franţa (Reflections on the Revolution in France)* (1790).

98 *Stephen Girard* (1750–1831), negustor şi bancher francez stabilit în Philadelphia.

înscris acolo, noul recrut sări de pe bancheta de la prova unde i se poruncise să şadă, şi, fluturându-şi pălăria spre marinarii ce-l priveau cu jale, aplecaţi în tăcere peste balustrada de la pupa vasului, le trimise un călduros salut. După care, adresă un salut vasului însuşi: „Adio şi ţie, bătrână corabie a Drepturilor Omului!”

— Şezi jos, omule! răcni locotenentul, cu toată asprimea rangului său, deşi îşi stăpânea cu greu un zâmbet.

Gestul lui Billy era desigur o abatere gravă de la codul manierelor navale. Numai că el nu învăţase niciodată aceste maniere; drept care, locotenentul nu l-ar fi repezit cu atâta asprime, dacă nu l-ar fi iritat salutul final adresat vasului. Căci vedea în acest salut o ironie deghizată a noului recrut, o aluzie perfidă la înrolările silnice în general, şi la înrolarea lui în special. Şi totuşi, ironia lui Billy era mai degrabă involuntară, căci flăcăul, deşi din plin înzestrat cu voioşia caracteristică omului sănătos, tânăr şi cu mintea slobodă, era cu totul lipsit de spirit satiric. Îi lipsea şi dorinţa de a fi ironic, şi nefasta uşurinţă de a-şi exercita ironia. Vorbele în doi peri şi insinuările erau străine de firea lui.

Cât despre înrolarea lui silnică, marinarul părea să o accepte aşa cum accepta de pildă orice schimbare a vremii. Fără să-şi dea seama, era un fatalist, însă nu ca un filosof, ci ca dobitoacele. Şi se prea poate chiar să-i fi plăcut această întorsătură din viaţa lui, care-i deschidea un drum spre privelişti inedite şi spre aventuri războinice.

La bordul vasului „Bellipotent”, Billy Budd fu considerat numaidecât ca un marinar destoinic, fiind repartizat în cartul de la tribord al gabiei de mizenă. În curând se simţi ca la el acasă pe vasul de război, cucerindu-şi simpatia tuturor prin farmecul lui lipsit de afectare şi prin firea lui deschisă şi veselă. Nu se afla om mai voios ca el în cantina unde lua masa, mai ales că printre marinarii înrolaţi cu anasâna erau destui indivizi morocănoşi care, când nu aveau mult de lucru, bunăoară în timpul ultimului cart, sub înrâurirea întunericului ce se lăsa, cădeau de obicei într-o reverie tristă, ba chiar de-a dreptul posacă. Oamenii aceştia nu erau, însă, la fel de tineri ca marinarul nostru, iar mulţi dintre ei avuseseră desigur parte de-un cămin oarecare, sau îşi lăsaseră pe uscat neveste şi copii, probabil în condiţii vitrege; toţi aveau, de bună seamă, rude şi prieteni, pe când, aşa cum se va vedea îndată, Billy era, practic, singurul membru al familiei sale.

2

Cu toate că noul gabier se bucura de o bună primire din partea echipajului vasului de război, el nu mai era nici pe departe astrul ce

strălucise cândva printre constelaţiile mai mărunte din marina comercială, singura societate pe care o cunoscuse până atunci.

Era tânăr şi, în ciuda unui fizic pe deplin dezvoltat, arăta chiar mai tânăr decât era în realitate, din pricina expresiei adolescentine a feţei lui, încă fragedă şi de o puritate cromatică aproape feminină, deşi marea îi ştersese paloarea de crin şi o tăbăcise, încât rozul abia dacă se mai vedea.

Pe un asemenea novice, care ignora complicaţiile vieţii în societate, trecerea bruscă de la lumea lui simplă de mai înainte la lumea mai vastă şi mai vicleană a unui mare vas de război, ar fi putut să-l doboare sufleteşte dacă ar fi fost cât de cât vanitos sau închipuit din fire. În amestecătura de oameni de pe „Bellipotent”, se găseau şi unii marinari care, oricât de inferiori în grad ar fi fost, aveau ceva ieşit din comun, căci disciplina militară continuă şi participarea frecventă la bătălii pot da până şi marinarului de rând o anumită nobleţe caracteristică. În calitatea lui de „marinar chipeş”, poziţia lui Billy Budd la bordul vasului de război se asemăna întrucâtva cu aceea a unei frumuseţi rustice adusă de la ţară în mijlocul doamnelor cilibii de la curte. El, unul, nu prea băgase de seamă această schimbare de mediu. Şi nici zâmbetul echivoc pe care ceva din înfăţişarea lui îl stârnea pe feţele câtorva marinari mai hârşiţi. Şi mai puţin îşi dădea seama de impresia deosebit de favorabilă pe care persoana şi comportarea lui o făceau asupra ofiţerilor mai inteligenţi de pe dunetă. Ceea ce nu era deloc de mirare, căci, fiziceşte, era croit după modelul desăvârşit al acelor englezi, al căror sânge saxon nu pare câtuşi de puţin amestecat cu cel normand sau cu vreun alt sânge, iar faţa lui avea acea expresie adânc umană, de bunătate calmă, pe care sculptorul grec a hărăzit-o, în unele statui, puternicului Hercule. Dar şi această expresie era subtil modificată de o altă trăsătură a tânărului. Urechea, mică şi bine proporţionată, îndoitura piciorului, arcuirea gurii şi a nărilor, chiar şi asprimea mâinilor sale de culoarea portocaliu-închis a ciocului de *tucan*[99] (mâinile astea evocau deopotrivă funga şi găleata cu catran), dar mai ales o anumită graţie vizibilă în expresia feţei lui mobile şi în atitudinile şi gesturile cele mai mărunte – graţie ce-ţi sugera o mamă protejată de zeiţele tutelare ale iubirii – toate aceste trăsături vădeau, în chip ciudat, o ascendenţă în directă contradicţie cu situaţia lui prezentă. Taina acestei obârşii deveni ceva mai puţin misterioasă în clipa când Billy fu chemat lângă cabestan pentru formalităţile legate de înrolarea lui. Când ofiţerul, un omuleţ ager şi sprinten, îi puse, printre altele, întrebarea „unde s-a născut”? el îi răspunse:

---

[99] Pasăre cu ciocul lung şi penajul viu colorat; trăieşte în regiunea tropicală a Americii şi face parte din familia Ramphastidaeelor.

— Domnule, vă rog, nu ştiu.

— Nu ştii unde te-ai născut?! Cine ţi-a fost tată?

— Dumnezeu ştie, domnule!

Uluit de naivitatea sinceră a acestor răspunsuri, ofiţerul îi puse următoarea întrebare:

— Nu ştii nimic despre originea ta?

— Nu, domnule. Dar mi s-a spus că am fost găsit într-o dimineaţă, într-un coşuleţ căptuşit cu mătase, atârnat la uşa unui om cumsecade din Bristol.

— Ai fost găsit, spui? exclamă ofiţerul, dându-şi capul pe spate şi măsurându-l din creştet până-n tălpi pe noul recrut. Ei bine, se pare că a fost o găselniţă destul de bună. Sper că au să mai fie găsiţi şi alţi oameni ca tine, băiete! Flota are mare nevoie de ei.

Da, Billy Budd era un copil găsit, un bastard, însă nu unul de rând; originea nobilă i se citea pe faţă la fel de limpede ca aceea a unui cal de rasă.

Încolo, fără să aibe o minte de porumbel, dar nefiind nici înzestrat, decât în foarte mică măsură, cu isteţimea sau înţelepciunea şarpelui, poseda acel soi şi acel grad de inteligenţă care merge de obicei mână-n mână cu integritatea firească a omului sănătos, căruia nu i-a fost încă oferit mărul dubios al cunoaşterii. Era analfabet – nu ştia să citească, dar ştia, în schimb, să cânte şi, întocmai ca privighetoarea, care-i şi ea analfabetă, îşi compunea uneori singur cântecele.

Amorul-propriu părea să-i lipsească aproape cu desăvârşire, sau, ca să fim mai precişi, avea cam atâta cât i-am putea atribui unui câine St. Bernard.

Obişnuit să trăiască în mijlocul stihiilor şi necunoscând din uscat altceva decât plaja sau, mai degrabă, acea parte a globului acvaterestru rezervată femeilor uşoare şi cârciumarilor din tavernele numite în jargon marinăresc „paradisul scripcarilor”, firea lui simplă nu fusese pervertită de acele abateri morale care nu sunt totdeauna incompatibile cu produsul manufacturier numit „respectabilitate”. Dar oare marinarii care frecventează „paradisul scripcarilor” sunt lipsiţi de vicii? Nu. Totuşi, aşa-zisele lor vicii îşi au mai arareori decât la oamenii uscatului sorgintea într-o inimă coruptă; ele par a izvorî nu atât dintr-o aplecare spre viciu, cât dintr-un exces de vitalitate îndelung stăvilită, şi nu sunt, deci, altceva decât manifestări sincere, în perfect acord cu legea naturii.

Prin însăşi firea lui, şi sub influenţa condiţiilor sale de viaţă, Billy era, în multe privinţe, un soi de barbar autentic, precum va fi fost, poate, Adam înainte ca rafinatul şarpe să se fi insinuat în preajma lui.

Este locul să subliniem un fapt care poate fi lesne remarcat şi care vine aparent în sprijinul doctrinei privitoare la căderea omului – doctrină ignorată în zilele noastre – şi anume că unele virtuţi pure şi nefalsificate, ce

pot fi observate la un om dincolo de pojghiţa uniformă a civilizaţiei, se dovedesc, la o cercetare mai atentă, a nu fi roadele obiceiului sau ale convenţiei, ci mai degrabă străine de acestea, ca şi cum ar fi fost transmise în chip miraculos dintr-o epocă anterioară cetăţii lui Cain şi apariţiei omului citadin. Un caracter înzestrat cu asemenea însuşiri are, pentru cel ce şi-a păstrat nealterat gustul, prospeţimea bobului de strugure, pe când insul ultracivilizat, fie el un exemplar reuşit al acestei speţe, îi pare a avea un gust dubios, de poşircă.

Faimoasa invocaţie adresată, în urmă cu aproape două mii de ani, de către un poet inimos ţăranului blajin rătăcit în Roma cezarilor, se potriveşte şi astăzi oricăruia dintre cei care-au moştenit acele virtuţi primitive şi care cutreieră, năuci, aidoma lui Kaspar Hauser[100], vreuna din capitalele creştine din vremea noastră:

„Sărac, cinstit, şi credincios în toate,
Ce cauţi, Fabiane, în cetate?” [101]

Cu toate că frumuseţea marinarului nostru era cât se poate de masculină, ea avea totuşi un cusur, întocmai ca frumoasa eroină a uneia dintre povestirile mai scurte ale lui Hawthorne[102]. Nu, însă, un cusur vizibil, ca la dânsa, ci un defect de vorbire, ce se manifesta în anumite ocazii. Deşi în clipele de primejdie, sau în faţa stihiilor dezlănţuite, se comporta aşa cum trebuie să se comporte orice marinar, totuşi, sub influenţa vreunei emoţii bruşte şi violente, vocea lui, de obicei extrem de muzicală, ce exprima parcă o armonie lăuntrică, devenea şovăitoare, pierzându-se într-un fel de bâlbâială ciudată. Din acest punct de vedere, Billy oferea o dovadă izbitoare a faptului că pizmaşul şarpe edenic continuă să-şi vâre coada în fiece existenţă omenească înfiripată pe planeta noastră. De fiecare dată, într-un fel sau altul, îşi va lăsa negreşit mica lui carte de vizită, ca pentru a ne aminti că are şi el un cuvânt de spus.

Recunoaşterea unui asemenea cusur la Marinarul chipeş cată a demonstra nu numai că nu-l înfăţişăm ca pe un erou convenţional, ci şi că povestirea al cărei protagonist este, nu-i defel un „romanţ”.

3

---

[100] Personaj misterios, apărut pe neaşteptate la Nürnberg, în 1828, şi socotit a fi de origine nobilă. A murit înjunghiat, în 1833; atât viaţa cât şi moartea lui i-au tulburat pe numeroşi poeţi romantici.

[101] Din *Epigramele* lui Martial (cartea IV, 5).

[102] *Nathaniel Hawthorne* (1804–1864), scriitor american, autor de nuvele şi povestiri. Aici e vorba de povestirea *Semnul din naştere.*

În momentul înrolării silnice a lui Billy Budd, vasul „Bellipotent” se afla în drum spre Mediterana, pentru a se alătura flotei de-acolo. Nu peste multă vreme, avu loc întâlnirea cu flota. Ca un membru al acesteia, vasul participă la manevrele ei, deşi uneori, având în vedere superioritatea lui navală, precum şi lipsa unor fregate, era trimis singur în misiuni de cercetare şi chiar în misiuni mai îndelungate. Dar toate acestea au prea puţină legătură cu povestirea noastră, care se ocupă doar de viaţa intimă a unui anumit vas şi de cariera unui anumit marinar.

Era în vara anului 1797. În aprilie avusese loc conflagraţia de la Spithead, urmată, în mai, de o explozie şi mai puternică în cadrul flotei din Nore[103]. Această din urmă explozie a fost botezată, fără pic de exagerare, „Marea răscoală”. A fost, într-adevăr, o demonstraţie de forţă mult mai ameninţătoare pentru Anglia decât manifestele propagandistice şi armatele cuceritoare ale Directoratului francez.

Răscoala marinarilor din Nore a fost pentru Imperiul britanic ceea ce ar fi o grevă a pompierilor pentru o Londră ameninţată de un incendiu generalizat. Într-o asemenea criză, Imperiul ar fi fost îndreptăţit să anticipeze faimoasa proclamaţie care avea să vestească, peste vreo câţiva ani, de-a lungul întregului front naval, ce anume aştepta Anglia din partea fiilor ei.[104] Căci în acel moment, pe catargele corăbiilor cu trei punţi şi pe cele ale vaselor de război ancorate în radă, mii şi mii de marinari din această flotă, care era braţul drept al singurei puteri conservatoare şi libere din Lumea Veche, au arborat, chiuind, pavilionul britanic de pe care şterseseră crucile[105], astfel încât drapelul ce simboliza legea şi libertatea întemeiate pe ordine, era transformat într-un meteor roşu al răzmeriţei neînfrânate şi nestăvilite. Îndreptăţitele nemulţumiri, provocate de anumite neajunsuri din cadrul flotei, luau proporţiile unui incendiu iraţional, aprins parcă de tăciunii ce zburau din Franţa în flăcări pe deasupra Canalului Mânecii.

Evenimentul dădea, vremelnic, o rezonanţă ironică însufleţitelor cântece ale compozitorului Dibdin[106] – ajutor de nădejde al guvernului britanic în acea conjunctură europeană – cântece care exaltau, printre altele, devotamentul patriotic al marinarului englez:

---

[103] Răscoalele la care face aluzie Melville au izbucnit la 15 aprilie 1797 la Spithead – o radă navală engleză situată între Portsmouth şi Insula Wight, – şi la 20 mai 1797, la Nore, un banc de nisip situat la vărsarea Tamisei.

[104] În 1805, în ajunul bătăliei de la Trafalgar, Nelson a lansat apelul: „Anglia îi cere fiecărui om să-şi facă datoria”.

[105] Pe drapelul naţional britanic, denumit „Union Jack”, crucile Sf. Gheorghe, Sf. Andrei şi Sf. Patrick, sunt unite pentru a simboliza unirea Angliei, Scoţiei şi Irlandei de Nord.

[106] *Charles Dibdin* (1745–1814), actor, cântăreţ şi compozitor englez, autor al unor faimoase *Sea Songs* (cântece marinăreşti).

„Cât despre viaţa mea, e-a Regelui!”

Cronicarii navali ai Insulei trec, fireşte, destul de repede peste acest episod al măreţei sale istorii maritime; unul dintre ei (William James[107]) mărturiseşte cu candoare că l-ar fi trecut chiar sub tăcere, „dacă imparţialitatea n-ar interzice dispreţul”. Totuşi, el nu face decât o simplă menţiune, fără a da vreun detaliu. Asemenea detalii nu pot fi găsite prea uşor nici măcar în biblioteci. Ca şi alte evenimente din istoria oricărui stat, inclusiv a Americii, Marea Răscoală a fost împinsă pe ultimul plan al istoriei, din considerente politice şi de mândrie naţională. Asemenea evenimente nu pot fi, desigur, ignorate, dar există un mod prudent de a le trata din punct de vedere istoric. Dacă un om normal se fereşte să dea în vileag lucrurile neplăcute sau urâte din propria-i familie, o naţiune aflată într-o situaţie similară îşi poate la rându-i permite să fie discretă, fără a-şi reproşa nimic.

Dacă după tratativele dintre reprezentanţii guvernului şi conducătorii răscoalei, tratative încheiate prin concesiile făcute de cei dintâi în legătură cu unele abuzuri flagrante, prima insurecţie – cea de la Spithead – a fost înăbuşită cu oarecare dificultate, sau în orice caz urmată de o pace vremelnică, în schimb, neaşteptata recrudescenţă a insurecţiei, care a izbucnit pe o scară şi mai mare la Nore – fiind marcată, în convorbirile ce au urmat, de revendicări socotite de către autorităţi nu numai inadmisibile dar şi de o insolenţă agresivă, a arătat (ca şi cum drapelul roşu n-ar fi fost o dovadă suficientă în acest sens) care era starea de spirit ce-i însufleţea pe oameni. Până la urmă, însă, răscoala tot a fost înăbuşită, datorită, poate, lealităţii de neclintit a corpului ofiţeresc, a cărui pildă a fost urmată de unele categorii influente ale membrilor echipajului.

Într-o oarecare măsură, răscoala din Nore poate fi comparată cu frigurile ce cuprind pe neaşteptate un organism sănătos, care se leapădă curând de ele.

În orice caz, o parte din miile de răsculaţi aveau să contribuie, nu peste multă vreme – îndemnaţi fie de patriotism, fie de un instinct războinic, sau poate de amândouă aceste impulsuri – la victoria lui Nelson în bătălia Nilului, precum şi la cea de la Trafalgar, care i-a adus suprema cunună navală. Aceste bătălii, mai cu seamă cea de la Trafalgar, le-au adus răsculaţilor o iertare deplină şi magnanimă, căci ele au rămas neîntrecute în

---

[107] *William James* (1799–1860), istoric englez, autorul unei *Istorii Navale a Marii Britanii*, în 6 volume (1860, Londra).

analele omenirii sub raportul desfăşurării spectaculoase a forţelor navale şi sub raportul eroismului militar.

4

Când te apuci să scrii, oricât de hotărât ai fi să te ţii de drumul principal, e greu să rezişti ispitei de a păşi pe unele poteci lăturalnice. Mă voi abate şi eu pe o asemenea potecă. Voi fi bucuros dacă cititorul îmi va ţine tovărăşie. În cel mai rău caz, ne vom alege cu plăcerea, despre care se spune, nu fără malitie, că însoţeşte orice păcat – căci, oricum, abaterea noastră va fi un păcat literar.

Nu spun, desigur, ceva nou când observ că invenţiile din epoca noastră au dus finalmente la o schimbare a caracterului luptelor navale, schimbare echivalentă cu revoluţia săvârşită în tehnica războaielor prin introducerea prafului de puşcă din China în Europa. Prima armă de foc europeană, o invenţie stângace, a fost, după cum se ştie, luată în derâdere de către destui cavaleri, ca o unealtă jalnică, bună cel mult pentru nişte ţesători prea fricoşi din fire ca să se încumete a se bate în luptă dreaptă, cu săbiile de oţel. Dar după cum pe uscat curajul cavaleresc, chiar lipsit fiind de însemnele sale heraldice, nu s-a stins odată cu cavalerii, tot aşa şi pe mări (deşi un anumit gen de bravură spectaculoasă s-a demodat, nemaipotrivindu-se cu noile împrejurări), nobilele însuşiri ale unor mari navigatori ca Don Juan de Austria[108], ca Doria[109], ca van Tromp[110], ca Jean Bart[111], ca un şir întreg de amirali englezi sau ca Decaturii[112] americani din 1812, nu s-au dus la fund odată cu carcasele de lemn ale corăbiilor lor.

Cu toate astea, unui om capabil să aprecieze prezentul fără a deprecia trecutul, i se poate ierta dacă vede în „Victoria” lui Nelson, bătrâna corabie solitară ancorată la Portsmouth, nu numai un monument perisabil închinat unei glorii nepieritoare, ei şi o dojană poetică, atenuată de pitorescul ei, la

---

[108] *Don Juan de Austria* (1547–1578), fiul natural al lui Carol Quintul, guvernator al Ţărilor de Jos, a câştigat bătălia navală de la Lepante împotriva turcilor (1571).

[109] *Doria,* familie nobilă din Genova; a dat acestui oraş – port maritim – o seamă de amirali iluştri, printre care *Oberto Doria,* câştigătorul bătăliei de la Meloria, care, în 1284, a pus capăt îndelungatei rivalităţi dintre Genova şi Pisa şi *Andrea Doria,* comandant al flotelor lui Francisc I şi Carol Quintul.

[110] *Cornelius Van Tromp* (1629–1691) navigator olandez, a condus la victorie flota ţării sale împotriva flotei engleze şi a celei spaniole. A existat şi un *Maarten Van Tromp* (1597–1653), comandant al flotei olandeze.

[111] *Jean Bart* (1651–1702), marinar francez, a slujit întâi în flota olandeză, dar la izbucnirea războiului franco-olandez în 1672 s-a înrolat în marina franceză. Pentru faptele sale de arme, a fost înnobilat de Ludovic al XIV-lea, care l-a chemat la Versailles.

[112] *Decatur,* familie care a dat Americii câţiva navigatori celebri, printre care *Stephen Decatur* (1779–1820); în timpul războiului de independenţă dus de Statele Unite împotriva Angliei, el a capturat o fregată engleză şi a săvârşit şi alte fapte de arme ce i-au adus gloria.

adresa *Monitoarelor*[113] şi a şi mai puternicelor cuirasate europene. Şi asta, nu doar din pricină că asemenea nave sunt neplăcute la vedere, fiind inevitabil lipsite de simetria şi de grandoarea vechilor vase de război, ci şi din alte pricini.

S-ar putea ca unii, fără a fi totalmente nesimţitori la dojana poetică mai sus amintită, să fie înclinaţi s-o respingă, la nevoie printr-o atitudine iconoclastă, de dragul ordinii celei noi. Bunăoară, contemplând pe duneta „Victoriei" steaua ce marchează locul unde a căzut Nelson, aceşti utilitarişti marţiali ar putea emite ipoteza că, expunându-şi propria persoană în toiul bătăliei, Nelson a săvârşit un act nu numai inutil, dar şi antimilitar, izvorât dintr-o vanitate nebunească. Ei ar putea adăuga chiar că, la Trafalgar, Nelson i-a aruncat morţii o adevărată sfidare, iar moartea a venit bineînţeles, şi că fără acest act de bravură, victoriosul amiral ar fi putut supravieţui: înţeleptele ordine date de el ofiţerului care preluase comanda n-ar mai fi fost nesocotite, căci însuşi Nelson şi-ar fi putut conduce până la locul de ancoraj flota greu lovită, după terminarea bătăliei, ceea ce ar fi evitat tragicele jertfe omeneşti în naufragiul provocat de furtuna naturală ce a urmat furtunii războinice. Benthamiţii[114] războiului ar putea să susţină cu destulă plauzibilitate o asemenea ipoteză, dacă am lăsa deoparte chestiunea, ceva mai discutabilă, a posibilităţilor reale existente în acel moment pentru ancorarea flotei.

Dar pe ceea ce „ar fi putut să fie" nu se poate clădi nimic temeinic. Şi e un fapt cert că puţini comandanţi şi-au dat silinţa să fie atât de circumspecţi ca acest temerar care nu pregeta să se expună primejdiilor – circumspecţi în aprecierea factorilor hotărâtori ai unei eventuale bătălii şi în pregătirea ei febrilă, prin trasarea minuţioasă pe hartă a liniei de atac, aşa cum a procedat, de pildă, la Copenhaga.

Prudenţa nu este, desigur, o virtute deosebită la un militar, nici măcar atunci când e dictată de considerente străine de orice egoism; pe când o excesivă dragoste de glorie, capabilă să însufleţească un impuls mai puţin arzător, cum e simţul datoriei, reprezintă virtutea supremă. Faptul că numele lui Wellington aprinde mai puţin imaginaţia oamenilor decât numele mai simplu al lui Nelson, se explică, poate, prin cele de mai sus. În oda lui funebră închinată învingătorului de la Waterloo, Alfred Tennyson nu se încumetă să-l califice drept cel mai mare ostaş al tuturor timpurilor, deşi

---

113 În timpul Războiului Civil, vasul de război *Monitor* a învins vasul sudist *Merrimac*, îb raza portului Hampton (martie 1862). Numele vasului învingător a fost extins asupra tuturor vaselor de acest tip.

114 Adepţi ai doctrinei lui *Jeremy Bentham* (1748–1832), filozof utilitarist englez.

în aceeaşi odă îl invocă pe Nelson ca pe „cel mai mare matroz de la începutul lumii”.[115]

La Trafalgar, cu puţin înainte de începerea luptei, Nelson s-a aşezat să-şi scrie ultimele dorinţe – un testament lapidar. Dacă, presimţind cea mai măreaţă dintre victorii, pe care avea s-o încununeze cu propria-i moarte glorioasă, şi-a împodobit ca un preot pieptul cu decoraţiile scumpe ce-i aminteau de strălucitele sale fapte de arme; şi dacă, a te împodobi astfel înainte de a te jertfi pe altar, înseamnă vanitate, atunci fiece vers eroic din marile epopei şi drame nu ascunde altceva decât o afectare bombastică, de vreme ce în asemenea versuri poetul nu exprimă decât acele sentimente exaltate, cărora un om cu firea lui Nelson le dă viaţă transpunându-le în fapte, atunci când se iveşte prilejul.

5

Da, răscoala din Nore a fost înăbuşită. Dar nu toate abuzurile au fost înlăturate. Dacă, bunăoară, furnizorilor nu li s-a mai îngăduit să practice unele obiceiuri caracteristice tagmei lor pe tot globul, de exemplu livrarea unor ţesături cu defecte şi a unor raţii alimentare insuficiente sau chiar alterate – în schimb, recrutarea forţată a continuat ca şi până atunci. Printr-un obicei consfinţit de veacuri şi menţinut din punct de vedere juridic până de curând, chiar de către lordul cancelar Mansfield[116], acest sistem de dotare a flotei cu oameni – sistem căzut între timp într-un soi de desuetudine, dar niciodată abolit în mod expres – nu putea fi, practic, înlăturat în anii aceia. Desfiinţarea lui ar fi dus la paralizarea indispensabilei flote – o flotă alcătuită în întregime din pânze, căci forţa aburului nu se cunoştea încă, nenumăratele ei catarge şi miile de tunuri fiind manevrate, toate, exclusiv prin puterea muşchilor; o flotă cu atât mai flămândă de oameni, cu cât era nevoită să-şi sporească numărul vaselor de tot felul, pentru a face faţă primejdiilor prezente şi viitoare din partea unui continent în fierbere.

Nemulţumirea a precedat cele două Răscoale şi le-a supravieţuit, mai mult sau mai puţin într-ascuns. De aceea, teama de noi tulburări, sporadice sau generalizate, nu era lipsită de temei. Iată un exemplu în acest sens: chiar în anul când se petrece acţiunea povestirii noastre, Nelson – pe atunci vice-amiral, cunoscut sub numele de Sir Horatio – aflându-se cu flota în largul

---

115 Tennyson, în *Odă la moartea Ducelui de Wellington* (1857).

116 *William Murray, conte de Mansfield* (1705–1793), judecător al regelui şi procuror general sub guverne de orientare conservatoare. Devenit nepopular prin atitudinea adoptată în reprimarea mişcărilor de revoltă suscitate de publicarea *Scrisorilor lui Junius către rege*, titlu sub care *The Public Advertiser*, răspândit ziar din Anglia, la acea dată, a tipărit între 21 ianuarie 1769 şi 17 ianuarie 1772 o serie de 69 scrisori conţinând atacuri la adresa diverselor persoane politice care aveau legături cu guvernul.

coastelor spaniole, a primit ordin de la amiralul-comandant să-şi mute pavilionul de pe corabia „Captain” pe vasul „Theseus”, care tocmai sosise din patrie, unde luase parte la Marea Răscoală: marinarii de pe puntea acestui din urmă vas părând primejdios de agitaţi, s-a socotit că un ofiţer ca Nelson era omul cel mai nimerit, nu pentru a-i constrânge pe marinari, prin teroare, la o supunere silnică, ci pentru a-i face, prin simpla lui prezenţă şi prin personalitatea-i eroică, să revină la o lealitate sinceră dacă nu chiar la fel de entuziastă, ca a lui însuşi. Aşa se face că, un timp, pe dunetele multor corăbii a domnit o oarecare nelinişte. Pe mare, măsurile de precauţie şi de pază au fost întărite pentru orice eventualitate; în orice clipă putea să înceapă o bătălie. Iar când aceasta începea efectiv, ofiţerii care răspundeau de diferitele baterii se socoteau datori, în unele cazuri, să stea cu săbiile trase în spatele tunarilor.

6

Dar la bordul vasului de război pe care nimerise Billy, nimic din comportarea marinarilor şi, cu atât mai puţin, din aceea a ofiţerilor nu ar fi putut să-i sugereze unui observator obişnuit că Marea Răscoală era un eveniment relativ recent. În chip firesc, cel care dă tonul conduitei generale a ofiţerilor de pe un vas de război este comandantul, bineînţeles dacă acesta are asupră-le ascendentul necesar.

Onorabilul căpitan Edward Fairfax Vere, pentru a-i preciza odată cu rangul şi numele întreg, era un burlac în vârstă de aproximativ patruzeci de ani, şi trecea drept un navigator de elită chiar într-o epocă bogată în marinari iluştri. Deşi legat de marea nobilime, nu-şi datora avansarea exclusiv relaţiilor sale. Slujise vreme îndelungată şi luase parte la felurite bătălii, făcându-şi totdeauna datoria, ca un ofiţer preocupat de bunăstarea oamenilor săi, dar intolerant faţă de orice încălcare a disciplinei; perfect versat în ştiinţa profesiunii sale, era întreprid până la neînfricare, deşi nu-şi pierdea niciodată cumpătul. Pentru bravura arătată în mările Indiilor de vest, ca aghiotant al amiralului Rodney[117] în bătălia victorioasă repurtată de acesta asupra lui De Grasse[118] – el fusese avansat la gradul de căpitan de prim rang.

---

[117] *George Bridges, baron de Rodney* (1710–1792), amiral englez; a participat la Războiul de 7 ani şi a cucerit câteva dintre insulele Antile; a condus flota engleză la victorie împotriva flotei franceze comandate de De Grasse (1782), în preajma insulei Dominica (insulă din Antilele mici, situată între Martinica şi Guadelupa).

[118] *François Joseph Paul de Grasse-Tilly* (1722–1788) navigator francez; în anii Războiului pentru independenţa Statelor Unite, debarcând 3.000 de oameni la intrarea golfului Chesapeake, el l-a forţat pe amiralul englez Hood să se retragă fără a-l putea ajuta pe lordul Cornwallis, la Yorktown, victorie

Pe uscat, când umbla îmbrăcat în civil, cu greu l-ar fi putut lua cineva drept un marinar, mai ales că nu-şi presăra niciodată vorbirea curentă cu expresii marinăreşti; de asemenea, atitudinea lui gravă arăta că nu prea-i plăceau glumele. Aceste trăsături de caracter nu erau infirmate de faptul că, în momentele când nimic nu făcea necesară intervenţia lui supremă, părea cel mai rezervat dintre oameni. Zărindu-l pe acest gentilom nu prea impozant nici prin statura lui, nici prin vreun semn exterior, în clipa când ieşea din cabină pe covertă, sub ochii ofiţerilor ce se retrăgeau, tăcuţi şi deferenţi, spre celălalt capăt al punţii, orice om de pe uscat l-ar fi putut lua drept un oaspete regal, drept un civil venit pe o corabie crăiască, drept un nobil discret, trimis într-o misiune importantă. De fapt, însă, această discreţie îşi avea, poate, obârşia într-o anumită modestie autentică, proprie uneori firilor hotărâte, şi manifestată ori de câte ori împrejurările nu fac neapărat necesară o intervenţie energică; o asemenea modestie, indiferent de rangul social ocupat de posesorul ei, este semnul unei virtuţi profund aristocratice.

Aidoma altor oameni, angajaţi în diferite profesiuni mai eroice decât cele obişnuite, căpitanul Vere vădea uneori o anumită aplecare spre reverie, deşi la nevoie se dovedea înzestrat cu destul simţ practic. Stând singur la marginea dinspre vânt a dunetei, cu o mână pe greement, contempla absent întinderea mării. Dacă era brusc întrerupt din gânduri pentru a fi pus la curent cu vreo chestiune de mică importanţă, se arăta mai mult sau mai puţin iritat, dar se stăpânea de îndată.

În marină era cunoscut de toţi sub porecla „Astralul Vere”. Iată cum s-a întâmplat ca o asemenea poreclă să-i fie dată unui om altminteri lipsit de strălucire, în ciuda însuşirilor sale alese; o rudă preferată de-a lui, lordul Denton, un om cu inima deschisă, a fost cel dintâi care l-a întâmpinat şi l-a felicitat la întoarcerea sa în Anglia din expediţia în Indiile de Vest; chiar în ajun, răsfoind un exemplar al poemelor lui Andrew Marvell[119], el îşi oprise, nu pentru prima oară de altfel, privirea asupra poeziei intitulate: *Casa Appleton* – denumirea uneia dintre reşedinţele unui strămoş comun, erou în războaiele germane din veacul al şaptesprezecelea:

„Căci într-un cer domestic i-a fost dat
Să crească, din pruncie privegheat

---

care a contribuit la obţinerea independenţei S.U.A. Înfrânt în bătălia angajată cu flota engleză în 1782, în preajma insulei Dominica, a fost silit să se predea şi trimis la Londra.

[119] *Andrew Marvell* (1621–1678), poet englez, legat de „revoluţia puritană”, prieten cu Milton. Melville citează, modificându-le uşor, versurile în care Marvell se referă la educaţia primită de Mary Fairfax, fiica lui Thomas şi Anne Vere Fairfax – aceasta din urmă numită „the starry Vere”.

De Fairfax și de-astralul Vere,
Sub steaua disciplinei lor severe... ”

Îmbrățișându-și vărul proaspăt sosit din expediția victorioasă a lui Rodney, la care participase cu atâta vitejie, lordul Denton exclamase, plin de o îndreptățită mândrie pentru marinarul din familie:

„Te felicit, Ed, te felicit, astralul meu Vere!”

Porecla asta a început să circule și, slujind în convorbirile amicale pentru a-l deosebi pe comandantul vasului „Bellipotent” de un alt Vere – un văr de departe, mai în vârstă decât el, dar cu același grad în marină – a rămas definitiv legată de numele lui.

7

Având în vedere rolul pe care comandantul Vere îl joacă în scenele ce vor urma, nu strică, poate, să-i completăm portretul schițat în capitolul precedent. Pe lângă calitățile sale de ofițer de marină, căpitanul avea un caracter excepțional. Spre deosebire de mulți dintre marinarii vestiți ai Angliei, îndelungatul și zelosul servici prestat cu atâta devotament nu-i absorbise și nu-i „sărase” întreaga personalitate. Avea o înclinație puternică spre tot ce ținea de domeniul intelectului. Mare amator de lecturi, nu pornea niciodată pe mare fără a-și împrospăta biblioteca personală, cu cărți puține dar dintre cele mai bune. Răgazurile de liniște, uneori atât de plicticoase, ce se ivesc în viața comandanților, chiar în timpul unei expediții militare, nu erau niciodată prilej de plictiseală pentru căpitanul Vere. Lipsit cu desăvârșire de acel gust literar care-i face pe unii să savureze nu atât conținutul cât învelișul lui, înclina mai degrabă spre cărțile care captează în chip firesc interesul oricărui intelectual serios și luminat, care ocupă vreun post influent și de răspundere în lume – mă refer la cărțile ce tratează despre oameni și întâmplări reale, indiferent din ce epocă – cărți de istorie, biografii și alte opere neconvenționale, aparținând unor autori lipsiți de afectare și de ipocrizie, care, aidoma lui Montaigne, meditează cinstit și cu bun simț asupra realității.

În aceste cărți el își găsea confirmarea celor mai intime gânduri ale sale – confirmare pe care o căutase zadarnic în conversațiile mondene – încât, cu timpul, ajunsese să-și formuleze, în legătură cu problemele cele mai fundamentale, o seamă de convingeri pozitive, simțind că ele vor rămâne neschimbate în esență atâta vreme cât își va păstra neștirbită inteligența. Având în vedere epoca agitată în care-i era dat să trăiască, aceste convingeri îi prindeau bine. Ele alcătuiau un fel de zăgaz în fața năvalei de noi idei – sociale, politice și de altă natură – care pe vremea aceea captau ca un torent

năvalnic atâtea minţi, altminteri nu mai prejos decât a lui. În timp ce alţi membri ai aristocraţiei din care făcea parte din naştere, spumegau de furie împotriva propovăduitorilor înnoirii, îndeosebi pentru că teoriile acestora erau potrivnice claselor privilegiate, căpitanul Vere le respingea în mod dezinteresat, deoarece avea sentimentul că ele nu se puteau întrupa în instituţii durabile, şi că primejduiau pacea lumii şi adevărata fericire a oamenilor.

Înzestraţi cu o minte mai puţin cultivată şi serioasă ca a lui, unii dintre ofiţerii de acelaşi rang, cu care trebuia să aibe de-a face din când în când, îl găseau cam nesociabil şi-l luau drept un personaj uscat şi livresc. În clipa când se depărta de ei, îşi vorbeau unul altuia cam aşa: „Bun băiat, Vere ăsta, Vere astralul”. „Orice-ar spune gazetele, Sir Horatio (era vorba de viitorul Nelson) nu-i, în fond, un marinar şi un ostaş mai bun decât el. Dar, între noi fie vorba, n-ai impresia că în vinele amicului nostru curge şi niţeluş sânge pedant? Întocmai ca un fir de mătase rătăcit într-un ghem de frânghie marinărească...”

Exista un oarecare temei pentru acest gen de observaţii critice, deoarece căpitanul nu cădea niciodată în păcatul unei familiarităţi joviale; mai mult încă, ori de câte ori aborda vreun subiect legat de personajele şi evenimentele tulburătoare ale vremii, obişnuia să evoce câte un personaj istoric sau câte o întâmplare din antichitate, cu aceeaşi uşurinţă cu care cita din autorii moderni. Şi nu părea defel conştient de faptul că asemenea aluzii culte, oricât de pertinente ar fi fost, puteau să fie cu totul străine de nişte oameni care îndeobşte se limitau la lectura gazetelor. Dar a ţine seama de asemenea considerente nu-i lucru prea uşor pentru oamenii cu firea căpitanului Vere. Onestitatea lor îi îndeamnă să meargă drept înainte, şi uneori, cam prea departe, întocmai ca păsările migratoare, care nu iau niciodată seama la hotarele străbătute în zborul lor.

8

Despre locotenenţi şi despre ceilalţi ofiţeri brevetaţi, care alcătuiau statul major al Căpitanului Vere, nu e nevoie să vorbim aici în amănunt, cum nu e cazul să pomenim de vreunul dintre ofiţerii subalterni. Dar printre subofiţeri se află unul pe care se cuvine să-l prezentăm încă de pe acum, întrucât joacă un rol important în povestirea noastră. Voi încerca să-i schiţez portretul, deşi sunt convins că nu voi izbuti niciodată. E vorba de John Claggart, maistrul-instructor, rang marinăresc care-ar putea să pară oarecum echivoc unui profan. La început, acest subofiţer avea desigur misiunea de a-i instrui pe marinari în mânuirea armelor, inclusiv a sabiei şi cuţitului. Dar această funcţie a încetat cu multă vreme în urmă, deoarece

progresul artileriei, dând silitrei şi pucioasei prioritate asupra oţelului, a dus la rărirea luptelor corp-la-corp; maistrul-instructor al unui mare vas de război a devenit atunci un fel de comisar de poliţie, însărcinat printre altele cu menţinerea ordinii pe aglomeratele punţi inferioare.

Claggart era un bărbat de vreo treizeci şi cinci de ani, înalt şi cam uscăţiv, dar nicidecum urât la înfăţişare. Avea nişte mâini prea mici şi prea dedicate ca să fi muncit vreodată din greu. Faţa lui se remarca prin trăsăturile ei puternic reliefate, ca acelea ale unei figuri de pe o medalie grecească; numai bărbia spânatică precum aceea a lui Tecumseh[120], amintea, prin protuberanţa ei ciudat de masivă, de figura reverendului Titus Oates[121], care a depus, cu glasul său onctuos, mărturie falsă în procesul înscenat în legătură cu aşa-zisul complot papistaş, sub domnia regelui Carol al II-lea. Claggart avea o privire dominatoare, ce-l ajuta să-şi exercite funcţiile. Fruntea lui era dintre cele pe care frenologii[122] le asociază de obicei cu o inteligenţă ce depăşeşte nivelul mijlociu; şuviţele negre şi mătăsoase care-o acopereau parţial, îi subliniau şi mai mult paloarea feţei – o paloare uşor colorată într-o nuanţă chihlimbarie, asemănătoare coloritului străvechilor statui de marmură patinate de vreme.

Paloarea asta, care contrasta ciudat cu feţele roşii sau bronzate ale marinarilor şi care se datora în oarecare măsură faptului că funcţia lui îl ţinea departe de razele soarelui, nu era de-a dreptul neplăcută, dar parcă sugera ceva defectuos sau anormal în constituţia şi-n sângele personajului. Totuşi, înfăţişarea şi purtările sale vădeau atât de limpede o educaţie şi o carieră incompatibile cu actuala lui funcţie navală, încât în clipele când nu şi-o exercita, arăta ca un personaj de rang cu înalte calităţi morale, care, din motive tainice, ar călători incognito. Despre viaţa lui anterioară nu se ştia nimic. Se prea poate să fi fost cetăţean englez, dar vorbea cu un vag accent, care părea să indice că nu era englez din născare, ci mai degrabă naturalizat în fragedă pruncie. Printre matrozii mai bătrâiori şi mai flecari de pe punţile inferioare şi de la teuga, umbla zvonul că maistrul-instructor era un

---

[120] Căpetenie a tribului indian Shawnee din America de Nord. În timpul războiului de independenţă purtat de Statele Unite împotriva Angliei (1775–1783), Tecumseh s-a alăturat armatei britanice, fiind primit în rândurile ei cu gradul de general de brigadă. A fost ucis în luptă, dând dovadă de o vitejie neobişnuită.

[121] *Titus Oates*, fost preot anglican convertit la catolicism; în 1678 i-a denunţat pe iezuiţii din Anglia că ar fi pus la cale un complot menit să-l asasineze pe regele Carol al II-lea (1660–1685) şi să aducă la tronul ţării un rege catolic. În urma denunţului său neîntemeiat, au fost arestate şi condamnate numeroase personalităţi politice, şi a fost instaurat un regim de teroare.

[122] *Frenologie*, ştiinţă creată de Gall, după care fiece facultate intelectuală a omului ar fi localizată într-o anumită parte a creierului, astfel încât înclinaţiile şi aptitudinile cuiva ar putea fi determinate după protuberanţele şi depresiunile cutiei craniene.

chevalier[123] înrolat voluntar în marina regală ca să-şi ispăşească o misterioasă escrocherie, pentru care fusese judecat de un tribunal al regelui. Faptul că nimeni nu fusese în stare să dovedească temeinicia acestui zvon, nu constituia, fireşte, o piedică în calea răspândirii lui pe ascuns. În perioada când se petrece acţiunea povestirii noastre, ajungea ca un asemenea zvon să fie lansat în legătură cu orice persoană – cu excepţia ofiţerilor – pentru ca bătrânii lupi de mare atoateştiutori de pe bordul unui vas de război să-i dea crezare într-o oarecare măsură. Şi într-adevăr, faptul că un om cu calităţile lui Claggart, dar lipsit de experienţă navală, intrase în marină la o vârstă destul de matură, primind, fireşte, pentru început, un rang cât se poate de inferior – precum şi faptul că omul acesta nu pomenea niciodată nimic despre viaţa pe care-o dusese pe uscat înainte de a se înrola, făceau ca, în lipsa unei cunoaşteri exacte a antecedentelor lui reale, gurilor rele să li se deschidă un câmp vast pentru tot felul de presupuneri răuvoitoare.

Dar bârfelile la care se dedau pe socoteala lui marinarii în cartul lor de noapte, îşi găseau oarecare îndreptăţire în împrejurarea că marina britanică nu-şi putea permite, pe vremea aceea, să fie prea scrupuloasă în alegerea cadrelor: nu numai că se ştia de activitatea depusă atât pe mare cât şi pe uscat de patrulele speciale de recrutare, dar încetase să mai fie un secret chiar şi faptul că poliţia londoneză avea mână liberă să aresteze orice suspect valid, orice individ dubios, şi să-l expedieze grabnic docurilor sau flotei. Mai mult încă, până şi printre cei ce se înrolau voluntar erau unii care o făceau nu din vreun imbold patriotic sau măcar din dorinţa de a trăi câtva timp viaţa aventuroasă a marinarilor. O mulţime de datornici insolvabili şi de faliţi morali îşi găseau în marină un refugiu comod şi sigur. Sigur, pentru că odată ajunşi la bordul unui vas regal, erau la fel de ocrotiţi ca şi tâlharii din evul mediu, când se adăposteau în umbra altarului. Aceste abateri consfinţite prin uz, pe care, din motive lesne de înţeles, guvernul de atunci nici nu se gândea să le dea în vileag şi care aveau să fie de altfel uitate tocmai pentru că afectau doar clasele cele mai puţin influente ale societăţii, aruncă oarecare lumină asupra unui fapt a cărui autenticitate n-o pot garanta – ceea ce mă şi face să ezit a-l pomeni – fapt relatat, pe cât îmi amintesc, într-o carte al cărei titlu, însă, îmi scapă; acelaşi fapt mi-a fost comunicat personal, în urmă cu peste patruzeci de ani, de către un bătrân pensionar cu tricorn, cu care am avut o foarte interesantă discuţie pe terasa din Greenwich – un negru din Baltimore, care luptase la Trafalgar. Iată despre ce este vorba: Când un vas de război care trebuia să pornească într-o

[123] În limba franceză, termenul de *chevalier*, intrând în componenţa anumitor expresii, ca de pildă: *chevalier grimpant, chevalier de la petite épée*, are sensul de escroc.

misiune urgentă ducea lipsă de mateloţi şi nu-i putea găsi pe alte căi, echipajul lui era completat cu oameni recrutaţi direct din închisori. Din motive pe care le-am mai arătat, faptul acesta ar putea fi cu greu dovedit sau infirmat în zilele noastre. Dar în ipoteza că e adevărat, cât de grăitor ar fi acest fapt pentru dificultăţile prin care trecea pe atunci Anglia, încolţită de războaiele ce se ridicau, zbierând ca nişte zgripţuroaice, din pulberea şi vacarmul Bastiliei prăbuşite. Epoca aceea ne apare cu destulă claritate, nouă, care citim, despre ea. Dar pentru bunicii noştri, bunicii unor oameni care au astăzi părul cărunt, pentru cei mai lucizi dintre ei, geniul acelei epoci avea desigur înfăţişarea Duhului Promontoriului imaginat de Camoëns[124] – o eclipsă misterioasă, prodigioasă şi ameninţătoare. Nici măcar America nu era scutită de temeri. În toiul cuceririlor fără precedent ale lui Napoleon, unii dintre americanii care luptaseră la Bunker Hill se gândeau că Atlanticul nu va constitui, poate, o barieră de netrecut în calea planurilor acestui funest parvenit francez ieşit din vălmăşagul revoluţiei parcă înadins pentru a împlini judecata de pe urmă prorocită în Apocalips.

Revenind la zvonurile în legătură cu Claggart, trebuie spus că temeinicia lor scade dacă ne gândim că niciun om care ocupă o asemenea funcţie la bordul unui vas de război nu poate spera să devină vreodată popular în rândurile echipajului. Şi apoi, când marinarii se apucă să bârfească vreun om care i-a nemulţumit cu ceva sau care li-e pur şi simplu antipatic, cu sau fără motiv, ei tind, întocmai ca şi oamenii de pe uscat, să exagereze sau să înflorească lucrurile.

Marinarii de pe „Bellipotent” ştiau despre cariera din trecut a lui Claggart cam cât ştie un astronom despre traiectoria unei comete înainte de prima ei apariţie pe cer. Opinia acestor ţaţe marinăreşti a fost pomenită aci numai pentru a arăta ce fel de impresie făcea maistrul-instructor asupra unor oameni necioplişi, ale căror concepţii despre ticăloşia omenească erau, fireşte, cât se poate de înguste, nedepăşind imaginea vulgară despre un hoţ care ar circula printre hamacele legănătoare ale marinarilor în timpul cartului de noapte, sau despre misiţii şi rechinii de uscat care-i pândesc şi-i jefuiesc în porturi.

Totuşi, nu era un simplu zvon, ci un fapt cert că, deşi Claggart primise, la intrarea lui în marină, muncile cele mai de rând pe un vas de război, inclusiv corvezile, el nu zăbovise multă vreme pe acea treaptă joasă. Înaltele aptitudini de care a făcut numaidecât dovadă, firea lui sobră, atitudinea îndatoritoare şi deferentă faţă de superiori, precum şi un anumit fler

[124] *Luiz Vaz Camoez* (sau *Camoëns*) (1524–1580), poet portughez, autor al *Lusiadelor,* în care apare un monstru al Capului Bunei Speranţe care încearcă să distrugă corabia lui Vasco da Gama.

manifestat într-o împrejurare stranie, toate aceste calităţi, încununate de un soi de patriotism auster, îi asiguraseră brusca avansare la gradul de maistru-instructor.

Aşa-numiţii „caporali de bord” erau subalternii direcţi ai acestui şef de poliţie maritimă – subalterni cât se poate de docili şi aproape cu desăvârşire lipsiţi de voinţă, întocmai ca anumiţi funcţionari publici. Prin poziţia pe care-o ocupa, şeful ţinea sub controlul său o reţea subterană, puternică, ale cărei fire convergente îi îngăduiau, când erau abil mânuite de pomeniţii subalterni, să provoace în chip misterios neplăceri şi chiar necazuri mai mari oricăruia dintre membrii echipajului.

9

Viaţa pe gabie îi convenea de minune lui Billy Budd. Când nu aveau treabă pe vergile şi mai înalte, gabierii, aleşi pe sprânceană dintre marinarii cei mai tineri şi mai energici, alcătuiau un fel de club aerian; rezemaţi de bonetele mai mici înfăşurate în chip de perne, ei leneveau ca nişte zei, spunându-şi snoave sau contemplând amuzaţi cele ce se petreceau în lumea febrilă de pe punţile inferioare. Nu-i de mirare că un flăcău cu firea lui Billy se simţea bine într-o astfel de societate. Răspundea totdeauna prompt la orice chemare, şi nu supăra niciodată pe nimeni. Cel puţin aşa fusese în marina comercială. Acum, însă, arăta un asemenea zel în serviciu, încât camarazii lui îl luau uneori peste picior, fără răutate. Acest exces de zel se datora impresiei puternice făcute asupra tânărului gabier de o scenă la care asistase, pentru prima oară în viaţă, chiar a doua zi după înrolarea lui forţată: pedepsirea la schelă a unui marinar, conform regulamentului. Pedepsitul era un recrut tinerel, care lipsise din postul lui de la pupa în clipa când vasul trebuia să vireze de bord – ceea ce stânjenise destul de serios executarea acestei manevre, care cerea promptitudine în slăbirea şi în strângerea velelor. Când văzuse spinarea goală a vinovatului brăzdată de dungile roşii lăsate de bici, şi când zărise apoi mutra înspăimântată a omului, care se repezise să se ascundă în mijlocul mulţimii, cu flanela aruncată pe umeri de către călău – Billy rămăsese îngrozit. Se hotărâse de aceea, să nu se facă niciodată pasibil de o asemenea pedeapsă, să nu merite nici măcar un reproş verbal, prin vreo greşeală sau vreo neglijenţă. Dar, spre uimirea şi neliniştea lui, avea să-şi atragă din când în când mici neplăceri în legătură cu locul unde-şi aşeza sacul sau în legătură cu neorânduiala în care-şi ţinea hamacul – chestiuni mărunte aflate în atenţia „caporalilor de bord” de pe punţile inferioare; unul dintre ei îl şi ameninţase vag, din pricina unui astfel de fleac. Fiind atât de meticulos în toate, cum de se făcuse vinovat de o asemenea neglijenţă măruntă? Nici el nu putea pricepe, şi se simţea mai mult decât jignit. Când

vorbea despre asta cu tinerii săi camarazi de pe gabie, ei se arătau fie sceptici, fie ironici, găsind cam ridicolă neliniştea lui făţişă. „Ăsta ţi-e sacul, Billy? îl întrebă unul dintre ei. N-ai decât să te coşi înăuntru, băiete, şi atunci o să fi sigur că nu se atinge nimeni de el."

La bordul vasului se afla un veteran care, din pricină că vârsta îl făcea cam inapt pentru un serviciu mai activ, primise de curând misiunea de a supraveghea, de pe punte, garnitura de fier din jurul arborelui-mare. Billy, care se împrietenise oarecum cu el în orele-i libere, se gândi că se putea duce la bătrân să-i ceară un sfat înţelept, pentru a ieşi din încurcătură. Bătrânul acesta, danez de obârşie, dar anglicizat prin îndelungatu-i servici în marina engleză, era un om taciturn, cu faţa brăzdată de numeroase zbârcituri şi de câteva cicatrice glorioase. Faţa asta uscată, bătută de vânturi şi de ani, semăna cu un pergament străvechi, ciuruit ici-colo de vreun cartuş, care lăsase câte o pată vineţie. Cam cu doi ani înainte de a începe acţiunea povestirii noastre, slujise sub comanda lui Nelson pe vasul „Agamemnon", care avea să devină nemuritor în analele marinei, şi care într-o gravură a lui Haden[125] apare ca un gigantic schelet sfărâmat, ce-şi arată coastele golaşe. În urma unui atac lansat de pe „Agamemnon", pentru abordarea unui vas inamic, căpătase o rană ce-i brăzdase pieziş obrazul, de la tâmplă în jos, lăsându-i o cicatrice lungă şi palidă, ca o rază de lumină ce i-ar fi căzut, în zori, peste faţa tuciurie. Tocmai din pricina acestei cicatrice şi a împrejurării în care-o căpătase, precum şi datorită petelor fumurii de pe obraji, camarazii săi de pe „Bellipotent" îl porecliseră pe danez „Abordache".[126]

Când ochii lui mici de nevăstuică se opriseră pentru prima oară asupra lui Billy Budd, un soi de zâmbet interior îi luminase faţa, punându-i ciudat în mişcare toate zbârciturile. Să fi fost, oare, din pricină că în înţelepciunea lui bătrânească şi primitivă, lipsită de sentimentalism, vedea sau i se părea că vede la Marinarul chipeş ceva straniu şi nepotrivit cu ambianţa unui vas de război? Dar, mai apoi, după ce-l cercetase pe furiş, pe tânăr, zâmbetul acela echivoc de vrăjitor bătrân dispăruse de pe faţa lui: acum, când îl întâlnea pe marinar, bătrânul avea un fel de tresărire de moment, înlocuită uneori de o expresie de nedumerire filosofică, în legătură cu soarta posibilă a unui asemenea om, aruncat într-o lume plină de capcane perfide, împotriva cărora simplul curaj, lipsit de experienţă şi îndemânare, precum şi de orice urâţenie capabilă să-l apere, nu poate face mai nimic; într-o astfel de lume, candoarea unui om nu contribuie totdeauna la ascuţirea facultăţilor sale

---

125 *Francis Seymour Haden* (1818–1910), medic englez, devenit celebru prin gravurile sale.

126 În original „Board-Her-in-the-Smoke" (abordeaz-o prin fum).

mintale sau la întărirea voinţei, de care are nevoie pentru a ieşi dintr-un impas moral.

Cum, necum, asceticului danez îi cam căzuse cu tronc Billy. Şi asta, nu numai din pricina unui anumit interes filosofic pentru un astfel de personaj, ci şi dintr-o altă pricină: spre deosebire de ceilalţi tineri, care nu puteau suferi purtarea excentrică, ba uneori de-a dreptul ursuză a bătrânului, Billy îl admira ca pe un erou ai mării, şi nu trecea niciodată prin faţa lui fără a-l saluta cu un respect, ce nu lasă indiferent pe niciun bătrân, oricât de ţâfnos ar fi şi orice poziţie ar ocupa în societate. Cu umorul lui sec, bătrânul îi spusese încă de la început „Baby” în loc de „Billy”, şi i se adresa numai astfel, fie pentru că voia, printr-o ironie patriarhală, să sublinieze tinereţea şi statura atletică a lui Billy, fie din vreun motiv mai tainic. În felul acesta, danezul îi dăduse gabierului nostru porecla cu care avea să fie cunoscut pe vas.

Ducându-se aşadar să-l caute pe bătrân pentru a-i cere sfatul în legătură cu măruntul şi inexplicabilul necaz ce-i supăra, Billy îl găsi pe puntea de sus a tunarilor, aşezat pe o ladă de muniţii, de unde arunca din când în când câte o privire cam cinică marinarilor mai gălăgioşi ce-l întrerupeau din visare. Billy îi povesti necazul său, mirându-se încă o dată că i se putuse întâmpla una ca asta. Bătrânul oracol al mărilor asculta cu luare-aminte vorbele gabierului, care-i aprindeau în ochişorii de nevăstuică scântei misterioase, însoţite de zvâcnetele ciudate ale zbârciturilor sale. După ce-şi sfârşi povestea, gabierul îl întrebă:

— Şi-acum, danezule, te-aş ruga să-mi spui ce părere ai despre chestia asta?

Ridicându-şi gluga de pânză şi frecându-şi lunga cicatrice piezişe în locul unde aceasta îi intra în rariştea părului, bătrânul răspunse laconic:

— Baby Budd, *Jemmy Legs*[127] (adică maistrul-instructor) nu te-nghite.

— *Jemmy Legs?!* exclamă Billy, holbându-şi ochii azurii. Cum aşa? Păi, aud că vorbeşte despre mine ca despre „un dulce copil”...

— Zău? rânji bătrânul. De, Baby, băiatule, *Jemmy Legs* e mieros la vorbă.

— Nu totdeauna. Dar cu mine e mieros la vorbă. Rareori se-ntâmplă să trec pe lângă el, fără să-mi arunce o vorbă bună.

— Asta, pentru că nu te-nghite, Baby Budd.

Expresia aceasta, repetată pe un ton care-o făcea de neînţeles pentru un novice, îl tulbură pe Billy aproape la fel ca şi misterul a cărui dezlegare venise s-o caute. El încercă să-i smulgă danezului o explicaţie ceva mai puţin

---

[127] *Jemmy* – diminutiv cu un sens peiorativ, derivat din numele de James şi folosit îndeobşte pentru a caracteriza un individ spilcuit şi îngâmfat (*Jemmy Legs*, picioare de om fandosit).

neplăcut-oraculară, dar bătrânul Chiron[128] al mărilor, socotind pesemne că deocamdată îl instruise îndeajuns pe tânărul său Achile, își cetlui buzele și-și adună laolaltă toate zbârciturile, în semn că refuză să mai spună ceva.

Vârsta, şi experienţele prin care trec anumiţi oameni isteţi la minte, dar subordonaţi toată viaţa voinţei superiorilor lor, dezvoltaseră la danez cinismul robust şi circumspect ce reprezenta principala lui trăsătură de caracter.

10

În ziua următoare se petrecu un incident ce-i întări lui Billy Budd neîncrederea în strania replică dată de către danez întrebării pe care i-o pusese.

La amiază, în timp ce vasul luneca pe valuri sub un vânt prielnic, şi în timp ce lua masa, pălăvrăgind voios cu camarazii săi, Billy făcu la un moment dat o mişcare bruscă şi-şi răsturnă strachina cu ciorbă pe puntea proaspăt spălată. Maistrul-instructor Claggart trecea tocmai atunci, cu nuiaua de trestie în mână, de-a lungul bateriei, într-o adâncitură a căreia era instalată masa gabierilor; călcând peste zeama unsuroasă, el îşi urmă drumul fără să scoată o vorbă, deoarece n-avea rost să ia act de un asemenea fleac. Dar când îşi dădu seama cine anume vărsase ciorba, Claggart se schimbă la faţă; oprindu-se locului, dădu să deschidă gura pentru a-l repezi pe marinar, dar se stăpâni şi, arătând spre dâra de zeamă, îl bătu în glumă cu nuiaua pe umăr.

— Bravo, băiatule! Frumoasă treabă făcuşi – vorba ceea, pe omul frumos îl cunoşti după cum se poartă, îi şopti el, cu o voce foarte muzicală, şi trecu mai departe. Billy Budd nu observă zâmbetul, mai bine zis rânjetul involuntar care însoţise aceste cuvinte în doi peri, şi care schimonosise o clipă buzele subţiri şi frumos arcuite ale lui Claggart. Dar cum toţi cei de faţă avură impresia că acesta intenţionase să facă o glumă, râseră „cu prefăcută veselie” [129] de remarca superiorului lor; cât despre Billy, măgulit pesemne de aluzia la porecla lui de „marinar chipeş”, râse şi el odată cu ceilalţi, apoi le spuse, mirat:

— Să mai zică cineva că *Jemmy Legs* nu mă poate suferi!

— Dar cine-a zis aşa ceva, frumosule? îl iscodi nedumerit un anume Donald.

---

[128] Personaj din mitologia greacă, fiul lui Cronos şi al Phylirei, socotit cel mai înţelept dintre Centauri, şi bucurându-se de prietenia lui Achile.

[129] Aluzie la un vers din poemul *Satul părăsit* al lui Oliver Goldsmith, în care e vorba de un dascăl sever, ce-şi teroriza elevii.

La care, gabierul făcu o mutră cam încurcată, amintindu-şi că singurul om care-i sugerase ideea, năstruşnică după părerea lui, că maistrul-instructor i-ar fi ostil, era bătrânul danez. Între timp, Claggart, continuându-şi inspecţia, va fi arborat pesemne vreo expresie mai puţin studiată decât zâmbetul amar de mai înainte – o expresie ce-i schimonosea, poate, faţa, dezvăluindu-i, însă, mai limpede starea de spirit – căci un mic toboşar care venea ţopăind din direcţia opusă, se ciocni uşor de dumnealui şi rămase cam perplex din pricina înfăţişării sale. Perplexitatea nu i se risipi nici în clipa când maistrul-instructor îi spuse, şfichiuindu-l zdravăn cu nuiaua:

— Uită-te unde mergi!

11

Ce se întâmplase cu maistrul-instructor? Dar, orice s-ar fi întâmplat, putea oare să aibă starea lui vreo legătură directă cu Billy Budd, cu care nu avusese niciun fel de contact, oficial sau de altă natură, înainte de incidentul cu strachina de ciorbă? Într-adevăr, ce legătură putea să aibă tulburarea lui, cu un om atât de inofensiv din fire ca tânărul acesta, despre care însuşi Claggart spunea că-i „un dulce copil”, şi pe care camarazii săi de pe vasul comercial îl porecliseră „împăciuitorul”?! Ce motiv putea avea *Jemmy Legs* ca să nu-l „înghită”, cum zicea danezul?

Totuşi, în sinea lui, Claggart nu-l „înghiţea” pe Billy; şi asta nu fără motiv, precum îşi poate da seama orice om cu spirit de observaţie, judecând după ultima lor întâlnire. Da, fără îndoială că avea ceva cu el!

A născoci în legătură cu viaţa particulară a lui Claggart o poveste în care să fie amestecat şi Billy Budd, fără ca acesta să aibe habar – bunăoară o poveste romantică, din care să reiasă că maistrul-instructor l-ar fi cunoscut pe tânărul matelot înainte de a-l întâlni la bordul vasului de război – iată un lucru oarecum lesnicios, şi capabil să arunce o lumină mai mult sau mai puţin interesantă asupra enigmei cazului în chestiune. În realitate, însă, nu poate fi vorba de aşa ceva. Şi totuşi, cauza reală, singura care poate fi invocată aici, implică, prin însuşi realismul ei, tot atâta *mister*, ca oricare dintre ficţiunile lui Radcliffe, autoarea *Misterelor din Udolpho* şi a altor scrieri care au la bază tocmai acest element, al misterului. Într-adevăr, ce poate fi mai misterios decât antipatia spontană şi profundă, stârnită în sufletele anumitor muritori excepţionali, de simpla înfăţişare a altor muritori, fie ei cât de nevinovaţi? Antipatie stârnită, poate, chiar de această nevinovăţie!

Nu există nicăieri un conglomerat uman mai enervant prin diversitatea personalităţilor ce-l compun decât acela care se poate închega la bordul unui mare vas de război, pornit în larg cu echipajul complet. Pe un asemenea

vas, nu trece zi fără ca aproape fiecare membru al echipajului să aibă de-a face cu aproape toţi ceilalţi. Dacă vrei să scapi aici de priveliştea unui obiect exasperant, trebuie fie să-l arunci în mare, fie să sari tu însuţi peste bord. Închipuiţi-vă ce efect poate avea o asemenea stare de lucruri asupra unei fiinţe omeneşti care e contrariul unui sfânt!

Dar pentru ca un om normal să înţeleagă cum se cuvine firea lui Claggart, aceste aluzii nu sunt de ajuns. Spre a trece de la o fire normală la o fire ca a lui, trebuie să străbaţi „prăpastia ce le desparte". Sau cel mai bine este să-i dai ocol.

Cu multă vreme în urmă, un cărturar cinstit şi mai vârstnic decât mine, mi-a spus în legătură cu un om care, ca şi dânsul, a dispărut între timp – un om atât de unanim respectat încât nimeni nu a cârtit vreodată pe faţă împotrivă-i, deşi câţiva, foarte puţini, murmurau ceva pe seama lui – aşadar, cărturarul acela mi-a spus:

— Da, X e un tip care nu poate fi explicat cu una, cu două – e o nucă greu de spart cu un evantai de cucoană. Ştii bine că nu sunt adeptul vreunei religii organizate, şi cu atât mai puţin al vreunei filosofii constituite în sistem. Ei bine, cu toate astea socot că a încerca să-l înţelegi pe X, să pătrunzi în labirintul lui şi să ieşi apoi afară, este aproape cu neputinţă, dacă n-ai o altfel de cheie decât cea pe care ţi-o oferă aşa-zisa *cunoaştere a lumii.* Mie, cel puţin, mi se pare cu neputinţă.

— Bine, dar X e totuşi un om, oricât de ciudat le-ar apărea unora! am replicat eu. Iar cunoaşterea lumii presupune fără îndoială o cunoaştere a naturii omeneşti, în mai toate variantele sale.

— Da, însă e vorba de o cunoaştere superficială, urmărind scopuri obişnuite. Când e vorba de mers mai în miezul lucrurilor, nu sunt sigur dacă a cunoaşte lumea şi a cunoaşte natura omenească nu sunt două ramuri distincte ale cunoaşterii, ramuri care pot desigur să coexiste în aceeaşi minte, dar pot să existe şi separat, una fără prezenţa celeilalte. Ba, la un om de lume obişnuit, frecventarea asiduă a acesteia duce la tocirea acelei nobile clarviziuni interioare, care este indispensabilă pentru înţelegerea a ceea ce este esenţial la anumite caractere excepţionale, fie ele bune sau rele. Am văzut odată, la un proces destul de important, cum o fată tânără îl juca pe degete pe-un bătrân om al legii. Şi asta, nu din pricină că bătrânul ar fi fost orbit de-o dragoste senilă. Nicidecum. Ci din pricină că juristul cunoştea legea mai bine decât cunoştea inima fetei. Coke[130] şi Blackstone[131] n-au

---

[130] *Edward Coke* (1552–1634), jurist englez, apărător al legilor ţării sale împotriva prerogativelor regale.

[131] *William Blackstone* (1723–1780), celebru jurist englez, autor al unor comentarii despre legile şi Constituţia Angliei.

aruncat atâta lumină asupra zonelor obscure ale spiritului, câtă au aruncat prorocii iudei, care erau, mai toţi, nişte sihaştri.

Pe vremea aceea eram atât de lipsit de experienţă, încât nu prea mi-am dat seama încotro bătea interlocutorul meu. Acum, parcă-mi dau seama. Într-adevăr, dacă vocabularul întemeiat pe Sfânta Scriptură ar mai fi popular, am putea defini şi desemna mai uşor anumiţi oameni fenomenali. Dar cum nu e, trebuie să apelăm la o autoritate ce nu poate fi bănuită că ar fi colorată de vreun element biblic.

Într-o listă de definiţii atribuită lui Platon, în traducerea autorizată a scrierilor sale, se poate citi:

„*Perversitate naturală,* adică o perversitate conformă naturii”. Iată o definiţie care, deşi are un iz calvinist, nu implică defel aplicarea dogmei lui Calvin la întreaga umanitate. Evident că ea se aplică exclusiv anumitor indivizi. Închisorile şi spânzurătorile nu ne oferă prea multe exemple de „perversitate naturală”. În tot cazul, exemplarele mai alese – pentru că sunt lipsite de orice element vulgar şi animalic, fiind invariabil dominate de intelect – trebuie căutate în altă parte. Civilizaţia, mai ales cea de tip auster, îi este prielnică, deoarece perversitatea asta se învăluie în mantia respectabilităţii; ea posedă anumite virtuţi negative, ce-i slujesc drept auxiliare tăcute. Bunăoară, respinge categoric vinul. Nu exagerăm prea mult spunând că e lipsită de vicii sau păcate mărunte; o asemenea perversitate implică o mare mândrie, care le exclude, aşa cum exclude orice venalitate sau avariţie. Într-un cuvânt, ea nu are nimic sordid sau senzual. E gravă, dar lipsită de patimă. Nici nu linguşeşte omenirea, dar nici n-o vorbeşte vreodată de rău.

Dar ceea ce, la exemplarele eminente, caracterizează o astfel de natură excepţională, este următorul lucru: cu toate că firea echilibrată şi ţinuta discretă a omului par să indice o minte extrem de supusă legilor raţiunii, în adâncul sufletului său el se revoltă împotriva acestor legi, ignorându-le total şi nefolosindu-se de raţiune decât ca de-o unealtă ambidextră pentru înfăptuirea iraţionalului. Altfel spus, pentru atingerea unui scop care, în nuditatea lui licenţioasă, ar putea să pară demenţial, el se va folosi de o judecată rece, solidă şi sănătoasă.

Asemenea oameni sunt adevăraţi nebuni, de cea mai periculoasă speţă, căci nebunia lor nu se manifestă continuu, ci ocazional, sub influenţa unui anumit obiect; şi nici atunci nu se manifestă făţiş, ci pe ascuns, dovedind o remarcabilă stăpânire de sine; chiar atunci când nebunia asta e în toi, un observator obişnuit nu o poate deosebi de echilibrul mintal, tocmai pentru că, din pricinile arătate mai sus, metoda şi procedeele exterioare sunt

totdeauna perfect raţionale, oricare ar fi scopul urmărit (iar scopul nu este dat niciodată în vileag).

Tocmai un astfel de om era Claggart, un om stăpânit, încă din născare, de o demenţă rea, nicidecum stârnită de o educaţie greşită ori de lectura unor cărţi corupătoare sau de o viaţă de desfrâu. Pe scurt, era stăpânit de o „perversitate conformă naturii".

Sumbre afirmaţii, vor spune unii. Dar pentru ce anume? Nu cumva pentru că au un iz biblic, amintind de „taina fărădelegii" despre care se vorbeşte în Evanghelie?[132] Dacă au, nu-i din vina autorului, care ştie că un asemenea iz n-ar putea fi pe placul multor cititori din zilele noastre.

Acest capitol a devenit necesar, întrucât povestirea noastră are ca pivot firea ascunsă a maistrului-instructor. După alte câteva comentarii în legătură cu incidentul de la ora mesei, vom relua firul povestirii, lăsând-o să-şi demonstreze singură, dacă e în stare, propria veridicitate.

---

[132] Cf. Epistola a II-a a Sf. Pavel către Tesalonicieni.

După cum am mai spus, Claggart nu avea o înfăţişare neplăcută, faţa lui fiind chiar foarte armonioasă, cu excepţia bărbiei. Părea conştient de aceste calităţi, căci se îmbrăca nu numai corect, ci şi cu deosebită grijă. Dar înfăţişarea lui Billy Budd avea ceva eroic; iar dacă faţa lui era lipsită de expresia intelectuală a lividului Claggart, părea luminată, ca şi a acestuia, de o strălucire interioară, izvorâtă, ce-i drept, dintr-o sorginte diferită: focul din inima lui îi îmbujora obrajii bronzaţi.

Având în vedere pronunţatul contrast dintre cei doi, e mai mult ca sigur că, atunci când maistrul-instructor i-a aplicat marinarului zicala „pe omul frumos îl cunoşti după cum se poartă”, a lăsat să-i scape o aluzie ironică la ceea ce-l iritase din capul locului la Billy, şi anume frumuseţea lui fizică aparte – aluzie neobservată de tinerii mateloţi prezenţi la întreaga scenă.

Cu toate că antipatia şi invidia sunt sentimente ireconciliabile din punct de vedere raţional, ele pot lua naştere deodată, ca două surori siameze. Este, deci, invidia un astfel de monstru? Mulţi muritori chemaţi în faţa judecăţii au recunoscut, în speranţa unei pedepse mai blânde, că s-au făcut vinovaţi de fapte îngrozitoare, dar cine a mărturisit vreodată că a fost invidios? Fiecare dintre noi simte că invidia ascunde ceva mai ruşinos decât însăşi crima, fie ea cât de perfidă. Şi nu numai că fiecare o condamnă, dar oamenilor de bine nici nu le vine să creadă când aud că un ins inteligent e învinuit de aşa ceva. Cum, însă, invidia nu sălăşluieşte în creier, ci în inimă, intelectul, fie el cât de superior, nu constituie o chezăşie împotriva ei. Dar la Claggart invidia faţă de Billy Budd nu era o pornire vulgară. Şi nici nu era colorată de acea gelozie plină de teamă, ce-l făcea pe Saul să se adumbrească la faţă când se gândea, tulburat, la frumosul şi tânărul David. Invidia lui Claggart avea temeiuri mult mai adânci. Dacă privea cu ochi răi trăsăturile frumoase, robusteţea veselă şi sincera bucurie de viaţă a tânărului Billy Budd, era pentru că simţea instinctiv că toate aceste însuşiri însoţeau un caracter care, în marea-i simplitate, nu voise niciodată răul cuiva şi nici nu cunoscuse muşcătura de şarpe a răului plătit în schimb. Duhul cuibărit în trupul lui Billy, duh inefabil, care privea ca prin ferestre prin ochii lui azurii, plutind peste gropiţele din obrajii săi arşi de soare, înmlădiindu-i încheieturile şi răsucindu-i cârlionţii bălai – tocmai acest duh făcea dintr-însul un marinar chipeş, Marinarul chipeş prin excelenţă. Cu excepţia unei alte persoane, Claggart era poate singurul om de pe navă capabil să aprecieze cum se cuvine fenomenul moral întruchipat de Billy Budd. Iar această capacitate de înţelegere nu făcea decât să-i aţâţe pasiunea, care, printre diferitele forme secrete pe care le căpăta în sufletul lui, lua câteodată forma unui dispreţ cinic al inocenţei – „ce idee, să fii inocent?!” Totuşi, din punct de vedere estetic, maistrul-instructor

percepea farmecul inocenţei şi nepăsarea ei curajoasă, încât aproape c-ar fi vrut şi el să fie inocent, deşi n-avea nicio speranţă.

Incapabil să nimicească răul fundamental din fiinţa lui, deşi era destul de abil pentru a-l ascunde; înţelegând binele dar neputând să-l facă, un om cu firea lui Claggart, înzestrat cu un prisos de energie caracteristic mai tuturor oamenilor astfel alcătuiţi, nu are altă cale decât aceea de a se închide în propria-i cochilie şi de a-şi juca până la capăt, aidoma scorpionului – pentru care, însă, e răspunzător doar creatorul – rolul ce i-a fost hărăzit.

13

Pasiunea, pasiunea cea mai profundă, nu are nevoie de o scenă somptuoasă pentru a-şi juca rolul. Locul ei este printre mitocani, printre cerşetori şi printre scormonitorii de gunoaie. Iar împrejurările care-o provoacă, fie ele cât de mărunte sau triviale, nu ne pot da măsura forţei sale. În cazul de faţă, scena este o punte proaspăt spălată, iar unul din factorii externi este ciorba vărsată de-un marinar înrolat pe-un vas de război.

Când maistrul-instructor a observat de unde venea şuvoiul acela unsuros ce-i curgea la picioare, el s-a gândit, desigur, mai bine zis şi-a băgat în cap, că nu era la mijloc o simplă întâmplare (ceea ce era, de fapt) ci manifestarea spontană şi perfidă a unei antipatii mai mult sau mai puţin asemănătoare aceleia pe care o nutrea el însuşi împotriva lui Billy – manifestare stupidă şi inofensivă ca lovitura de copită a unei juninci, care n-ar mai fi fost însă chiar atât de inofensivă dacă juninca ar fi fost un armăsar potcovit. Gândind astfel, Claggart îşi infuza în fierea invidiei sale vitriolul dispreţului. Incidentul în sine îi confirma anumite zvonuri ce-i ajunseseră la ureche graţie caporalului *Squeak*[133], un omuleţ cărunt, poreclit astfel de către marinari din pricina vocii sale piţigăiate şi a feţei lui ascuţite, pe care şi-o tot vâra prin colţurile întunecoase ale punţilor inferioare, căutând infractori. Porecla asta ironică trezea în minţile oamenilor imaginea unui şobolan într-o pivniţă.

Faptul că şeful lui îl folosea ca pe-o unealtă ce-i îngăduia să întindă mici capcane gabierului pentru a-l pune în încurcătură (căci măruntele şicane, pe care Billy Budd izbutise până-n prezent să le ocolească, veneau din partea maistrului-instructor), faptul acesta îl făcuse pe caporal să tragă, în chip destul de firesc, concluzia că şeful nu-l iubea deloc pe matelot. Drept care, ca un subaltern fidel ce era, socotise de datoria lui să aţâţe focul, aducând la cunoştinţa şefului său anumite glume nevinovate ale voiosului matelot, glume la care adăuga diferite epitete jignitoare auzite, chipurile, din gura lui. Maistrul-instructor nu punea niciodată la îndoială adevărul acestor

---

133 În limba engleză, *to squeak* înseamnă *a ţipa, a striga*.

denunţuri, mai cu seamă în legătură cu epitetele, căci ştia prea bine cât de nepopular poate deveni un maistru-instructor, îndeosebi unul zelos ca el, şi bănuia că mateloţii îl împroşcau, pe la spate, cu zeflemelile şi ocările lor: însăşi porecla pe care i-o dăduseră *(Jemmy Legs)* ascundea sub aparenţa ei hazlie, ostilitatea şi lipsa lor de respect. Dar deşi ura este lacomă de provocări, cea care-l mistuia pe Claggart nici n-avea nevoie să fie aţâţată din afară.

Perversitatea subtilă e de obicei extrem de prudentă, deoarece are de ascuns totul. Chiar când bănuieşte vreo intenţie jignitoare, nu-şi poate confirma sau spulbera bănuiala, tocmai din pricină că se învăluie într-un mister care-o izolează; iar când acţionează, nu fără regret, o face fie pe temeiul unei simple bănuieli, fie pe temeiul unei certitudini. Răzbunarea ei tinde să fie monstruos de disproporţionată în raport cu presupusa jignire, căci orice om care se răzbună seamănă cu un cămătar cu pretenţii exorbitante. Dar oare ce spunea conştiinţa lui Claggart? Pentru că, deşi conştiinţele sunt la fel de diferite ca şi frunţile oamenilor, fiece făptură inteligentă – chiar şi demonii care, cum zice Sfânta Scriptură, „cred şi tremură” – are o conştiinţă. Cum aceea a lui Claggart nu era decât executoarea voinţei sale, ea exagera la culme fiecare fleac, pretinzând bunăoară că intenţia atribuită lui Billy de a răsturna strachina cu ciorbă, ca şi epitetele pomenite constituiau un cap de acuzaţie pe deplin suficient pentru a justifica animozitatea împotriva lui, dându-i chiar o anume legitimitate. Fariseul este ca un Guy Fawkes[134] care se-ascunde în tainiţele firii unor oameni de felul lui Claggart; aceştia nici nu concep că răutatea ar putea rămâne fără replică. Probabil că persecuţiile la care maistrul-instructor îl supunea într-ascuns pe Billy aveau scopul de a-i pune la încercare caracterul. Dar ele nu dezvăluiseră la tânărul matelot niciun cusur, de care duşmănia să se poată lega pe faţă, sau pe care să-l poată folosi măcar ca pe-un soi de auto-justificare, astfel încât, incidentul cu strachina, oricât de neînsemnat ar fi fost, era binevenit pentru bizara conştiinţă ce-i slujea drept sfetnic intim lui Claggart. Şi n-ar fi exclus să-l fi încurajat a-l pune pe marinar la noi încercări.

14

Câteva zile după ultimul incident relatat de noi, Billy Budd fu victima unei întâmplări care-l tulbură mai mult decât tot ce păţise până atunci.

---

[134] Principalul conspirator în „complotul prafului de puşcă” menit să arunce în aer Parlamentul englez pentru a-i schimba orientarea anti-catolică. Guy Fawkes a fost arestat la 5 noiembrie 1605, după ce în subsolul clădirii Parlamentului au fost descoperite încărcăturile de praf de puşcă.

Era o noapte foarte caldă pentru latitudinea unde se afla vasul, iar matelotul, care-ar fi trebuit să stea de cart pe puntea de jos, moţăia pe puntea cea mai de sus, unde se căţărase, părăsindu-şi hamacul încins, suspendat deasupra unei platforme înguste, printre alte sute de hamace, atât de strâns îndesate unele într-altele, încât n-aveau loc să se legene. Billy se culcase, ca în umbra unei coline, sub nişte vergi de rezervă, aruncate claie peste grămadă, între arborele-trinchet şi arborele-mare, acolo unde se afla şi cea mai masivă dintre bărcile vasului. Întins lângă alţi trei marinari veniţi de jos ca să doarmă aici, moţăia la marginea dinspre arborele-trinchet a maldărului de vergi; întrucât postul lui de veghe ca gabier se afla chiar deasupra teugei, avea oarecum dreptul, consfinţit prin uz, să se simtă ca la el acasă în această parte a vasului.

Deodată se trezi, simţindu-şi, ca prin vis, umărul atins de un individ, care sondase probabil şi somnul celorlalţi marinari; când gabierul îşi înălţă capul, individul îi şopti repede la ureche:

— Strecoară-te în port-sarturile de sub vânt, Billy! Se pune ceva la cale. Nu vorbi! Hai, grăbeşte-te! Vin şi eu după tine, îndată!

Şi se făcu nevăzut.

Întocmai ca mulţi alţi oameni buni la suflet, Billy avea unele din slăbiciunile care merg mână-n mână cu bunătatea; printre aceste slăbiciuni se număra şi refuzul, mai bine zis neputinţa de a spune pe şleau *nu,* la orice propunere ce nu i se părea absurdă, răuvoitoare sau nedreaptă. Şi cum avea sânge cald în vine, îi lipsea calmul flegmatic al acelora care răspund la orice propunere printr-o pasivitate totală. Ca şi frica lui instinctivă, capacitatea lui de a înţelege tot ceea ce depăşea limitele cinstei şi ale firescului se manifesta rareori spontan. Şi apoi, în cazul de faţă, era încă ameţit de somn.

Se sculă, totuşi, în neştire, şi, întrebându-se, leneş, ce anume „se punea la cale”, porni spre locul indicat de celălalt, una dintre cele şase platforme înguste, aşezate în afara parapetelor înalte şi ascunse de numeroasele noduri şi funii împletite ale şarturilor şi şcotelor; aceste platforme aveau, pe un mare vas de război din acea epocă, dimensiuni pe măsura corpului navei. Pe scurt, semănau cu nişte balcoane negre, suspendate deasupra mării, şi într-atât de izolate, încât unul dintre marinari, un bătrân lup de mare, cam neconformist şi meditativ din fire, se retrăgea acolo chiar şi peste zi, ca într-o capelă particulară.

Individul care-l trezise pe Billy Budd veni în curând după el, în această ascunzătoare. Luna încă nu răsărise, iar stelele erau învăluite într-un fel de negură. Billy nu putea vedea desluşit faţa necunoscutului. Totuşi, ceva din silueta şi aerul lui îl făcu pe Billy să-l ia drept unul din oamenii de la pupa. Şi nu se înşela.

— Ascultă, Billy! îi spuse omul, cu acelaşi glas şoptit şi prudent. Ai fost înrolat cu de-a sila, nu-i aşa? Şi eu la fel.

Şi făcu o pauză, vrând parcă să vadă ce efect au vorbele lui. Dar Billy, neştiind ce să creadă despre toate astea, nu-i răspunse.

— Billy, urmă celălalt, nu suntem singurii în situaţia asta. Mai sunt şi alţii, o ceată întreagă. N-ai putea să ne dai o mână de ajutor, la caz de... nevoie?

— Ce vrei să spui? îl iscodi Billy, care abia acum se trezise de-a binelea.

— Sst! Sst! (şoapta grăbită deveni voalată). Ia priveşte! (Şi omul îi întinse două mici obiecte ce licăreau palid în noapte). Le vezi? Ale tale-au să fie, Billy, dacă-ai să...

Dar Billy îl întrerupse, cu o furie care, grăbindu-se să se rostească, îi scotea la iveală beteşugul glasului:

— La d-d-dracu, n-n-nu ştiu ce v-v-vrei, dar ai f-f-face mai b-b-bine s-o ştergi!

Buimăcit, omul rămase locului, dar Billy îi strigă, sărind în picioare:

— D-d-dacă n-o ştergi, t-t-te arunc peste co-co-pastie!

Dându-şi seama că Billy nu glumea, misteriosul emisar dispăru în direcţia arborelui-mare, în umbra vergilor.

— Hei, ce se-ntâmplă-acolo? mormăi un matroz de la teuga, trezit din somn de zbieretele lui Billy. A, tu erai, *Frumosule?* exclamă el, recunoscându-l pe gabier, care se întorsese pe punte. De bună seamă că s-o fi întâmplat ceva dacă ai ajuns să te bâl-bâlbâi!

— A! zise Billy, controlându-şi vocea. Am dat peste un tip de la pupa în partea noastră de vas şi l-am poftit să se-ntoarcă la locul lui.

— Asta-i tot ce i-ai făcut? întrebă cu ţâfnă celălalt, un bătrân arţăgos, cu faţa şi părul de un roşu cărămiziu, ce-i atrăsese porecla de Piper Roşu. Pe derbedeii ăştia eu i-aş însura cu fiica tunarului! adause el, dând a înţelege prin această expresie că i-ar lungi pe un tun spre a fi biciuiţi, drept pedeapsă disciplinară.

Explicaţia dată de Billy tulburării sale de moment i se păru, oricum, satisfăcătoare bătrânului matroz pentru că, dintre toţi membrii echipajului unei corăbii, cei afectaţi la teuga, îndeobşte veterani fanatici în prejudecăţile lor marinăreşti, sunt cei mai înverşunaţi adversari ai oricărei invazii pe teritoriul lor, îndeosebi din partea marinarilor de la pupa, despre care au o părere foarte proastă, întrucât aceştia sunt, mai toţi, oameni ai uscatului, care nu se caţără pe vergi decât pentru a strânge sau a desfăşura vreo velă, şi nu se pricep nici măcar să mânuiască acul de matisat sau să facă un „cap de berbece...”

Incidentul acesta îl tulbură foarte pe Billy Budd. Era o experienţă cu totul nouă pentru el; nu mai fusese niciodată acostat în felul acesta, pe ascuns, de un intrigant. Înainte de această întâlnire, nici nu-l cunoscuse pe marinarul de la pupa, întrucât posturile lor erau foarte depărtate: unul făcea de cart sus pe catarg, la prova, iar celălalt jos pe punte, la pupa.

Ce-o fi vrut individul? Dar oare cele două obiecte strălucitoare pe care i le pusese sub ochi, erau într-adevăr guinee? De unde le avea, oare? Doar se ştie că pe mare, până şi butonii de rezervă sunt rari!

Cu cât se gândea mai mult la întâmplarea asta, cu atât se simţea mai perplex, mai tulburat şi mai descumpănit. Respingând cu scârbă o propunere care, deşi n-o prea înţelegea, nu-i mirosea a bine, Billy Budd procedase întocmai ca un cal tânăr proaspăt întors de la păscut, care, adulmecând brusc miasmele vreunei uzine chimice, fornăie de zor, ca să le alunge din nări şi din plămâni. Această stare de spirit anula în sufletul lui orice dorinţă de a mai sta de vorbă cu individul, pentru a obţine de la el lămuriri în legătură cu scopul pe care-l urmărise, acostându-l. Şi totuşi era, fireşte, curios să vadă cum arăta pe lumină acest mesager nocturn.

Îl pândi în după-amiaza următoare, în timpul primului cart şi-l zări printre oamenii care fumau în partea dinainte a punţii superioare, unde fumatul era permis. Îl recunoscu mai degrabă după silueta şi statura lui decât după faţa-i rotundă şi pistruiată, cu nişte ochi sticloşi, de un albastru spălăcit, umbriţi de gene aproape albe. Billy nu era, totuşi, sigur că flăcăul acesta cam de aceeaşi vârstă cu el, care sporovăia şi râdea slobod, rezemat de un tun, era conspiratorul din ajun. Prea părea jovial şi năuc! Şi cam prea durduliu pentru un marinar, fie el şi unul de la pupa! Pe scurt, era ultimul dintre oameni pe care l-ai fi putut bănui copleşit de gânduri, îndeosebi de acele gânduri primejdioase, pe care se cuvine să le atribui unui conspirator pus pe fapte mari, sau chiar agentului unui astfel de conspirator.

Fără ca Billy să-şi dea seama, individul îl observase înaintea lui, aruncându-i o privire piezişe. Iar când simţi că Billy îl priveşte, îl salută ca pe-un vechi prieten, scuturând din cap în semn că-l recunoaşte, dar nu-şi întrerupse conversaţia pe care-o purta cu ceilalţi fumători.

Cu o zi-două mai târziu, întâlnindu-l întâmplător pe Billy în cursul plimbării de seară pe una dintre punţi, îi adresă în treacăt o vorbă prietenoasă, atât de neaşteptată şi atât de echivocă, date fiind împrejurările, încât Billy se simţi stânjenit şi nu ştiu ce să-i răspundă. Drept care, o lăsă să treacă neobservată.

Billy era acum mai perplex ca aricind. Deşartele presupuneri, pe care era silit să le facă, erau atât de străine de ei, şi-l tulburau atât de adânc, încât se strădui din răsputeri să le stăvilească. Nu-i trecu nicio clipă prin minte că

era de datoria lui de marinar leal să raporteze superiorilor despre această întâmplare atât de suspectă. De altfel, chiar dacă i-ar fi venit ideea să raporteze, gândul că fapta lui ar semăna cu un denunţ mârşav, l-ar fi împiedicat s-o săvârşească – într-atât de generoasă era mentalitatea lui de novice. De aceea, păstră pentru sine taina. Totuşi, odată, nu se putu opri să-şi descarce puţin sufletul în faţa bătrânului danez. Era o noapte înmiresmată, iar vasul parcă încremenise pe mare; cei doi şedeau tăcuţi pe punte, cu capetele rezemate de parapet. Îmbiat poate de această atmosferă de vrajă, Billy îi povesti o parte din cele întâmplate, fără a indica vreun nume, căci scrupulele sale lipsite de temei îl împiedicau să-i destăinuie cuiva întreaga poveste. Ascultând vorbele lui Billy, înţeleptul danez păru să ghicească mai mult decât i se spunea: după ce rămase câteva clipe pe gânduri, cu o expresie concentrată, ce-i aduna parcă zbârciturile într-un singur punct şi-i ştergea de pe faţă zâmbetul acela sarcastic, pe care-l avea uneori, bătrânul rosti:

— Nu ţi-am zis eu, Baby Budd?

— Ce mi-ai zis? îl întrebă Billy.

— Că *Jemmy Legs* nu te-nghite.

— Bine, dar ce legătură-i între *Jemmy Legs* şi nebunul ăla de la pupa? exclamă Billy, uluit.

— Aha, vasăzică era unul de la pupa?! O labă de pisică![135] O labă de pisică!

După această exclamaţie – despre care nu se putea şti dacă se referă la adierea ce încreţea tocmai atunci marea liniştită, sau dacă are un tâlc mai subtil, legat de omul de la pupa – bătrânul vrăjitor muşcă brusc, cu dinţii lui negri, din foaia de tutun pe care-o ţinea în gură, nemaicatadicsind să răspundă la întrebarea lui Billy, stăruitor repetată de acesta. Bătrânul avea obiceiul de a se învălui într-o tăcere îndărătnică atunci când i-era pusă la îndoială, prin întrebări sceptice, vreuna dintre sentinţele sale oraculare – sentinţe nu totdeauna limpezi, ci mai degrabă pline de obscuritatea caracteristică mai tuturor formulelor delfice[136], oricare ar fi izvorul lor. O îndelungă experienţă îl învăţase, probabil, pe bătrân să adopte această prudenţă amară, ce-i dicta să nu se amestece în treburile altora şi să nu dea niciodată un sfat.

16

În ciuda categoricei afirmaţii a danezului că maistrul-instructor era la obârşia ciudatelor necazuri pătimite de Billy la bordul vasului „Bellipotent”,

---

[135] Joc de cuvinte intraductibil: *cat's paw* (literal: *labă de pisică*) înseamnă în englezeşte şi iscoadă (sau unealtă), şi briză uşoară, care încreţeşte suprafaţa mării.

[136] Aluzie la oracolul din Delfi şi la răspunsurile ambigue ale Pithiei.

tânărul matelot era dispus să le pună în seama oricui, mai degrabă decât în seama omului care, potrivit spuselor sale, „avea totdeauna o vorbă bună” pentru el. Faptul acesta era de mirare, deşi poate numai în aparenţă. În anumite privinţe, unii marinari rămân destul de naivi, chiar la o vârstă matură. Iar un tânăr cu firea atleticului nostru gabier nu-i decât un copil. Totuşi, inocenţa desăvârşită a unui copil nu-i decât expresia ignoranţei sale depline: ea scade pe măsură ce i se dezvoltă inteligenţa. Dar, la Billy Budd, inteligenţa – atâta câtă avea – se dezvoltase fără a-i altera naivitatea. Experienţa este, desigur, un bun învăţător, dar la anii lui, Billy nu agonisise o experienţă prea mare. Şi apoi, era lipsit cu desăvârşire de acea intuiţie a răului, care, la oamenii răi sau nu îndeajuns de buni din fire, precede experienţa şi, de aceea, poate fi un apanaj al tinereţii însăşi, precum se vede limpede în anumite cazuri.

Ce putea Billy să ştie despre om, altceva decât ceea ce ştia despre marinarii simpli care întruchipau, pentru el, omenirea? Cât despre marinarul de modă veche, marinarul înnăscut, de tipul „lupului de mare” – acesta se deosebeşte radical, în unele privinţe, de omul de pe uscat, deşi face parte din aceeaşi speţă. Marinarul are franchetă, pe când omul de pe uscat are rafinament. Pentru marinar viaţa nu este un joc care cere multă bătaie de cap – ca, de pildă, jocul de şah, în care se fac puţine mutări directe, ţelul fiind atins în chip indirect; un joc sucit, plicticos şi steril, care nu merită nici măcar biata lumânare ce se mistuie pentru a-l lumina.[137]

Da, ca tagmă, marinarii sunt un neam juvenil. Până şi păcatele lor poartă pecetea juvenilităţii. Acest lucru e cu atât mai adevărat în ce-i priveşte pe marinarii de pe vremea lui Billy. De asemenea, trebuie spus că unele trăsături caracteristice tuturor marinarilor sunt adesea şi mai pronunţate la cei tineri. Orice marinar e obişnuit să execute ordinele fără să le discute; viaţa lui la bordul unei corăbii este orânduită din exterior; marinarul nu cunoaşte promiscuitatea în relaţiile cu ceilalţi oameni – relaţii libere, întemeiate pe egalitate, cel puţin la suprafaţă şi care te-nvaţă curând că, dacă nu manifeşti o neîncredere pe atât de adâncă pe cât de frumoase sunt aparenţele, rişti s-o păţeşti rău. Neîncrederea practicată fără ostentaţie este o atitudine curentă, nu atât printre oamenii de afaceri, cât printre oamenii care-ajung să-şi cunoască semenii în relaţii mai puţin superficiale decât cele

---

137 Aluzie la o tiradă celebră a lui Macbeth:
...„Te stinge, lumânare!
Viaţa-i o umbră doar, un biet actor
Păşind pe scenă, ţanţoş, preţ de-o oră,
Spre-a amuţi apoi: e o poveste
Spusă de-un prost, cu furie şi zgomot
Dar fără niciun tâlc...” (Actul V, scena 5)

de afaceri – mă refer la anumiţi oameni de lume; neîncrederea este atât de curentă printre ei, încât sfârşesc prin a o practica în mod inconştient, iar unii dintre ei ar rămâne probabil sincer miraţi dacă li s-ar spune că această neîncredere este una din trăsăturile lor caracteristice.

17

După micul incident cu strachina de ciorbă, Billy Budd nu mai avusese neplăceri în legătură cu hamacul, cu sacul lui marinăresc, sau cu alte asemenea lucruri. În acelaşi timp, surâsul şi vorba prietenoasă cu care era gratificat, din când în când, deveniseră dacă nu mai frecvente, ceva mai pronunţate decât înainte.

Existau, de la o vreme, şi alte semne. Când Claggart zărea, fără să fie observat, silueta zveltă a lui Billy printre alţi tineri ce se plimbau, schimbând glume, pe puntea de sus a tunarilor, în clipele de răgaz ale celui de-al doilea cart, privirea lui îl urmărea pe veselul Hyperion marin cu o expresie melancolică şi meditativă, iar ochii i se umpleau de ciudate lacrimi febrile. Claggart avea atunci înfăţişarea unui om deprins cu suferinţa. Iar uneori expresia aceea melancolică avea o nuanţă de duioşie tandră, ca şi cum Claggart ar fi putut chiar să-l iubească pe Billy, dacă destinul nu s-ar fi opus. Era, însă, o nuanţă trecătoare, alungată grabnic de o expresie cruntă, care-i crispa faţa, făcând-o să semene, o clipă, cu o nucă zbârcită. Alteori, însă, când îl zărea pe gabier venind în direcţia lui, se dădea în lături cu câţiva paşi ca să-l lase să treacă, şi-l învăluia în privirea sardonică a unui Guise[138], dezvelindu-şi dinţii strălucitori. Dar în cazul unei întâlniri neaşteptate, în ochii lui scăpăra o lumină roşie, ca o scânteie ce ţâşneşte din nicovală într-o covălie întunecoasă. Scăpărarea aceea aprigă părea ciudată în ochii lui care, de obicei, erau de un violet închis, nuanţă dulce între toate.

Deşi unele dintre aceste toane diavoleşti nu puteau scăpa atenţiei lui Billy, ele depăşeau puterea de înţelegere a unuia cu firea lui. Şi apoi, în alcătuirea lui sufletească nu intra câtuşi de puţin acea intuiţie care, în unele cazuri, transmite ignoranţei nevinovate sentimentul instinctiv al apropierii răului. El socotea că maistrul-instructor se purta uneori într-un fel ciudat. Atâta tot. Aerul franc şi vorbele prietenoase rostite din când în când, erau luate drept ceea ce păreau să fie, căci tânărul matelot nu auzise niciodată vorbindu-se despre „Omul cu limba mieroasă”.

Dacă marinarul nostru ar fi fost conştient că săvârşise ori rostise ceva care-ar fi putut stârni animozitatea instructorului, ar fi fost cu totul altceva,

---

[138] Aluzie la *Henric I, duce de Guise* (1550–1588) care a condus sângerosul masacru din noaptea Sfântului Bartolomeu (1572) împotriva protestanţilor şi care a fost poreclit „le Balafré” (crestatul) în urma unei răni căpătate într-o bătălie.

iar privirea lui ar fi devenit măcar mai clară, dacă nu mai ageră. Dar aşa, era orbit de propria-i inocenţă.

Billy avu aceeaşi reacţie şi în altă împrejurare. Doi subofiţeri – armurierul şi şeful de cală – cu care nu schimbase niciodată vreo vorbă, deoarece atribuţiile lui pe vas nu-l puneau în contact cu ei, începuseră să-i arunce, ori de câte ori întâmplarea îl scotea în drumul lor, nişte priviri caracteristice de obicei oamenilor care pun ceva la cale împotriva celui astfel privit. Dar privirile lor nu-i păreau lui Billy suspecte sau măcar demne de a fi luate în seamă, deşi ştia prea bine că armurierul şi şeful de cală, ca şi magazionerul, spiţerul şi alţi gradaţi erau, potrivit uzanţelor marinăreşti, colegi de popotă cu maistrul-instructor şi, ca atare, aveau urechi vrednice de confidenţele lui.

Dar popularitatea dobândită de chipeşul nostru marinar prin bărbăteasca îndrăzneală de care dădea dovadă la nevoie şi prin irezistibila lui bunătate – calităţi ce nu implicau vreo superioritate intelectuală aptă a stârni invidia – popularitatea asta aproape generală îl îndemna pe Billy să acorde şi mai puţină atenţie ochiadelor tăcute despre care-am pomenit, şi de a căror semnificaţie nu-şi putea da seama.

Cât despre marinarul acela de la pupa, Billy îl vedea foarte rar, din motive pe care le-am mai arătat, totuşi, ori de câte ori se întâmpla să se întâlnească, individul dădea vesel din cap, ca la vederea unei vechi cunoştinţe, şi uneori îşi însoţea acest gest cu o vorbă prietenoasă. Oricare ar fi fost scopul urmărit la-nceput de către acest tânăr dubios, sau de către cel care-l trimisese la Billy, purtarea lui în asemenea întâlniri dovedea că renunţase definitiv la acel scop. S-ar fi zis că ticăloşia lui precoce (şi orice ticălos de rând e precoce) îi jucase lui însuşi o festă, sau că omul căruia încercase să-i întindă o capcană ca unui nerod îi dejucase, prin însăşi nerozia şi ignoranţa lui, planul.

Dar oamenii isteţi la minte ar putea opina că Billy ar fi trebuit, în mod normal, chiar la prima lui întâlnire cu marinarul de la pupa – întâlnire atât de brusc curmată – să-l întrebe pe şleau ce anume urmărea. Ei ar mai putea crede că ar fi fost cât se poate de firesc din partea lui Billy să-i descoasă pe câţiva dintre ceilalţi marinari recrutaţi cu de-a sila, pentru a-şi da seama dacă aluziile vagi ale emisarului la o răscoală pusă la cale pe vas aveau sau nu vreun temei. Da, oamenii isteţi la minte ar putea gândi astfel. Dar e nevoie, poate, de ceva mai mult, sau de cu totul altceva decât de simpla isteţime pentru a înţelege cum se cuvine un caracter ca acela al lui Billy Budd.

Cât despre Claggart, monomania lui – dacă monomanie se cheamă ceea ce dezvăluia el, fără să vrea, prin ieşirile pomenite mai înainte, deşi se silea îndeobşte să şi-o ascundă sub masca unei purtări rezonabile, de om stăpân

pe sine – monomania asta îl mistuia ca un foc subteran, din ce în ce mai afund. Era de aşteptat să se întâmple un eveniment hotărâtor.

18

După misterioasa convorbire cu omul de la pupa, convorbire pe care Billy o curmase atât de răspicat, nu se petrecu nimic deosebit de important pentru povestirea noastră, până la evenimentele pe care le vom relata acum.

După cum am mai arătat, întrucât fregatele (desigur mult mai rapide decât vasele de linie) lipseau pe vremea aceea din escadra engleză din Mediterana, „Bellipotent" nu era folosit numai ca vas de patrulare, ci primea uneori şi câte o misiune mai importantă, departe de restul flotei. Şi asta, probabil, nu numai datorită însuşirilor sale navale neobişnuite la un vas de acest tip, ci şi datorită caracterului aparte al comandantului său, caracter ce-l făcea, pare-se, cu osebire apt să îndeplinească orice misiune, ale cărei dificultăţi neprevăzute puteau cere o iniţiativă promptă, în împrejurări în care, pe lângă calităţile obişnuite ale unui bun ofiţer de marină, era nevoie de multă pricepere şi abilitate. În cursul unei astfel de misiuni, o misiune de lungă durată – tocmai când ajunsese la o maximă depărtare de restul flotei, „Bellipotent" se pomeni faţă-n faţă cu un vas inamic. Era spre sfârşitul după-amiezii. Vasul inamic – o fregată zveltă – o luă la sănătoasa, cu toate pânzele sus, după ce-şi dădu seama că nava observată prin ochean îi era net superioară ca tonaj şi ca număr de oameni. După o urmărire deznădăjduită, care ţinu până la jumătatea primului cart de noapte, fregata izbuti să scape definitiv.

Nu peste multă vreme după încetarea urmăririi, şi înainte ca emoţiile provocate de aceasta să se fi potolit pe deplin, maistrul-instructor ieşi din ascunzătoarea lui şi-şi făcu apariţia lângă arborele-mare, aşteptând respectuos, cu pălăria în mână, să fie observat de către căpitanul Vere, care se plimba singur pe partea bătută de vânt a dunetei, iritat oarecum de eşecul urmăririi. Claggart stătea pe locul rezervat gradelor inferioare când acestea doreau să aibă o convorbire specială fie cu ofiţerul de cart, fie cu însuşi comandantul. Se întâmpla, însă, foarte rar ca un marinar sau un subofiţer să ceară audienţă la comandant: potrivit obiceiului, o făcea doar în cazul când avea vreun motiv excepţional.

Absorbit de gândurile sale, comandantul se pregătea să-şi continue plimbarea în sens invers, când observă prezenţa lui Claggart, care stătea, cu pălăria întinsă, într-o expectativă respectuoasă. Trebuie spus că acest subofiţer îi era cunoscut căpitanului Vere abia din ultima cursă a navei, când Claggart se transferase de pe un alt vas (aflat în reparaţie), spre a lua locul

fostului maistru-instructor de pe „Bellipotent”, lăsat la vatră pentru incapacitate.

În clipa când comandantul își dădu seama cine era omul care aștepta atât de respectuos, un semn din parte-i, fața lui căpătă o expresie ciudată, asemănătoare celei ce se zugrăvește pe fața unui om care se întâlnește, pe neașteptate, cu o cunoștință nu îndeajuns de veche pentru a-i fi realmente familiară, dar a cărei înfățișare îi provoacă, pentru prima oară, o vagă repulsie. Se opri, totuși, și spuse, cu obișnuitul său ton oficial, nu lipsit, însă, de o anume iritare:

— Ei bine, ce dorești, instructore?

Cu aerul unui subaltern care se simte, cu părere de rău, obligat să aducă la cunoștință o veste proastă, și care, deși hotărât să fie sincer, ține morțiș să evite orice exagerare – Claggart vorbi, supunându-se îndemnului sau mai bine zis ordinului comandantului. Exprimându-se în limbajul unui om nu lipsit de educație, el raportă – deși nu pretind a-i reda întocmai cuvintele – că în cursul urmăririi fregatei inamice și al pregătirilor pentru eventuala ciocnire, avusese prilejul să se convingă că exista cel puțin un element periculos la bordul acestei nave, al cărei echipaj nu cuprindea numai oameni ce se făcuseră vinovați de participare la ultimele răscoale, dar și alții, care, aidoma marinarului cu pricina, nu se înrolaseră voluntar în flota maiestății sale... Aici, căpitanul Vere îl întrerupse, cu oarecare enervare:

— Vorbește pe șleau, omule! Spune că au fost înrolați cu de-a sila!

Claggart făcu un gest de supunere și continuă cam așa:

În vremea din urmă, el (Claggart) începuse a bănui că pe punțile inferioare se desfășura o agitație secretă, provocată de marinarul cu pricina – agitație de care nu fusese îndeajuns de sigur ca să se simtă îndreptățit a raporta despre ea. Dar în urma celor observate, în după-amiaza aceea, la respectivul marinar, bănuiala vagă privitoare la o activitate clandestină se transformase într-un fel de certitudine.

— Îmi dau perfect de bine seama, adăugă el, de grava răspundere ce-mi asum făcând un raport care atrage după sine consecințe grave pentru pomenitul marinar, pe lângă că poate spori temerile pe care e firesc să le simtă orice comandant de vas, după nefericitele întâmplări petrecute recent – știți desigur la ce mă refer...

Luat prin surprindere, căpitanul Vere nu-și putu la-nceput ascunde pe de-a-ntregul tulburarea. Dar, în timp ce-l asculta pe Claggart, această tulburare făcu loc treptat unei iritări provocate de felul cum subofițerul își prezenta raportul. Se abținu, totuși, să-l întrerupă, până-n clipa când îl auzi pe Claggart spunând în încheiere:

— Ferească Dumnezeu, excelență, ca „Bellipotent” să pățească la fel ca...

— N-avea dumneata grijă! îi tăie vorba comandantul, cu faţa schimonosită de mânie, ghicind instinctiv că subofiţerul voia să-i pomenească de-un vas, pe care Răscoala din Nore căpătase proporţii deosebit de tragice, punând la un moment dat în pericol viaţa comandantului său. Această aluzie îl scotea din sărite pe căpitanul Vere. Faptul că un subofiţer îi pomenea, hodoronc-tronc, de evenimentele recente, i se părea un indiciu de revoltătoare lipsă de modestie, mai ales când ofiţerii înşişi evitau cu atâta grijă să vorbească despre acest subiect. În afară de asta, comandantul, înzestrat cu un acut simţ al demnităţii, vedea în vorbele subofiţerului o încercare de a-l intimida. Şi era oarecum mirat că omul acesta, care dovedise atât de mult tact în exercitarea funcţiilor sale – cel puţin aşa i se păruse comandantului – se arăta atât de lipsit de tact în cazul de faţă.

Dar aceste gânduri, ca şi îndoielile ce-i treceau prin minte, cedară brusc locul unei bănuieli încă vagi, dar destul de puternice pentru a-i influenţa receptivitatea faţă de veştile proaste ale lui Claggart. O experienţă îndelungată îi îngăduise să cunoască îndeaproape complicata viaţă de pe punţile inferioare, viaţă care, ca oricare alta, îşi are ascunzişurile ei tainice şi latura ei dubioasă (aceea pe care lumea o dezaprobă îndeobşte); iată de ce căpitanul Vere nu se lăsă tulburat peste măsură de revelaţiile subofiţerului. Mai mult încă, deşi, având în vedere recentele evenimente, era necesar să se acţioneze grabnic la cel dintâi indiciu serios de recidivă a spiritului de nesupunere, el personal socotea că n-are rost să întreţină ideea unei revolte latente, dând prea repede crezare spuselor unui informator, chiar dacă acesta era un subaltern de-al său, însărcinat, printre altele, cu misiunea de a-i ţine echipajul sub supraveghere poliţienească. Comandantul n-ar fi nutrit, poate, această convingere dacă n-ar fi avut, ceva mai înainte, ocazia de a-l vedea pe Claggart desfăşurând un zel patriotic care-l enervase, părându-i-se cam factice şi cam exagerat. Şi apoi, însăşi siguranţa de sine şi emfaza cu care subofiţerul îşi prezentase raportul, îi amintea în chip ciudat de un muzicant care depusese o mărturie falsă într-un caz grav judecat de o curte marţială, din care făcuse parte şi căpitanul Vere, pe vremea când era numai locotenent.

— Pretinzi că există cel puţin un om periculos la bord: numeşte-l! îl somă căpitanul pe Claggart, curând după ce-l întrerupsese din vorbă, nelăsându-l să-şi sfârşească aluzia perfidă.

— William Budd, excelenţă. Un gabier...

— William Budd?! îngână căpitanul, sincer mirat. E vorba cumva de omul pe care locotenentul Ratcliffe l-a adus nu demult de pe-un vas comercial? De

tânărul acela care pare să fie atât de popular în rândurile echipajului? De Billy, sau „Marinarul chipeş” cum îi spun oamenii?

— Da, excelenţă, chiar de dânsul e vorba. Căci, în ciuda tinereţii şi a frumuseţii sale, e foarte viclean. Nu degeaba se vâră în sufletul camarazilor săi, câştigându-le bunăvoinţa: la o adică, ei ar putea pune o vorbă bună pentru el! V-a pomenit oare locotenentul Ratcliffe de gluma făcută de Budd când a sărit de la pupa cargoului în şalupa ce venise să-l aducă la vasul nostru? Însăşi veselia lui e o mască menită să ascundă ura pe care-o simte din pricină că a fost înrolat cu de-a sila. Dumneavoastră aţi observat numai obrazul lui frumos, dar sub bujorii ăştia se ascunde, poate, o capcană.

„Marinarul chipeş” îi atrăsese, fireşte, încă de la început atenţia căpitanului, ca o figură aparte printre ceilalţi membri ai echipajului. Deşi în general se arăta cam rezervat faţă de ofiţerii săi, comandantul îl felicitase pe locotenentul Ratcliffe pentru norocul de a fi găsit un asemenea specimen al genului uman, vrednic să pozeze, nud, pentru o statuie a lui Adam înainte de cădere.

Cât despre formula glumeaţă prin care Billy îşi luase rămas bun de la „Drepturile Omului”, căpitanul Vere îşi amintea că locotenentul Ratcliffe îi raportase despre ea, însă cam pe ocolite, aşa cum ar fi povestit o întâmplare hazlie: şi deşi el personal o interpretase (greşit) drept o ieşire ironică, îşi făcuse o părere şi mai bună despre tânărul recrut, deoarece, ca ostaş al marinei, nu putea decât să admire curajul unui om capabil să se lase, cu atâta bun simţ şi voioşie, luat cu hapca. În afară de asta, conduita gabierului, în măsura în care avusese prilejul s-o observe, îi confirmase căpitanului prima impresie favorabilă; cât despre calităţile de marinar ale noului recrut, ele i se păruseră atât de remarcabile, încât se gândise la un moment dat să-l promoveze într-un post care l-ar fi putut aduce sub directa lui supraveghere, şi anume în postul de şef al gabiei de mizenă, în locul unuia mai puţin tânăr ca el, şi tocmai de aceea mai puţin corespunzător pentru acest post. În paranteză fie spus, întrucât oamenii de pe gabia de mizenă n-aveau de mânuit pânze atât de grele, ca velele de jos ale arborelui-mare şi arborelui trinchet, un tânăr capabil părea cel mai potrivit pentru a-i conduce, şi chiar era de preferinţă ales în postul de şef, având sub conducerea lui nişte flăcăiandri adesea foarte necopţi. Într-un cuvânt, căpitanul Vere văzuse, încă de la început, în Billy Budd ceea ce în jargonul nautic al vremii se numea un „plasament regal”, adică, pentru flota maiestăţii-sale, o achiziţie foarte convenabilă, obţinută cu puţine cheltuieli sau chiar fără nicio cheltuială.

După o scurtă pauză, în timpul căreia îşi aminti de toate aceste lucruri şi cântări în gând aluzia lui Claggart la o „capcană ascunsă” (de ce-o cântărea

mai mult, de aceea se îndoia de buna credinţă a informatorului), căpitanul Vere se întoarse brusc spre el şi-i spuse cu o voce scăzută:

— De ce vii la mine, instructore, cu o poveste atât de descusută? Cât despre Budd, citează-mi măcar o vorbă sau o faptă de-a lui care să confirme acuzaţia ce i-o aduci. Ia seama ce spui, adăugă el apropiindu-se de Claggart. Ţin totdeauna pregătită o nuia pentru martorii mincinoşi!

— Vai, excelenţă! suspină Claggart, scuturându-şi cu smerenie capul statuar, ca şi cum ar fi deplâns această nemeritată, asprime de ton. Apoi, redevenind ţanţoş, ca pentru a-şi afirma cinstea pusă la îndoială, îi cită căpitanului unele vorbe şi fapte care, la un loc, dacă le-ar fi dat crezare, ar fi justificat cele mai grave acuzaţii împotriva lui Budd. Şi adăugă că, pentru unele dintre acestea, se puteau găsi şi „probe concludente”.

Căpitanul Vere îl lăsă pe Claggart să-şi sfârşească vorba, încercând să sondeze, cu ochii lui cenuşii, nerăbdători şi neîncrezători, ochii violeţi şi placizi ai maistrului-instructor. Apoi rămase pe gânduri o clipă. Eliberat de căutătura iscoditoare a comandantului, Claggart îl observă atent, cu o expresie greu de descris – expresia unui om dornic să ghicească pe faţa interlocutorului său rezultatul tacticii folosite; o asemenea expresie trebuie să fi avut purtătorul de cuvânt al pizmaşilor fii ai lui Iacob, când i-a arătat acestuia haina mânjită de sânge a tânărului Iosif, înşelându-l pe îndureratul patriarh.

Cu toate că, datorită unei calităţi neobişnuite a fibrei sale morale, căpitanul Vere putea intui precis esenţa caracterului oricărui om cu care avea de-a face, impresia lui despre Claggart şi despre ceea ce se petrecea realmente în sufletul acestuia, se întemeia nu atât pe intuiţie, cât pe o bănuială puternică, grevată ce-i drept de unele îndoieli stranii. Perplexitatea ce i se citea pe faţă îl viza nu atât pe omul denunţat – aşa cum îşi închipuia Claggart – cât pe denunţătorul însuşi, căpitanul Vere întrebându-se cum ar putea acţiona mai bine împotriva lui. La început voise, fireşte, să-i ceară lui Claggart să aducă „probele concludente” despre care pomenise. Dar procedând astfel, ar fi dat în vileag toată povestea – ceea ce, în actualele împrejurări, ar fi putut avea consecinţe nedorite asupra echipajului. Povestea ar fi luat sfârşit dacă s-ar fi dovedit că Claggart depusese o mărturie mincinoasă. De aceea, înainte de a verifica acuzaţia, îl va verifica, practic, pe acuzator, socotind că acest lucru se putea realiza în mod discret, fără tămbălău.

Măsura pe care se hotărî să o ia, făcea necesară o schimbare de decor, mai bine zis transferarea scenei într-un loc mai puţin expus privirilor decât larga punte a dunetei. Căci deşi cei câţiva ofiţeri aflaţi în preajmă se retrăseseră, potrivit etichetei navale, în clipa când căpitanul Vere îşi începuse plimbarea

pe punte, şi nu cutezaseră desigur să micşoreze distanţa în timpul discuţiei sale cu Claggart – purtată cu voce joasă de amândoi, astfel încât nu puteau fi auziţi de nimeni, mai ales că bătea vântul, iar valurile clipoceau – totuşi discuţia asta, prelungindu-se, atrăsese atenţia câtorva marinari cocoţaţi pe vergi şi chiar unora dintre marinarii de pe punţile din mijlocul sau de la prova navei.

De îndată ce se hotărî ce avea de făcut, căpitanul Vere trecu la fapte. Întorcându-se brusc spre Claggart, îl întrebă:

— Ascultă, instructore, Budd e de cart în clipa de faţă?

— Nu, excelenţă, răspunse Claggart.

Atunci, adresându-se aspirantului celui mai apropiat, căpitanul strigă:

— Domnule Wilkes, spune-i lui Albert să vină la mine!

Albert era un fel de valet al căpitanului, care avea multă încredere în acest băiat, preţuindu-i discreţia şi lealitatea.

— Îl cunoşti pe Budd, gabierul? îl întrebă comandantul pe băiat, când acesta se înfăţişă.

— Îl cunosc, domnule căpitan.

— Du-te şi caută-l. Nu-i de serviciu, spune-i, între patru ochi, să vină pe dunetă. Ai grijă să nu stea de vorbă cu nimeni. Ţine-l de vorbă până-ajungi cu el aici, şi abia atunci comunică-i – dar nu înainte! – că e aşteptat în cabina mea. Ai priceput? Hai, du-te! Instructore, fii bun şi arată-te pe punţile inferioare. Iar când vei socoti că Albert a avut vreme să se-ntoarcă împreună cu marinarul căutat, pregăteşte-te să-l urmezi pe tăcute în cabina mea.

19

Gabierul se arătă destul de mirat când se pomeni închis în cabină, împreună cu comandantul şi cu Claggart. Mirarea lui era, însă, lipsită de teamă sau neîncredere. Un om necopt dar atât de cinstit şi generos din fire ca el simte foarte târziu – deşi uneori nu simte deloc – semnele prevestitoare ale unor primejdii mai grave ce-l ameninţă din partea semenilor săi. Singura idee ce se înfiripă în mintea tânărului marinar fu aceasta: „Da, am avut totdeauna impresia că mă bucur de simpatia căpitanului. Mă întreb dacă nu cumva are de gând să mă numească boţman al şalupei sale. Mi-ar plăcea postul ăsta. Pesemne că l-a chemat pe maistrul-instructor ca să-i ceară referinţe despre mine."

— Închide uşa, planton! porunci comandantul. Stai în prag, şi nu lăsa pe nimeni să intre. Şi acum, instructore, repetă în faţa acestui om ceea ce mi-ai spus despre dânsul.

Şi comandantul se pregăti să scruteze feţele celor doi oameni pe care vroia să-i confrunte.

Cu pasul măsurat şi cu calmul sigur de sine al unui medic alienist ce se-apropie în sala comună a unui ospiciu de vreun pacient la care a remarcat simptomele unei crize iminente, Claggart înaintă hotărât spre Billy şi, privindu-l în ochi ca şi cum ar fi vrut să-l hipnotizeze, îşi repetă pe scurt acuzaţia.

La început Billy nu pricepu. Dar când pricepu, în sfârşit, obrajii lui îmbujoraţi se acoperiră parcă de o lepră albă. Rămase încremenit, ca un om tras în ţeapă, căruia i s-a pus un căluş în gură. Între timp, ochii acuzatorului, fără a se dezlipi de ochii albaştri şi holbaţi ai acuzatului, suferiseră o schimbare extraordinară, devenind din violeţi, cum erau de obicei, de un purpuriu murdar. Aceste faruri ale intelectului uman îşi pierduseră orice expresie omenească, holbându-se, reci şi străini, aidoma ochilor anumitor făpturi necatalogate ale adâncurilor. Dacă prima privire hipnotică fusese aceea a unui şarpe care-şi fascinează prada, ultima privire era ca zvâcnetul paralizant al unui peşte-torpilă.

— Vorbeşte, omule! îl îndemnă căpitanul Vere pe tânărul marinar încremenit, a cărui înfăţişare îl impresiona mult mai mult decât aceea a lui Claggart. Vorbeşte, apără-te!

Acest îndemn nu trezi, însă, la Billy decât o gesticulaţie stranie, şi un soi de bolboroseală: uimirea lui în faţa unei astfel de acuzaţii, ce se abătea din senin asupra tinereţii lui lipsite de experienţă, precum şi groaza ce i-o inspirau, poate, ochii acuzatorului – îi accentuară defectul de vorbire în aşa măsură, încât defectul acesta căpătă pentru moment proporţiile unui mutism convulsiv, în vreme ce capul şi trupul, zadarnic încordate într-un deznădăjduit efort de a se conforma îndemnului de a vorbi şi de a se apăra, dădeau feţei sale expresia unei vestale condamnate, în clipa când, îngropată de vie, începe să se zbată ca să nu se înăbuşe.

Deşi căpitanul Vere ignorase până atunci beteşugul vocal al marinarului, îl ghici numaidecât, deoarece înfăţişarea acestuia îi aminti subit de un strălucit coleg de şcoală, pe care-l văzuse cândva paralizat de aceeaşi neputinţă, tocmai când se ridica să răspundă, primul, la o întrebare grea pusă clasei de către profesor. Apropiindu-se de tânărul marinar, şi punându-i cu blândeţe mâna pe umăr, îi vorbi, astfel:

— Nu-i nicio grabă, tinere. Ai tot timpul să te gândeşti. Ai tot timpul.

Contrar efectului urmărit, cuvintele astea, rostite pe un ton atât de părintesc, îl făcură pe Billy, mişcat desigur până-n străfundul sufletului, să întreprindă eforturi şi mai disperate de a vorbi – eforturi care sfârşiră prin a-i întări paralizia, dând feţei lui expresia unui crucificat. În clipa următoare braţul lui drept ţâşni ca o salvă de tun în noapte, iar Claggart se prăbuşi pe podea. Fie datorită staturii lui atletice, fie din pricină că o calculase astfel,

lovitura de pumn a tânărului marinar izbise din plin fruntea atât de armonioasă şi de inteligentă a maistrului-instructor. Acesta căzu cât era de lung, ca o prăjină masivă şi, după ce horcăi de câteva ori, rămase nemişcat.

— Nefericitule, ce-ai făcut?! murmură căpitanul Vere cu glas stins. Dar mai bine vino-aici şi ajută-mă!

Ridicară amândoi trupul celui căzut, apucându-l de spate, şi-l aşezară. Trupul firav se supuse, mlădios, dar rămase inert, ca un şarpe mort. Îl întinseră la loc, pe duşumea. Căpitanul Vere se ridică şi, acoperindu-şi faţa cu o mână, păru la fel de impasibil ca momâia de la picioarele sale. Cântărea, oare, toate implicaţiile evenimentului, gândindu-se nu numai la ceea ce trebuia făcut pe moment, ci şi la ceea ce se cuvenea făcut pe viitor?

Îşi trase încet mâna de pe faţă: ai fi zis că iese luna dintr-o eclipsă, cu o altă înfăţişare decât aceea pe care-o avusese înainte de-a se lăsa învăluită. Atitudinea părintească manifestată până atunci faţă de Billy cedase locul disciplinei militare. Căpitanul Vere îi porunci gabierului, pe un ton oficial, să se retragă într-o cabină de la pupa (i-o arătă cu degetul) şi să rămână acolo până va fi chemat. Billy se supuse maşinal acestui ordin, fără să scoată o vorbă. Atunci, deschizând uşa ce dădea spre dunetă, căpitanul Vere îi porunci plantonului de-afară:

— Trimite pe cineva după Albert!

Când acesta din urmă îşi făcu apariţia, căpitanul îi spuse, nelăsându-l să observe trupul întins pe duşumeaua cabinei:

— Albert, spune-i medicului că vreau să-l văd. Dar tu să nu te-ntorci până nu te chem.

Când apăru medicul – un om cumpănit, grav şi cu multă experienţă, pe care nimic nu-l putea surprinde – căpitanul Vere păşi în întâmpinarea lui, interpunându-se astfel, fără să vrea, între el şi Claggart. Dar când medicul îşi începu salutul de rigoare, căpitanul îl întrerupse:

— Lasă asta, şi spune-mi care-i starea omului de colo! şi-i arătă spre trupul întins pe podea.

Medicul privi într-acolo şi, în ciuda stăpânirii sale de sine, avu o uşoară tresărire la neaşteptata privelişte. Pe faţa lividă a lui Claggart curgea acum, din nări şi din urechi, un şuvoi gros de sânge negru. Privirea expertă a medicului îi spuse acestuia că omul din faţa lui nu mai era viu.

— E adevărat, deci? zise căpitanul Vere, observându-l cu luare-aminte. Mă gândeam eu! Dar te rog să verifici.

Drept care medicul procedă la obişnuitul examen, care nu făcu decât să confirme prima impresie. Sincer îngrijorat, medicul îi aruncă superiorului său o privire intens iscoditoare. Dar căpitanul Vere stătea nemişcat, cu mâna

la frunte. Deodată, apucându-l de braţ pe medic şi arătând spre cadavru, căpitanul exclamă:

— Priveşte! E osânda dumnezeiască împotriva lui Anania![139]

Tulburat de nervozitatea căpitanului, nervozitate pe care n-o observase până atunci la acesta, şi ignorând cu desăvârşire cele petrecute, prudentul medic îşi ţinu gura, mulţumindu-se să întrebe încă o dată, cu privirea, ce anume dusese la o asemenea tragedie.

Dar căpitanul Vere căzuse din nou pe gânduri, redevenind nemişcat. Apoi tresări iarăşi, exclamând cu patimă în glas:

— Răpus de un înger al Domnului! Şi, totuşi, îngerul trebuie să fie spânzurat!

Aceste exclamaţii pătimaşe, cu totul lipsite de noimă pentru un om care încă n-avea habar despre cele petrecute, îl descumpăniră şi mai mult pe medic. Dar căpitanul Vere, venindu-şi parcă în fire, îi povesti pe scurt, cu un glas ceva mai potolit, împrejurările ce duseseră la tragicul deznodământ.

— Dar trebuie să ne grăbim, adăugă el. Hai, ajută-mă să-l duc în încăperea aceea.

Şi arătă spre cabina din faţa aceleia în care-l trimisese pe gabier. Tulburat de această cerere ciudată, care implica dorinţa, inexplicabilă pentru el, de a păstra taina întregii întâmplări, medicul se resemnă să se supună, neavând încotro.

— Acum, du-te! îi zise căpitanul Vere, pe un ton ceva mai normal. Poţi pleca. Voi convoca de îndată o curte marţială. Povesteşte-le secunzilor ce s-a întâmplat, şi roagă-i să-şi ţină gura. Spune-i şi domnului Mordant.

Domnul Mordant era căpitanul detaşamentului de infanterie marină.

---

[139] *Anania,* un discipol al apostolilor care a fost lovit de moarte, împreună cu soţia sa Safira, pentru că minţiseră. (Cf. *Faptele Apostolilor,* 5).

20

Medicul ieşi din cabină plin de temeri şi bănuieli. Nu cumva căpitanul Vere avusese un acces subit de demenţă? Sau poate era doar o emoţie trecătoare, provocată de un eveniment atât de tragic şi de neobişnuit? Cât despre convocarea unei curţi marţiale, medicul o socotea inoportună, dacă nu şi mai rău. După părerea lui, trebuia să se procedeze la întemniţarea lui Billy Budd, potrivit regulamentului, orice altă măsură urmând să fie amânată până la joncţiunea vasului cu escadra, căci numai amiralul era competent să judece un caz atât de extraordinar. Medicul îşi aminti de neobişnuita stare de agitaţie a căpitanului Vere şi de exclamaţiile lui pătimaşe, atât de nepotrivite cu felul său de a fi. Îşi ieşise, cumva, din minţi? Admiţând că da, acest lucru era cam greu de dovedit. Ce putea, oare, face el, medicul? E greu de imaginat o situaţie mai penibilă decât aceea a unui ofiţer aflat sub ordinele unui comandant pe care-l bănuieşte a fi nu chiar nebun, dar nici în deplinătatea facultăţilor sale mintale. A discuta ordinele date de comandant ar fi o insolenţă. A-i opune rezistenţă, ar fi un act de insubordonare.

Conformându-se ordinului primit, medicul le comunică secunzilor şi domnului Mordant cele întâmplate, fără să pomenească nimic despre starea comandantului. Ofiţerii se arătară la fel de surprinşi şi îngrijoraţi ca şi el, împărtăşindu-i totodată convingerea că o asemenea situaţie era de competenţa amiralului.

21

Cine-ar putea să traseze într-un curcubeu hotarul exact care desparte violetul de portocaliu? Noi percepem limpede diferenţa dintre culori, dar nu şi locul exact unde una începe a se contopi cu cealaltă. Acelaşi lucru se poate spune şi despre mintea sănătoasă în raport cu cea bolnavă. În cazurile flagrante, nu încape nicio îndoială. Dar în anumite cazuri, socotite a fi mai puţin grave, puţini oameni s-ar încumeta să tragă o linie precisă de demarcaţie, în afară de unii experţi, care-ar fi dispuşi s-o facă pentru un onorariu. Unii oameni nu s-ar da înapoi de la nimic pentru bani.

Dacă, aşa cum bănuise din capul locului medicul, căpitanul Vere era sau nu victima unui acces de demenţă, îl lăsăm pe cititor să hotărască singur, în lumina faptelor povestite de noi.

Nefericitul eveniment relatat mai înainte nu se putea produce într-o conjunctură mai proastă. El avea loc curând după reprimarea răscoalelor, adică într-o perioadă foarte critică pentru autorităţile navale, când se cerea fiecărui comandant englez să posede două calităţi rareori compatibile:

prudenţa şi severitatea. De altminteri, cazul în chestiune era excepţional de grav.

În lanţul încâlcit al împrejurărilor care precedaseră şi însoţiseră evenimentul petrecut la bordul vasului „Bellipotent” şi în lumina codului marţial potrivit căruia acest eveniment urma să fie judecat, nevinovăţia şi culpabilitatea – întruchipate de Claggart şi Budd – îşi schimbaseră de fapt locurile. Din punct de vedere juridic, aparenta victimă a tragediei era acela care încercase să-i facă rău unui om nepătat; iar din punct de vedere militar şi naval, fapta acestuia din urmă constituia, fără doar şi poate, o crimă dintre cele mai odioase. Mai mult decât atât: cu cât binele şi răul implicate în acest caz ieşeau mai clar la iveală, cu atât mai gravă era răspunderea asumată de un comandant leal, neautorizat să judece cazul pe baza lui juridică iniţială.

Nu-i de mirare, deci, că în pofida firii lui hotărâte, căpitanul Vere simţea că trebuia să fie şi circumspect, nu numai operativ. Înainte de a putea stabili în amănunt măsurile ce se impuneau, şi înainte ca ultima dintre aceste măsuri să fie adusă la îndeplinire, el socotea nimerit, având în vedere împrejurările, să se ferească, pe cât posibil, de orice publicitate. Poate că greşea procedând astfel, sau poate că avea dreptate. Un lucru e sigur, şi anume, că, mai târziu, avea să fie criticat de unii dintre subalternii săi, în convorbirile lor confidenţiale din cabine sau din careul ofiţerilor – criticile lor fiind atribuite de către prietenii săi, şi mai ales de către vărul său Jack Denton, invidiei profesionale pe care-o inspira „Astralul Vere”. Comentariile astea invidioase nu erau chiar lipsite de temei. Faptul că păstrase secretul întregii întâmplări, limitând deocamdată cunoaşterea ei la locul în care se petrecuse crima – adică la cabina de pe dunetă – faptul acesta oferea oarecare analogie cu politica adoptată în tragediile de palat, atât de frecvente în capitala întemeiată de barbarul ţar Petru.

Cazul era însă de aşa natură, încât căpitanul Vere ar fi fost poate bucuros să amâne luarea oricărei măsuri, în afară de întemniţarea gabierului, până-n momentul când vasul se va fi întors în mijlocul escadrei, căci atunci i-ar fi putut supune amiralului, spre judecată, cazul.

Dar un ofiţer adevărat seamănă, în anumite privinţe, cu un călugăr adevărat. Acesta din urmă nu-şi respectă jurămintele monahale cu mai multă abnegaţie, decât îşi respectă cel dintâi jurământul de a-şi face datoria ostăşească.

Simţind că, dacă nu se iau măsuri grabnice, fapta gabierului ar putea aţâţa, de îndată ce-ar fi cunoscută pe punţi, tăciunii rămaşi de la incendiul din Nore – căpitanul Vere fu cuprins de un sentiment al urgenţei, care înlătură orice alte considerente. Dar deşi era un adept zelos al disciplinei, nu-i plăcea autoritatea de dragul autorităţii. Şi nu era câtuşi de puţin dornic

să se agaţe de orice prilej pentru a monopoliza toate riscurile responsabilităţii morale – în orice caz, nu pe acelea care puteau fi lăsate în seama vreunui ofiţer superior, sau împărţite cu egalii sau chiar cu subalternii săi. De aceea era bucuros că decizia lui de a aduce cazul în faţa unui tribunal sumar alcătuit din propriii săi ofiţeri, rezervându-şi lui însuşi, ca unuia căruia îi incumba suprema răspundere, dreptul de a prezida şi, la nevoie, de a interveni, oficial sau neoficial, – decizia asta nu contravenea uzanţelor. În consecinţă, convocă grabnic o curte marţială, alcătuită din oameni aleşi chiar de el: primul secund, căpitanul detaşamentului de infanterie marină şi ofiţerul cu navigaţia.

Asociind un ofiţer din infanteria marină cu alţi doi din flotă, într-un proces intentat unui marinar, comandantul se abătea, poate, de la regula generală. Procedase astfel, însă, din convingerea că ofiţerul de armată era un om judicios, înţelept şi capabil, poate, să facă faţă unui caz dificil, cum nu mai întâlnise în experienţa lui de până atunci. Dar şi faţă de acest ofiţer avea unele rezerve, cunoscându-l ca pe un personaj extrem de bonom, căruia-i plăcea să mănânce şi să doarmă bine, ceea ce-l predispunea spre obezitate. Un astfel de om, oricât de curajos ar fi pe câmpul de luptă, nu este, poate, cel mai în măsură să rezolve o dilemă morală cu implicaţii tragice. Cât despre primul secund şi ofiţerul cu navigaţia, căpitanul Vere îşi dădea, desigur, seama că, în ciuda onestităţii şi a curajului lor încercat în bătălii, inteligenţa le era limitată aproape exclusiv la chestiunile marinăreşti şi la exigenţele militare ale profesiunii lor.

Curtea se întruni chiar în cabina în care avusese loc nefericitul eveniment. Cabina asta, care era a comandantului, ocupa întreg spaţiul de sub puntea dunetei. În spatele ei, de-o parte şi de alta, se aflau două cămăruţe – una transformată vremelnic în închisoare, iar cealaltă în morgă; între ele, se întindea un coridor îngust, dar foarte lung, care mergea paralel cu grinda transversală a vasului. Deasupra se deschidea un spirai nu prea larg, iar la fiece capăt al coridorului se afla câte un hublou, ce se putea lesne transforma în sabord pentru tunuri de calibru mic.

Totul, fiind gata, se trecu grabnic la punerea sub acuzaţie a lui Billy Budd. Căpitanul Vere compăru, fireşte, ca unicul martor în proces şi, ca atare, îşi abandonă provizoriu rangul, menţinându-şi-l totuşi printr-un detaliu în aparenţă neînsemnat: el îşi depuse mărturia în partea dinspre vânt a vasului, silind astfel curtea să se instaleze în partea de sub vânt. Căpitanul povesti pe scurt împrejurările care duseseră la acel deznodământ tragic, fără a omite acuzaţiile lui Claggart şi reacţia împricinatului faţă de aceste acuzaţii. La sfârşitul depoziţiei, cei trei ofiţeri se uitară surprinşi la Billy Budd – ultimul om pe care l-ar fi bănuit în stare de intenţiile sediţioase ce-i

fuseseră atribuite de Claggart, sau capabil să săvârşească o asemenea crimă – pe care, totuşi, o săvârşise în chip de netăgăduit. Primul secund, luând conducerea dezbaterilor, se întoarse spre deţinut şi-l întrebă:

— Lucrurile s-au petrecut aşa cum a spus căpitanul Vere? Da sau nu?

Răspunsul veni, cu un glas mai puţin împiedicat decât s-ar fi putut prevedea:

— Căpitanul Vere a spus adevărul. Lucrurile s-au petrecut întocmai aşa cum a spus căpitanul Vere, dar nu aşa cum a pretins maistrul-instructor. Am mâncat pâinea regelui şi sunt credincios regelui.

— Te cred, omule! zise martorul, cu un vag tremur în glas – singurul indiciu al unei emoţii altminteri perfect stăpânite.

— Dumnezeu să vă binecuvânteze pentru vorba asta, înălţimea voastră! exclamă Billy, nu fără o uşoară bâlbâială, gata-gata să-şi piardă cumpătul.

Dar o nouă întrebare îl sili să-şi vină în fire şi să se stăpânească.

— Nu, rosti el cu acelaşi glas împiedicat, nu exista nicio duşmănie între noi. Nu i-am purtat niciodată pică maistrului-instructor. Regret că a murit. N-am vrut să-l omor. Dacă m-aş fi putut folosi de grai, nu l-aş fi lovit. Dar mi-a aruncat în obraz, în prezenţa comandantului, o minciună îngrozitoare, la care trebuia să răspund şi n-am putut răspunde decât lovindu-l. Aşa să m-ajute Dumnezeu!

Această mărturisire sinceră şi patetică a acuzatului îi făcu pe judecători să priceapă întreaga semnificaţie a cuvintelor care-i nedumeriseră ceva mai înainte – „Te cred, omule!" – cuvinte rostite de singurul martor al tragediei, îndată după ce Billy tăgăduise cu atâta patimă orice intenţie sediţioasă.

Fu întrebat apoi dacă ştia sau bănuia ceva în legătură cu o anumită agitaţie (anchetatorul voia să spună răscoală, dar evita acest termen), care ar fi cuprins vreo secţiune sau alta a echipajului. Întrucât răspunsul întârzia, curtea atribui această zăbavă defectului de vorbire care amânase sau stânjenise răspunsurile anterioare. Dar acum era vorba de cu totul altceva: întrebarea cu pricina îi amintise lui Billy de discuţia lui cu omul de la pupa. Iar repulsia lui instinctivă de a juca un rol care să aducă măcar de departe cu rolul unui denunţător al camarazilor săi, precum şi acel primitiv şi greşit simţ al onoarei, care-l împiedicase deja să raporteze situaţia, deşi era de datoria lui de marinar leal să raporteze (în caz contrar fiind pasibil de pedeapsa cea mai aspră) – aceste sentimente, însoţite de oarba lui convingere că nu exista, de fapt, niciun complot, precumpăniră în sufletul lui Billy Budd. De aceea, răspunsul lui, când în sfârşit veni, fu negativ.

— Încă o întrebare, rosti cu o voce gravă şi emoţionată ofiţerul de infanterie marină, intervenind pentru prima oară în dezbateri. Dumneata pretinzi că acuzaţia maistrului-instructor era mincinoasă. Ei, bine, pentru ce

ar fi spus el o minciună atât de răuvoitoare, dacă nu exista între voi nicio duşmănie, aşa cum singur declari?

Întrebarea asta, care atingea, fără voia ofiţerului, o zonă spirituală cu totul inaccesibilă minţii lui Billy, îl tulbură pe acesta în aşa măsură, încât zăpăceala lui ar fi putut trece, în ochii anumitor observatori, drept o dovadă involuntară a vinovăţiei sale ascunse. El se sili totuşi să răspundă, dar renunţă repede la această zadarnică osteneală, aruncând în acelaşi timp o privire rugătoare spre căpitanul Vere, ca spre singurul său prieten şi sprijinitor. Căpitanul se ridică în picioare şi spuse, adresându-se ofiţerului care pusese întrebarea:

— Întrebarea dumitale este cât se poate de firească. Dar cum ar putea răspunde la ea acuzatul? sau oricare altcineva, în afară de cel care zace acolo (şi arătă spre cabina unde fusese închis mortul). Dar cel întins acolo nu se va ridica să răspundă la apelul nostru. Iată de ce, întrebarea pusă adineauri nu este, după mine, concludentă. Oricare-ar fi fost motivul ce l-ar fi putut îndemna pe maistrul-instructor, şi oricare ar fi fost cauzele care au provocat lovitura, curtea marţială trebuie să-şi concentreze atenţia exclusiv asupra consecinţei pomenitei lovituri, consecinţă ce nu poate fi imputată decât celui care a lovit.

Nepricepând, desigur, întreaga semnificaţie a acestor cuvinte, Billy întoarse către cel ce le rostise o privire patetic-interogativă, privire asemănătoare, prin expresivitatea-i mută, aceleia pe care ar putea-o arunca un câine de rasă stăpânului său, căutând pe faţa lui explicaţia vreunui gest ce depăşeşte puterea de înţelegere a neamului câinesc. Vorbele comandantului făcură impresie şi asupra celor trei ofiţeri, îndeosebi asupra căpitanului de infanterie marină. Ei avură sentimentul că aceste cuvinte ascund un tâlc neprevăzut, implicând dorinţa vorbitorului de a le influenţa judecata, printr-o prejudecată. În orice caz, ele nu puteau decât să-i agraveze tulburarea manifestată până atunci.

Căpitanul de infanterie marină luă din nou cuvântul, pe un ton sceptic, adresându-se atât colegilor săi, cât şi căpitanului Vere:

— Nu se află de faţă nimeni – vreau să spun niciun membru al echipajului – care să poată arunca vreo lumină, fie ea piezişă, asupra a tot ce mai rămâne misterios în cazul judecat de noi.

— Iată o observaţie bine cumpănită, zise căpitanul Vere. Înţeleg încotro ţintiţi. Da, există aici un mister, sau ca să folosesc un termen biblic, „o taină a fărădelegii”, vrednică de discuţiile teologilor psihologi. Dar întrucât ne priveşte pe noi acest lucru, ca membri ai unui tribunal militar? De altfel, orice investigaţie din parte-ne este cu neputinţă, din pricină că omul de colo

(şi arătă din nou spre cabina mortuară) a amuţit pe veci. Fapta împricinatului, iată singurul lucru pe care trebuie să-l judecăm!

Neştiind cum să răspundă la intervenţia comandantului şi îndeosebi la afirmaţia repetată în concluzie, ofiţerul de infanterie marină se adânci într-o tăcere posacă. Primul secund, care îşi asumase în chip firesc conducerea dezbaterilor, încă de la început, îşi luă din nou acest rol, în urma unei priviri imperioase a căpitanului Vere, privire mai eficace decât orice cuvânt. Întorcându-se spre împricinat, i se adresă, cu şovăială în glas:

— Budd, dacă mai ai ceva de spus, spune-ne acum!

Tânărul matelot aruncă din nou o privire fugară spre căpitanul Vere; apoi, ca şi cum atitudinea acestuia i-ar fi confirmat propria convingere instinctivă, că tăcerea era acum cel mai înţelept lucru, îi răspunse primului secund:

— Am spus tot ce-am avut de spus, domnule!

Marinarul care stătuse de strajă la uşa cabinei când Billy Budd intrase acolo împreună cu maistrul-instructor, şi care acum îl păzea pe gabier – primi ordinul de a-l duce înapoi în cabina-închisoare. Când împricinatul şi paznicul ieşiră, cei trei ofiţeri se mişcară, toţi deodată, pe scaunele lor, ca şi cum s-ar fi eliberat parţial de o tensiune interioară provocată de simpla prezenţă a lui Billy. Ei începură să se uite unul la altul, tulburaţi şi nehotărâţi, deşi-şi dădeau seama că trebuiau totuşi să ia o hotărâre, şi asta cât mai grabnic. Cât despre căpitanul Vere, stătea cu spatele la ei, furat parese de unul din momentele lui de absenţă, şi se uita printr-un hublou la pustietatea monotonă a mării învăluită de umbrele amurgului. Dar tăcerea prelungită a Curţii, sfâşiată rareori de şoaptele scurte şi grave ale judecătorilor, ce se sfătuiau între ei, sfârşi prin a-l trezi şi a-l pune în mişcare. Întorcându-se, începu să se plimbe de colo până colo prin cabină, când de-a curmezişul, când în susul punţii, înclinate între timp de ruliul navei; fără voia lui, căpitanul simboliza astfel hotărârea de a învinge greutăţile, ridicându-se chiar împotriva unor instincte primare la fel de puternice ca vântul şi ca marea. Deodată se opri în faţa celor trei ofiţeri şi după ce le scrută feţele, rămase o clipă locului, nu atât pentru a-şi aduna gândurile, cât parcă pentru a le găsi expresia cea mai adecvată, cea mai în măsură să convingă nişte oameni bine intenţionaţi, dar lipsiţi de maturitate intelectuală – oameni cărora era necesar să li se demonstreze anumite principii, socotite axiomatice de către el însuşi. Poate că unul din motivele care-i împiedică pe anumiţi oameni să ia cuvântul în faţa unei adunări populare, este tocmai această reţinere interioară.

Când vorbi în sfârşit, ceva din miezul vorbelor lui şi din felul cum le rostea, vădi încă o dată influenţa unor studii solitare, care modificaseră şi

temperaseră educaţia practică a unei cariere active. Acest lucru, laolaltă cu terminologia folosită din când în când, îndreptăţeau oarecum acuzaţia de pedanterie ce i-o aduceau anumiţi colegi înzestraţi exclusiv cu spirit practic – deşi recunoşteau deschis că în flota maiestăţii-sale nu exista căpitan mai destoinic decât „Astralul Vere”.

— Până în prezent, spuse el în substanţă, am fost doar un simplu martor. Nu m-aş gândi să adopt acum un alt ton, tonul unui colaborator al dumneavoastră în acest proces, dacă n-aş observa la domniile voastre o nelinişte ce vă face să şovăiţi, tocmai într-un moment critic – nelinişte izvorâtă, desigur, din conflictul dintre simţul datoriei militare şi scrupulele voastre morale, întemeiate pe compasiune. Cât despre compasiune, cum aş putea, oare, să n-o împărtăşesc? Fiind, însă, conştient de datoria mea supremă, lupt împotriva scrupulelor care mi-ar putea slăbi hotărârea. Şi asta, domnii mei, nu pentru că aş încerca să-mi ascund mie însumi faptul că avem de-a face cu un caz excepţional. Privit dintr-un punct de vedere pur speculativ, cazul acesta ar putea fi deferit unui juriu de cazuişti. Dar pentru noi, care nu suntem nici cazuişti, nici moralişti, e un caz concret, pe care trebuie să-l judecăm în mod concret, în conformitate cu legea marţială.

Şi fiindcă veni vorba de scrupulele dumneavoastră obscure, vă rog să le aduceţi la lumină! Scoateţi-le la iveală, îngăduindu-le să se rostească. Ia să vedem, dacă nu cumva ar putea să fie tălmăcite astfel: Dacă, fără a ţine seama de circumstanţele atenuante, trebuie să considerăm moartea maistrului-instructor drept o crimă a împricinatului, este oare aceasta o crimă capitală, pasibilă de pedeapsa cu moartea? Dar oare adevărata justiţie cere să nu se ţină seama decât de fapta împricinatului? Putem noi, oare, condamna la moarte, printr-un verdict sumar şi ruşinos, pe un semen de-al nostru, nevinovat nu numai în faţa Domnului, dar chiar şi în ochii noştri? V-am tălmăcit bine gândurile? Feţele voastre triste adeveresc spusele mele. Ei bine, şi eu încerc acest simţământ, cu toată puterea. E ceva natural. Dar oare bumbii pe care-i purtăm atestă supunerea noastră faţă de natură? Nu, ci faţă de rege. Cu toate că oceanul, această icoană neprihănită a naturii primitive, este stihia în care ne mişcăm şi ne ducem existenţa de marinari – datoria noastră de ofiţeri ai regelui se exercită oare într-o sferă deopotrivă de naturală? Nicidecum. Chiar în clipa când ne-am luat în primire rangul de ofiţeri ne-am pierdut libertatea naturală de acţiune, în punctele esenţiale. Înainte de a se declara războiul, suntem oare consultaţi noi, cei care avem datoria să luptăm pentru că aşa ni se ordonă? Dacă se întâmplă ca războiul să întrunească adeziunea noastră, aceasta este o simplă coincidenţă. La fel şi în alte privinţe. Şi în cazul de faţă tot aşa. Sa presupunem că judecata aceasta s-ar încheia printr-o condamnare: nu atât noi înşine, cât legea marţială care

operează prin noi, ar fi autorul acestei condamnări. Nu noi suntem răspunzători de legea asta şi de asprimea ei. Răspunderea noastră, asumată prin jurământ, rezidă în faptul că, oricât de necruţătoare ar fi legea, noi trebuie totuşi să ne conformăm ei şi s-o aplicăm.

Dar caracterul excepţional al acestui caz vă zguduie inimile. Şi a mea e zguduită. Să nu îngăduim însă ca inimile noastre fierbinţi să ne trădeze mintea, care cată să rămână lucidă. Un magistrat integru, care judecă, pe uscat, o crimă, se va lăsa oare influenţat, la ieşirea din tribunal, de rugăminţile şi plânsetele vreunei rude îndepărtate a acuzatului? Ei bine, inima, care uneori e partea femeiască a bărbatului, joacă în cazul de faţă rolul acelei femei plângăreţe şi, oricât de greu ne-ar veni, trebuie s-o ignorăm.

Căpitanul Vere se opri, privindu-i cu luare-aminte o clipă, apoi continuă:

— Ceva din înfăţişarea voastră pare a spune că nu numai inima se răzvrăteşte în voi, ci şi conştiinţa, conştiinţa voastră intimă. Spuneţi-mi, însă, dacă, având în vedere poziţia pe care o ocupăm, conştiinţa asta intimă trebuie sau nu să se plece în faţa conştiinţei imperiale, întruchipată în codul pe temeiul căruia judecăm?

Cei trei ofiţeri se foiră pe scaunele lor, nu atât convinşi cât tulburaţi de toate aceste argumente, care nu făceau decât să le exaspereze conflictul lăuntric. Dându-şi seama de acest lucru, căpitanul Vere tăcu o clipă, apoi urmă, pe un ton schimbat:

— Pentru a deveni ceva mai fermi, să recapitulăm faptele. În timp de război, pe mare, un marinar îşi loveşte superiorul în grad, şi-l omoară. Independent de efectul ei, lovitura în sine constituie, potrivit Codului maritim militar, o crimă capitală. De asemenea...

— Da, domnule! îl întrerupse, emoţionat, ofiţerul de infanterie marină. Într-un anumit sens, aşa este. Dar Billy Budd nu intenţionase desigur nici să se răzvrătească, nici să ucidă.

— Sigur că nu, bunul meu domn. În faţa unui tribunal mai puţin arbitrar şi mai milostiv decât o curte marţială, aceasta ar fi o circumstanţă foarte atenuantă. Iar la judecata de apoi, acuzatul ar fi achitat. Dar aici? Noi judecăm conform legii privitoare la reprimarea rebeliunii. Un copil nu poate semăna mai mult la chip cu tatăl său, decât seamănă această lege, în spiritul ei, cu războiul care a zămislit-o. Chiar la bordul acestui vas, aflat în slujba maiestăţii-sale, există englezi siliţi să se bată pentru rege împotriva propriei lor voinţe; ba, pe cât ne putem da seama, chiar împotriva conştiinţei lor. Ca oameni, unii dintre noi ar putea fi mişcaţi de atitudinea lor, dar ca ofiţeri de marină, ce ne pasă nouă? Iar inamicului îi pasă şi mai puţin! El i-ar tăia în bucăţi pe toţi marinarii noştri, fie ei voluntari sau înrolaţi cu de-a sila. Iar noi

procedăm la fel cu marinarii inamicului, chiar dacă unii dintre ei împărtăşesc poate ura noastră împotriva regicizilor din Directoratul francez. Războiul nu ţine seamă decât de faţadă, de aparenţe. Iar legea privitoare la reprimarea rebeliunii seamănă, repet, cu războiul care i-a dat naştere. Faptul că Budd a avut sau nu intenţia să facă ce-a făcut, nu ne interesează câtuşi de puţin. Dar în timp ce, datorită frământărilor voastre – pe care, repet, nu pot decât să le respect – noi prelungim în chip ciudat o judecată ce s-ar cuveni să fie sumară, s-ar putea că inamicul să apară la orizont şi să înceapă o bătălie. Trebuie să acţionăm alegând între aceste două soluţii: condamnarea sau achitarea.

— N-am putea oare condamna atenuând totuşi pedeapsa? întrebă cu şovăială în glas ofiţerul cu navigaţia, care vorbea pentru prima oară.

— Domnilor, presupunând că acest lucru ar fi absolut legal în împrejurările de faţă, gândiţi-vă la consecinţele unei astfel de clemenţe. Oamenii (adică echipajul) au un bun simţ înnăscut, şi mai toţi sunt familiarizaţi cu uzanţele şi tradiţia noastră navală. Cum ar privi ei o asemenea hotărâre? Chiar dacă aţi putea să le-o explicaţi – ceea ce rangul nostru de ofiţeri ne interzice – disciplina arbitrară care i-a format încetul cu încetul nu a dezvoltat în ei acel discernământ subtil, care le-ar îngădui să înţeleagă şi să distingă. Nu, pentru oamenii aceştia, fapta gabierului, oricum ar fi ea formulată în sentinţă, va rămâne un omor comis într-o stare de rebeliune flagrantă. Ei ştiu bine ce pedeapsă se dă pentru o asemenea crimă. Iar dacă pedeapsa nu va fi dată, ei se vor întreba: *de ce?* şi vor cădea pe gânduri. Ştiţi cum sunt marinarii. Nu credeţi că-şi vor aminti de recenta răscoală din Nore? Ba bine că nu! Ei nu ignoră îndreptăţita alarmă... mai bine zis panica pe care a provocat-o în întreaga Anglie. Şi ar pune pe seama fricii voastre o sentinţă clementă. Şi-ar închipui că dăm înapoi, că ni-e frică de ei – că ne temem să aplicăm riguros legea, aşa cum o cer imperios împrejurările, pentru a preîntâmpina izbucnirea unor noi tulburări. Ce ruşine ar fi pentru noi o asemenea presupunere din partea lor, şi ce lovitură mortală dată spiritului de disciplină! Vedeţi, deci, în ce fel mă orientez, cu fermitate, îndemnat de lege şi de simţul datoriei. Dar vă implor, prieteni, să nu mă înţelegeţi greşit. Împărtăşesc sentimentele voastre faţă de acest flăcău nefericit. Dar dacă el ar şti ce-i în sufletul nostru, cred că ar fi destul de generos ca să ne plângă la rându-i de milă, pentru greaua povară pe care ne-o pune pe umeri răspunderea noastră de militari.

După aceste cuvinte, căpitanul traversă puntea şi merse din nou la locul lui de lângă hublou, lăsându-i pe cei trei ofiţeri să ia o hotărâre. Aceştia şedeau, tulburaţi şi tăcuţi, în cealaltă parte a cabinei. Fiind nişte supuşi leali, simpli şi practici din fire – cu toate că în unele privinţe argumentele

căpitanului Vere nu-i clintiseră din convingerile lor intime – ei erau lipsiţi de capacitatea şi chiar de dorinţa de a contrazice un om, pe care-l ştiau şi serios şi superior lor atât prin inteligenţa cât şi prin rangul ocupat în marină. Dar dincolo de influenţa pe care-o putuseră avea asupra lor unele din cuvintele sale, cel mai mult îi mişcase, probabil, apelul final la instinctul lor de ofiţeri navali, precum şi imaginea consecinţelor practice pe care le-ar fi putut avea, pentru disciplină (având în vedere starea de spirit şovăitoare ce domnea pe-atunci în rândurile flotei) faptul de a nu-socoti uciderea violentă a unui superior la bordul unei nave de război, drept o crimă capitală pasibilă de o pedeapsă promptă.

Starea lor sufletească semăna mai mult sau mai puţin cu aceea prin care avea să treacă în 1842 comandantul fregatei americane „Somers”, pus în situaţia de a hotărî execuţia unui aspirant şi a doi marinari acuzaţi de a fi pus la cale capturarea vasului. Această decizie, luată pe temeiul unui Cod maritim militar modelat după legea britanică privitoare la reprimarea răscoalelor, a fost aplicată în timp de pace, şi la numai câteva zile înainte ca vasul să ajungă într-un port din patrie, Ea a fost validată şi pe uscat, de către o comisie navală de anchetă, convocată ulterior. Acesta este un fapt istoric, pe care-l cităm fără niciun comentariu. E adevărat că situaţia de la bordul fregatei „Somers” se deosebea de aceea existentă pe „Bellipotent”. Dar sentimentul de urgenţă, întemeiat sau nu, era cam acelaşi.

Un scriitor cunoscut doar de puţini oameni spune undeva: „La patruzeci de ani după terminarea unei bătălii, unui noncombatant îi vine uşor să discute despre felul cum ar fi trebuit purtată acea bătălie. Altceva este, însă, să conduci personal o bătălie, învăluit în fumul orbitor al focului ei. Cu atât mai mult se poate spune acest lucru în legătură cu unele situaţii care, implicând grele probleme practice şi morale, fac totuşi necesară o acţiune promptă. Cu cât mai deasă e ceaţa, cu atât mai primejduită-i corabia, care-şi sporeşte viteza cu riscul de a trece peste cadavre. Pasagerii, care joacă liniştiţi cărţi în cabinele lor, nici nu bănuiesc ce grele răspunderi poartă pe umeri omul care stă de veghe pe punte.”

Într-un cuvânt, Billy Budd fu găsit vinovat şi osândit să fie spânzurat în vârful unei vergi, în timpul primului cart din zorii zilei următoare. Dacă n-ar fi fost deja noapte, sentinţa ar fi fost executată numaidecât, potrivit unei vechi uzanţe marinăreşti. Pe vreme de război, în armată sau în flotă, o sentinţă de condamnare la moarte pronunţată de către o curte marţială – adesea, pe câmpul de luptă, printr-un simplu semn din cap al generalului – este executată imediat după judecată, fără drept de apel.

Căpitanul Vere fu acela care, din proprie iniţiativă, îi comunică împricinatului hotărârea curţii marţiale. În acest scop se duse în cabina unde fusese închis Billy Budd şi-i ordonă plantonului care-l păzea să se retragă pentru câteva clipe.

Nu s-a aflat niciodată ce anume s-a petrecut la această scurtă întâlnire, în afară de comunicarea sentinţei. Dar ţinând seama de caracterele celor doi bărbaţi închişi în cabină, amândoi înzestraţi din plin cu însuşiri omeneşti dintre cel mai rare – atât de rare încât o minte obişnuită, fie ea cât de cultivată, nici nu le poate concepe – ne îngăduim să facem unele presupuneri.

Ar fi fost în spiritul căpitanului Vere să nu-i ascundă nimic condamnatului – să-i mărturisească deschis propria lui contribuţie la adoptarea sentinţei, precum şi motivele ce-l călăuziseră. Cât despre Billy, se prea poate să fi primit o astfel de mărturisire, într-un spirit asemănător acelui care-o făcea. Poate că s-a şi bucurat într-un fel, de părerea bună pe care-o vădea despre el comandantul, mărturisindu-i asemenea lucruri şi aducându-i la cunoştinţă sentinţa, ca unui om pe care moartea nu-l sperie. Mai mult încă. Poate că, la urmă, căpitanul Vere şi-a dat frâu liber unei pasiuni ascunse de obicei sub o atitudine stoică sau indiferentă. Ca vârstă ar fi putut să-i fie tată lui Billy. Acest auster slujitor al datoriei militare s-a lăsat, poate, în voia simţămintelor primitive ce dăinuie în umanitatea noastră convenţională, şi l-a strâns la piept pe Billy, aşa cum Abraham îl va fi îmbrăţişat pe tânărul Isac, înainte de a-l jertfi întru îndeplinirea cruntei porunci. Dar nimeni nu poate desluşi taina comuniunii dintre două făpturi aparţinând celui mai nobil cin al măreţei Naturi şi împinse una în braţele celeilalte în împrejurări cât de cât asemănătoare acelora pe care ne-am străduit să le înfăţişăm, căci e o taină rareori, sau chiar niciodată dezvăluită acestei lumi grăbite. Ea rămâne inviolabilă pentru cel ce i-a supravieţuit, iar sfânta uitare ce însoţeşte orice act de mărinimie divină învăluie providenţial totul.

Cel dintâi care-l întâlni pe căpitanul Vere la ieşirea din cabină, fu primul secund. Deşi om în toată firea, în vârstă de cincizeci de ani, acesta tresări tulburat la vederea feţei căpitanului, răvăşită o clipă de chinurile ce nu-i cruţă nici pe cei mai puternici. În scena pe care o vom descrie îndată, o exclamaţie a osânditului va arăta că acesta suferea mai puţin decât principalul autor al condamnării.

23

Nararea unui şir de întâmplări care se succed rapid într-un interval foarte scurt poate lua ceva mai mult timp, îndeosebi dacă explicaţiile sau comentariile par necesare ici-colo pentru o mai bună înţelegere a

întâmplărilor povestite. Între momentul intrării în cabină a omului care n-avea să mai iasă viu de-acolo şi a aceluia care avea să iasă ca un condamnat la moarte – între acest moment şi întrevederea secretă evocată adineauri, trecuse mai puţin de un ceas şi jumătate. Acest interval fusese totuşi îndeajuns de lung pentru a stârni în rândurile echipajului tot felul de presupuneri în legătură cu motivul ce-i făcuse pe maistrul-instructor şi pe marinar să rămână închişi acolo – căci zvonul că amândoi intraseră în cabină şi nimeni nu-i văzuse ieşind, se răspândise pe punţi şi pe gabii: echipajul unui mare vas de război seamănă din acest punct de vedere cu ţăranii dintr-un sat, care observă parcă la microscop fiece mişcare din jurul lor. Iată de ce, când, în toiul celui de-al doilea cart, pe o vreme destul de senină, se auzi ordinul de adunare – ordin cu totul neobişnuit la această oră – oamenii se cam aşteptau să asculte o comunicare extraordinară, în legătură cu absenţa prelungită a celor doi.

Marea era calmă, iar luna aproape plină, răsărită de curând, arginta puntea albă, pe care catargele încremenite şi oamenii în trecere pe-acolo aruncau umbre orizontale precis desenate. Soldaţii înarmaţi din infanteria marină se înşirară de o parte şi de alta a dunetei, iar căpitanul Vere, înconjurat de toţi ofiţerii, le vorbi oamenilor, de la locul său obişnuit. Întreaga lui ţinută era în perfect acord cu rangul suprem pe care-l ocupa la bordul acestui vas.

În termeni clari şi concişi, el le povesti ce se petrecuse în cabină, spunându-le că maistrul-instructor e mort, că ucigaşul lui fusese judecat de o curte marţială şi condamnat la moarte, şi că execuţia va avea loc în cursul primului cart din zorii zilei următoare. Cuvântul *rebeliune* nu fu rostit. Căpitanul se feri, de asemenea, să se folosească de prilej pentru a face apel la menţinerea disciplinei, socotind pesemne că în actualele împrejurări, consecinţa directă a unui caz de violare a disciplinei va fi un exemplu destul de grăitor.

Veştile anunţate de comandant fură ascultate de mulţimea marinarilor într-o tăcere ce-i făcea să semene cu o congregaţie de credincioşi ascultând predica despre iad a unui pastor calvinist. La sfârşit, totuşi, un murmur confuz se stârni printre ei şi începu să crească, dar fu înăbuşit numaidecât, ca la un semn, de către şeful de echipaj şi ajutoarele sale, ale căror fluiere stridente îi trimiseră pe marinari la posturile lor.

Cadavrul lui Claggart fu predat câtorva subofiţeri ca să-l pregătească pentru funeralii. În legătură cu aceasta, ca să nu mai încărcăm povestea noastră cu detalii secundare, vom spune doar că, la o oră convenabilă, cadavrul maistrului-instructor fu azvârlit în mare cu toate onorurile cuvenite gradului său în marină.

Şi în această privinţă, ca şi în toate celelalte măsuri oficiale decurgând din tragicul eveniment, au fost respectate întocmai uzanţele. Dacă s-ar fi abătut măcar cu o iotă de la aceste uzanţe, fie în cazul lui Claggart fie în cazul lui Billy Budd, abaterea ar fi stârnit comentarii nedorite în rândurile echipajului, întrucât marinarii, îndeosebi cei de pe un vas de război, sunt cei mai înverşunaţi adepţi ai tradiţiei. Din acelaşi motiv, orice contact între căpitanul Vere şi condamnat încetă după întrevederea lor secretă. De altfel Billy Budd trebui să se supună obişnuitului ritual premergător execuţiei. El părăsi, sub pază, careul comandantului – deşi trebuie spus că pentru acest transfer n-au fost luate, cel puţin în aparenţă, măsuri de precauţie excepţionale. O regulă tacită pe un vas de război este ca oamenii să nu fie lăsaţi, pe cât posibil, să simtă că ofiţerii s-ar teme de ceva rău din partea lor. Cu cât ofiţerii se tem mai mult de eventualitatea unor tulburări, cu atât îşi ascund teama – nu fără a-şi spori, poate, într-ascuns vigilenţa. În cazul de faţă, plantonul pus să-l păzească pe condamnat primise ordinul de a nu lăsa pe nimeni, în afară de capelan, să comunice cu el. Pentru a se asigură respectarea strictă a acestui ordin, fuseseră luate, cu discreţie, anumite măsuri.

24

Pe un vas de război de tip vechi, puntea cunoscută sub numele de „puntea de sus a tunarilor” se afla sub aşa-numitul „spardec”, care era descoperit în cea mai mare parte, cu excepţia armamentului de pe el. În general, pe „puntea de sus a tunarilor” nu vedeai la nicio oră hamace: cele ale marinarilor se legănau pe „puntea de jos a tunarilor” şi îndeosebi pe „puntea-dormitor”, care nu servea numai drept dormitor, ci şi ca magazie pentru sacii marinăreşti; de o parte şi de alta a acestei punţi se înşirau nişte lăzi cât toate zilele – cămările mobile ale marinarilor.

În partea dinspre tribord a „punţii de sus a tunarilor”, Billy Budd zăcea sub pază, legat în lanţuri, într-una din nişele formate de tunurile instalate pe ambele laturi ale punţii. Toate tunurile erau de calibrul cel mai greu cunoscut în acea epocă. Montate pe afeturi masive de lemn, erau împiedicate cu hamuri grele, prinse în nişte palancuri laterale ce slujeau la scoaterea lor. Tunurile şi afeturile, ca şi vergelele lungi şi aprinzătoarele mai scurte fixate deasupra în nişte belciuge, erau vopsite în negru, potrivit obiceiului, iar hamurile grele de cânepă gudronată semănau cu uniformele dricarilor. În contrast cu această ambianţă funebră, îmbrăcămintea condamnatului – flanelă albă şi pantaloni albi de doc (deşi albul era mai mult sau mai puţin pătat) – licărea vag în lumina obscură a nişei dintre tunuri, ca o fâşie de zăpadă spălăcită, la începutul lui aprilie, în botul negru al vreunei peşteri de

munte. De fapt, tânărul marinar era ca şi învelit într-un linţoliu – mai bine zis în straiele ce aveau să-i servească drept linţoliu. Deasupra lui se legănau, fără să-l lumineze prea mult, două felinare de vânt, atârnate de două grinzi masive ale punţii imediat superioare. Alimentate cu uleiul livrat de furnizorii militari (ale căror câştiguri, cinstite sau nu, sunt, în orice ţară, o arvună primită în contul recoltelor morţii), aceste felinare pângăreau cu lumina lor pâlpâitoare, de un galben murdar, razele palide ale lunii, ce se zbăteau zadarnic să pătrundă prin sabordurile din care ieşeau ţevile astupate ale tunurilor. Alte felinare, atârnate din loc în loc, dezvăluiau unghere şi mai întunecoase care, aidoma confesionalurilor sau micilor capele laterale dintr-o catedrală, flancau lunga şi larga alee cufundată în umbră, dintre cele două şiruri de tunuri.

Aceasta era puntea pe care zăcea acum Marinarul chipeş. Pe obrajii lui îmbujoraţi nu se putea vedea nicio paloare: ca să-şi piardă culoarea, ar fi trebuit să stea zile-ntregi închis între patru pereţi, ferit de vânturi şi de soare. Dar în dunga obrajilor, pomeţii începuseră să se reliefeze sub pielea bronzată. La fiinţele cu inima fierbinte, o experienţă fulgerătoare e de-ajuns pentru a devora ţesuturile omeneşti, tot astfel cum focul care mocneşte în cala unei corăbii mistuie, într-ascuns baloturile de bumbac depozitate acolo.

Culcat între două tunuri, ca într-o menghină a destinului, Billy depăşise însă momentul de maximă tensiune al agoniei sale, care se datora îndeosebi contactului inimii lui tinere şi neprihănite cu spiritul diabolic întruchipat în anumiţi oameni. Această tensiune nu rezistase influenţei tămăduitoare a convorbirii secrete cu căpitanul Vere. Billy zăcea nemişcat, ca într-o stare de transă. Expresia adolescentină a feţei sale îl făcea să semene acum cu un copil adormit în leagăn sub calda lumină a focului din cămin, ale cărui reflexe jucăuşe fac să apară şi să dispară în chip misterios gropiţele din obrajii pruncului. Căci din când în când, prin transa omului legat în lanţuri, o lumină împăcată şi senină, izvorâtă din vreo amintire sau din vreun vis fugar, i se aşternea pe faţă şi dispărea, pentru a se ivi din nou curând după-aceea.

Găsindu-l în starea asta, capelanul venit să-l vadă îl privi cu luare-aminte (după ce se încredinţă că Billy nu-şi dădea seama de prezenţa lui), apoi se retrase deocamdată, simţind pesemne că nici măcar el, trimisul lui Christos şi simbriaşul lui Marte, nu putea să-i aducă tânărului condamnat o pace mai adâncă decât aceea zugrăvită pe obrajii săi. Dar spre zori, preotul se întoarse. Iar prizonierul, treaz şi conştient acum de cele ce se petreceau în jurul lui, îl zări şi-l întâmpină politicos, dacă nu chiar cu oarecare bucurie. În zadar încercă, însă, capelanul să-l aducă pe Billy Budd la o înţelegere pioasă a faptului că, în zori, trebuia să moară. E drept că Billy făcea el însuşi aluzie

la moartea lui, ca la un eveniment apropiat, dar o făcea cam în felul copiilor, care vorbesc despre moarte în abstract şi nu pregetă chiar să se joace de-a înmormântarea, când s-au săturat de alte jocuri.

Şi asta, nu pentru că Billy ar fi fost, ca şi copiii, incapabil să conceapă ce înseamnă cu adevărat moartea, ci pentru că ea nu-i inspira câtuşi de puţin o spaimă iraţională – sentiment răspândit mai degrabă în comunităţile civilizate decât în cele aşa-zis barbare, mult mai apropiate, în toate privinţele, de Natura neprihănită. Căci, precum am mai spus, Billy era în fond un barbar, întocmai ca strămoşii săi britanici puşi să defileze, fireşte în alte costume, ca nişte trofee vii în marşul de triumf al lui Germanicus[140], şi întocmai ca acei barbari mai moderni, oameni tineri desigur, aleşi ca modele din rândurile primilor englezi convertiţi – cel puţin formal – la creştinism, pentru a fi duşi la Roma (aşa cum în zilele noastre pot fi duşi la Londra păgânii convertiţi pe vreo insulă depărtată); admirându-le strania frumuseţe fizică – atât de diferită de aceea a italienilor, – feţele roşcate şi părul cânepiu cârlionţat, Papa de la Roma exclamase: „Anglii? (adică englezi), îi numiţi *anglii* pentru că-s aşa de angelici?” Dacă această scenă s-ar fi petrecut ceva mai târziu, s-ar fi putut crede că Papa se gândea la serafimii lui Fra Angelico[141], dintre care unii, culegând mere în grădina Hesperidelor, au boiul trandafiriu al celor mai frumoase englezoaice.

În zadar încercă vrednicul capelan să-i bage în cap tânărului barbar idei despre moarte asemănătoare acelora ce-au fost simbolizate în craniul, în cadranul solar şi în oasele încrucişate de pe vechile pietre funerare; la fel de zadarnice fură, pare-se, eforturile lui de a-l câştiga la ideea mântuirii şi a Mântuitorului. Billy îl asculta pe capelan, poate nu atât dintr-o teamă respectuoasă, cât dintr-o anume bună cuviinţă naturală, întâmpinându-i vorbele cam tot aşa cum majoritatea marinarilor din categoria lui întâmpină orice discurs abstract sau lipsit de contingenţă cu lumea lor de toate zilele. Acest mod marinăresc de a asculta o predică te duce cu gândul la felul cum manualele de creştinism, pline de miracole transcendente, erau primite odinioară, pe vreo insulă tropicală, de către aşa-zişii *sălbatici* – bunăoară de către tahitienii de pe vremea căpitanului Cook[142] sau de mai târziu; dintr-o politeţă naturală, aceşti sălbatici evoluaţi primeau învăţătura, dar nu şi-o însuşeau. Era ca un dar strecurat în palma unei mâini întinse, ale cărei degete nu vor să se strângă.

Dar capelanul de pe „Bellipotent” era un om discret, inimos şi plin de bun simţ. De aceea, nu stărui în strădaniile sale. Din îndemnul căpitanului Vere,

---

140 *Germanicus Caesar* (15 î.e.n.–19 e.n.), general roman, primit în triumf la Roma în anul 17 e.n.
141 *Guido di Pietro,* cunoscut sub numele de *Fra Angelico* (1387–1455), pictor italian.
142 *James Cook* (1728–1779), explorator englez.

un secund îl pusese la curent cu aproape tot ce i se întâmplase lui Billy, şi cum simţea că inocenţa poate fi superioară însăşi credinţei ca zestre vrednică de a-l însoţi pe un om la judecata de pe urmă, capelanul se retrase, nu fără părere de rău, şi nu fără a săvârşi, emoţionat, un gest destul de ciudat la un englez, şi cu atât mai ciudat la un preot, în împrejurările respective: aplecându-se, el sărută obrazul bălai al semenului său care se făcuse vinovat de încălcarea legii marţiale, şi care nu părea să se teamă de viitor, deşi nici măcar acum, în pragul morţii, nu se lăsa convertit la o dogmă.

Să nu ne mirăm că, dându-şi seama de nevinovăţia funciară a tânărului marinar, cinstitul preot nu a mişcat niciun deget pentru a împiedica moartea acestui martir al disciplinei militare. Dacă ar fi făcut-o, ar fi fost un gest la fel de zadarnic ca o predică în pustiu; mai mult încă, ar fi însemnat din partea capelanului o depăşire îndrăzneaţă a limitelor funcţiunii sale, limite trasate la fel de precis prin regulamentul militar, ca şi acelea ale boţmanului sau ale oricărui alt ofiţer de marină. Ca să vorbim pe şleau, un capelan este purtătorul de cuvânt al Prinţului Păcii în oastea lui Marte, zeul războiului. Ca atare, prezenţa lui este la fel de insolită ca aceea a unei flinte pe-un altar, în zi de Crăciun. Atunci, pentru ce se află acolo? Pentru că slujeşte indirect ţelului urmărit de tunuri – pentru că aduce consacrarea religiei celor smeriţi, unei instituţii care înseamnă, practic, desfiinţarea a tot ce nu se supune forţei brutale.

25

Noaptea, atât de luminoasă pe spardec, dar nu şi pe punţile inferioare, care semănau cu galeriile suprapuse ale unei mine de cărbuni – noaptea aceea luminoasă trecu. Aidoma proorocului Ilie care, mistuindu-se cu carul lui în cer, îşi lepăda mantia deasupra lui Eliseu – noaptea se retrase lăsându-şi veşmântul pal în braţele zorilor noi. O lumină sfielnică se ivi la orizont, acolo unde se întindea lâna diafană a unor ceţuri albe. Lumina aceea se lăţi cu încetul. Deodată, la pupa răsunară opt bătăi de clopot, cărora le răspunse, la prova, un dangăt şi mai puternic: era ora patru dimineaţa. În aceeaşi clipă, glasurile argintii ale fluierelor vibrară, chemându-i pe toţi oamenii din echipaj să asiste la execuţie. Prin bocaporţii străjuiţi de ghiulele grele, marinarii din cartul de jos se revărsară pe punte, amestecându-se printre cei aflaţi deja acolo. Ei umplură astfel spaţiul dintre arborele-mare şi arborele-trinchet, inclusiv cel ocupat de încăpătoarea şalupă şi de ghiurile negre în care era fixată – şalupa şi ghiurile alcătuind un post înalt de observaţie pentru băieţii de la pulberărie şi pentru marinarii mai tineri. Un alt grup, format din numeroşi oameni de pe gabie, se apleca peste balustrada acestui spaţios balcon marin, pentru a privi mulţimea adunată jos. Marinarii, fie ei

vârstnici sau tineri, tăceau îndeobște; doar câțiva vorbeau în șoaptă. Căpitanul Vere – dominând ca totdeauna cu silueta lui grupul ofițerilor – stătea la marginea dunetei, privind înainte. Chiar sub el, pe covertă, marinarii militari – îmbrăcați în uniformă – stăteau înșirați la fel ca în timpul proclamării sentinței.

Odinioară, în flota de război, se obișnuia ca execuția prin ștreang a unui marinar condamnat să aibă loc pe verga arborelui-trinchet. În cazul de față, din motive speciale, fu aleasă în acest scop verga arborelui-mare. Condamnatul fu adus sub unul din brațele acestei vergi. Capelanul, care-l însoțea, renunță la ritualul obișnuit în asemenea ocazii; cel puțin așa aveau să spună, mai târziu, unii dintre martorii oculari. Îi vorbi ce-i drept, condamnatului, dar foarte pe scurt, iar adevărata Evanghelie se vădi nu atât în cuvintele preotului, cât în înfățișarea și-n gesturile sale.

Ultimele pregătiri legate de persoana condamnatului fiind făcute în grabă, prin grija a doi dintre oamenii șefului de echipaj, execuția deveni iminentă. Billy stătea în picioare, cu fața spre pupa. În clipa supremă, cuvintele sale – singurele sale cuvinte, rostite fără niciun defect de vorbire – fură acestea: „Dumnezeu să-l binecuvânteze pe căpitanul Vere!” Aceste cuvinte, atât de neașteptate pe buzele unui om cu ștreangul de gât (un om condamnat formal pentru trădare își trimitea binecuvântarea spre careul de onoare de la pupa) – aceste cuvinte, rostite cu glasul limpede-melodios al unei păsări cântătoare în clipa când își ia zborul de pe-o creangă, avură un efect formidabil, sporit și mai mult de frumusețea tânărului marinar, spiritualizată parcă de dureroasele încercări prin care trecuse în ultima vreme.

— Dumnezeu să-l binecuvânteze pe căpitanul Vere! răspunse, într-un glas, ca un involuntar ecou, mulțimea marinarilor străbătuți parcă de-un curent electric. Și totuși, în clipa aceea, desigur că numai Billy era prezent în inimile lor, așa cum era prezent și în ochii lor.

La aceste cuvinte, al căror ecou spontan le făcuse să răsune cu atâta putere, căpitanul Vere rămase nemișcat, țeapăn ca o pușcă în rastelul unui armurier – fie datorită stoicei sale stăpâniri de sine, fie din pricina unei paralizii de moment provocată de șocul emoției.

Corpul vasului tocmai revenea la poziția de chilă dreaptă, după ruliul ce-l înclina periodic spre partea de sub vânt, când semnalul cel de pe urmă fu dat în tăcere, așa cum era prevăzut. În aceeași clipă lâna diafană care spânzura la orizont fu străpunsă de o rază blândă – întocmai ca într-o viziune mistică a Mielului Domnului – iar Billy se înălță urmărit de mulțimea fețelor întoarse spre el; și, înălțându-se, primi din plin în obraji lumina trandafirie a zorilor.

Spre uimirea tuturor, făptura legată, ajunsă la capătul vergii, rămase parcă încremenită, fără a vădi vreo altă mişcare decât aceea pe care i-o imprima ruliul vasului – mişcare de o rară măreţie când e vorba de-un vas de război, care pluteşte pe-o mare calmă, cu încărcătura lui de tunuri grele.

26

Câteva zile mai târziu, la popotă, comisarul de bord – un bărbat cam rumen şi rotofei, mai priceput în materie de contabilitate decât în materie de filozofie – spuse medicului, în legătură cu ciudăţenia menţionată adineauri:

— Ce dovadă grăitoare a puterii de voinţă!

Medicul, un lungan uscăţiv şi morocănos, înzestrat cu un spirit caustic folosit cu discreţia omului ce încearcă să-şi compenseze prin politeţe firea ursuză, îi răspunse:

— Scuză-mă, domnule comisar, dar într-o execuţie atât de ştiinţific condusă ca aceea a lui Budd – căci eu însumi am primit ordinul s-o pregătesc – orice mişcare a corpului spânzurat indică, după ce s-a produs suspensia totală, un spasm mecanic al sistemului muscular. Iată de ce, absenţa unei astfel de mişcări nu poate fi atribuită aşa-zisei puteri de voinţă, cum o numeşti dumneata, în mai mare măsură decât poate fi, să mă ierţi, atribuită unui cal-putere.

— Bine, dar spasmul muscular, despre care vorbeşti, nu este, oare, mai mult sau mai puţin invariabil în asemenea cazuri?

— Se-nţelege că era, domnule comisar.

— Atunci, stimate domn, cum îţi explici absenţa spasmului în cazul de faţă?

— Domnule comisar, e limpede că amândoi vedem în chip diferit singularitatea acestui caz. Dumneata ţi-o explici prin ceea ce numeşti puterea de voinţă – un termen care figurează în vocabularul ştiinţei. Cât despre mine, n-am pretenţia de a o explica într-un fel sau altul, în actualul stadiu al cunoştinţelor mele. Chiar dacă am admite ipoteza că, la primul contact cu funia, activitatea inimii lui Budd, intensificată de o emoţie paroxistică, a contenit brusc – întocmai ca un ceasornic al cărui arc se rupe când îl învârteşti prea tare – ei bine, chiar în această ipoteză, cum ar putea fi explicat fenomenul ce s-a produs ulterior?

— Admiţi, aşadar, că absenţa unor mişcări spasmodice era ceva anormal?

— Domnule comisar, era ceva anormal în măsura în care era un fenomen a cărui cauză ne scapă deocamdată.

— Spune-mi, însă, dragul meu domn, stărui celălalt, cu încăpăţânare, dacă moartea marinarului a fost provocată de ştreang, ori s-a datorat unui soi de eutanasie[143]?

— *Eutanasia,* domnule comisar, e ceva în genul *puterii de voinţă* – mă îndoiesc de valoarea ştiinţifică a acestui termen. Scuză-mă, dar e un cuvânt fantezist şi totodată metafizic – pe scurt, un cuvânt grecesc. Dar, adăugă medicul schimbând brusc tonul, mă aşteaptă în infirmerie un bolnav pe care n-aş vrea să-l las în grija asistenţilor mei. Te rog să mă ierţi.

Şi spunând acestea, se ridică de la masă şi părăsi, ceremonios, popota.

27

Tăcerea care domnise în momentul execuţiei, prelungindu-se şi câteva clipe după aceea – o tăcere subliniată de clipocitul valurilor ce izbeau ritmic în coca vasului, sau de fluturarea vreunei vele, în timpul cât ochii timonierului priveau în altă parte – tăcerea asta sfârşi prin a fi sfâşiată de un sunet greu de redat în cuvinte. Oricine a auzit huietul unui torent umflat brusc de îmbelşugatele ploi din munţii de la tropice – ploi pe care câmpia nu le cunoaşte – oricine i-a auzit primul murmur înăbuşit cu care se prăvale peste râpile păduroase, îşi poate face o idee despre pomenitul sunet. Părea să vină de departe, căci suna vag ca o şoaptă, şi cu toate astea izvora de foarte aproape, şi anume din mulţimea oamenilor buluciţi pe puntea descoperită a vasului. Fiind nearticulat, semnificaţia lui era îndoielnică, deşi părea să indice una din acele capricioase schimbări de atitudine sau de simţire, caracteristice mulţimilor de pe uscat; în cazul de faţă avea, poate, semnificaţia unei retractări amare a involuntarului ecou pe care marinarii îl făcuseră binecuvântării rostite de Billy Budd. Dar înainte ca murmurul să se poate preface în strigăt, fu întrerupt de un ordin strategic, cu atât mai imperios cu cât venea pe neaşteptate:

— Boţman, trimite-i jos pe cei din cartul de la tribord! Ai grijă să plece toţi la posturile lor!

Stridente ca ţipetele pescăruşilor, fluierăturile boţmanului şi ale ajutoarelor sale străpunseră acel murmur surd şi ameninţător, spulberându-l; iar mulţimea, supunându-se mecanismului disciplinei, îşi înjumătăţi rândurile. Cât despre cei care rămaseră, mai toţi fură puşi numaidecât la diferite corvezi, ca de pildă orientarea vergilor – corvezi dintre cele pe care orice ofiţer de bord le poate lesne născoci în caz de nevoie.

---

[143] Cuvânt de origine greacă: moarte fără dureri. Metodă de provocare a unei morţi nedureroase unui bolnav incurabil, pentru a-i curma suferinţele.

După o sentinţă de condamnare la moarte pronunţată pe mare, de către o curte marţială, toate măsurile luate se caracterizează printr-o promptitudine vecină cu panica, deşi se sileşte să pară calmă. Hamacul lui Billy fiind deja împănat cu plumb şi pregătit pentru a-i sluji drept coşciug de pânză, ajutoarele meşterului-velar intrară grabnic în acţiune, pentru a-şi face datoria de ciocli nautici. Când totul fu gata, se dădu din nou ordinul ca echipajul – risipit între timp din motive strategice – să se strângă pe punte, de data aceasta pentru a asista la funeralii.

Nu e nevoie să descriem în amănunt această ceremonie finală. Vom spune doar că, în clipa când scândura înclinată şi-a slobozit încărcătura în mare, s-a auzit din nou un murmur omenesc straniu, contopit acum cu alte sunete nearticulate, scoase de nişte păsări marine uriaşe, atrase de plescăitul făcut de hamacul greoi aruncat în apă. Păsările astea zburară atât de aproape de bord, încât oamenii putură auzi scârţâitul aripilor osoase. În timp ce vasul, mânat de briza uşoară, lăsa în urmă locul funebru, păsările continuau să se rotească în juru-i, desfăşurându-şi umbrele mişcătoare ale aripilor şi cârâind de zor, ca-ntr-un fel de requiem păsăresc.

Pentru nişte oameni atât de superstiţioşi, cum erau marinarii pe vremea aceea, mai ales cei de pe un vas de război, pentru nişte oameni care, cu puţin înainte, priviseră minunea trupului încremenit brusc al spânzuratului azvârlit acum în mare – pentru asemenea oameni rotirea păsărilor capătă o semnificaţie deloc prozaică, deşi se explica, pur şi simplu, prin lăcomia animalică trezită de apropierea prăzii. O mişcare incertă se stârni printre ei, provocând oarecare debandadă. Aceasta fu, însă, îngăduită doar o clipă: deodată se auzi toba, care bătea cel puţin de două ori pe zi, pentru a-i chema pe oameni la datorie, şi care avea acum un sunet deosebit de imperios. Disciplina militară prelungită dezvoltă la omul de rând un soi de reflex al supunerii, a cărui manifestare promptă la auzul unei comenzii oficiale seamănă cu un gest instinctiv.

Bătăile de tobă îi făcură pe marinari să se împrăştie – mai toţi înşirându-se de-a lungul bateriilor de pe cele două punţi acoperite. Acolo, potrivit obiceiului, servanţii luară în tăcere poziţia de drepţi lângă tunurile lor. La timpul cuvenit, primul secund – stând cu sabia sub braţ, la postul său de pe covertă – primi pe rând rapoartele ofiţerilor care conduceau diferitele secţiuni ale bateriilor. După ce le auzi pe toate, primul secund îi prezentă comandantului o sinteză a acestor rapoarte, salutându-l reglementar.

Întreg acest ritual urmărea să umple timpul oamenilor, căci toba bătuse cu un ceas înainte de sorocul obişnuit. Faptul că o asemenea abatere de la programul normal fusese autorizată de către căpitanul Vere – care trecea drept un adept zelos al ordinii celei mai stricte – dovedea că în sinea lui el

era convins de necesitatea unor măsuri excepţionale în legătură cu starea de spirit a oamenilor săi, chiar dacă o socotea „temporară”. „Pentru neamul omenesc – obişnuia el să spună – formele, formele armonioase, sunt totul. Acesta e tâlcul ascuns în legenda ce-l arată pe Orfeu vrăjind cu lira lui fermecată sălbăticiunile pădurii.” Căpitanul încerca acum să aplice această regulă într-o situaţie care era consecinţa directă a procesului de destrămare a formelor, ce avusese loc în Canalul Mânecii.

La neobişnuitul apel, răspunseră toţi membrii echipajului, aşa cum făceau în mod normal. Fanfara de pe covertă execută un marş; după care, capelanul oficie obişnuita slujbă de dimineaţă. Apoi, toba sună retragerea. Sub influenţa muzicii şi a ritualului bisericesc, pus în slujba disciplinei militare şi a războiului, oamenii se risipiră în linişte la posturile ce le reveneau când nu stăteau lângă tunuri.

Între timp, se luminase de ziuă de-a binelea. Lâna străvezie de la poalele cerului dispăruse, absorbită de acelaşi soare care-o făcuse să strălucească. Iar văzduhul era limpede şi senin, ca un bloc de marmoră albă, care se-odihneşte în curtea unui cioplitor.

28

Simetria formală realizabilă în ficţiunea pură nu este chiar atât de uşor de obţinut într-o naraţiune care, prin însăşi natura ei, are de-a face mai mult cu domeniul faptelor decât cu cel al imaginaţiei. Adevărul spus pe faţă are totdeauna muchiile frânte; iată de ce, finalul unei astfel de povestiri nu poate avea perfecţiunea rozetelor care împodobesc o construcţie gotică.

Ceea ce s-a întâmplat cu Marinarul chipeş în anul marii răscoale a fost descris cu fidelitate. Dar deşi povestea propriu-zisă se încheie odată cu viaţa lui, nu strică să adăugăm şi un soi de epilog. Trei scurte episoade vor fi de-ajuns.

În perioada Directoratului, când au fost rebotezate navele care alcătuiseră flota monarhiei franceze, vasul de linie „St. Louis” a primit numele de „Ateul”. Un asemenea nume, ca şi alte câteva dintre cele noi date vaselor din flota revoluţionară, proclama cutezanţa păgână a puterii stăpânitoare şi (deşi nu aceasta fusese intenţia urmărită) era cel mai potrivit nume ce se putea da unui vas de război – mult mai potrivit, dacă stăm să ne gândim, decât „Prăpădul”, „Erebus” (Infernul) şi alte asemenea nume date unor vase de luptă.

Întorcându-se la escadră după misiunea în timpul căreia s-au petrecut evenimentele povestite mai sus, „Bellipotent” s-a întâlnit cu „Ateul”. A urmat o luptă, în cursul căreia căpitanul Vere, tocmai când încerca să abordeze vasul inamic pentru a-şi trimite oamenii la atac peste parapete, a fost atins

de un glonte tras prin hubloul cabinei principale a „Ateului”. Grav rănit, s-a prăbuşit pe punte şi a fost dus în infirmerie, unde mai zăceau câţiva dintre oamenii săi. Primul secund luă comanda vasului. Sub conducerea lui, vasul inamic fu capturat în cele din urmă şi, deşi foarte avariat, fu adus, printr-un fericit concurs de împrejurări, până la Gibraltar – port englezesc situat nu departe de locul bătăliei. Acolo, căpitanul Vere fu debarcat împreună cu ceilalţi răniţi. El zăcu timp de câteva zile, apoi îşi dădu sufletul. Din nefericire, muri prea devreme pentru a mai apuca bătălia Nilului şi cea de la Trafalgar.[144] Omul acesta, care, în ciuda filosofiei sale austere, nutrise poate cea mai secretă dintre pasiuni – ambiţia – nu avea să ajungă niciodată la deplinătatea faimei.

În pragul morţii, pe când zăcea sub influenţa acelui balsam miraculos, care, potolind durerea fizică, acţionează în chip tainic asupra resorturilor mai subtile ale omului, el începu să murmure „Billy Budd, Billy Budd” – vocabule ininteligibile pentru infirmierul ce-l îngrijea. Faptul că vorbele astea nu erau expresia unei remuşcări, reieşi limpede din ceea ce infirmierul îi spuse ofiţerului de infanterie marină de pe „Bellipotent”; ca unul care, dintre toţi membrii curţii marţiale, se împotrivise cel mai mult sentinţei de condamnare la moarte, ofiţerul ştia prea bine cine era Billy Budd, dar n-avea să spună nimănui nimic.

[144] Bătălia Nilului (1798) şi bătălia de la Trafalgar (1805) au fost câştigate de flota engleză, comandată de Nelson, împotriva flotei franceze.

Câteva săptămâni după execuţie, printre alte ştiri tipărite la rubrica „Veşti din Mediterana” într-o publicaţie săptămânală scoasă pe vremea aceea de către autorităţile navale, apăru o dare de seamă asupra celor întâmplate. Darea de seamă părea îndeobşte să fi fost scrisă de un om de bună credinţă, deşi intermediarul care-i adusese la cunoştinţă faptele se bizuise în parte pe nişte zvonuri ce denaturau şi chiar falsificau într-o oarecare măsură aceste fapte.

Iată ce scria în darea de seamă:

„În cea de-a zecea zi a lunii trecute, un deplorabil incident s-a petrecut la bordul vasului maiestăţii-sale, «Bellipotent». John Claggart, maistrul-instructor al echipajului, descoperind printre mateloţii de rând un început de complot, pus la cale de un anume William Budd, a fost înjunghiat de către acesta cu un pumnal, tocmai când îl trăgea la răspundere în faţa comandantului.

Fapta şi arma folosită pentru a o săvârşi indică îndeajuns de limpede că răzbunătorul asasin, deşi înrolat în marină sub un nume englezesc, nu era englez, ci unul dintre acei străini care adoptă nume englezeşti de împrumut, şi care au fost primiţi în mare număr în marină, datorită necesităţilor excepţionale ale Flotei.

Gravitatea crimei şi ticăloşia fără margini a criminalului devin şi mai evidente dacă ne gândim la caracterul victimei, un om de vârstă mijlocie, respectabil şi discret, aparţinând tagmei subofiţerilor, de care, precum prea bine ştiu ofiţerii, atârnă în bună măsură puterea de luptă a flotei maiestăţii-sale. Avea o funcţie de răspundere pe cât de grea, pe atât de ingrată, dar şi-o exercita cu un devotament sporit de puternicul său sentiment patriotic. În cazul de faţă, ca şi în numeroase alte cazuri petrecute în zilele noastre, caracterul nefericitei victime dezminte categoric, dacă mai era nevoie, sumbra afirmaţie atribuită răposatului Dr. Johnson, că naţionalismul ar fi ultimul refugiu al ticăloşilor.

Criminalul a plătit pentru crima lui. Promptitudinea pedepsei s-a dovedit a fi salutară. La bordul vasului maiestăţii-sale «Bellipotent» nu mai există niciun temei de nelinişte.”

Articolul acesta, apărut într-o publicaţie demult dată uitării, este singura mărturie rămasă în analele omenirii, pentru a arăta ce fel de oameni au fost John Claggart şi Billy Budd.

Tot ce se întâmplă la bordul unui vas rămâne multă vreme gravat în memoria oamenilor. Orice obiect legat de vreun incident petrecut pe vas e transformat într-un adevărat monument. Verga de care a fost spânzurat gabierul a rămas câţiva ani în centrul atenţiei marinarilor. Ea a fost urmărită apoi pe şantierul naval, iar de-acolo din nou pe vas, şi n-a fost lăsată în pace nici atunci când n-a mai rămas din ea decât o simplă bigă, în şantier. Pentru marinari, o bucăţică din verga aceea era ca o aşchie din sfânta cruce. Deşi ignorau dedesubturile tainice ale tragediei, şi nu se gândeau că pedeapsa fusese oarecum inevitabilă din punctul de vedere al justiţiei navale, ei simţeau instinctiv că un om ca Billy era incapabil să se răzvrătească sau să comită, cu bună ştiinţă, o crimă. Îşi aminteau de imaginea tânărului Marinar chipeş, de fata lui niciodată sluţită de vreun rânjet sau de vreuna din acele grimase mai subtile care purced dintr-o inimă deprinsă cu ticăloşia. Această imagine despre el fusese desigur accentuată de moartea lui Billy – o moarte atât de misterioasă în unele privinţe. Pe punţile de pe „Bellipotent" stima generală cu care era privit caracterul lui, de o inconştientă simplicitate, avea să-şi găsească o expresie naivă în gura unui alt gabier, coleg de cart cu Billy Budd, şi înzestrat cu un har poetic necontrafăcut, cum au adesea unii marinari. Mâna lui smolită a scris câteva stihuri care, după ce-au circulat un timp în rândurile echipajului, au ajuns chiar să fie tipărite, pe hârtie proastă, la Portsmouth, sub forma unei balade. Titlul acesteia a fost dat de însuşi marinarul cu pricina.

BILLY ÎN CĂTUŞE

Capelanul intră-n hruba-ntunecoasă
Şi-n genunchi se roagă, cu-o voce mieroasă,
Pentru mine, Billy Budd, precum
Şi pentru fârtaţii mei. Dar iată-acum,
Prin hublou o rază-a lunii se strecoară,
Argintindu-i arma bietului planton.
Doar cu Billy-odată, raza o să moară!
Mâine m-oi preface, vai! într-un tangon,
Într-o salbă mândră de mărgăritare
Atârnată colo sus, pe verga mare, –
Mândră ca cercelul dăruit de mine
Preafrumoasei Molly, fata din Bristol.
Sus pe verga mare au să mă anine!
Totu-i gata! Mâine-n zori o să mă scol
Ca să urc pe vergă, cu stomacul gol!

Poate c-au să-mi deie, totuşi, un pesmet
Şi vreo băutură, ca pentru plecare!
Întorcându-şi faţa, cine ştie cine
O să mă înalţe în spânzurătoare!
Fluiere, fireşte, n-au să sune – poate
E-o părere numai, iar acestea toate
Nu-s decât un vis! – Au cine o să-mi taie
Funia? În valuri o să fiu zvârlit?
Sună oare toba, iar eu nici n-aud?
Donald, pare-mi-se, mi-a făgăduit
C-o să stea în preajma scândurii, ca până
Voi cădea-n adâncuri, să mai strâng o mână!
Vasăzică, mort eşti, bietule matroz!
Îmi aduc aminte de obrajii roz
Ai lui Taff – velşmanul, când s-a scufundat.
Eu, însă-n hamacu-mi am să fiu legat,
Şi-azvârlit în hăul fără fund. Simt parcă
Somnul cum mă-ncearcă.
Hai, planton, slăbeşte-mi cătuşele grele
De la mâini, şi-n apă zvârle-mă uşor,
Căci mi-e somn, şi-n alge, iată, mă-nfăşor,
Lunecând cu ele...

19 aprilie 1891